

**TELEVİZYONDA KAMUOYUNU BİLGİLENDİRME AMAÇLI
MESAJ OLUŞTURMA VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE
SUNUCU/YORUMCUNUN
İŞLEVSEL ROLÜ**

Fatma Nur DEMİR

YÜKSEL LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Uğur Demiray

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2012

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Fatma Nur DEMİR'in, "Televizyonda Kamuoyunu Bilgilendirme Amaçlı Mesaj Oluşturma ve Yönlendirme Sürecinde Sunucu/Yorumcunun İşlevsel Rolü" başlıklı tezi 01 Haziran 2012 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.**

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Uğur DEMİRAY
Üye : Prof.Dr.Haluk ŞAHİN
Üye : Doç.Dr.İzlem VURAL

Prof.Dr. R.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksel Lisans Tez Özü

TELEVİZYONDA KAMUOYUNU BİLGİLENDİRME AMAÇLI MESAJ OLUŞTURMA VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE SUNUCU/YORUMCUNUN İŞLEVSEL ROLÜ

Fatma Nur DEMİR

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2012

Danışman: Prof. Dr. Uğur DEMİRAY

Günümüzde haber program türlerinde soru-cevap olarak nitelenen söyleşi yöntemi sıkça kullanılmaktadır. Bu çalışma içerisinde söyleşi yönteminin kullanıldığı haber programlarındaki kişilikler arasında yer alan commentator (sunucu/yorumcu) kavramı irdelenmiştir. Literatürde farklı uygulamalar için kullanılan ve tek bir tanımı bulunmayan “commentator” kavramı, araştırma boyunca sunucu/yorumcu olarak nitelendirilmektedir. Çalışmada Türkiye’de yayın yapan ulusal televizyon kuruluşlarında, 2010-2011 yılları arasında yayınlanan programlarda görev alan, sunucu/yorumculardan oluşan örneklem üzerinde inceleme yapılmıştır. Bu araştırmanın amaçları; sunucu/yorumcuların mesleki olarak tanımını yapmak, karar verici rollerini belirlemek, kamuoyunu bilgilendirme amaçlı mesaj oluşturma ve yönlendirme sürecinde nasıl bir işleve sahip olduklarını ortaya çıkarmaktır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, yapılan görüşmeler, N-Vivo programında betimsel analiz yapılarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, görüşülen medya profesyonellerinin mesleki tanımlarını net biçimde ifade edemediği ve kavramın uygulamada net bir tanıma sahip olmadığı bulgulanmıştır. Sunucu/yorumcuların genellikle kamuoyunu bilgilendirme sorumluluğu taşıdıkları ve kişisel olarak önem verdikleri, toplumu ilgilendiren konu ve durumlarda özellikle mesaj verme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sunucu/yorumcu (commentator), haber programı, spiker, söyleşi, kamuoyu, anchor.

Abstract

**FUNCTIONAL ROLE OF COMMENTATORS THROUGHOUT
THE PROCESS OF ORIENTING PUBLIC OPINION AND
MESSAGE IN TELEVISION**

Fatma Nur DEMİR

Department of Press and Broadcasting

Social Sciences Institute, Anadolu University, March 2012

Consultant: Prof. Dr. Uğur DEMİRAY

Talk-show method defined as “question and answer” is frequently used in news programs types. In current study, the concept of commentator, among people involved in news programs, was questioned. The term commentator which is used for different applications in the literature, is defined as commentator (a person who announces and comments on news concurrently) in the study. In current study, evaluations were made on the sample comprising of commentators who were employed in program broadcasted in 2010-2011 period in national television channels in Turkey. The aims of the study are to define commentators as a person, determine the subjects that they make decision on, clarify their function throughout the process of creating messages to inform and orient public opinion. In the study, qualitative research method was used. Interviews were analyzed by using descriptive analysis method in N-Vivo software package programme. As a conclusion, it was founded that commentators have responsibility to inform public and they tend to give messages about the subjects and conditions which they personally value and on the topics of which concern the society.

Keywords: Commentator, news program, speaker, public opinion, anchor.

01/06/2012

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(Adı, soyadı, imza)

Fatma Nur DEMİR

Önsöz

Çalışmamın fikir aşamasından tamamlanmasına kadar her aşamada yol gösterici olan, yardımını ve bilgilerini esirgemeyen, akademisyen kişiliği ve üretken tavrı ile örnek aldığım değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Uğur Demiray'a sonsuz teşekkür ederim.

Yaptığı çalışmalar ve kitapları ile ufkumu genişleten, soru sorma sanatından beni haberdar eden ve araştırmama görüşleri ile destek veren Dr. Sedef Kabaş'a,

Kendimi geliştirebilmem için bana her zaman fırsat tanıyan, yüksek lisansımı yapabilmem için beni teşvik eden ve tez sürecinde sorularımı cevapsız bırakmayan Yrd. Doç. Dr. Özlem Ataman'a,

Her daim bana ayıracak zamanı bulunan, işlerimi kolaylaştıran, yüreklendirici konuşmaları ve yardımları ile yanımda olan Uzman Dr. Güzin Kızılcık'a,

Görüşme yapacağım isimlere ulaşmam konusunda yardımcı olan Sayın Utku Şensoy'a ve araştırmam için görüşmeyi kabul eden, zaman ayırarak tüm sorularımı cevaplayan değerli medya profesyonelleri Ayşe Nur Arslan, Balçıçek İlter, Can Dündar, Candaş Tolga Işık, Gökmen Karadağ, Oğuz Haksever, Özge Uzun, Rıdvan Akar, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın'a ,

Araştırma sürecinde bana inançları ile destek veren, "iyi ki hayatımda" dediğim canım dostlarıma, her zaman desteklerini hissettiğim, yanımda olan ve özveride bulunarak hayatımı kolaylaştıran annem Aysel Demir, ağabeyim Fatih Demir, ablam Şule Demir ve yeğenlerime, tezim üzerinde hakkı olan, emeği geçen, destek veren herkese yürekte teşekkür ediyorum.

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	vi
Önsöz.....	v
Özgeçmiş.....	vi
Tablolar Listesi	x
Kısaltmalar Listesi.....	xi
1.Giriş.....	1
1.1 Problem.....	1
1.1.1. Dünyada ve Türkiye’de radyo tarihi.....	4
1.1.2. Dünyada ve Türkiye’de televizyon tarihi.....	11
1.1.3. Yayımcılıkta haber kuramları	18
1.1.4. Haber ve haber programı nedir?	23
1.1.4.1. Haber türü olarak televizyon haber programları	25
1.1.5. Haber programlarının sunum biçimleri : Röportaj.....	32
1.1.6. Haber programlarının sunum biçimleri : Söyleşi	36
1.1.6.1. Söyleşi ve röportajda dikkat edilmesi gereken noktalar	39
1.1.6.2. Haber söyleşi programları ve bilgilendirici söyleşi programları	45
1.1.7. Haber programlarının aktörleri : Spiker ve Sunucu	47
1.1.8. Haber programlarının aktörleri : Anchor	50
1.1.9. Haber programlarının aktörleri : Sunucu/yorumcu “Commentator”	53
1.2. Amaç	57
1.3. Önem.....	58
1.4. Varsayımlar	58
1.5. Sınırlılıklar	59
1.6. Tanımlar	60

2. Yöntem	61
2.1. Araştırma Modeli	61
2.1.1. Görüşme	61
2.2. Evren ve Örneklem	63
2.3. Veriler ve Toplaması	65
2.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	67
3. Bulgular ve Yorum	71
3.1. Mesleki Tanım (Tema 1)	71
3.1.1. Haber program türü içinde yapılan iş ve farklılıklar (Tema 1.1)	71
3.1.2. Sunucu \yorumcunun sahip olması gereken özellikler (Tema 1.2)	81
3.2. Haber Programı Öncesi Sunucu/yorumcuların Hazırlığı (Tema 2)	86
3.2.1. Haber programında hazırlık süreci (Tema 2.1)	86
3.2.2. Haber programında konu seçimi (Tema 2.2)	90
3.2.3. Haber programında konuk seçimi (Tema 2.3)	94
3.2.4. Haber programında söyleşinin tercih edilmesi (Tema 2.4)	99
3.3. Haber Programı Esnasında Sunucu/yorumcuların Yaptıkları (Tema 3).. 102	
3.3.1. Söyleşiyi yönlendirme eğilimi durumunda yapılanlar (Tema 3.1)	103
3.3.2. Doğru söylenmemesi durumunda yapılanlar (Tema 3.2)	107
3.3.3. İdeolojinin ön plana çıkarılması durumunda yapılanlar (Tema 3.3) 111	
3.3.4. Karşıt görüşlerin savunulması durumunda yapılanlar (Tema 3.4) ... 113	
3.3.5. Sunucu/yorumcunun konuk ile kurduğu ilişki-mesafe dengesi (Tema 3.5)	117
3.3.6. Sunucu/yorumcuların soruları belirleme biçimleri (Tema 3.6)	121
3.3.7. Sunucu/yorumcular program esnasında duygularını yansıtmalı mı? (Tema 3.7)	126
3.4. Sunucu/yorumcuların Amaçları (Tema 4)	129
3.4.1. Kamuoyunu bilgilendirme (Tema 4.1)	129
3.4.2. Kamu adına soru sorma (Tema 4.2)	133
3.4.3. Mesaj verme (Tema 4.3)	137

4. Sonuç.....	141
5. Öneriler.....	150
Kaynakça	153

Tablolar Listesi

Tablo 1. : Görüşme Bilgileri	64
Tablo 2. : Görüşme Rehberi	65
Tablo 3. : Betimsel Analiz İçin Belirlenen Temalar	69

Kısaltmalar Listesi

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AP	: Associated Press
ARGE	: Araştırma ve Geliştirme
BBC	: British Broadcasting Company
CBS	: Columbia Broadcasting System
DAB	: Sayısal Radyo Yayıncılığı
KİA	: Kitle İletişim Araçları
N-VİVO	: Nitel Veri Analiz Programı
NBC	: National Broadcasting Company
RCA	: Amerika Radyo Şirketi
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
RTYK	: Radyo Televizyon Yüksek Kurulu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTAŞ	: Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi
ITV	: Independant Television
ITN	: Independant Television News
TDK	: Türk Dil Kurum

1.Giriş

Bu bölümde; televizyonda kamuoyunu bilgilendirme amaçlı mesaj oluşturma ve yönlendirme sürecinde sunucu/yorumcunun işlevsel rolü konulu çalışmanın, problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları, sıklıkla kullanılan sözcük ve kavramların tanımları ele alınacaktır.

1.1 Problem

Söyleşiler, toplumun bilgilendirilmesi, kamuoyunun aydınlatılması ve farklı bakış açılarına yer verilebilmesi bakımından soru sormanın etkili alanlarından biri olarak görülmektedir. Farklı tür ve içerikteki söyleşiler kitle iletişim araçlarında sıkça yer almaktadır.

Okuyucunun, dinleyicinin ya da izleyicinin sadece “ne zaman”, “nerede”, “ne” olduğu bilgisi ile yetinmemesi, bunun ötesinde olayın “kim” tarafından “nasıl” ve “neden” olduğunu merak etmesi sebebi ile Türk medyasında söyleşi yazıları ve söyleşi programları devamlılık göstermekte ve ilgi görmektedir. Kabaş, (2007: 2) söyleşilerin bireylerin medya ortamında olayları daha iyi anlayabilmesi ve faydalı olan bilgiyi ayıklayabilmesi için büyük önem taşıdığını belirtmektedir.

Kamuoyunun bilgilendirilmesi ve aydınlatılması için kullanılan soru-cevap yöntemlerinden bir diğeri ise röportajdır. Söyleşiye göre daha geniş kapsamı olan röportaj kavramı ile söyleşi kavramı sıkça karıştırılmaktadır. Gazeteciliğin önemli bir dalı olan röportajda haberci izlenimlerini aktarmanın yanı sıra çevreyi ve ortamı da betimlemektedir (Girgin, 2004).

Literatürde söyleşi ve röportaj ile ilgili kapsamlı çalışmalardan biri CNN International haber merkezinde yapımcı olarak çalışan,

“Dönence” adlı haber programını ve “Portreler (NTV)”, “Sesli Düşünenler (TV8)” ve “Medya Medya (TRT)” adlı söyleşi programlarını hazırlayan Sedef Kabaş tarafından yapılmıştır. “Günümüz Türk Basınında Gazeteciler Bağlamında Söyleşilerin Nitel Bir Değerlendirmesi” (2007) konulu çalışması Türkiye’de söyleşi yapan

gazeteciler ile görüşmelerden oluşmaktadır. Söyleşi öncesi ve sonrası aşamaları, söyleşinin önemi, soru sorma yöntemleri gibi etkili bir basın söyleşisi için gazetecinin dikkate alması gereken unsurları inceleyen Kabaş, Türk Basını'nda söyleşi yapan gazetecilerin bilgi, tecrübe ve görüşleri ışığında mevcut eğilimleri, yaygın tutumları ve kaygı yaratan sorunları belirlemeye ve bu sorunlara dikkat çekmeye çalışmıştır.

Bu çalışmada söyleşilerin nitelik açısından değer yitirdiği, söyleşiyi yapan gazetecilerin gerçekleri ortaya çıkaracak nitelikte sorular sormadığı hatta yeterince hazırlık yapmadığı, magazin unsurlarının ön plana çıkarıldığı, bazı söyleşilerin karşılıklı anlaşma ile yapıldığı ve basın söyleşilerinin televizyonun popüler magazin unsurlarından etkilendiği gibi sorunlar belirtilmektedir.

Söyleşi unsurunu içine alan televizyon haber programları ise, 1996 yılından itibaren tematik haber kanallarının yayına başlaması ile birlikte artış göstermektedir. Haber programlarının sunumunda yer alan sunucu, spiker, anchor ve sunucu/yorumcu “commentator” kavramları da bu noktada önemlilik arz etmektedir.

Literatürde bu kavramlar ile ilgili Ayşe İspalarlı (1987) tarafından yapılan “Televizyon Sunuculuğu” çalışmasında televizyon sunuculuğunun nasıl bir meslek olduğunu tanımlamak ve mesleğin gereklerini belirlemek amaçlanmaktadır. Bu çalışmaya göre sunucu, hedef kitesinin özelliklerine uygun program sunabilmeli, ses ve diksiyon eğitimi alarak konuşmasını etkin kılmalı, kamera karşısında doğal davranarak programın akışına uygun hareket etmeli ve uzmanlaşacağı alana yönelik birikim yapmalıdır. İspalarlı haber, eğlence ve spor programı sunmanın birbirinden farklı alanlar olduğuna, özel bir ilgi ve bilgi sahibi olmayı gerektirdiğine dikkat çekmektedir. Çalışmaya göre haber ve anonsları okuyan sunuculardan farklı olarak diğer program sunucuları, olayları sunmakla kısıtlanmamakta, tartışmaları yönetebilmekte ve az da olsa kendi görüşlerini açıklayabilmektedir.

İzlem Keskin Vural (2003) “Televizyon Haberciliğinde Bir Mesleki Kişilik Olarak "Anchor" Kaynak Kişi Özellikleri Boyutunda Değerlendirilmesi ve Türkiye'deki Uygulama Biçimine Yönelik Durum Saptaması” konulu araştırmasında anchorı tanımlamaktadır. Mesleki kişilik olarak anchorın sahip olması gereken özelliklerin ve donanımın neler olması gerektiğini ve haber süreci içindeki görevini belirten Vural, Türkiye’de anchor mesleki uzmanlık kişiliğini bilimsel olarak ortaya koymaktadır.

Çalışmada Türkiye’de anchor kişiliğinin televizyon kanalının bir simgesi haline geldiğine dikkat çekilmekte, haberin hemen hemen tüm aşamalarında anchorların söz sahibi olduğu, hedef kitleye kendi kişisel üslupları ile seslendikleri ve aydın, çağdaş değerlere sahip, mesleğinin uzmanı, toplum tarafından sevilen kişilikler olduğu söylenmektedir.

Sunuculuk ve röportaj ile ilgili olarak Ege Üniversitesi’nden Didem H. Elbirlik’in “Televizyon Haberciliğinde Röportaj” (1994) ve Bilgen Aydın Sevim’in “Kültür Endüstrisi Bağlamında Yıldızlaştırılan Ana Haber Sunucularının Haberin İzlenmesine Etkileri” (2008) adlı araştırmaları akademik çalışmalar arasında yer almaktadır. Sevim, ana haber sunucularını kültür endüstrisi kavramları üzerinden incelediği çalışmasında, anahaber sunucularının birer "öykü anlatıcısı" olarak anahabere kendi kişilikleri ile damga vurduklarını, kişiliklerine muhabir, editör, belgeselci gibi farklı kimlikler ekleyerek güvenilir birer yıldız konumuna geldiklerini belirtmektedir. Ayrıca anahaber sunucularının yıldızlaştırılmalarına koşut olarak "anchor" olarak da adlandırıldığına değinmektedir.

Literatürdeki çalışmalarda yer alan ve incelenen sunucu, spiker, anchor kavramları incelendiğinde bazı farklılıklar içerdiği gözlenmektedir. Spiker ve anchor mesleki tanımları daha çok haber bültenlerini aktaran kişiler için kullanılmaktadır. Haber spikeri, haberlerle ilgili tüm çalışmayı son aşamasına ulaştırarak, haberleri mümkün olduğu kadar profesyonel, etkileyici ve canlı sunması gereken kişidir (Parsa, 1993: 48). Spikerlerin aksine, haberi yorum ve katkıları ile sunan kişiler ise “anchorman” olarak tanımlanmaktadır (Bülbül, 2001: 100).

Sunucu tanımı ise belli bir metne bağlı kalmadan farklı program türlerinin sunumunda yer alan kişiler için kullanılmaktadır. Ünsal (2009: 30), radyo ve televizyonda ya da bir eğlence yerinde metne bağlı kalmadan programı, oyunları sunan, yayın ortamını hazırlayan kişilere sunucu denildiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada ise, sunucu/yorumcu “commentator” kavramı üzerinde durulacaktır. Özellikle televizyon haber programı kapsamında yapılan söyleşilerde sunucu/yorumcu önemli bir rol üstlenmektedir. Sunucu/yorumcular haber programlarında, kamuoyunu bilgilendirme amacı taşıyan söyleşi yöntemini kullanmakta ve aynı zamanda kendi iletmek istediği mesaj doğrultusunda, karşısındaki kişi ya da kişilere sorduğu sorularla

programı yönlendirebilmektedir. Bu çerçeveden hareketle bu çalışmanın ana temasını, topluma yönelik mesaj oluşturulmasında sunucu/yorumcuların işlevsel rolü oluşturmaktadır.

Dolayısıyla “Televizyonda kamuoyunu bilgilendirme amaçlı mesaj oluşturma ve yönlendirme sürecinde sunucu/yorumcunun “commentator” işlevsel rolü nedir?” sorusu, bu çalışmanın problemi olarak ifade edilmektedir.

Çalışma problemi doğrultusunda öncelikle; sunucu, spiker, anchor ve sunucu/yorumcu “commentator” kavramlarının çalışma alanı olan radyo ve televizyonun Dünya’da ve Türkiye’deki gelişim sürecine ilişkin tarihçesine yer verilecektir. Sonrasında ise; literatürde yer alan haber tanımlamaları ve haber türü olarak televizyon haber programı açıklanacaktır. Bir diğer bölümde ise sıkça birbiri ile karıştırılan “Karşılıklı konuşma, görüşme yapmak” olarak tanımlanan söyleşi ve “Konuşmaları aktarmanın yanı sıra ortam, çevre tanımlamalarına ve gazetecinin izlenimlerine yer vermek” (Kabaş, 2007: 28) olarak tanımlanan röportaj kavramları irdelenecektir. Haber programlarının sunum biçimlerinden söyleşi ve röportajda dikkat edilmesi gereken noktalar belirtildikten sonra ise haber programlarının aktörlerinden sunucu, spiker, anchor ve sunucu/yorumcu “commentator” kavramları açıklanacaktır.

1.1.1. Dünyada ve Türkiye’de radyo tarihi

Radyo yayını elektromanyetik dalgalar (Hertz dalgaları) enerjisi aracılığı ile bir olayın, bir iletinin (ses-müzik) topluma ses yolu ile aktarılmasıdır. Bir başka deyişle, kulakla duyulabilecek sinyallerin radyo frekansları aracılığı ile boşlukta yayılması ve bunun sonucunda bu sinyallerin, bu amaç için geliştirilmiş özel alıcılar aracılığı ile toplumu oluşturan bireylerce izlenmesidir. Değişik tarihlerde, farklı ülkelerde, bilim insanları radyonun iletişim aracı olarak ortaya çıkmasını sağlayan teknik buluşlar yapmışlardır (Aziz, 1976: 5).

Radyonun pratik olarak ilk kullanımı denizde gemiler arası iletişimi sağlamak için ve askeri iletişim amaçlı olmuştur. Fakat radyo yayınları, geniş bir coğrafik alanda milyonlarca insana aynı anda ulaşılabilirdiğinde dikkat çekici hale gelmiştir (Albarran ve Pitts, 2001: 17).

Radyonun iletişim aracı olarak ortaya çıkmasında Maxwell'in teorisi oldukça önem taşımaktadır. İskoç matematikçi ve fizikçi James Clerk Maxwell 1864 yılında, havada dolaşan ve görünmeyen elektromanyetik dalgalarının varlığını bulmuştur. Daha sonra 1887 yılında Alman fizikçi Heinrich Hertz bu teoriyi kanıtlamış ancak keşfine rağmen kablosuz iletişimin kullanılmasını teşvik etmemiştir. Ses dalgalarının iletilmesini sağlayan diğer önemli bilim insanı ise İtalyan Guglielmo Marconi'dir. 1986 yılında iki mil uzağa ses dalgalarını gönderen Marconi, İtalyan hükümetinin bu buluşu önemsememesi nedeni ile İngiltere'ye gitme kararı almıştır (Albarran ve Pitts, 2001: 18).

Marconi, bir yıl sonra İngiltere'de, 55 km. kadar uzaklığa sesin ulaştırılmasını başarmıştır. 1906 yılında ise bu mesafe daha da uzamış ve Atlantik'in öbür tarafına mesaj ulaştırılmıştır. Sesin aktarımını mümkün kılan önemli isimlerden biri de İtalyan Lee De Forest olmuştur. "Boşluk tüpünü" bulan Forest, 1910 yılında tenor Caruzo'nun New York Metropolitan Operası'nda verdiği konserin naklen verilmesi ile radyonun bir eğlence aracı olarak potansiyelini ortaya çıkarmıştır (Vivian, 1999: 168-171). Aziz (1976: 6-7) "Radyonun Babası" olarak adlandırılan De Forest'ın Bronx'da (New York) kurduğu deneme radyo istasyonunda sürekli olmayan haberler verdiğini belirtmektedir.

Bazı araştırmacılar ise sesi ilk aktaran kişinin Pittsburg Üniversitesi profesörlerinden Reginald Fessenden olduğunu söylemektedir. Fessenden, "O Holly Night" adlı Noel şarkısını yayınlamış ve bu Massachussetts ve Batı Hint Adaları arasında bulunan gemilerdeki telsizciler tarafından duyulmuştur. Radyonun tam anlamıyla üne kavuşması ise, bir facia ile Titanic gemisinin batmasıyla gerçekleşmiştir. Radyo operatörü David Sarnoff, 1912'de meydana gelen facia ile ilgili kurtarma çalışmalarını dünyaya duyurmuş ve gazeteciler bilgileri onun alıcısından takip ederek aktarmışlardır (Eryılmaz, 2005: 90).

Düzenli radyo yayınlarının başlamasına kadar geçen sürede radyo, daha çok amatörlerin sayesinde gelişerek, her toplumda toplumun yapısal özelliklerine göre değişim göstermiştir. Radyoculuğun hızlı bir gelişme gösterdiği Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) önce radyo alıcılarının ticari değeri ile ilgilenilmiş daha sonra ise radyo yayıncılığı (broadcasting) bir gelir kaynağı haline gelmiştir (Kocabaşoğlu, 2010: 32).

İlk önemli yayın ağı 1926 yılında Amerika Radyo Şirketi (RCA) tarafından kurulan NBC (National Broadcasting Company) olmuştur. Bu ağ iki düzine istasyondan oluşmaktadır. NBC'nin kuruluşundan iki yıl kadar sonra da CBS (Columbia Broadcasting System) 16 istasyona hizmet vermeye başlamıştır (Keith, 2000: 5).

Radyo istasyonlarının çoğunun 12-18 saatlik yayına geçişi ise 1930'lu yılların son yarısına rastlamaktadır. Yayın saatinin artması ile birlikte radyo yayınlarının çoğunda müzik önemli bir yer tutmuştur. Ayrıca bu saatler günlük radyo tiyatrosu dizileri ve dinleyici katılımlı yarışma programları, haber ve yorum programları gibi çeşitli program türleri ile doldurulmuştur (Sterlin ve Kittross, 2011: 322).

Haber yayınlarının radyoda yer almaya başlaması, gazetelerin okurlarını kaybedeceklerini düşünmelerine sebep olmuştur. Bu nedenle gazeteler, Associated Press (AP) ajansından radyoların haberlere ulaşımını engellemeye çalışmıştır. AP haber ajansı, 1933 yılında, radyolara yayınlarını beşer dakika ile sınırlamaları halinde günde iki kez hizmet vereceğini bildirmiştir. Ayrıca gazetelerin satışını garanti altına almak için radyoda sabah haberleri saat 09.30'dan sonra ve akşam haberleri de 21.00'dan sonra yayınlanmıştır. Ayrıca bir haber 30 kelime ile sınırlandırılmış ve bültenlerde son dakika haberlerinin kullanılması yasaklanmıştır. Bu durumdan dolayı bir kaç yıl sonra CBS ve NBC ağları, kendi haber toplama birimlerini oluşturmuşlardır (Vivian, 1999: 175).

Radyo haberleri, İkinci Dünya Savaşı sırasında oldukça önemli bir konuma gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda askeri amaçlarla kullanılan radyo, İkinci Dünya Savaşı'nda dünyanın farklı cephelerinde savaşan insanlar ile evdeki insanlar arasında bağlantıyı sağlamıştır. Bu sayede röportajlar ve yorumlar, savaş dinleyicilerin oturma odasına taşımıştır (Keith, 2000: 153).

1930-1940 yılları arasında Albarran ve Pitts (2001: 3), radyo istasyonlarında dinleyicilerin en çok ilgi gösterdiği saatlerde (prime time) en iyi programlara yer verildiğini belirtmektedir. Ulusal radyo ağlarında en çok ilgi gören ve en çok dinlenen saatlerde yayınlanan programlar, komedi ve dramalar olmuştur.

Türkiye'de ise ilk kez radyo yayını 6 Mayıs 1927 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. İlk deneme yayını, İstanbul Büyük Postahanesi'nin kapısı üzerine yerleştirilen bir vericiden müzik dinletisi yapılması ile gerçekleşmiştir. Radyo

vericilerinin yerleri İstanbul'da Osmaniye (Hasdal), Ankara'da ise Babaharman (Telsiz)'dir. Daha sonra devlet, Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi'ne (TTAŞ) hükümetin onayladığı başka illerde de radyo vericisi kurup işletme hakkını on yıllığına vermiştir (Cankaya, 1997: 2).

Radyonun ülkemizdeki gelişimi Bay (2007: 32-33) tarafından 5 dönemde incelenmektedir:

- 1927 yılına kadar olan amatör radyo çağı.
- 1927-1945 yılları arasında radyonun savaş nedeni ile propoganda aracı olarak kullanıldığı olgunluk çağı.
- 1945-1960 yılları arasındaki televizyonun bulunuşu ile yaşanan rekabet dönemi
- 1960-1990 yılları arasında radyoların transistörlü radyolarla ceplere girebilecek kadar küçüldüğü farklı alanlarda dinleyici bulduğu ve kendisini geliştirdiği dönem.
- 1990 sonrasında radyonun televizyonun gölgesinden kurtulduğu branş radyoları ile birlikte farklı dinleyici kitlesi oluşturduğu dönem.

Radyo tarihinde ülkemiz için oldukça önemli sayılan “Alo alo, muhterem samiin... Burası İstanbul Telsiz Telefonu... 1200 metre tul-u mevç, 250 kilosaykıl... Bugünkü neşriyatımıza başlıyoruz.” sözleri 1927 yılında, Osmaniye'de deneme yayınları yapılan İstanbul Telsizi'nin açılışı esnasında duyulmuştur. Bu anons bazı kaynaklara göre Eşref Şefik, bazı kaynaklar göre ise Sadullah Gazi Evranosoğlu tarafından seslendirilmiştir. Daha sonra ilk radyo yayınları gerçekleşmiş ve stüdyo Sirkeci'deki Büyük Postane'nin üst katına taşınmıştır (Uçar, 2009: 8).

Radyonun olgunluk çağı olarak nitelenen dönemde ülkemizde yayınlar genellikle akşam saatlerinde yapılmıştır. On yıllık süre içinde İstanbul Radyosu 4,5 saat ve Ankara Radyosu 3 saat yayın yapmaya başlamıştır. 1927-1936 yılları arasında ülkemizdeki radyolar en çok batı ülkelerinin radyoculuk uygulamalarını ilke olarak kabul etmiştir. Devlet özellikle 1930'lardan sonra Milli İktisad ve Tasarruf, Türk Dili, Türk Tarihi ve müzik konularında radyodan yararlanmıştır. Ayrıca radyo yayınları, çağdaş radyo

yayınlarının içeriğine ve süresine ulaşamadığı için TTAŞ'ın tasviye edilmesi ile radyo yayıncılığı devlet tekeline geçmiştir (Cankaya, 1997: 4-5).

Ülkemizde radyo yayınlarına geçildiğinde yayın politikası ile ilgili olarak; burjuva radyoculuğu ya da eğitim ve bilinçlendirme amaçlı yayıncılık örnekleri bulunmaktadır. Burjuva radyoculuğu, halkı egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda yönlendirme anlayışı taşımakta ve bu amaca ulaşmak içinde eğlendirme işlevini kullanmaktadır. Diğer örnek ise 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Sovyetler Birliği'nde uygulanan halkı eğitime, bilinçlendirme ve haberdar etmeye yönelik yayın anlayışıdır. Kocabaşoğlu (2010: 109-110), ülkemiz de radyoculukla ilgilenenlerin, iki farklı uygulamayı da bilmelerine rağmen sınıfsal zorunluluklar gereği birinci türdeki yayıncılık anlayışını uyguladıklarını belirtmektedir.

Zamanla söz yapımları ve dramatik yapımlarla zenginleşen radyo, yaygın bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Müzik yayınları ile de toplumun eğlence gereksinimini karşılayan radyo aynı zamanda haber alma gereksinimini de karşılamaya başlamıştır (Aziz, 2010: 116).

Radyonun haber yönünden oldukça etkili bir araç haline gelmesinde ise, televizyonun gelişiminin durmasına sebep olan İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi bulunmaktadır. Tokgöz (2008: 397) bu dönem içinde radyonun, bir yandan siyasal önderler tarafından propaganda aracı olarak kullanılırken bir yandan da seri ve hızlı haber vermesi nedeniyle gazetecilik mesleğinde yeni denemeler oluşturduğunu belirtmektedir. Olayları yorumlama, savaş sahasından haber verme bu denemeler arasında yer almaktadır.

Radyonun rekabet dönemi olarak nitelenen 1946-1960 yılları arasında özellikle dikkat çeken radyonun partizanca kullanımı olmuştur (Kocabaşoğlu, 2010; Kejanlıoğlu, 2005; Aziz, 2010). Kocabaşoğlu'na (2010: 307) göre radyo, iktidar ve muhalefet arasındaki tartışmaların vazgeçilmez bir ögesi olmuştur. Özellikle 1954 yılından sonra radyonun rejim meselesinin ayrılmaz parçası olduğunu, 1958 yılından sonra ise radyonun partizan olarak nitelendiğini belirten Kocabaşoğlu (2010: 369) bunun sebebini, haberlerde habercilik ilkelerinden uzaklaşılması olarak ifade etmektedir.

Kejanlıoğlu'da (2005: 154) radyonun partizan olarak kullanımına dikkat çekerek, muhalefet partilerinin, muhalefet için radyoları kullanmadığını, 1954 yılından sonra

artan ve 1957 yılında şiddetlenerek süren, partizanca kullanımın bu dönemim özelliği olduğunu belirtmektedir. Bu dönemde, Türk radyoculuk tarihinde radyonun siyasallaşmasının belirgin bir hale geldiğini söyleyen Aziz (2010: 151) ise yayınların hükümet lehine kullandığını, muhalefete söz hakkı verilmediğini ve bu durumun kamuoyunun özgür haber alma hakkını zedelediğini ifade etmektedir.

Haber yayınlarından dolayı Amerika Birleşik Devletleri'nde insanlar radyoyu bir dost olarak niteleyerek (Tokgöz, 2008: 397) farklı tanımlamaktadır. Türkiye'de ise radyoya bakış daha farklıdır. TRT tarafından ilk kez yapılan kamuoyu araştırma sonuçları da bu farklılığı ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonuçları insanların radyo dinleme nedenlerini yüksek oranda (%37.02) eğitim ve eğlendirme olarak tanımladığını ortaya koymuştur (Radyovizyon, 2009: 55).

Türkiye radyo tarihinde TRT ile süren devlet tekeli 1989 yılında Bakırköy Belediyesi tarafından kurulan radyo ile fiilen kırılmıştır. Ticari anlamda özel radyo niteliği taşımasına rağmen yasaya aykırı olduğu gerekçesiyle bu radyo kapatılmıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan bu olaydan on üç yıl sonra Türk yayın tarihine ilk özel radyo olarak giren Kent FM yayına başlamıştır. “Türkiye’de Özel Radyoculuğun Dünü Bugünü” yazısında Prof. Dr. Çakır (2010: 6), ticari özel radyo yayıncılığının 1992’de başlamasının tesadüf olmadığına dikkat çekmektedir. 1990 yılında Star 1 televizyon kanalının Almanya’dan Türkçe uydu yayınına başlaması ile tekelin kırıldığını belirten Çakır’a göre, bu durum radyo yayını yapmak isteyen özel girişimcilerin önünü açan bir süreç olmuştur.

Radyoculuğun temel prensiplerini bilmeyen personellerle yayına başlayan özel radyolar, müzik eserlerini izinsiz kullandıkları için telif sorununun ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmayan radyoların frekansları istedikleri gibi kullanmaları, uluslararası frekans planlamasına uymayan yayınları ve milli savunma ve emniyet sistemlerinin bu durumdan olumsuz etkilenmeleri, özel radyo yayınlarının durdurulmasına zemin hazırlamıştır. 1993 yılında pek çok radyo yayınına son vermiş ve bu olaylar sonucunda radyo yayıncıları “Radyomu İstiyorum” kampanyasını başlatmıştır. Kamuoyundan büyük destek gören bu kampanya sonucunda radyoların yeniden yayına başlaması sağlanmıştır (Çakır, 2010: 7).

Özel radyoların da yayına başlaması ile birlikte radyo dinleme nedenleri arasında haber programlarının oranı dikkat çekici hale gelmiştir. TRT’nin aylık radyo dergisi

Radyovizyon’da yer alan “Bir Üretim Aracı Olarak Radyo” başlıklı yazısında Yavuz (2010: 48), radyonun hala dinlenir olmasının sebepleri arasında radyo haberlerinin etkisine değinmekte ve “*Radyo haberleri çok kısadır ve sadece olguları aktarmaya odaklıdır. İnsanlar bunun farkındadır böylece radyonun hızlılık içindeki basitliği üstünlük olarak ortaya çıkar*” demektedir.

Radyo Televizyon Üst Kurulu’nun (RTÜK) 2009 yılında gerçekleştirdiği “Radyo Dinleme Eğilimleri 2 Araştırması” sonuçlarına göre radyonun % 49.7 oranında müzik ve % 17.7 oranında haber yayınları için dinlendiği ortaya çıkmıştır. 21 il ve 124 ilçede yüz yüze mülakata dayalı 2600 kişi ile yapılan ankette dinleyicilerin en çok takip ettikleri programlar haber bültenleri, haber programları ve değişik müzik türleri olarak sıralanmaktadır (Radyovizyon, 2010: 9).

Radyo tarihindeki önemli gelişmelerden biri de sayısal radyo yayıncılığının (DAB) başlaması olmuştur. Keith (2000: 22-23), sayısal radyo yayıncılığının ortaya çıkışı ve evlerde dijital müzik cihazlarının yayılması ile yayıncıların rekabette kalmak için sinyallerini dönüştürme konusunda zorlandığına dikkat çekmektedir. Yayıncılar ilk başlarda sayısal yayıncılığı tehlike olarak görmüş, fakat sonrasında bu teknolojinin avantajları fark edilmiştir. Daha az güç kullanılarak kapsama alanı önemli ölçüde gelişmekte, yayınlar CD kalitesinde dinlenebilmekte, istasyonlardaki yayınların birbirine karışması sorunu ortadan kalkmakta ve program bilgileri, hava-yol durumu, alıcı ekranından kolaylıkla iletilebilmektedir.

1864 yılında Maxwell’in elektromanyetik dalgaları bulması ve Marconi’nin sesi aktarması ile başlayan süreçte radyo yeni içerikler, yeni teknolojiler ile gelişimini sürdürmektedir. Haberlerin aktarılması konusunda önemli bir işleve sahip olan radyo, kamuoyunu bilgilendiren bir araç konumundadır. Yine radyo gibi diğer bir kitle iletişim aracı olan televizyon, haberlerin iletilmesinde önemli bir role sahiptir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde televizyonun Dünya’da ve Türkiye’deki gelişimine ve televizyon yayınları ile ilgili önemli tarihlere ve olaylara yer verilecektir.

1.1.2. Dünyada ve Türkiye’de televizyon tarihi

Televizyon yayını elektromanyetik dalgalar (Hertz dalgaları) enerjisi aracılığı ile bir olayın, iletinin (söz-müzik) topluma hem ses, hem de görüntü (optik) olarak aktarılması ile gerçekleşmektedir (Aziz, 1976: 5).

19 yy. başlarında Volta ve Faraday’ın elektriği bulmasından sonra İrlandalı telgrafçı May, ışık dalgalarını elektrik akımına çevirmeyi başarak televizyon ile ilgili ilk teknik buluşu gerçekleştiren kişi olmuştur. Paul Nipkov ise küçük bir delikli kartonla satır satır görüntüyü izleyen bir tarama cihazı üretmiş ve bu buluş, 1923 yılında Amerikalı Jenkins ve İskoç bilgin Jhon Baird tarafından bulunan tüpler ve Hertz dalgalarının kullanılmasıyla televizyon buluşuna dönüştürülmüştür. Baird saniyede 28 satırla 12.5 kere taranan ilk gösterisini gerçekleştirdiği tarih, 26 Ocak 1926 ise televizyonun bulunuş tarihi olarak kabul edilmiştir (Bay, 2007: 41-42). 1928 yılında NBC yayın kuruluşu New York’tan Washington’a ilk televizyon yayını gerçekleştirmiştir. Baird ise Londra’dan New York’a görüntü nakletmeyi başarmıştır (1998, Özçağlayan’dan aktaran Uğurlu ve Öztürk, 2006: 45).

Vivian (1999: 197-198), televizyon teknolojisi ile ilgili Philo Farnsworth ve Vladimir Zworykin’in de adından söz etmektedir. Philo, 1920 yılında resimleri yakalamak ve görüntüyü ekrana aktarmak için vakum tüp kullanma fikrini geliştirmiş ve 1927 yılında ilk canlı görüntüyü aktarmayı başarmıştır. Farnsworth’un görüntü tarayıcı adını verdiği bu icadı, şartlar düşünüldüğünde oldukça başarılı bir buluş olarak değerlendirilmiştir. Dünyanın büyük şirketlerinden RCA’da görüntüyü taramak için bazı denemelerde bulunmuş ve Vladimir Zworykin’nin ikonoskop adı verilen tüpü bulduğunu iddia etmiş ve daha sonra patentini almıştır. Zworkin ve RCA şirketinin sahibi David Sarnoff bu gelişmeler sonrasında, Farnsworth’un laboratuvarını ziyaret ettiklerini ve kendisine bu teknolojiyi kullanmak için lisans ücreti ödediklerini belirtmişlerdir. 1930 yılına gelindiğinde önemli şirketlerden General Electric, Zworkin’i ulusal televizyon gelişimi ile görevlendirilmiş ve televizyon ile ilgili araştırmaları düzenli bir hale getirmiştir. ABD, İkinci Dünya Savaşı’na girene kadar 10 ticari istasyon lisanslı hale gelmiş ve bazıları ev alıcıları üretmeye başlamıştır. Fakat savaş yüzünden bu gelişmeler durdurulmuştur.

1936 yılında Londra'da elektronik tarama tekniğini kullanarak ilk düzenli televizyon yayını yapılmıştır. ABD'de ise 1939 yılında New York'da yapılan “Dünya Fuarı’ndan İzlenimler” ilk resmi yayın olarak kabul edilmektedir. Düzenli televizyon yayınlarını başlatan üçüncü ülke ise Sovyetler Birliği olmuştur. Almanya ve Fransa ise deneme yayınlarına 1938 yılında başlamıştır (Aziz, 1976: 5).

Televizyon Amerika’da, kısa zamanda eğlence için en popüler iletişim aracı haline gelmiş ve zamanla insanlar, kültür ve diğer iletişim araçları üzerinde oldukça güçlü bir etki yaratmıştır (Vivian, 1999: 194). Radyoya alışkın olan kitlenin, ses ve görüntünün birleştiği, anlamının daha kolay olduğu televizyona büyük ilgi göstermesi ise yeni program türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 48). Fakat üretimi ve dağıtımı için gereken yatırımın çok fazla olması nedeni ile televizyonun yaygınlaşması, radyo kadar kolay olmamıştır (Aziz, 2010: 117).

Televizyon zaman içerisinde radyonun dinleyicisini kazanmış ve bu durum radyo sponsorlarının da televizyona ilgi göstermesini sağlamıştır. Keith (2000: 9), 1950 yılında diğer eğlence araçları arasında en çok tercih edilenin televizyon olduğuna dikkat çekmektedir.

Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya’nın yayınlara başlaması ile İkinci Dünya Savaşı sebebi ile gelişimi duraklayan televizyon, tekrar gelişme göstermeye devam etmiştir. 1950 yılından itibaren pek çok ülkenin yayına geçmeyi planlamasına rağmen, televizyon sistemindeki kontrolün kimde olacağı sorunu ile karşılaşmıştır (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 48).

Başta gelen televizyon ağları CBS ve NBC ilk yıllarda yerel yayınları engellemiş ve yerel istasyonlar için yaptıkları popüler hale gelen ulusal programlarla büyük ölçüde farklılık yaratmışlardır. CBS ve NBC reklam gelirleri sayesinde ve koaksiyel (yüksek frekanslı sinyalleri taşıyan) kablo ile Doğu ve Batı arasında bağlantının sağlanmasıyla güçlenmeye başlamıştır. Bu gelişmeler sayesinde ilk haber sunucularından Edward R. Murrow “See It Now” adlı programını Atlantik ve Pasifik Okyanusu’ndan görüntüler ile açtığı izleyiciler hayrete düşmüştür (Vivian, 1999: 203).

Türkiye’de televizyon yayın çalışmaları ise, 16 Temmuz 1952 tarihli bir yazışma ile İstanbul Teknik Üniversitesi’nde başlatılmıştır. Deneme yayınının ilk açılış konuşmasını gazeteci Burhan Felek yapmıştır. Bu yayınların ilk spikerleri Fatih Pasinler

ve Taşhan Hitay olmuştur. Televizyonda ilk hava tahmini sunucusu Ali Esin, ilk show programı sunucusu Fecri Ebcioğlu ve ilk yarışma programı sunucusu ise Halit Kıvanç'tır. İlk naklen yayın ise 12 Kasım 1961 yılında yapılan Türkiye-Sovyetler Birliği futbol maçı yayını ile gerçekleşmiştir (Kaptan, 1999: 26).

Düzenli televizyon yayıncılığı ise, 1968 yılında TRT ile başlamıştır. Haftada üç gün yapılan yayınlar 1974 yılına gelindiğinde haftanın bütün günlerini kapsar hale gelmiştir. TRT ve İstanbul Teknik Üniversitesi işbirliği ile İstanbul'da başlayan yayınlar sonrasında Eskişehir ve Balıkesir de televizyon yayınlarına başlamıştır (Bay, 2007: 44). İzmir'de ise televizyon yayınları 1971 yılında Akdeniz Olimpiyatlarını yayınlamak için başlatılmış ve ilk kez şehirlerarası naklen yayın gerçekleştirilmiştir (Sarmaşık, 2000: 22).

Ülkemizde kamuoyunun televizyona olan ilgisi 1960'lı yıllardan sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak bu ilgiye karşın Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda televizyon yayınları yerine eğitim ve ulusal bütünlüğün sağlanması için radyolardan yararlanılması amaçlanmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise televizyon şebekesi kurulması işi kararlaştırılmıştır (Cankaya, 2003: 31).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Radyo Televizyon Özel İhtisas Komisyonu, televizyon yayıncılığına desteğini aşağıdaki şekilde gerekçelendirmiştir (Oskay, 1978'den aktaran Ünlüer, 2000: 47) :

“Sosyal değişmelerin sosyolojik kanunlara tabi olduğu, ancak geri ülkelerin teknolojiden yararlanarak sosyal değişmeleri hızlandırabileceği düşüncesiyle, okul sayısı az, öğretmen sayısı az olan Türkiye'de televizyonun meslek kursları açarak Türkiye'yi sınılaşmaya götürecek insan gücü arzını yeteri çerçeveye çıkarmasının mümkün olacağı; milli güvenlik yönünden televizyonun olumlu etkileri olacağı, milli ülkü ve düşünceleri diğer devletlere tanıtmak için televizyonun dış politika açısından büyük yararlar sağlayabileceği.”

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı verilerine göre ise TRT yayınları, 1974 yılında nüfusun %55'i tarafından izlenirken, bu oran üç yıl içinde %85'e ulaşmıştır (Bay, 2007: 44). 1970'li yılların başından itibaren televizyonun toplumları etkilediğini belirten Aziz (1999: 8), yapım olanakları ve teknik gelişmeler ile yayınların ülke

sınırlarını aşmasının farklı ülkelerin tepkilerine neden olduğunu belirtmektedir. Bilgi akışının gelişmiş ülkelere, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere doğru tek yönlü oluşu ile ilgili olumsuz tepkiler gelmiştir. 1980’li yıllarda ise Avrupa ülkeleri hem birbirlerine karşı ulusal kültürlerini koruma hem de ABD televizyonlarına karşı Avrupa kültürünü koruma amacı ile “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi”ni imzalamıştır

Dünyada bu tür endişeler yaşanırken, Türkiye’de Eylül 1980 ile Kasım 1983 arasındaki dönem TRT’nin askeri rejimin kumandası altına girdiği bir dönem olmuştur. 1982 Anayasası’nın 133. Maddesi’nde radyo ve televizyon istasyonlarının yalnızca devlet eliyle kurulabileceği, idarelerinin bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenleneceği ve tarafsızlık ilkesinin benimseneceği belirtilmiştir. Ayrıca 2954 Sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu 1984 yılında yürürlüğe girmiş ve bu kanun, yayın tekeli TRT’de olmasına karşın bütün radyo ve televizyonlara ilişkin bir kanun olarak düşünülmüş ve Radyo Televizyon Yüksek Kurulu (RTYK) kurulmuştur (Kejanlıoğlu, 2005: 161).

Televizyonda renkli yayına geçiş süreci ise ülkemizde gecikmeli olarak gerçekleşmiştir. Yatırımların renkli yayına uygun bir şekilde yapılmaması bu gecikmenin nedenleri arasında sayılmaktadır. TRT televizyonları tümüyle renkli televizyon yayınlarına 1 Temmuz 1984 tarihinde başlayabilmiştir (Aziz, 2010: 119). Ayrıca TRT, ilk renkli naklen yayını İslam Ülkeleri Zirve Konferansı’ndan yapmıştır. 1984 yılından itibaren ise, programların tümü renkli olarak yapılmaya başlanmıştır (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 84). Renkli televizyon konusunda yapılan ilk araştırmalardan biri Prof. Ahmet Kılıçbay’ın “Türkiye’de siyah beyaz televizyon yayınından renkli televizyon yayınına geçiş konusu üzerinde sosyo-ekonomik bir araştırma” konulu çalışmasıdır. Bu çalışmada, renkli televizyon yayınlarının toplum için yararlı olacağı savunulmaktadır (Aziz, 1999: 71).

Devlet tekeli olarak başlayan TRT, 1980’li yılların sonuna doğru teknik gelişimin sağlanması ile kanal sayısını 5’e çıkarmıştır. Ayrıca uydu teknolojisi ile yayınlarını Avrupa, Asya, Afrika ülkelere de ulaştırmıştır. Uydu yolu ile yabancı ülkelerin yayınlarının Türkiye’de izlenmesi özel kesim işletmecilerinin dikkatini çekmiş ve yasal düzenlemeler eksik olduğu için bu durum radyo ve televizyon yayınlarının artmasına neden olmuştur (Aziz, 1999: 8).

Ünlüer (2000: 46), televizyonu kullananların siyasi güç odakları ya da sermayeye dayalı özel girişimciler olduğunu belirtmektedir. Siyasi güç televizyonu, iktidar aracılığı ile devlet yayınına doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol altında tutmaktadır. Burada amaçlanan iktidarı elde tutmak ve siyasi gücü meşrulaştırmaktır. Özel girişim ise iletişim alanında yaşanan küreselleşme ile uygulama alanını giderek genişletmekte ve televizyonu ticari amaçla kullanmaktadır.

Türkiye’de özel televizyon kurmaya yönelik girişimlerin kamuoyuna duyurulması ile başlayan tartışmalar tekelin dışına çıkılması, tarafsız ve doğru bilgilerin verileceği yayınların oluşturulması ve gelişmeleri gelir kaynağına dönüştüren sermayenin beklentisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Tartışmaların gündemde olduğu dönemde Başbakan Turgut Özal özel televizyon yayınlarına olanak tanıyacak bir anayasa değişikliğinden yana olduğunu belirtmiş ve ilk kez uydu yayın sistemi ile yurt dışından yayın yapan Magix Box’ın Star 1 kanalı, 1 Ekim 1990 tarihinde devlet tekelinin kırılmasını sağlamıştır (Sarmaşık, 2000: 114).

Anayasa ve kanunlara aykırı olarak Türkiye dışından yapılan özel televizyon yayınları izleyici kitlesinin oldukça ilgisini çekmiştir. Bir tekel olarak görülen TRT ve diğer TRT kanalları halkın %40’ı tarafından izlenirken Star 1 kanalı %60’ı tarafından seyredilir bir duruma gelmiştir (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 100).

Türk medyasının genel yapısına bakıldığında, özel radyo ve televizyonların bir kısmı güçlü sermayelere, bir kısmı farklı cemaatlere aitken, bir kısmının da bazı siyasi partilerin etkisi altında olduğu görülmektedir (Bay, 2007: 85). Özellikle bankacılık alanında olmak üzere çeşitli ticari faaliyetler gösteren holdingler, ulusal düzeyde yayın yapan gazete, dergi ve radyo televizyon kuruluşlarını bünyelerine katarak medya devi haline gelmişlerdir. Bilgin Grubu’na ait Medya Holding, Aydın Doğan’ın sahibi olduğu Doğan Holding, Uzan’lara ait Rumeli Holding, Enver Ören’e ait İhlas Holding o dönem başı çeken holdingler olmuştur. (Ünlüer, 2000: 51). Uğurlu ve Öztürk (2006: 66) özel televizyonun en önemli karakteristiğinin yönetim modeli ve işletim anlayışından kaynaklandığına dikkat çekmektedir. Özel televizyon, kazanç ve karı ön planda tutan, reklam geliri alan ticari amaçlı özel teşebbüs olarak tanımlanmaktadır. Özel televizyon yayıncılığının az sayıda girişimcinin elinde oligopolcü bir yapıya dönüştüğünü belirten

Ünlüer (2000: 51-52) bu yapının da televizyon sahiplerinin ticari rakiplerini ve siyasal iktidar çıkarları doğrultusunda kullanmaları ile kendini gösterdiğini belirtmektedir.

Özel televizyon kanallarından “Magic Box Star 1” kanalı yayına başladıktan sonra Türkiye’nin ikinci özel televizyonu Teleon’un yayına başlamasından sonra 1991 yılında Hürriyet ve Sabah gazetelerinin özel televizyon yayıncılığı ile ilgili çalışmalarının birleşmesiyle Show TV, 1992 yılında Ahmet Özal’ın Uzan grubu ile ortaklığından ayrılarak kurduğu Kanal 6 ve Milliyet Gazetesi’nin sahibi Aydın Doğan ve Doğu Holding gruplarının ortaklığı ile Kanal D yayına başlamıştır. Ayrıca 1992 yılında yayına başlayan televizyonlar arasında, Has Bilgi Birikim televizyonu HBB ve önceleri Marmara Bölgesi’ne yayın yapmayı amaçlayan Flash TV bulunmaktadır. 1993 yılında ise Sabah Gazetesi ve Satel Şirketler grubu bünyesinde ATV ve şifreli bir kanal olan Cine-5 yayına başlamıştır (Cankaya, 1997: 89-90).

Aynı yıl yayına başlayan İhlas Grubu’na ait TGRT ise farklı bir söylem geliştirmiş ve ilk kez muhafazakar kesime hitap eden bir yayın yapmıştır. Daha sonra Zaman Gazetesi’ni yayınlayan Samanyolu Grubu’na ait STV ve Yeni Dünya İletişim adlı şirket tarafından yönetilen Kanal 7 yayına başlamıştır (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 102).

Star televizyonunun sahibi olan Uzan Grubu’na ait bir bankanın içinin boşaltılması sonrasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) televizyonun yönetimine el koymuştur. 2005 yılında TMSF tarafından yapılan açık artırmada Star TV Aydın Doğan grubuna satılmıştır. Dinç Bilgin’in bir bankanın içinin boşaltılması olayına karıştığı iddiasıyla tutuklanması sonucu ATV zor bir döneme girmiş ve 2005 yılında TMSF tarafından Turgay Ciner’e satılmıştır (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 101).

2007 yılı içinde Dinç Bilgin ve Turgay Ciner arasında gizli bir anlaşmanın ortaya çıkması, Ciner Grubu’nun ödeme güçlüğü içine düşmesiyle Bilgin’in sahip olduğu medya kuruluşları TMSF’ye geri dönmüştür. TMSF’nin Aralık 2007’de Sabah ve ATV’yi satmak için açtığı ihaleye giren tek şirket olan Çalık Grubu’nun Turkuaz adlı şirketi Sabah ve ATV’yi satın almıştır (Tokgöz, 2008: 47).

Ülkemizde uluslararası sermayenin söz sahibi olduğu dönem, TGRT’nin Amerikalı güçlü yayın grubu Fox’a satılması ile başlamıştır (Bay, 2007: 84). News

Corporation'a bağlı olarak kurulan Fox ve Fox Life televizyon kanalları 2007 yılında yayına girmişlerdir (Tokgöz, 2008: 48).

Çok sayıdaki özel televizyon kanalının çok seslilik yaratmadığına dikkat çeken Cankaya (1997: 133-134), devletin tekelindeki ya da çeşitli sermaye ve çıkar gruplarının elindeki kanalların, kendi görüşleri doğrultusunda kamuoyunu etkilemeye çalıştığını belirtmektedir. Aynı şekilde Aziz'de (1999: 137) özel televizyon yayınlarının, sahiplerinin politikasına göre değişiklik gösterdiğini ifade etmektedir.

Özel televizyon kanallarının yayına başlamasıyla birlikte habercilik anlayışları da eleştirilmiş ve haber yayınları izlenme oranlarının artmasıyla önemli bir konuma gelmiştir. Hemen her gün toplumu ilgilendiren pek çok olayın gerçekleşmesi, televizyon haberlerinin izlenme oranlarını artırmaktadır. Uğurlu ve Öztürk'e (2006: 111) göre, özel televizyon kanalları haberlerinde ciddi hedefler güdüyormüş izlenimi vermektedir. Türk halkının haberi merak eden ve dinleyen toplum olması bunun nedenleri arasında sayılmaktadır. Habercilik siyasal, sosyal ve ekonomik alandaki güç dengelerinin önemli bir yerinde bulunmaktadır.

Televizyonun kamuoyunu bilgilendirme işlevinde, haberlerin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Haberin dolaşım hızının artması ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sayesinde televizyon haberleri, bilgi toplumunda önemli bir yere gelmiştir.¹ Dolayısıyla 1993 yılından bu yana ülkemiz toplumsal yaşamında yer alan özel televizyon kanalları arasına zamanla tematik haber kanalları da eklenmiştir. Bu anlamda, tematik haber kanallarının öncülüğünü yapan NTV, 1996 yılında kurulmuş ve bir yıl içinde 24 saatlik yayında saat başı haber uygulamasını başlatmıştır. Siyasetçi ve iş adamı Cavit Çağlar'a ait Nergis Holding bünyesinde kurulan kanal daha sonra; çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren Ayhan Şahenk'in sahibi olduğu Doğu Holding'e geçmiştir ve yayınlarına bu kuruluş bünyesinde devam etmektedir (Güzel, 2007: 109).

Zamanla ülkemizde NTV gibi CNNTürk, HaberTürk vb. tematik haber kanallarının yayına başlamasıyla birlikte, haber program türleri çeşitlenmiş ve haberle ilgili mesleki kişilikler önemli bir konuma gelmiştir. Çalışmanın ana konusunu oluşturan sunucu/yorumcu "commentator" mesleki kişilikleri de daha çok tematik haber

¹ Karaduman S., <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/06-01.pdf> (Erişim tarihi: 24.11.2010)

kanallarında görev almaktadır. Televizyonun önemli aktörlerinden biri olan sunucu/yorumcuların, kamuoyunun bilgilendirilmesi açısından önemli bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Sorumlulukları ve üstlendikleri roller gereği, sunucu/yorumcuları etkileyen kuramsal yaklaşımlara bundan sonraki bölümde yer verilecektir.

1.1.3. Yayımcılıkta haber kuramları

Haber programlarında konu ve konuk seçiminin kamu yararı bilinci gözetilerek yapılması gerekmekte ve sunucu/yorumcuların da bu bilinçle hareket etmesi beklenmektedir. Bu noktada “Sosyal Sorumluluk Kuramı”, “Gelişme Aracı Kuramı” ve “Katılımcı Demokratik Medya Kuramı” sunucu/yorumcuları etkileyen ve yönlendiren kuramsal yaklaşımlar olarak görülmelidir. Aynı zamanda bu kuramlar çerçevesinde sunucu/yorumcuların ne derece rol oynadıkları incelenmeye değer konulardır.

Bu kuramların içinde yer aldığı Normatif Medya Kuramları, Siebert, Peterson ve Schramm tarafından ilk ve en iyi bilinen medya sistemleri sınıflandırması “Basının Dört Kuramı” eserinde yer almaktadır. Normatif Medya Kuramları ile ilgili daha sonra yapılan çalışmalar olmasına rağmen, bu eser temel alınmakta ve Normatif Medya Kuramları; Otoriter, Liberal, Sosyal Sorumluluk ve Sovyet-Totaliter Kuramlar olarak sıralanmaktadır (Işık, 2002: 6). Bu bölümde Normatif Medya Kuramları kısaca açıklanarak, kuramlar bağlamında haber programlarının ve sunucu/yorumcuların üstlendikleri roller açıklanmaya çalışılacaktır.

Medyada Otoriter Kuram denilince, bu yaklaşımın düşünce olarak altyapısını oluşturan mutlak monarşiler akla gelmektedir. Gutenberg Matbaası'nın ortaya çıkması ile düşünceleri ifade etmenin yolunun bir anlamda açılmış olması ve yaklaşık olarak 1300 - 1500 yılları arasında kral-devletlerin kurulması, matbaa yoluyla yayılan tehlikeli olabilecek düşüncelerin monarşiler tarafından engellenmesi, Otoriter Kuram'ın temelini oluşturmaktadır (Baykal, 2008: 31).

Işık (2002: 13) Otoriter Kuram'ın en belirgin özelliğini “ Basının gerektiğinde zorla da olsa siyasi erke bağımlı kılınarak, onun çıkarlarına hizmet eden ve sürekliliğinin sağlanmasına yönelik faaliyet gösteren bir araç olması” şeklinde ifade etmektedir.

Medya, yönetimdeki otoriteye bağlı olmalı, medya kanunları ya da kurulu düzeni bozmaktan kaçınmalı, medya yayın öncesinde denetime tabi tutulmalı gibi temel prensipleri olan Otoriter Medya Kuramı, politik konulara fazlaca girilmesi ve ideolojik konulara yer verilmesi durumunda sansürü onaylamaktadır (McQuail, 1994: 120-121). Işık (2002: 15), ortaçağda zirveye ulaşan ve reform hareketleri ve sanayileşme ile gücünü kaybeden kuramın, günümüzde de sansür, baskı gibi etkiler nedeniyle ortadan kalktığını söylemenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Bu kuramda mevcut otoriyeti korumanın öneminden söz edilirken, ifade özgürlüğünden ve kitle iletişim araçlarının kamu sorumluluğundan söz edilmemektedir. İfade özgürlüğünün gelişmesinde, Otoriter Kurama bir tepki olarak ortaya çıkan Liberal- Özgürlükçü Medya Kuramı'nın önemli katkıları olmuştur.

Liberal-Özgürlükçü Medya Kuramı'nı açıklamadan önce yine Otoriter Kuram'ın bir uzantısı olarak kabul edilen Sovyet Totaliter Medya Kuramı'na kısaca değinmek gerekmektedir. Sovyet Totaliter Medya Kuramı kitle iletişim araçlarının devletin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olarak faaliyette bulunması düşüncesinde olan Otoriter Kuram'ın uzantısı olarak görülmektedir (Işık, 2002: 34). Sovyetler Birliği'nde gelişen kurama göre medya, işçi sınıfı temsilcilerince kontrole tabi tutulmalıdır. Medyadan beklenenler arasında halkın istek ve ihtiyaçlarına duyarlı olması, sorumluluk bilinci geliştirmesi yer almaktadır (McQuail, 1994: 129-130).

Kurama göre kitle iletişim araçlarının görevi, devlet ve parti içinde birliği sağlaması, Komünist Parti'nin ifade aracı olması ile bir propaganda ve kışkırtma aracı olarak kullanılmasıdır (Baykal, 2008: 27). Bu kuram çerçevesinde K.İ.A devlete hizmet etmektedir. Aksine Liberal-Özgürlükçü Kuram'da ise basın hükümeti kontrol aracı olarak görülmektedir.

Liberal-Özgürlükçü Kuram'da basın, genellikle özeldir ve medya bilgilendirme, eğlendirme gibi gereksinimlerini karşılamalıdır (Severin ve Tankart, 1994: 502). Fakat Liberal Kuram'da, yayıncının sorumluluğunun sınırları net biçimde çizilmemektedir. Ayrıca ifade özgürlüğüne yaptığı katkılar olmasına rağmen, Liberal Kuram'ı ortaya çıkaran düşünürlerin ifade özgürlüğünün sınırı konusundaki fikirleri tartışma konusu olmuştur (Baykal, 2008: 21). Hükümetler medyayı değişik şekillerde manipüle etmekte ve bu durum da yine kuramın savunduğu, sınırları belirlenmemiş pazaryerinde fikirlerin

özgürce sunulabileceği görüşünü zayıflatmaktadır. Medya merkezlerinin belirli kentlerde toplanması Liberal yaklaşımın herkesin medyaya rahatlıkla ulaşarak düşüncelerini söyleyebileceğini öngörüsünü de çürütmektedir (Işık, 2002: 26-27).

Liberal-Özgürlükçü Medya Kuramı basın üç politik fonksiyonu olduğunu savunmaktadır. Birincisi; basın tartışmalar için bir forum oluşturmakta ve bunun sonucunda kamuoyunun kendini ifade etmesine olanak sunmaktadır. İkincisi; basın hükümetin ve devletin denetimini yapan bir araç durumundadır. Üçüncüsü ise; basın eğitime görevi ile bilinçli oy kullanılmasını sağlamaktadır (Işık, 2002: 21).

Sosyal Sorumluluk Kuramı ise Liberal-Özgürlükçü Kuram'ın boş bıraktığı alanların doldurulması gerektiğini savunarak bu kurama tepki olarak gelişmiştir. Liberal Kuram, 1947'te Hutchins Komisyonu olarak da bilinen Basın Özgürlüğü Komisyonu tarafından yayınlanan raporla geçerliliğini tamamen kaybetmeye başlamıştır. "Sosyal Sorumluluk Kuramı" teriminin kullanıldığı bu rapor, kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran işletmecilerin, toplumun gereksinimlerine yanıt verecek hizmeti üretmediğini, bunların bazılarının hükümet tarafından denetleme gerektirecek ölçüde, kamu tarafından kınanacak uygulamalar sergilediğini ve bu olumsuz durumun çözülmesi için basına daha fazla sorumluluk yüklenmesinin yanı sıra, halkın da basının yüklendiği görevi yerine getirmesi konusunda üzerine düşen görevi yapması gerektiğini bildirmektedir (Özgen, 2002'den aktaran Baykal, 2008: 23).

Kuram, önemli görüşlerin aktarılması için herkese izin verilmesi gerektiğini ve medya görevlerini yerine getirmediği durumlarda birilerinin bu duruma müdahale edebileceğini söylemektedir. Kurama göre basın satış, bilgilendirme, eğlendirmenin yanı sıra çatışmayı tartışmaya döndürmekle görevlidir (Severin ve Tankart, 1994: 505).

- Sosyal Sorumluluk Kuramı'nın temel önermeleri şu şekildedir:
- Görevler yerine getirilirken gerçeklik, doğruluk, nesnellik ve denge gibi standartlar dikkate alınmalıdır.
- Basın yükümlülüklerini yerine getirirken kanunlar ve yerleşmiş kurumlar çerçevesinde kendi kendini düzenleyici olmalıdır.
- Basın suça, şiddete veya kamu düzenini bozmaya yönelik yayınlardan kaçınmalıdır.

- Çoğulcu bir anlayış ile hareket etmesi gereken basın, değişik görüşlere yer vererek cevap hakkını da tanınmalıdır.
- Kamu yararı söz konusu olduğunda basın, müdahaleyi kabul etmelidir.
- Medya topluma karşı belirli görevleri olduğunu kabul etmeli ve bunları yerine getirmelidir (McQuail, 1994: 128).

Medyanın topluma karşı sorumlulukları olduğu düşüncesine dayanan bu kuram bir anlamda basına kontrollü bir özgürlük tanımaktadır. Kitle iletişim araçlarında çalışanların, toplumun beklentilerini yerine getirmesini şart olarak belirten kurama göre, yayınlanmakta olan haber programlarının ve bu programlarda görev alan sunucu/yorumcuların kamuya karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesi beklenmektedir. Medyayı farklı düşünce ve görüşlerin açıklanması için bir araç olarak gören Sosyal Sorumluluk Kuramı kendini ifade etmek isteyen herkesin iletişim araçlarına kolayca erişebileceğini savunmaktadır. Bu noktada haber programlarının ve sunucu/yorumcuların kişilerin seslerini duyurabilmesi konusunda önemli bir role sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Sosyal Sorumluluk Kuramı dışında sunucu/yorumcuları etkileyen diğer kuramsal yaklaşımlar olan Gelişme Aracı Kuramı ve Katılımcı Demokratik Medya Kuramı ise Denis McQuail tarafından geliştirilmiştir.

Gelişme Aracı Kuramı, kitle iletişim araçlarının toplumsal gelişme ve kalkınma amacı ile kullanılabileceği görüşüne dayanmaktadır (Işık,2002: 38). Türkiye’de televizyon yayıncılığına başlanılan ilk yıllar kuramın uygulanmasına örnek olarak verilebilir. Televizyonun Türkiye’de yayına başlaması yönünde kamuoyu oluşturanların, bu araca dair fikirleri büyük ölçüde kalkınmacı bir biçimde şekillenmiştir (Baykal, 2008: 28).

McQuail (1994: 133), Gelişme Aracı Kuramı ilkeleri arasında kitle iletişim araçlarında çalışanların özgürlükleri kadar, sorumlulukları olduğunu da bilmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda sunucu/yorumcular gündeme taşıdıkları konular ile ilgili olarak özgür hareket etmekle birlikte kamu yararını da gözetmek durumundadır. Haber programlarında yer verilen konuların seçimi ve sunucu/yorumcuların sorular çerçevesinde halkı nasıl bilgilendirildiği önem taşımaktadır.

Katılımcı Demokratik Medya Kuramı ise Liberal Kuram'ın uzantısı olarak gelişmiş ve ilke olarak yönetime katılmayı benimsemiştir. Yatay, eşit düzeyde bir iletişim öngören kurama göre toplumun alt seviyesindeki bireylerinin de yönetime katılması ve fikirlerini savunmasına olanak tanımak gerekmektedir. Bir iletişim aracı kullanıcılarına katılım için fırsatlar vermeli, sosyal yaşamla iç içe olmalı ve küçük gruplarında erişimine fırsat vererek ve kamu yararını gözetmelidir (Işık, 2002: 41-42). Fakat kuramın savunucularına göre, yayıncıların kamu yararına hizmet etmelerinin engellenmesine ve küçük grupların araca ulaşmasına izin verilmemesine neden olan durum medyada ortaya çıkan tekelleşmedir. Bu nedenle, demokrasinin özü gereği halkın yönetime katılmasını sağlamak için hangi grubun temsilcisi olursa olsun herkesin kitle iletişim araçlarına ulaşması sağlanmalı ve tekelleşme engellenmelidir (Baykal, 2008: 29).

Anlaşılacağı üzere Katılımcı Demokratik Medya Kuramı merkezileşmeyi, profesyonelleşmeyi ve devlet kontrolünü reddederken, çoğulculuğu, yerelliği, kurumsallaşmamayı ve toplumun bütün seviyelerine ulaşmak için yatay iletişimi desteklemektedir. Kuram vatandaşların ve azınlık grupların ihtiyaçlarına ve iletişim hakkına medyada yer verilmesini öngörmektedir (McQuail, 1994: 134). Bu bağlamda toplumun farklı kesimlerinden seslere yer veren ve onların kendilerini ifade etmesine olanak sağlayan haber programları ve dolayısıyla programın karar vericileri olan sunucu/yorumcuların rolü dikkate değerdir. Vatandaşlara, azınlık gruplara televizyon programında yer verilmesi ile işlevsellik kazanan haber programları katılımcı demokratik anlayışın uygulanmasına katkıda bulunmaktadır.

Özetle, sunucu/yorumcuların haber programı içindeki rollerinin, konu ve konuk seçimlerinin, sordukları soruların içeriklerinin Sosyal Sorumluluk Kuramı, Gelişme Aracı Kuramı ve Katılımcı Demokratik Medya Kuramı çerçevesinde biçimlendiğini söylemek mümkün görünmektedir. Araştırmanın bundan sonraki bölümünde ise, haber program türleri incelenecek ve haber programı sunum biçimlerine, haber tanımlarına, nelerin haber olabileceğine yer verilecektir.

1.1.4. Haber ve haber programı nedir?

Haber ile ilgili yapılan ilk tanımlamalar “Olan her şey haberdur”, “İnsanların üzerinde konuştukları haberdur”, “Haber, okuyucuların öğrenmek istediğidir” şeklindeki tanımlamalardır. “Haber, herhangi bir zamanda geçen olay, fikir ya da sorunun özetidir” şeklindeki tanımın ise haberin içinde yer alan etkenleri de belirlediğine değinen Tokgöz (2008: 202-206), haberi tanımlamanın zor olduğuna dikkat çekerek, haber tanımı üzerinde ortak bir görüş olmadığını söylemektedir.

Haber tanımlamanın zorluğuna değinen bir diğer İletişim bilimci ise Bernard Roscho’dur. Haberin, insanların sosyal ve fiziksel çevrelerini bilme isteklerinin ve ihtiyaçlarının bir sonucu olduğunu söyleyen Roscho (1975: 9-10) “Beklemediğim bir şey oldu mu?” ya da “Beklemediğim bir şey olabilir mi?” sorularının, haberi tanımlamak için kullanılabileceğini belirtmektedir. “Haber nedir?” sorusu ile ilgili New York Times editörlerinden Turner Catledge “Benim tanımıma göre haber, daha önce bilmediğiniz, unutulmuş ya da anlamadığınız şeydir” demektedir.

Haber, insanların üzerinde konuştuğu, izleyici ve dinleyicinin öğrenmek istediği şey olarak tanımlayan Kaptan (1999: 1), farklı bir noktaya dikkat çekerek, olayın sadece haberin ham maddesini oluşturduğunu belirtmektedir. Kaptan’a göre olayın haber olabilmesi için zamanlı, doğru ve tam olarak bildirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde haberin zamanında verilmesine dikkat çeken Yüksel ve Gürçan (2001: 58) haberi, toplumu ilgilendiren ve etkileyen, anlaşılır bir dille anlatılan olay, fikir ya da kanı olarak tanımlamaktadır. Robert B. Park ise, “Haber sistematik bir bilgi değildir. Bununla birlikte haber o haberle ilgilenen kişilere ulaşana kadar haber olarak kalır. Bu niteliği ise haberin temel niteliğidir.” demektedir (Tokgöz, 2008: 209).

Tılıç (1998: 53), neyin haber olduğu ya da haberin ne olduğu sorusunun medya araştırmaları içinde önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Liberal-çoğulcu yaklaşımda, demokratik toplumlarda her ideoloji ve düşüncenin serbestçe dolaştığı varsayıldığından, haber içeriklerinin de dengeli olduğu ve mevcut tüm çıkar gruplarının medya aracılığı ile temsil imkanı bulduğu ileri sürülmektedir. Çoğulcu yaklaşım ise, haberi nesnel gerçeklik olarak görmekte ve haberi aktaran gazetecinin öznelliğini ve medya örgütlerinden kaynaklanan yapısal sınırlılıkları göz ardı etmektedir. Oysa eleştirel yaklaşımda, sahiplik yapısının haber üretim sürecini etkilediği, medya

sahiplerinin, yöneticilerinin haber gündeminin oluşturulmasında etkisi olduğu vurgulanmaktadır.

Değişik grup, örgüt ve kurumlar arasında toplumsal bir öznellik ilişkisi olduğunu savunan Tuchman, bu nedenle haberlerin nesnelliği iddiasını reddetmektedir (Tılıç, 1998: 54-55). Tuchman (1978'den aktaran Poyraz, 2002: 67) dünyaya bakan bir pencere olarak haberin, gerçekliği belli bir bakış açısıyla resmettiğini ifade etmekte ve haberi şu şekilde tanımlamaktadır: “Haber ne bilmek istediğimizi, neyi bilmeye ihtiyacımız olduğunu ve ne bilmemiz gerektiğini söyleyen bir çerçevedir.” Benzer şekilde haberin nesnel olmadığı görüşüne katılan iletişim kuramcısı Wilbur Schramm haberin, insan zihninde yaratıldığını dolayısıyla subjektif bir yapıya sahip olduğunu ve olayın kendisi değil olayın yeniden düzenlenmiş hali olduğunu belirtmektedir (Parsa, 1993: 31).

Haberin ne olduğu kadar önemli olan bir başka durum, haberin hangi değerleri taşıması gerektiğidir. İnsanlar yakın çevrelerinde meydana gelen olaylara ilgi duymaktadır ayrıca haber konusunun sıradan olmaması, ilginçlik özelliğini taşıması gerekmektedir (Yüksel ve Gürcan, 2001: 60-61). Zamanlama, etki, önem, yakınlık, öne çıkma, anlaşmazlık, olağandışı olaylar, aniden meydana gelen durumlar ve gereklilik gibi değerler bir haberin taşıması gereken özellikler olarak belirtilmektedir (Mencher, 2003: 66).

Bir olayın haber değeri açısından değerlendirilmesinde Johan Galting ve Mari Ruge gerekli olan kriterleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Haberi yapılacak konunun kitle iletişim araçlarının yayınlanma sıklığına uygun olması: Olayın süre olarak sıklığı (frequency)
- Olayın haber değeri taşıması için gereken ölçütlere sahip olması: Konunun ölçüsü ya da oylumu (treshold)
- Habere konu olan olayın izleyici tarafından net anlaşılması: Konunun açıklığı/ anlaşılabilirliği (unambiguty)
- Konunun izleyici açısından anlamlı bulunması: Konunun anlamlılığı (meaningfulness)
- İzleyicinin olmasını umut ettiği ya da olacağını önceden kestirebildiği olayların haber olması: Konunun uygunluğu (consanance)

- Önceden kestirilemeyen olayların haber kaynağı olarak görülmesi: Olayın beklenmedik oluşu (unexpectedness)
- Sürekli işlenecek olan haberin ilgi çekici olması: Olayın sürekliliği (continuity)
- Haber bülteninde haber konularının dengeli bir şekilde yer alması: Kompozisyon
- Uluslararası ilişkilerde belirleyici olan ülkeleri ve kamuoyu tarafından bilinen kişileri ilgilendiren konuların haber değeri taşıması: Seçkin uluslara ve seçkin kişilere yapılan göndermeler
- Olgunun kişiselleştirilmesi haberi izleyici için anlaşılır hale getirirken, bu indirgemeci yaklaşımın konunun bağlamını ikincil plana itmesi: Kişilere yapılan göndermeler
- Olumsuz olayların izleyici tarafından daha fazla önemsendiğinin varsayılması: Olumsuz olana yapılan göndermeler (Ergül, 2000: 88-90).

Haber değerini açıklayan ve en bilinen tanımlardan biri de Editor John B. Bogart tarafından yapılmıştır. Bogart, bir köpek bir adamı ısırduğunda bunun haber olmadığını çünkü bunun sıklıkla gerçekleştiğini fakat bir adam köpeği ısırduğunda bunun haber olacağını belirtmiştir. New York Herald Tribune gazetesinin editörü Stanley Walker ise insanların merak ettikleri konular olan para, cinayet ve cinsellik ile ilgili durumların haber konusu olduğuna değinmiştir (Mencher, 2003: 64). Haber olan her olay ve konu kitle iletişim araçları sayesinde insanlara ulaşmaktadır. İnsanların ilgisi düşünüldüğünde, haber yayınları özellikle televizyon için oldukça önem taşımaktadır. Haberin televizyonda sunumuna ilişkin bilgiler çalışmanın sonraki bölümünde yer almaktadır.

1.1.4.1. Haber türü olarak televizyon haber programları

Haberin aktarılması konusunda bilgiyi etkili ve hızlı ilettiği için kitle iletişim araçları arasında televizyon ilk sırayı almaktadır. Televizyon sayesinde haberlerin, herhangi bir yazılı meteryal aracılığı ile ulaşılan kişi sayısından çok daha fazlasına ulaştığı düşünülmektedir. Gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar, katılımcıların dünyada ve yakın çevresinde neler olduğuna ilişkin bilgileri, büyük oranda televizyon haberlerinden elde ettiğini ortaya çıkarmıştır (Ergül, 2000: 97).

Haberin eğlence değil, demokratik bir toplumda gereksinim olduğuna dikkat çeken Postman ve Powers (1992: 16) televizyon haberlerinin, insanlara istediklerinin yanı sıra gereksinim duyduklarını da aktarması gerektiğini belirtmektedir. Televizyon haberi kamuoyunu bilgilendirme amacından sapmadan, geniş izleyici kitlesinin ilgisini çekecek biçimde sunulmalıdır.

İzleyicinin televizyon haberini bir kez görme şansı olduğu için, haberlerin daha açık ve basit ifadeler kullanılarak yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda televizyon haberleri, olabildiğince daha fazla bilgi ve daha az belirsizlik içermelidir (Lewis, 1984: 5). Televizyon haberinin, önemlilik ve ilginçlik kuralı göz ardı edilmeden, yeni (ya da yeni unsuru bulunan) olayların, olguların doğru ve dürüst bir biçimde toplanıp, anlaşılır bir dille yazılıp, seslendirilip, montajlanarak izleyiciye ulaştırılması gerekmektedir (Dilekçen, 2005: 37). “Güncelliğin öne çıkarılması, sürekliliği olabilecek konuların seçilmesi, olumsuz olanın yüceltilmesi, popüler olguların tercih edilmesi, her türlü konunun basite indirgenerek aktarılması ve konuların olabildiğince kişilere dayandırılması” televizyon haberlerinin dikkat çeken öğeleri arasında yer almaktadır (Burton, 1995’den aktaran, Karaduman).

Kaptan (1999: 77) televizyon haberlerini, DSF haber, anonslu haber, anonslu röportajlı haber ve röportajlı haber olmak üzere dörde ayırmıştır.

- 1- DSF haber: Kurallarına uygun yazıldıktan sonra görüntülerin metne uygun şekilde kullanılması ile oluşturulmaktadır.
- 2- Anonslu haber: Muhabir olay yerini belli edecek şekilde kamera karşısında canlı yayındaymış gibi anons yapmaktadır.
- 3- Anonslu röportajlı haber: Olay yerinde habere konu olan kaynaklarla röportaj yapılmaktadır.
- 4- Röportajlı haber: Muhabir anons yaparken ekranda görünmemekte ancak röportaj yapmaktadır. Ayrıca süreden kazanç sağlamak için sorular montajda çıkarılabilmektedir.

Televizyon haberlerinde farklı türler olduğu gibi haber programlarında da farklılıklar söz konusudur. Kitlelere sürekli mesajlar ileten televizyon, haber verme işlevini değişik tür ve amaçlarla hazırlanan programlarla yerine getirmektedir.

Televizyon kanalları günlük akışları içinde haber bültenlerine ve bazıları da daha geniş haber programlarına yer vermektedir (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 107). Televizyonda haber içerikli programlar canlı yayın, günlük haber bültenleri, geniş kapsamlı haber programları ve yorum programları olarak farklı formatlarda yayınlanmaktadır (Wood, 1967'den aktaran Vural, 2003: 65).

Canlı Yayın: Canlı yayın olayları meydana geldikleri mekanda ve zamanda izleme olanağı veren program türüdür. Parsa (1993: 44), canlı yayının heyecan verici, nesnel olduğunu belirtmekte ve canlı yayını haberciliğin en güçlü alanı olarak tanımlamaktadır. Canlı yayın, televizyon haberciliğine yüksek standartlar sağlamakta, izleyici tarihe görgü tanıklığı etmekte, izleyicileri etkilemesi açısından yazılı basın karşısında üstünlük sağlamaktadır.

Yorumlar: Kamuoyunun bir kesimini ya da tümünü ilgilendiren bir olayı, konuyu ya da gelişmeyi çeşitli yönleriyle ve öznel bir bakış açısıyla değerlendiren program türünü ifade etmektedir.² Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından hazırlanan “Yayınlarda program türleri kod, tanım ve sınıflandırmaları” kılavuzunda bültenler sonrasında bağımsız bir program olarak ekrana gelen ve gündemdeki olayların yorumlandığı programlar olarak tanımlanmaktadır.

Günlük Haber Bültenleri: RTÜK haber bültenini şu şekilde tanımlamaktadır: “Kamuoyunun bilgi edinme ihtiyacını karşılamak amacıyla, güncel, toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik olay konu ve gelişmelerin, basın ve yayın meslek ilkeleri uyarınca, doğruluk ve çabukluk ilkesine uygun olarak izlenip, derlenerek, izleyici veya dinleyicilere, olağan dışı durumlar hariç düzenli olarak, belirli saatlerde sunulduğu program türüne Haber Bülteni”³ denmektedir.

Televizyonda haberler genelde bültenler şeklinde hazırlanmakta ve sunulmaktadır. Haber bültenlerinde günün gelişen olayları önem sırasına göre verilirken, flaş haberler olarak adlandırılan, ani gelişen olaylar da bültenlerde yayınlanmaktadır. En önemli haber kuşaklarından biri ana haber bültenidir. Ana haberler, akşam saatlerinde

² http://www.rtuk.org.tr/sayfalaricerik_id=be0b6992-2a62-48c4-8324-388f4e5c117a (Erişim tarihi: 25.04.11)

³ ⁴ http://www.rtuk.org.tr/sayfalaricerik_id=be0b6992-2a62-48c4-8324-388f4e5c117a (Erişim tarihi: 25.04.11)

yayınlanmakta, gün içinde gelişen önemli olaylar, ayrıntılı olarak izleyiciye ulaştırılmaktadır.⁴ Yayın akışı içerisinde tek ana haber bülteni olan kanallar genellikle saat başlarında ara haber bültenlerine yer verirken, haber ağırlıklı tematik kanallar ise yarım saatlik aralıklarla ara haber bültenlerine yer vermektedir (Vural, 2003: 67).

Geniş Kapsamlı Haber Programları: Haber Programı RTÜK tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Kamuoyunun bilgi edinmek ihtiyacını karşılamak amacıyla olay, konu ve gelişmeleri ayrıntıları ile ele alan ve değerlendiren; olağandışı durumlar dışında belirli yayın gün ve saatinde ve genellikle belli bir süre ile sınırlı olarak, düzenli biçimde izleyici ya da dinleyicilere sunulan program türüdür.”⁵

Haberler, derinlemesine ele alınarak sebepleri ve sonuçları, ayrıntılarıyla incelenebilmektedir. Haber bültenlerinde yüzeysel olarak geçirilen haberler hakkında izleyici daha ayrıntılı bilgi sahibi olmaktadır (Vural, 2003: 68). Genellikle bültenler içinde değinilen aktüalite, siyaset, ekonomi gibi çeşitli konuların daha geniş ve detaylı bir şekilde aktarıldığı programlardır.⁶ Haber programlarında haftanın önemli bir gündem maddesi ayrıntıları ile ele alınarak incelendiği gibi daha önce hiç bir yerde yayınlanmamış çok özel ve önemli konular da ele alınmaktadır.⁷

Haber bültenleri ve haber programları aynı olay ve konuyu farklı şekillerde işlediği için haber programları, haberlerin bir alt türü olarak değerlendirilmektedir. Poyraz (2002: 59-60), haber programlarında ele alınan konuların daha detaylı ve daha uzun sürede işlenebildiği için, olayların neden sonuç ilişkisini daha iyi açıklayarak gerekli bilgilendirmenin daha kolay yapıldığını belirtmektedir.

Günlük haber bültenleri ve geniş kapsamlı haber programları tanımlarından yola çıkarak bültenlere oranla, haber programlarının konuları, olayları daha kapsamlı ve derinlemesine ele alarak aktardığı ortaya çıkmaktadır. TRT haber dairesi için yapılan bir çalışmada haber programının farkı şu şekilde açıklanmaktadır: “Haber programı belli

⁵ http://www.rtuk.org.tr/sayfalaricerik_id=be0b6992-2a62-48c4-8324-388f4e5c117a (Erişim tarihi: 25.04.11)

^{6 7} http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/213GIM141.pdf (Erişim tarihi: 30 . 04 . 2011)

olayları nedenleri, ortaya çıkışları, gelişmeleri ve sonuçlanmış ise sonuçlarıyla birlikte kapsamlı ve derinlemesine inceleyen program türüdür” (Çolakoğlu, 1970’den aktaran Poyraz, 2002: 83).

Haber programlarının dünyadaki gelişimine bakıldığında televizyon haber programları ile ilgili olarak yapımcılar başlangıçta ekranın nasıl doldurulacağı konusunda bazı sorunlar yaşamıştır (Mitchell, 2011: 410). Televizyonda ilk akşam haberleri 15 Ağustos 1948 tarihinde CBS televizyonu tarafından başlatılmıştır. Matelski (2000: 30) CBS’in haber yayınlarındaki amacının, kamu hizmeti yaptığı izlenimini geliştirmek ve siyasi irade ile ilişkilerini iyileştirmek olduğunu belirtmektedir.

Amerikan televizyon tarihinde 1951 yılında başlayan ve 1958 yılında sona eren “See It Now” adlı program ise ilk haber programı olarak nitelendirilmektedir. Bu programda, sunucular Murrow ve Friedly ilk bölümlerde yarım saat boyunca aslında magazin programlarında işlenen bazı konuları ele aldıktan sonra çekişmeli konulara da değinmişlerdir (Poyraz, 2002: 90).

İnsanların ilgisini çekerek haberlerin radyodan takip edilmesini sağlayan Murrow aynı başarıyı televizyonda da göstermiştir. Edward R. Murrow, radyodan sonra CBS televizyonunda yayınlar yapmış ve 1950’li yılların sonundan 1960’lı yılların başına kadar geçen dönem “Murrow Dönemi” olarak adlandırılmıştır. 1951 yılından itibaren Amerika’daki önemli televizyon kanalları CBS ve NBC haber yayınlarını daha çok önemsemeye başlayarak haber yayınlarını günde 15 dakikaya çıkarmıştır (Matelski, 2000: 31-32).

İngiltere’de ise haber programlarının ortaya çıkmasında ve BBC’nin habercilik anlayışındaki değişimde 1955 yılında kurulan ve ITV (Independant Television) yayın kuruluşuna haber servisi sağlayan ITN’nin (Independant Television News) kuruluşu rol oynamaktadır. BBC o dönemde yayınlarında haber bülteninin tarafsızlığını tehlikeye sokabileceği düşüncesi ile haber spikerinin yüzüne ekranda yer vermemiştir. Bunun aksine ITV ise haber okuyan kişileri ön plana çıkararak daha fazla izleyici kitlesine ulaşmayı hedeflemiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde yayın yapan ABC ve CBS’in habercilik anlayışını örnek alan ITV, ilgi çekici hikayelere yer vermiş, haber bölümlerinde muhabir kullanmış ve sokak röportajlarına yer vermiştir. Röportajlarda

daha kavgacı bir üslup kullanılması ile de BBC'den farklı bir yol izlemiştir (McQueen, 1998: 93).

McQueen (1998: 94), izleyicinin uzun süreli haberdan sıkılabileceği düşüncesi ile İngiltere'de bültenlerde yer alan haberlere dair derinlemesine bilgilerin verilmeyişini, haberlerde ki en önemli sorunlardan biri olarak nitelemektedir. Televizyon haber bültenlerinde haberlerin derinlemesine aktarılmaması durumu ise yeni program türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Panorama, Tonight, Searchlight, World in Action, Sixty Minutes programları, ABD'de yayınlanan Edward R. Murrow tarafından sunulan See It Now programını takiben ortaya çıkmıştır. Bu programlarda evsizlik, politik yolsuzluklar, sigaranın zararları, kazalar vb. konulara ve tartışmalı durumlara yer verilmiştir. Poyraz (2002: 93-94), 2000 yılında hala yayınlanmakta olan en eski haber programının ise "Panorama" olduğunu belirtmektedir.

1960'lı yıllarda dünyada televizyonun gücü daha çok fark edilmiştir. Televizyonun, Lee Harvey Oswald'ın vurulması, başkanların gerçekleri kameraların önünde gizlemeye çalışması ve protestoların görüntülenmesi gibi önemli olaylara tanıklık etme imkanı sunması ilgiyi artırmıştır (Mitchell, 2011: 412).

İzleyicilerin bazı konular hakkında bilgilendirilmesinde ve yönlendirilmesinde televizyon haberciliğinin etkisi oldukça dikkat çekmektedir. Örneğin John F. Kennedy'nin 1960 yılında başkanlık seçimlerini kazanmasında televizyon haberciliğinin büyük payı olduğu düşünülmektedir. Kennedy, seçmenlerine ulaşmak için gücünü fark ederek televizyonu kullanmış ve canlı basın toplantıları düzenlemiştir. Ayrıca 1963 yılında Kennedy suikastının görüntülerinin yayınlanması, 1968 ve 1974 yılları arasında Vietnam Savaşı karşıtlarının protestolarının yayınlanması televizyon haberciliğinde büyük ilgi çeken yayınlar arasında sayılmaktadır. Bu dönemde televizyon haberciliği izleyicileri fazlasıyla etkisi altına almıştır (Matelski, 2000: 36-39).

Haber program türleri içinde söyleşi yönteminin kullanıldığı programlar ise, ilk olarak 1936 yılında "Picture Page" adlı programla başlamıştır. 1960 yılında BBC'deki "Face To Face" programı ise bu tür programlara yeni bir kimlik kazandırmıştır. Programda John Freeman, zekice sorular hazırlayarak merak edilen pek çok konuya rahatlıkla cevap alabilmiştir. 1966 yılında ise izleyiciler adına konuklarına soru soran bir başka isim, Frost mülakatları ile ilgi çekmiştir (Poyraz, 2002: 96). Söyleşi

yönteminin kullanıldığı haber programlarının ilk örnekleri olarak bu programlar gösterilmektedir.

Ülkemizde ise ilk televizyon haberi 31 Ocak 1968’de Zafer Cilasun tarafından okunmuştur. Yayınların kısa süreli oluşu nedeni ile izleyiciyi akşamları ekrana bağlayan televizyon, tutku ile takip edilmiştir (Cankaya, 2003: 78). 1 Ocak 1964 tarihinde yayınlanan “Kısa Süren Mütareke” adlı program ise TRT’nin ilk haber programı olarak nitelenebilmektedir. Televizyonda haber programı özelliklerini taşıyan program türü ise, 1974 yılından sonra başlamıştır. Can Akbel’in sunduğu ve gün içinde meydana gelen olayların daha fazla dokümanla özetlendiği “Güne Bakış” adlı program, televizyon haberciliğine anlatım ve haber programcılığı anlayışını getirmiştir. TRT’de gerçekleştirilen ilk haber programı, BBC’de yayınlanan “Panorama” programının bir uyarlaması olan “Olayların İçinden” adlı yapım olarak gösterilmektedir (Poyraz, 2002: 98).

TRT’de 1974 yılından itibaren her saat başı haber özetleri ve günde dört kez ana haber bülteni yayınlanmaya başlamıştır. Bu dönemde bölgesel haberler, bölgesel haber programları, iç ve dış olayların yer aldığı özel haber programları, TBMM saati, spor programları haber hizmetleri içinde yer almaktadır (Cankaya, 1997: 48).

Yayınlanan “Utanç Hasatı” ve “Yangın” adlı programlar ise Amerikan haber programlarına egemen olan Murrow geleneğini taşıyan programlara örnek olarak gösterilmektedir. Murrow geleneğine göre konular, toplumsal çarpıklıklar ve izleyicinin bilgi sahibi olmadığı konular arasından seçilmekte, neyin ne olduğunun yanı sıra neyin yanlış olduğu da belirtilmektedir (Poyraz, 2002: 86).

Haber programları gördüğü ile nedeni ile pek çok akademik çalışmaya da konu edilerek incelenmiştir. Bu çalışmalardan biri Poyraz’ın (2002: 169-170), televizyon program türleri içinde yer alan haber ve haber programlarının, ideolojik ve toplumsal gerçekliği çarpıtmasına dikkat çektiği çalışmasıdır. 32.Gün haber programının analizinin yapıldığı çalışmada, programda geniş bir izler kitleye ulaşmak için dramatik öğeler kullanıldığına, program sunucusunun ve gündeme alınan kişilerin kahramanlaştırıldığına dikkat çekilmektedir. Programda nesnelliğin olmadığı, Batı ve batılı değerlerin doğru, sosyalizmin kötü olarak sunulduğu ifade edilmektedir.

Türkiye’deki haber programları ile ilgili bir diğer çalışma ise Şeker (2009: 112) tarafından yapılmıştır. Şeker, yayını halen CNN Türk’te devam etmekte olan 5N1K haber programını incelemiştir. Araştırma programın “Adalet ve Kalkınma Partisi Kapatılmalı mı Kapatılmamalı mı?” adlı bölümünün katılımcılar tarafından izlenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Programda yer alan sokak röportajlarının kurgusu, sunucunun değerlendirmeleri ve bu konu ile ilgili çağrılan konuşun söylemi incelendiğinde 5N1K programının AKP’nin kapatılması fikrine sıcak baktığı ve kamuoyu beklentisini bu yönde oluşturmaya çalıştığı belirtilmektedir.

Haber programları tematik haber kanallarının artışı ile birlikte televizyonda sıkça yer almaya başlamıştır. Tematik haber kanallarında, haber bültenlerinin yanı sıra belirli periyotlarla yayınlanan haber programlarına sıklıkla yer verilirken, haberlerde kısaca ele alınan olaylar detaylı biçimde işlenmektedir. Genellikle haftalık, on beş günlük periyotlarda yayınlanan haber programları, bu tür televizyon program türünün ağırlıklı olarak öne çıkması ile birlikte günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır (Güzel, 2006: 106) Tematik haber kanallarının günün herhangi bir saatinde, farklı konularla ilgili hazırlanan haber programlarına yer vermesi televizyon haber programlarının çeşitlenmesine ve özellikle söyleşi yönteminin kullanıldığı programların çoğalmasına neden olmuştur.

Haber programının sunum biçimlerinde yer alan söyleşi ve röportaj kavramları çalışmanın bundan sonraki bölümünde detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Sonrasında haber sunum sürecinde yer alan sunucu, spiker ve anchor kavramlarına yer verilecektir.

1.1.5. Haber programlarının sunum biçimleri : Röportaj

Röportaj, yazılı ve elektronik basında herhangi bir tanınmış kurumu ya da kişiyi çeşitli yönleri ile tanıtmak amacıyla yazılan yazılara denmektedir. İlgi çekici konuları, yerinde yapılacak incelemelerle önceden hazırlıklı olarak tanıtan, okurun aynı zamanda haber, görgü ve kültür gereksinimi gidermeye yönelik yazı türü de röportaj olarak tanımlanmaktadır (Bülbül, 2001: 162).

Röportajı “haberciliğin bir dalı” olarak tanımlayan Kaptan (1999: 84), haber değeri taşıyan bir olayı anlatmanın, nakletmenin ve bu olayı izleyiciye yaşatabilmenin röportaj olduğunu belirtmektedir.

Röportaj özel sayısında dönemin röportaj yazarlarının görüşlerine yer veren Milliyet Sanat Dergisi'nde (1975: 4) Halit Çapın röportajı, toplumun ilgi duyduğu konuları, sorunları, kişileri, yerleri ve olayları tanıtmaya amacıyla ve de içeriğine girerek oluşturulan bir yazı türü olarak tanımlanmaktadır.

Yılmaz Çetiner ise röportajı “Bir olayı, bir konuyu okuyucuya en anlaşılır şekilde hatta ona görüyor, duyuyor ve beraberce yaşıyormuşçasına yazıyla anlatma sanatı” olarak tanımlarken Hikmet Çetinkaya, “Röportaj haberin vurucu güçlülüğünü pekiştiren, sağlam boyutlar getiren, belgesel ağırlığı fotoğrafla bütünleşen resmi verilere dayalı bir yazı türüdür” demektedir. Yaşar Kemal ise sinemadan, radyodan, televizyondan sonra röportajın öneminin gittikçe arttığına dikkat çekerek, röportajı gazeteciliğin başlıca ana kollarından birisi olarak tanımlanmaktadır.

Röportajı, haber ve diğer yazı türlerinden ayıran nitelik “gözleme” dayalı olmasıdır. Bülbül (2001: 162), röportajın temel amacının alanında uzman kişilerin görüş ve düşüncelerini kitlelere duyurmak olduğunu belirtmektedir. Röportajın amaçları arasında bir topluluğu, kurumu hatta ünlü bir kişiyi çeşitli yönleri ile tanıtmak da yer almaktadır.

Yazınsal türde röportajlar olduğu gibi, heyecan yaratan bir olayın hemen ardından yazılmış, kronolojik sıralamaya göre anlatılan kısa röportajlarında olduğunu belirten Schneider ve Raue (2000: 90), bu tür röportajların okura sanki oradaymış gibi olayı adım adım izleme şansı sunduğu için basit haberden daha ilgi çekici geldiğini söylemektedir.

Yazınsal tür dışında kalan radyo röportajı “Belli bir konu üzerinde sorulan sorulara konuşmacı veya konuşmacıların kendi görüş, düşünce ve yorumlarını yine kendi sesleri ile anlatmaları ve bunun dinleyicilere anlatılması tekniğidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Karavit, 1999: 17).

Televizyon röportajını ise Lewis (1984: 117) “Haber Röportaj” ve “Feature Röportaj” olarak ikiye ayırmaktadır. Bu röportaj türlerinin hedefleri farklıdır. Haber Röportajı'nda röportajı yapan kişi, olay ile ilgili olarak bir ya da iki soruyla tek bir konu etrafında toplanmış, kısa, öz, geçerli cevaplar aramaktadır. Feature Röportaj, haberden daha çok bilgi verme ağırlığı taşıyan röportaj türüdür. Bir konu uzun uzun geçmişle, geleceğiyle, yan etkileriyle ele alınarak incelenmektedir (Kaptan, 1999: 84-85).

Bir röportajın etkili olabilmesi için dört ögenin iyi dağıtılarak kullanılması gerekmektedir (Schlapp, 2000: 37):

- Betimlemek (atmosfer, duygular, görünümler)
- Anlatmak, (süreçler, eylemler)
- Alıntılama, (etkili ifadeler)
- Yansıtmak (düşünmek, sonuçlar çıkarmak)

Röportajın oluşumundaki önemli etkenler arasında, duygulara yer verilmesi ve haber değeri taşıması sayılmaktadır (Kabaş, 2007: 20). Röportaj konusu belirlenirken yeni, kullanışlı bir şekilde düzenlenebilecek, ilham verici, hoş, kısa ve heyecan verici konuların tercih edilmesi önerilmektedir. Röportajı yapan kişinin ise konu ve konuşmacı hakkında mümkün olabildiği kadar çok bilgi sahibi olması fakat bunu çok fazla belli etmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde ortaya iki uzmanın konuşması gibi bir röportaj çıkabilmektedir. Bu sebeple röportajı yapan kişinin, mantıklı sorular sorabilecek kadar bilgiye ihtiyacı olduğu düşüncesi ile hareket edilmelidir (Karavit, 1999: 18-21).

Aynı zamanda iyi bir röportaj için dikkatli, detaylı planlama ve hazırlık yapılması gerekmektedir. Çoğunlukla röportajın hedeflediği tek bir amaç olması, hazırlık aşamasına tam olarak odaklanmaya, plan hakkında daha net düşünmeye yardımcı olmaktadır (Cremer ve diğerleri, 1996: 207).

Kaptan (1999: 86) röportaj ile ilgili göz önünde bulundurulması gerekenleri;

- Röportajın amacı nedir?
- Hangi başlıklar ele alınmalıdır?
- Konu, konuk ya da konu hakkında yeterli araştırma malzemesi var mıdır?
- Röportajcıya gerekli tüm bilgiler aktarılmış mıdır?
- Röportaj prova edilecek midir? Konuk ele alınacak konuyu, sınırını ve ölçüsünü bilmekte midir? şeklinde sıralamaktadır.

Mencher ise (2003: 328) iyi bir röportaj için yapılması gerekenleri dört temel aşamaya ayırmaktadır. Bunlar;

- İyi bir şekilde hazırlık yapmak,

- Bilgi alabilmek için kaynak kişi ile iyi bir ilişki kurmak,
- Kaynağı konuşmaya teşvik etmek için olay ile ilgili sorular sormak,
- Dikkatli bir şekilde dinlemek ve izlemektir.

Doğru ve yerindeliği olan sorular sorabilmek, röportaj yapılırken dikkat edilmesi gerekenler arasında yer almaktadır. Röportaj soruları hazırlanırken röportajın kiminle yapılacağı (uzman, sokaktaki kişi, siyasetçi vb.) ve röportajın nerede kullanılacağı (magazin haberi, haber bülteni) göz önünde bulundurulmalıdır. Röportajda soruların yerindeliği ve yönlendirme eğilimine karşı koymak için belge çalışmalarının yapılması ve görüşülecek kişinin ilgi alanlarının, önceki açıklamalarının, ekonomik, siyasal, kültürel konumunun araştırılması gerekmektedir (Cresson ve Riboreau, 1998: 60-61). New York Times köşe yazarı Haberman, araştırma yapmanın önemine dikkat çekerek “Ayrıntılı araştırma iyi bir röportajın temel yapı taşıdır” demektedir (Mencher, 2003: 330).

İyi bir radyo röportajı için, iyi bir röportajcı, iyi bir konuşmacı ve mantıklı bir konu gerektiğini belirten Karavit (1999: 17) iyi bir röportajcının özelliklerini ise;

- Röportaj yapacağı kimse ve röportaj konusu hakkında bilgi sahibi olan ve röportajın kimler için yapılacağını çok iyi bilen,
- Verilen cevaplara uygun, onlara yakın kısa ve sade sorular sorabilen,
- Kibar, tarafsız ve dinleyicinin sözcüsü olan,
- Gerçek olmayan, yanlış, yersiz, ahlaksız ya da çok kötü cevaplara izin vermeyen, bu konuda kararlı ve mücadeleci olan,
- Yayıncı olduğunu hiçbir zaman unutmayan kişidir, şeklinde açıklamaktadır.

Röportaj, amaçlarına göre ise Cresson ve Riboreau (1998: 60) tarafından aşağıdaki kategorilere ayrılmaktadır;

- Açıklayıcı Röportaj: Görüşülen kişiden uzman olduğu konu hakkında bilgi almak amacı ile yapılmaktadır.
- Portre Röportaj: Görüşülen kişiyi tanıtmaya yönelik yapılmaktadır.
- Tanık Röportaj: Bir olayın tanığından bilgi olarak yapılmaktadır,

- Sokak Röportajları: Bir olayla ilgili kamuoyunun görüşlerini yansıtmak için yapılmaktadır.
- Açıklama Röportaj: Gündemde olan bir kişiyle bir olay ile ilgili tepkisini öğrenmek için yapılmaktadır.

Röportaj ile ilgili yapılan tanımlardan yola çıkarak, röportajın sorular yoluyla bilgi elde etmenin yollarından bir olduğu, içinde bulunulan durumun, ortamın ve olayların anlatılmasına, görüş, düşünce ve yorumların aktarılmasına olanak sağladığı, belirli bir amaç taşıdığı söylenebilir. Ayrıca kimi zaman edebi bir değer taşıyan röportaj, günümüzde sık sık soru cevap yöntemini içeren söyleşi kavramı ile karıştırılmaktadır. Hedeflediği bir amaç olması, hazırlık gerektirmesi gibi benzerlikler taşıdığı için röportaj ve söyleşi birbirinin yerine kullanılmaktadır. Söyleşi kavramı ve söyleşi çeşitleri çalışmanın bundan sonraki bölümünde açıklanacaktır.

1.1.6. Haber programlarının sunum biçimleri : Söyleşi

Günümüzde bir olay, haber ya da kişilerin yaşamı hakkında bilgi elde edebilmek için söyleşiler yapılmaktadır. Televizyon haber programlarında da söyleşi yöntemi tercih edilmekte ve pek çok konu söyleşi yönteminin kullanılması ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Söyleşiler ünlü kişilerin çeşitli yönlerinin tanıtılmasına, toplumu ilgilendiren önemli bir konunun aydınlatılması için kendilerinin ya da uzmanların görüşlerinin aktarılmasına olanak sağlamaktadır (Bülül, 2001: 160).

Schlapp (2000: 40) söyleşiyi “Gerçekler hakkında bilgi toplamak ve bu konudaki görüşlerini öğrenmek için tanınmış bir kişiye sorular yöneltmek” olarak tanımlamaktadır. Bir görüşün özgünlüğünü vurgulamak ve önemli bir olayın görgü tanıklarından bilgi almak gerektiğinde söyleşinin son derece uygun olduğunu belirtmektedir. Schlapp ayrıca söyleşinin formüle edilmiş ve basılacak hale gelmiş yazılı bir materyal değil, daha çok bir sohbet olduğu için gazeteye uygun olmadığına dikkat çekmektedir. Özellikle sözsüz göstergeler (mimikler, jestler, bakışlar), ses tonu ve de ifadelerdeki vurgu yazılı metne yansıtılamayacaktır.

Söyleşinin belli bir sürede yapılması, basında belli bir genişlikte yer alması ya da televizyonda belli bir sürede yayınlanması gerekmektedir. Bu bağlamda söyleşi, salt sohbet etmek ya da konuşmak olarak tanımlanmamalıdır. Söyleşilerde konuşma sürecini

belirleyecek bir çerçeve tasarlanmaktadır. (Kabaş, 2007: 17). Bu sayede çalışma planının önceden belirlenmesi söyleşide amaçlanana ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Söyleşiyi, yazılı ya da sözlü basın açıklamasından ya da ayaküstü alınan demeçlerden ayırt eden özelliklerden biri, haber, bilgi ya da görüş sahibi bir kişi ile görüşme imkanı olduğu için, kaynağın verdiği bilgileri sorularla açma, çelişkileri ortaya çıkarma olanağına sahip olunmasıdır.⁸

Bülül (2001: 157-159) söyleşiyi, kişilere, topluluklara sorular yönelterek, belirlenen konuyu aydınlatmak ve hedef kitlelere yansıtmak olarak tanımlayarak, söyleşinin aşamalarını öncesi, uygulama süreci ve son aşama olarak ayırmaktadır.

Söyleşi öncesi: Söyleşinin kiminle yapılacağı ve konusu saptandıktan sonra söyleşi yapılacak kişiye nasıl yaklaşılacağı planlanmaktadır.

- Söyleşiyi verecek kimse ve konu hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.
- Bilgi edinme sırasında çeşitli arşivlerden yararlanılmalıdır.
- Sorular düzenlenmeli ve bir liste belirlenmelidir.
- Söyleşi veren soruları net bir şekilde yanıtlamaktan kaçınırsa, başka yönden yaklaşmak için yedek soru bulundurulmalıdır.

Uygulama Süreci: Söyleşide önemli olan karşı tarafı konuşturmadır. Söyleşiyi verenin tedirgin edilmemesi ön koşuldur.

Son Aşama: Söyleşinin mantıklı bir düzene konularak yayınlanması son aşamayı oluşturmaktadır.

Söyleşi farklı amaçlar doğrultusunda yapılmakta ve Schlapp (2000: 41-42) tarafından üçe ayrılmaktadır:

- 1- *Olaya odaklı söyleşi:* Gerçekleri ve nedenleri araştırır. Olaya odaklı söyleşi henüz aydınlatılmamış, tartışmalı gerçeklerin peşindeyse amacına ulaşmaktadır. Önemsiz ayrıntılara yönelik sorular, kaynak tarafından saygısızca bir davranış olarak yorumlanabilmektedir. Örneğin “Partiniz ne zamandan beri etkinlikte? Ne zamandan beri başbakansınız?” gibi sorular

⁸ <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/18940-bir-propaganda-araci-olarak-roportaj> (Erişim tarihi: 03.08.2010)

söyleşi yapan kişinin yetersiz olarak nitelendirilmesine ve kaynak kişinin söyleşi yapmak istememesine neden olabilmektedir.

- 2- *Görüşlere odaklı söyleşi:* Bir eylemin gerçeklerini ve nedenlerini araştırarak bilinen bazı olgulara ışık tutar ve kaynağın kişisel görüşlerini öğrenmek için kullanılır. Görüşlere odaklı söyleşi, bir kişinin dünya görüşü ya da kararları sorgulanıyorsa ve bunlar önemli ise amacına ulaşmaktadır.
- 3- *Biyografik söyleşi:* Doğrudan insana, karakterine ve yaşam biçimine yöneliktir. Sorular yoluyla, kişilerin yaşamındaki dönüm noktaları, eğilimleri, hobileri, zaafı ve özel yetenekleri açığa çıkarılmaktadır.

“Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar” kitabında söyleşi çeşitlerine yer veren Bülbül (2001: 157-161) söyleşiyi içerik bakımından, konu özelliği bakımından ve yapı bakımından olmak üzere üçe ayırmaktadır:

- 1- *İçerik bakımından söyleşi çeşitleri:* Söyleşi bazı kaynaklarda hedef kitlelerin merak ettiği ve ilgi duyduğu bir konu hakkında, aydınlatıcı bilgi almayı amaçlayan ve belirlenen kişiyle soru-cevap şeklinde geçen görüşmenin, yine soru cevap şekliyle yazıya dökülmesi olarak tanımlanmaktadır. İçerik bakımından söyleşi de kendi içinde; ünlü kişileri tanıtan, önemli bir konuyu aydınlatan olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.
- 2- *Konu özelliği bakımından söyleşi çeşitleri:* Bilgi edinme amacına dönük ve bir işe dönük olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- 3- *Yapı bakımından söyleşi çeşitleri:* Beşe ayrılmaktadır:
 - *Haber söyleşisi:* Bu tür söyleşiler, haber toplama yöntemlerinden birini oluşturmaktadır.
 - *Hazırlıklı söyleşi:* Bu söyleşi türünde sorulacak bütün sorular önceden en ufak ayrıntısına kadar hazırlanmakta, öncelik ve sonralıkları belirlenmektedir.
 - *Rastgele söyleşi:* Çok yaygın ancak zor bir söyleşi şeklidir. Söyleşi yapılacak kişinin güveninin kazanılması ve ikna edilmesi gerekmektedir. Sorulara verilecek yanıtların derinleşmesi ile bazı ipuçlarına ulaşma olasılığı olmaktadır.

- *Soruşturmalı söyleşi:* Büyük kazalarda, doğal afetlerde yapılan söyleşiler bu türe girmektedir.
- *Biyografik söyleşi:* Genelde dergiler tarafından başvuru alan bir haber toplama yöntemidir. Bir kimsenin yaşam öyküsünü, macerasını, belirli konu hakkındaki görüşlerini almak için başvurulmaktadır. Amacı, kamuoyunun dikkatini çeken kişiyi gündeme getirmektir.

Amaçlarına ve taşıdığı amaç doğrultusunda şekillenen içeriğine göre ayrımı yapılan söyleşinin, Kabaş'ın (2007: 2) belirttiği gibi içerik, işlev, biçim ve yöntem açısından incelenmesi, kişiler üzerinde uyandırdığı etkinin boyutlarının irdelenmesi bilimsel araştırma alanları arasında sayılmaktadır. Ayrıca iyi bir söyleşi gerçekleştirebilmek için göz önünde bulundurulması gereken önemli unsurlar bulunmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde söyleşide dikkat edilmesi gereken noktalar açıklanacaktır.

1.1.6.1. Söyleşi ve röportajda dikkat edilmesi gereken noktalar

Söyleşi veya röportajı gerçekleştirmek için bazı zorunlu koşulları sağlamak gerekmektedir. Söyleşiyi veya röportajı yapan kişi bakımından, bir birikime sahip olmak ve ön hazırlık aşamasında oldukça kapsamlı bir araştırma yapmak, oldukça önem taşımaktadır. Söyleşide konu ve konuk seçimi, soru içeriklerinin belirlenmesi diğer dikkat edilmesi gereken noktalar arasında sayılmaktadır.

Söyleşide konuşulacak, tartışılacak konunun belirlenmesi özellikle dikkat edilmesi gereken noktalar arasında yer almaktadır. Söyleşi için seçilen konunun ilginç ve önemli olması gerekmektedir. İnsanlar genellikle kendilerini direkt olarak etkileyen konuları merak etmektedirler. Bu yüzden söyleşi konuları belirlenirken, izleyici ve dinleyicilerin ilgilerine uygun konular seçildiğinde söyleşinin önemi artmaktadır. Ayrıca belirli bir konu üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir çünkü konu başlığının çok fazla olması, konuşulacak konuların derinine inilmesini engellemektedir (Hyde, 1983: 294-295).

Söyleşi ile ilgili nelerin yapılabileceği, nelerin yapılamayacağı konusunda kendi deneyimlerine ve çeşitli kaynaklara dayanan Ernie Kreiling (Hyde, 1975: 6) söyleşi öncesi hazırlığın önemini belirtmektedir. Kreiling'e göre söyleşiyi yapan kişinin, konuğunun özgeçmişini, başarılarını, davranış ve inançlarını, bugünkü durumunu dikkatlice araştırması gerekmektedir. Bu durumda konuğun kim olacağını bir kaç gün

önceden belirlemek, gerekli araştırmayı yapmak için zaman sağlamaktadır (Hyde, 1983: 289). Materyal açısından söyleşiye iyi hazırlanırsa söyleşi konusunun temeline inmek ve konuşmayı istenen doğrultuda sürdürmek mümkün olmaktadır (Schlapp, 2000: 46).

Söyleşiye hazırlandıktan sonra söyleşiye başlarken konuğun kimliğini ve yetki alanını açıklamak gerekmektedir. Söyleşi esnasında ise verilen cevapları dikkatli bir şekilde dinlenmek, yerine göre ilgi ve tepki gösterebilmek için oldukça önem taşımaktadır. Konuğa genel olarak hangi konuların konuşulacağı hakkında açıklama yapılmasında sakınca görülmemektedir. Hatta ilk sorulacak sorunun konuğa açıklanması, soruların konuk tarafından cevaplanmaya başlamasını ve bu sayede konuğun sadede gelmesini kolaylaştırmaktadır. Fakat söyleşide daha sonra sorulması düşünülen soruların önceden konuğa bildirilmemesi daha çok tercih edilmektedir (Hyde, 1975: 7). Televizyon söyleşileri yapan Kabaş'da bu görüşe katılmakta ve konuğun yayın öncesi heyecanını görece kontrol altına almak için ele alınacak konular hakkında genel bilgi vermenin yerinde olduğunu, soruların birebir söylenmesi halinde ise televizyon söyleşileri için önemli bir gereklilik sayılan doğallığın ortadan kalkacağını belirtmektedir (Kabaş, 2009: 85).

Özellikle daha önce söyleşi programlarına katılmamış kişilere söyleşinin nasıl yönetileceği ve konuktan beklenenler hakkında bilgi vermek, konuğun rahatlamasına yardımcı olmaktadır. Söyleşi öncesinde yapılması gerekenler arasında konuğa diğer çalışanlar ve stüdyoyu tanıtmak, nasıl bir süreç izleneceğini ve neler olacağı açıklamak yer almaktadır (Hyde, 1983: 290).

Söyleşi yapan kişinin ele alınan konuyu konuğu ya da konukları ile tartışması fakat sorguya çeken davranışlar ve sözlerden uzak durması gerekmektedir. Eğer konuğa karşı düşmanca bir tavır takınır, haksız davranır, başkalarına gösterilen konukseverlik ona gösterilmez ise hem konuk hem de izleyiciler söyleşiyi yapan gazeteciye karşı tavır alabilmektedir (Hyde, 1975: 10). Söyleşi yaparken dikkat edilmesi gereken noktalar röportajda yapılması gerekenler ile benzerlik göstermektedir. Konuğa karşı ilgili davranmak konusunda Karavit (1999: 26), röportaj yapan kişinin konuğunu iyi dinlemesinin ve gülümsemesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Bazı konuklar isteksiz ve muhalif olsalar da çoğu konuk söyleşi, röportaj amacıyla orada bulunmaktadır. Söyleşiyi yapan kişi konuğuna karşı fazla itaatkar davranmamaya

özen gösterirken diğer taraftan da konuğun bir yıldız olduğunu, bir uzman olduğunu hissettirmelidir. Söyleşinin sonunda ise samimi ve kısa bir şekilde abartıya kaçmadan teşekkür etmek gerekmektedir (Hyde, 1983: 193-194).

Söyleşide göz önünde bulundurulması gereken durumlar arasında, söyleşinin en önemli yönlendiricisi olan soruların hazırlanma aşaması ve söyleşi esnasında sorulurken ne yapılması gerektiğine dair bilgiler yer almaktadır. Soru sorarken iki amaçlı sorulardan kaçınmak gerekmektedir. Aynı anda iki soru, tek bir soru şeklinde yöneltildiğinde cevaplar karmakarışık olabilmektedir. Bir soru sorulup onun cevabı alındıktan sonra diğer soruyu sormak, izleyicilerin röportajı takip etmesini kolaylaştırmaktadır (Lewis, 1984: 125). Aynı şekilde Schlapp'da (2000: 44) pek çok sorunun aynı anda sorulmaması gerektiğine dikkat çekmekte ve iki ya da üç sorunun bir arada yöneltmesi durumunda, kaynağın tüm soruları yanıtlamayacağı riskinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir. Konuk mesleki dille ya da anlaşılabilir bir ifade ile cevap verdiğinde ise “Üzgünüm, anlayamadım, daha basit bir ifade ile açıklar mısınız?” şeklinde yönlendirilebilmektedir. Bu şekilde izleyiciyi kazanmak mümkün olacaktır çünkü büyük ihtimalle izleyici de verilen cevabı karmaşık bulmaktadır (Lewis, 1984: 125).

Söyleşi esnasında konuğun konuşmalarının anlamsız sözlerle kesilmesinin yanlış olduğu öne sürülmektedir (Hyde, 1983; Karavit, 1999; Mencher, 2003). “Anlıyorum”, “Evet”, “Hıhı”, “Bu çok ilginç” gibi sözler söyleşiye herhangi birşey katmamakta ve konuğun ne söylediğinin önemini azaltmaktadır (Hyde, 1983: 292). Ayrıca yapılan araştırmalara göre, konuşma sırasında araya girmek, “hı hı, evet, anladım” gibi şeyler söylemek, söyleşi yapan kişinin konuşmayı dinlemediği anlamına da gelebilmektedir (Karavit, 1999: 26). Söyleşi yazarı Helen Benedict anlamsız sözlerin kullanılması ile ilgili olarak söyleşinin önemini azaltması ve konuşmaların dinlenmediğine işaret etmesi dışında farklı bir noktaya değinmektedir. Benedict “Çok fazla araya girilmemeli ve tartışmaya erken başlanmamalı” diyerek bu durumun söyleşi yapılan kişinin savunmaya geçmesine sebep olabileceğine dikkat çekmektedir (Mencher, 2003: 346).

Söyleşiye başlayabilmek ve sıkıcı boşlukları doldurabilmek için birkaç soru önceden hazırlanmalı, fakat bir sonraki soru için her zaman hazırlıklı olmak gerekmektedir (Hyde, 1975: 13-14). Ayrıca Söyleşilerde her zaman ön hazırlık yapma

fırsatı olmamaktadır. Bu gibi hazırlıksız durumlar için deneyimli gazeteciler sorulabilecek bazı sorular belirleşmişlerdir. Bunların yaygın olanları arasında şu sorular bulunmaktadır (Meltzer, 1977: 91) :

-hakkında ne hissediyorsunuz ? (Bir ödül ya da seçim kazanma, tahliye olma, hastalık sebebi ile birini kaybetme vb. durumlarda kullanılmaktadır.)
- ne zaman başladınız? İlk ne zaman ilginizi çekti?
- ile ilgili temel problemler, zorluklar nelerdir?
- geleceğini nasıl görüyorsunuz? ile ilgili halka ne söylemek istersiniz? İnsanlar hakkında ne konuşuyor?

Bu tür sorular pek çok durum için kullanılabilmekte ve genel anlamda bilgi almayı kolaylaştırmaktadır. Söyleşiler ile ilgili ortak olan görüş ise mümkün olduğunca ön hazırlık yapılması gerektirdiği yönündedir (Hyde, 1983; Schlapp, 2000; Kabaş, 2009). Cremer ve diğerleri (1996: 209), soruları oluşturduktan sonra soruların önem sırasına göre sıralanması gerektiğine ve belli kategorilere göre sınıflandırma yapıldığı takdirde soruların atlanmayacağına değinmektedir.

Söyleşilerde önceden hazırlanmış soruların dışında, söyleşi esnasında konuşun söylediklerinden yola çıkarak yeni sorular sorabilmek oldukça önem taşımaktadır. Sormak istediği bir sonraki soruya odaklanan kişi belki de konuşma arasındaki sorularla açıklığa kavuşturulması gereken önemli ifadeleri kaçırabilmektedir. Bu noktada konuşun dikkatli bir şekilde dinlenmesi gerekmektedir. Sorulan sorunun yanıtlanıp yanıtlanmadığına da daima dikkat edilmelidir (Schlapp, 2000: 46). Kabaş'a göre (2009: 86), televizyon söyleşisinde konuşun dikkatli dinlemek, gazete söyleşisine göre daha büyük önem taşımaktadır. Çünkü gazetecinin bir sonraki soruda yanıtı zaten verilmiş bir soruyu tekrar sorması, hem konuk hem de izleyiciler tarafından fark edilmekte ve itibar kaybına neden olmaktadır.

Sorular ile ilgili önemli noktalardan biri de sokaktaki vatandaşın sormak isteyeceği soruların tahmin edilerek bu soruların da cevaplarının aranmasıdır. Ancak bir adım ileri gidilerek, sıradan bir kişinin pek düşünemeyeceği ilginç soruların da sorulması söyleşiyi önemli hale getirmektedir. Kreiling “İyi görüşmeci, izleyicisinin

öğrenmek istediği ama öğrenmek istediğinin farkında olmadığı şeyleri ortaya çıkarabilen kişidir.” diyerek bu duruma dikkat çekmektedir (Hyde, 1975: 15).

Söyleşilerde kullanılan soru türleri de oldukça önem taşımaktadır. Kapalı uçlu sorular, çoktan seçmeli sorular, açık uçlu sorular ve yarı açık yarı kapalı olmak üzere dört tür soru çeşidinden söz edilmektedir:

- *Kapalı uçlu sorular:* “Evet, hayır, belki” gibi tek bir sözcükle yanıtlanabilen sorulardır. Bu soru tipi bilinen, varsayılan konuları doğrulamak amacı ile kullanılmaktadır.
- *Çoktan seçmeli sorular:* Kişi bu durumda soruda belirtilen seçeneklerden birini seçmek durumunda bırakılmakta ve yönlendirme amaçlı kullanılabilir.
- *Açık uçlu sorular:* Konuşmacıyı özgür bırakan sorular olarak tanımlanmaktadır.
- *Yarı açık yarı kapalı sorular:* Önemli durumların altı çizilerek, yanıtı doğru bir şekilde yönlendirmek amaçlanmaktadır (Cresson ve Riboreau, 1998: 60).

Mencher’e göre (2003: 333), başlangıçta kapalı uçlu sorular sorulması tedirginlik yaratabilmektedir. Gazeteciler tarafından soru sorulan kişilerin rahatlamasını sağlamak için açık uçlu sorularla başlamak, sonrasında kapalı uçlu sorular ile devam etmek tercih edilmektedir. Televizyon ve radyo söyleşilerinde ise muhabirler durumu kısa bir cevap ile özetlemek istediklerinde genellikle kapalı uçlu sorular sormaktadır. Schlapp (2000: 43), genellikle söyleşilerde yalnızca “Evet”, “Hayır” biçiminde cevaplar gerektiren kapalı uçlu soruların tercih edilmediğini, “Neden?”, “Nasıl oluyor da...?”, “Ne zamandan beri?”, “Daha ne kadar sürer?” biçiminde açık uçlu sorular sorulması gerektiğini söylemektedir.

Ayrıca soruların kısa ve önemli noktalara değinecek şekilde hazırlanması ve eğer durum gerektiriyorsa ayrıntılı sorular sormaktan kaçınılmaması gerekmektedir (Hyde, 1983: 297). Dolaylı sorular anlaşılabilirliğe ve zaman kaybına neden olduğundan soruların kısa ve direkt olması anlaşılabilirliği artırmakta ve zaman kaybını engellemektedir (Kabaş, 2009: 86). Ayrıca eğer görüşme önceden tasarlandıysa ve uzunluğu belli ise en önemli sorulardan biri görüşme sonuna saklanıp sorulabilmektedir (Hyde, 1975: 13-14).

Bazı sorular ise söyleşi yapılan kişinin gerçek görüşlerini yansıtmayan, eksik ve yanlış cevapların verilmesine yol açabilmektedir. Bu tür sorular yönlendirici sorular olarak nitelenmektedir. Schlapp (2000: 44), en çok sorun yaratan, uygunsuz kabul edilen, yanıtları etkileyen ya da yanıtı içinde barındıran soruların yönlendirici sorular olduğuna dikkat çekmektedir.

Bazen söyleşilerde konuklarında söyleşiyi yönlendirmeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Özellikle canlı yayınlanan televizyon söyleşilerinde, söyleşiler konusunda tecrübe sahibi olan siyasetçiler veya ünlüler söyleşi sürecini kontrol etmeye çalışabilmektedir. Sorulan sorulara yanıt vermeme, geçiştirme, soruya soru ile yanıt verme veya ne sorulursa sorulsun sadece söylemek istediklerini yanıt olarak sunma, dikkate alması gereken bir sorundur. Bu durumda söyleşiyi yapan kişinin dikkatli olması gerekmektedir (Kabaş, 2009: 89). Konuk kaçamak cevaplar verdiğinde söyleşiyi yapan kişinin bu durumu atlamaması ve daha fazla ilerleme kaydedemeyeceğini anlayana kadar sorularını sürdürmesi tavsiye edilmektedir (Hyde, 1983: 291).

Özellikle televizyon söyleşisinde sorulması gereken zor sorular karşısında yanıt alınmasa bile izleyici hangi soruya kimin yanıt vermediğini fark etmektedir. Fakat söyleşiyi yapan gazeteci, kaba ve saldırgan davranırsa izleyici tüm sempatisini konuğa transfer edebilmektedir. Dolayısıyla söyleşiyi yapan kişinin ne sertlikte sorular soracağı konusunda dikkatli olması istenmektedir (Kabaş, 2009: 87). Konu ne denli çetin olursa olsun söyleşi yapan kişinin ses tonunun ölçülü olması ve söyleşi partnerine karşı nazik davranması gerekmektedir. İzleyiciler saldırıya uğrayan kendileriymiş gibi sıkıntı içindeki konukla kendilerini özdeşirebilecekleri için ölçsüz davranışlar, televizyon izleyicisi tarafından çoğunlukla hoş karşılanmamaktadır (Schlapp, 2000: 46). İzleyicilerden olumsuz tepki alabilecek bir diğer durum ise yayın öncesinde konuşulanlara yayında değinilmesidir. “Peki, yayına girmeden önce söylediğin yeni hobin eminim izleyicilerimizin ilgisini çekecektir, onlara bundan bahseder misin?” gibi sorular izleyicinin kendisini dışlanmış hissetmesine neden olmaktadır (Hyde, 1983: 291).

Kabaş (2009: 86) televizyon söyleşisinde konuşulanların izleyenler tarafından anlaşılabilmesi için yabancı kavram ve kelimelerin mümkün olduğunca kullanılmaması gerektiğini belirtmektedir. Diğer göz önünde bulundurulması gereken nokta ise söyleşi

yapan kişinin konukları ile aynı fikirde olduğunda ne yapması gerektiği durumu ile ilgilidir. Duran, ⁹ “Söyleşiyi yapan gazeteci, söyleşi sırasında kendi görüşleri ile konuğunun görüşleri arasında değil, konuğunun bilgi ve görüşleri ile somut gerçekler ve kamunun görüşleri arasındaki bir tartışmayı yöneten kişi konumunda olmalıdır.” demektedir. Çünkü Duran’a göre gazeteci konuğunun karşısına geçtiğinde, somut gerçeklerin ve kamuoyunun adına orada iş yapmaktadır.

Önemli ya da tartışmalı bir konuda söyleşi yapılırken, görüşmeyi yapan kişinin konuklarından biri ile aynı fikirde olsa da düşüncesini belli etmemesi tercih edilmektedir çünkü söyleşide sorular aracılığıyla somut bilgiler almak amaçlanmaktadır. Sorgulamak açıklamaların gerçeklere dayandığını ya da asılsız iddialardan oluştuğu sonucunu ortaya çıkarabilmektedir (Hyde, 1983: 289). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu tarafından en önemli konunun soru sorma yöntemi olduğunu belirtmektedir (Cankaya, 2003: 340). Doğru sorular sorularak doğru şekilde sorularak istenen pek çok cevap alınabilmektedir. Ünlü İtalyan gazeteci Oriana Fallaci başarısını, dünya liderlerine diğer kişilerin sormaya cesaret edemediği soruları sorabilmesine bağlamaktadır (Mencher, 2003: 333).

Bu bölümde kısaca söyleşilerde dikkat edilmesi gereken önemli noktalara değinilmiştir. Söyleşilerde yapılan ön hazırlık, söyleşiyi yapan kişinin tavrı, konu seçimi sorulan sorular, soru sorma biçimleri fazlası ile önem taşımaktadır. Söyleşi, soru sormanın en yaygın ve en etkili alanı olarak kabul edilmektedir. Halkı aydınlatma, bilgilendirme ve bilinçlendirme açısından önemli bilgiler sunma işlevlerine sahip olan söyleşi, bu işlevlerinden dolayı televizyon haber programlarında sıkça yer almakta ve “Haber söyleşi” ve “Bilgilendirici söyleşi” olarak sınıflandırılmaktadır.

1.1.6.2. Haber söyleşi programları ve bilgilendirici söyleşi programları

Söyleşi yöntemi televizyon programlarında farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Bilgilendirici söyleşi programları ve haber söyleşi programları bu biçimler arasında yer almaktadır.

⁹ Duran, R. <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/18940-bir-propaganda-araci-olarak-roportaj> (Erişim tarihi: 03.08.2010)

Bilgilendirici söyleşi programları; gündemdeki temalara ilişkin yapılardan oluşmaktadır. Yeni çıkan kitaplar, gösterime giren filmler, daha çok konuğa odaklı söyleşi programları bu tür programlar arasında yer almaktadır. Amerika’da yayınlanan “Larry King Live” adlı program bu türün örneği olarak gösterilmektedir. Türkiye’de ise konuğa odaklı söyleşi programlarına Balçiçek İlter tarafından sunulan “Söz Sende”, Ece Vahapoğlu tarafından sunulan “Ece’nin Konukları”, Yekta Kopan tarafından sunulan “Gece Gündüz” ve “Cumartesi” programları örnek olarak gösterilebilir.

Bilgilendirici Söyleşi Programları, O’Donnell (2007, s. 114’den aktaran Altunay, 2009: 34) tarafından biçimsel özellikleri, karakteristik özellikleri ve olay örgüsü olarak incelenmektedir.

- *Biçimsel özellikleri:* Günlük ya da haftalık olarak yayınlanmaktadır. 60 dakikalık canlı ya da kayıt programlardır.
- *Karakteristik özellikleri:* Bilgilendirme konusunda uzman kişiler tarafından yapılmaktadır. Her konu ve konuk için ayrı bölümlerden oluşmakta ve stüdyo ortamında çekilmektedir.
- *Olay örgüsü:* Yeni bir kitap, gösterime giren yeni bir film ve güncel konular hakkında söyleşi yapılmaktadır. İzleyiciler ve konuklar ile telefon bağlantısı kurulmaktadır.

Bülbül tarafından (2001: 161) yapı bakımından söyleşi çeşitleri arasında sayılan Haber Söyleşi Programları ise; gündemde olan haberlerin daha derinlemesine işlenmesini amaçlayan, bütün haberler yerine önem sırasına göre 2-3 haberle sınırlı tutulan programlardır. Haber Söyleşi Programları da biçimsel ve karakteristik özellikleri, karakterleri ve olay örgüsü olarak incelenmektedir (O’Donnell,2007, s. 112’den aktaran Altunay, 2009: 35).

- *Biçimsel özellikleri:* Hafta içi günlük yayınlanan programlardır. 60 dakikalık kayıtların kullanıldığı canlı ya da kayıt programlardan oluşmaktadır.
- *Karakteristik özellikleri:* Stüdyo ortamında gerçekleştirilen, bilgilendirici ve haber görüntüleri ve haber metinlerinden oluşan programlardır.
- *Olay örgüsü:* Felaket, suç, kaza, spor, yaşam tarzı vb. konularda sunulan ulusal ya da uluslararası haberlerden oluşmaktadır.

Haber söyleşi programlarına örnek olarak, Şirin Payzın tarafından sunulan “Ne Oluyor?”, Gökmen Karadağ’ın sunduğu “Haberaktif” , Candaş Tolga Işık tarafından sunulan “Bunu Konuşalım”, Ayşenur Arslan’ın sunduğu “Medya Mahallesi”, Rıdvan Akar’ın sunduğu “Gündemin Rengi”, Ruşen Çakır’ın sunduğu “Yazı İşleri” programları verilebilir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde haber programlarının sunumunda yer alan spiker, sunucu, anchor, sunucu/yorumcu kavramları açıklanacaktır.

1.1.7. Haber programlarının aktörleri : Spiker ve Sunucu

Sunucu ve spiker kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa da sunuculuğun daha genel bir niteliğinin olduğu görülmektedir. Sunucu, her türlü programı sunan kişiye genel olarak atfedilebilirken; spikerin daha dar bir tanımılaması yapılmaktadır. Spikerin konuşacaklarını metinden okuması nedeniyle, spiker kavramı daha çok haber okuyan kişiler için kullanılmakta, dolayısıyla spikerin görevi de prompterdan önüne gelen metni, düzgün bir biçimde okumak olarak tanımlanmaktadır. Sunucu ise Erdamar’ın (aktaran Tombul, 2006: 65) ifadesiyle, bir programı herhangi bir metne bağlı kalmadan sunan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Spikerler doğrudan metinden okuma yaptıkları için hata payları sunuculara göre daha az olarak görülmektedir. Sunucular ise spikerlerden farklı olarak doğaçlama konuşup yorum yapabilmekte ve gerektiğinde sorular sorabilmektedir.

Spiker ve sunucu arasındaki bir diğer fark sunulan program türünden kaynaklanmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan tanımlarda spiker “Radyo ve televizyonda programları, haberleri sunan kimse” olarak tanımlanırken sunucu “Radyoda, televizyonda, bir eğlence yerinde programı sunan, açıklayan kimse, takdimci, anonsör” olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu spikerlerinden Ünsal (2009: 30), mikrofona uygun sesiyle dilin kurallarını doğru ve hatasız kullanan, lehçesiz, şivesiz güzel bir konuşma şekline, konuşuyormuş havası yaratan okuma tarzına, metni akıl ve duygu katarak anında değerlendirme yeteneğine sahip kişiyi spiker olarak tanımlamaktadır. Radyo ve televizyonda ya da bir eğlence yerinde metne bağlı kalmadan programı,

¹⁰ <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=sunucu> (Erişim tarihi: 24.12. 2010)

oyunları sunan, yayın ortamını hazırlayan kişinin ise sunucu olduğunu belirtmektedir. Tanımlamalarında farklılıklar olmasına rağmen genel anlamda sunucu ve spikerler de bulunması gereken bazı ortak özellikler vardır. Bunlar;

- Pürüzsüz, hıştırsız, tınısı ve rengi mikrofona uygun güzel bir sese sahip olmak,
- Konuşma dilimizle ilgili gerekli eğitimi almış olmak,
- Konuşması ve sesi ile doğru bir kişilik sergileyebilmek,
- Görevlerinin kendilerini değil bir olayı ya da konuyu sunmak olduğunu unutmamak,
- Geniş bir genel kültür ve sözcük dağarcığına sahip olmak,
- Dinleyici ve izleyiciler bu meslekte olan kişileri dilin temsilcisi olarak gördüğü için hata yapma lüksünün olmadığını bilmek, biçiminde sıralanabilir (Önen, 2004: 257-259).

Özellikle canlı yayın sunucularının doğaçlama konuşabilme becerisine sahip olması beklenmektedir. Doğaçlama konuşmalarda, anlatılmak istenen mesajın kolayca anlaşılmasını sağlayacak açıklık ve gereksiz süslemelerden uzak bir anlatım gerekmektedir. Ayrıca spikerlerden beklenen özellikler arasında, seslendiği kitlenin özelliklerini bilmesi ve çok özel durumlar dışında denetimini yitirmemeye özen göstermesi, ses şiddeti, temposu, vurgu ve tonlaması ile metne canlılık katabilmesi de bulunmaktadır. (Kayador, 1993: 77-78)

Spikerin okuduğu metne yorumu ile hayat verebilmesi, üslubu ile programa bir kimlik kazandırabilmesi için merak ve öğrenme isteğine sahip olması, gözlem yapabilmesi gerekmektedir. Bu özellikler spikerin algılama gücünü geliştirecek, onu daha yaratıcı kılacak, özgün ve çabuk düşünme yeteneğini kazandıracaktır. Aynı zamanda spikerlerin genel kültür düzeylerini yüksek tutmak için okumaları, sözcük dağarcıklarını geliştirmeleri ve bilgilerini güncellemeleri gereklilikler arasında sayılmaktadır (Ünsal, 2009: 31-32).

Spikerler ile ilgili güzel konuşma, dili doğru kullanma özelliklerine değinen Kayador (1993: 6) Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun hizmet yönetmeliğinde yapılan spiker açıklamasına dikkat çekmektedir. "Spikerlik hizmeti dilbilgisi, fonetik,

diksiyon, artikülasyon, vurgulama, tonlama hataları yapmadan doğru, güzel konuşmak, metinleri özelliklerine göre değerlendirmek, yapım ve yayın çalışmalarına sesle katılmak, stüdyoda günlük yayın çizelgesine uygun olarak yayını estetik bir bütünlü yürütmektir.” tanımının bir anlamda program spikeri tanımı olduğunu belirtmektedir. Haber programlarında görev yapan spikerler ise Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nda redaktör spiker olarak tanımlanmaktadır.

Redaktör spikerin görevi ise; haber metinlerini dil ve anlatım birliğini sağlayacak şekilde yazmak, okumak ve gerektiğinde muhabirlik hizmeti yapmak olarak tanımlanmaktadır. Redaktör spiker haberin içeriğine müdahale etmeden, metindeki yazım ve ifade yanlışlarını düzeltmektedir. Aynı zamanda haberi okuyan kişi olduğundan metinler üzerinde çalışması, yayın esnasında olası hataları ortadan kaldırmasına yardımcı olmaktadır (Vural, 2010: 95).

Haber spikerlerinin “haberlerin vitrini, programın asal kişisi” olarak görüldüğünü belirten Parsa (1993: 64) haber spikerini, kendisini izleyenlere günün önemli haberlerini etkili ve kendine özgü bir biçimde okuyan kişi olarak tanımlamaktadır. Haber spikerlerinde özellikle iyi bir diksiyona sahip olma özelliği aranmakta, bunun dışında Türkçe’deki, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin telaffuzunu da doğru yapması beklenmektedir. Haber okurken dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise tarafsız olabilmek ve yorum sayılabilecek abartılı vurgulardan kaçınmaktır (Kaptan, 1999: 107).

Vural (2010: 95) ise haber sunan kişileri haber sunucusu olarak tanımlamaktadır. Haber sunucusunu, yayın öncesinde haber metinlerini gözden geçiren, metinde yer alan yabancı sözcüklerin okunuşlarını kontrol eden, vurgulamaların hangi sözcüklerde olacağını belirleyen, görevi sadece elindeki metne bağlı kalarak haberi izleyiciye aktarmak olan kişi şeklinde ifade etmektedir.

Bu tanımlamalar göz önüne alındığında çoğu durumda spiker ve sunucu kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda ülkemizde bu kavramların dışında, haber sunumunda yer alan kişiler için “anchor” kavramı kullanıldığı gözlenmektedir. “Anchor”ın tarihsel geçmişi ve sahip olduğu özellikler bir diğer başlık altında incelenmektedir.

1.1.8. Haber programlarının aktörleri : Anchor

Anchor terimi ilk kez Amerika'da 1952 yılında ortaya çıkmıştır. Anchor adı bayrak yarışı takımındaki en iyi koşucuya verilen isim olan ve koşunun son ayağını koşan anchorman'den gelmektedir. Anchor olarak adlandırılan sunucu haberin söyleminin merkezinde yer almakta ve haberi yalnızca iletmek ya da aktarmakla kalmamakta ayrıca haberin iletilmesinden sorumlu olan kişiler olarak görülmektedir (Morse'dan akataran Vural, 2003: 96).

Ülkemizde anchor kavramı daha çok habercilik deneyimi ile tanınan ana haber sunucuları için kullanılmaktadır. Ana haber sunucusu kavramı Sevim'in (2008: 65) çalışmasında Türk Dil Kurumu sözlüğüne gönderme yapılarak "Toplanan haberleri önem derecesine göre değerlendiren ve yayımlayan yetkili sunucu"¹¹ olarak tanımlanmaktadır. Ana haber sunucuları, televizyon kanallarının izlenme oranlarını artırmak için Türkiye'de kültürün kendine özgü koşullarında belli bir simgesel konuma yerleştirilerek, yıldızlaştırılmaktadır. Yıldızlaştırılan ana haber sunucuları "anchor" olarak adlandırılmaktadır. Anchor ise haberi yorum ve katkıları ile sunmaktadır. Bülbül anchorman (2001: 100) tanımını yaparken anchorın, haber bülteninin her aşamasında söz sahibi olduğuna, haber yöneticisi konumuna ve bültene girecek haberlerin sıralamasına karar veren yönüne dikkat çekmektedir.

Anchor için aynı zamanda yorumlayıcı haber spikeri (Yüksel ve Gürcan, 2001) ya da yorumlayıcı haber sunucusu (Bülbül, 2001) tanımları da kullanılmaktadır. Anchor olarak adlandırılan kişiler ile ilgili ortak görüş ise haberin tam merkezinde yer aldıklarıdır. Anchor, gündeme getirdiği haberler ve kişilikler kadar haber değeri taşımaktadır. Ayrıca bütün haber kişilikleri arasında haberin süper özneleri durumuna gelerek, ulusal bir rol ve kimliğe sahip olmuşlardır (Morse'dan akataran Vural, 2010: 95). Yorumlayıcı haber spikeri, anchor fiilen haber merkezinde çalışmakta ve haber bülteninde yer alacak haberlere karar vermektedir (Yüksel ve Gürcan, 2001: 30).

Anchorın bir Amerikan ekolu yansıması olduğunu belirten Vural (2010: 95-96), anchorların haber süreci içerisinde haberi okuyan, neyin haber olacağına karar veren, haberin nasıl bir bakış açısı ile izleneceğini saptayan karara vericiler olduğuna dikkat

¹¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f6f42123ddd55.49548028 (Erişim tarihi: 21.03.2012)

çekmektedir. Habercilik deneyimi ve geçmişi olan anchorlar haberi sunan, yöneten ve habere yön veren kişiler olarak süreç içinde yer almaktadır.

Amerikan televizyonunda yaşanan değişim ile haber sunumunda güzel ve çekici kişiler yerine gazetecilik deneyimine sahip, haber sürecine hakim, bilgi birikimi yüksek kişiler olan anchorlar tercih edilmiştir. Anchorların tercih edilmesindeki amaç daha çok izler kitleye ulaşmak, kanalın izlenme oranını artırmak olmuştur (Vural, 2003: 101). Örneğin; ünlü haber sunucularından biri olan Walter Cronkite Amerikan toplumu için “haberin sesi”, “gerçeğin sesi” olarak nitelenmiş ve ulusal bir kahraman haline gelmiştir. Yazılı basında bir haberin gerçekliğini kanıtlamak için “Times” böyle yazıyor denilirken, daha sonra “Walter Cronkite böyle söyledi” denilmeye başlanmıştır. Bu durum haberi sunan kişinin bir anlamda haberin gerçeklik derecesini temsil ettiğini göstermektedir (Parsa, 1993: 24).

Anchorın sahip olduğu habercilik deneyimi izleyicilerin gözünde ikna ediciliğini, etkileyciliğini artırmakta ve kanaat önderi olarak görülmesini sağlamaktadır. Haberin karar vericileri olan anchorlar, olayları kendilerine özgün bir üslupla anlatmakta, kişisel yorumları ile izleyicilere farklı bakış açıları sunmaktadır (Vural, 2010: 96).

Haber anchorlarının kamuoyunun sözcüsü gibi görüldüğüne dikkat çeken Matelski (2000: 40), televizyon kanallarının haber sunucularını bir imaj olarak gördüklerini ve izleyicilerin sunucular yüzünden kanallarını tercih ettiklerini düşündüğünü belirtmektedir. Poyraz (2002: 72), haber programlarında karşımıza çıkan Mehmet Ali Brand, Reha Muhtar, Ali Kırca, Can Dündar gibi isimlerin kendi alanlarında farklı konularda yaşamlarımızın bir parçası haline geldiğini ve birer kahraman olarak algılandığını belirtmektedir.

İzleyiciler her gün oturma odalarına giren anchorlar ile zamanla kişisel ilişki (empati) geliştirmektedir. Yapılan pek çok araştırma bu ilişkinin nasıl çalıştığını tanımlamaya ve boyutlarını ortaya koymaya çalışmaktadır. İzleyici-anchor arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan araştırmalarda şu sonuçlara yer verilmektedir:

- İzleyici, anchor hakkında kişisel duygulara sahiptir.
- İzleyici anchorlara saygı duymaktadır çünkü anchor önemli haberler iletmektedir.

- İzleyici kötü performans ya da arada sırada yapılan gaflar gibi kişisel zayıflıkları affetmektedir.
- İzleyiciler sevmedikleri insandan haber almaktansa sevdikleri insandan haber almayı istemektedir.
- İzleyici beğendiği anchorlardan daha anlaşılır haber aldığını hissetmektedir.
- İzleyici bir şeyler yanlış gittiğinde anchorı suçlamaktansa haber kuruluşunu suçlamaktadır.
- İzleyici anchorın devam eden varlığından dolayı oldukça güçlü bağımlılık ve alışkanlık geliştirmektedir.
- İzleyici uzmanlığa ilişkin hatalar, tekrar eden yanlışlar, kötü performans, duyarlılığın ve açıklığın eksilmesi gibi durumlarda çok affedici olmamaktadır (Cremer ve diğerleri, 1996: 82-83).

Stephens, izleyicilerin haberleri tanıdık, yakın, insani bir varlık tarafından iletilmesini tercih ettiklerini belirtmektedir (Mitchell, 2011: 417). Bu bağlamda haberin yüzü olarak görülen anchorların sahip olması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Lewis (1984: 63) özellikle anchorların, verdikleri haber dramatik ve korkutucu ise sakin ve soğukkanlı olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bazı insanların doğal yetenekleri sayesinde anchor olduğunu fakat buna rağmen haber sunmanın bazı özel tekniklerinin öğrenilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yorke'da ekrandan izleyiciye yansıyan hoş bir görünüm, düzgün diksiyon, tahrik edici sıra dışı hareketlerden uzak durmak ve sakinliği korumak gibi özelliklerin gerekli özellikler olduğunu belirtmektedir (Vural, 2003: 115).

Haberleri aktarma biçimi ve haberlerdeki karar verici rolü ile diğer sunucu ve spikerlerden farklılık gösteren anchor sahip olduğu habercilik deneyimi nedeniyle güvenilir olarak nitelenmektedir. Bilgi birikimleri, olaylar karşısında sergiledikleri tutumlar ve bakış açılarıyla televizyon kanallarının yüzü haline gelen anchorlar haber sunumuna farklı bir boyut getirmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde haber programlarının sunumunda yer alan ancak spiker, sunucu ve anchorlardan farklı rolü olan sunucu/yorumcular tanımlanacaktır.

1.1.9. Haber programlarının aktörleri : Sunucu/yorumcu “Commentator”

Sunucu/yorumcunun “commentator” kitle iletişim araçlarındaki gelişme ile bağlantılı olarak zaman içinde değişim göstererek farklı işlevler kazandığı görülmektedir. Bu çalışmada sunucu/yorumcu olarak nitelenen “commentator” mesleki kişiliğinin, önemli bir mesleki kişilik haline gelmesi radyo yayınları sayesinde gerçekleşmiştir.

Sunucu/yorumcu “commentator” kavramının tarihine bakıldığında bu kavramın ilk olarak radyoda sunum yapan, genellikle haberler üzerine kişisel görüşlerini aktaran kişiler için kullanıldığı görülmektedir. Haber bültenlerini okuyanlar, daha çok haber sunucusu ve haber yayıncısı olarak tanımlanmaktadır. Sunucu/yorumcular “commentator” ise farklı olarak haberleri, analizleri ve görüşleri bir arada sunarken, tüm bunları kişisel seçimlerine dayanarak yapmaktadır. 1927 yılında, radyo istasyonlarında özellikle sunucu/yorumcuların “commentator” isimleri ön plana çıkarılmıştır. Dönemin radyo sunucu/yorumcuları “commentator” olarak Frederick Williams Wile, David Lawrence ve H.V. Kaltenborn popüler hale gelen isimler arasında yer almıştır (Conway, 2007: 458).

Gazete sahiplerinin ve haber ajanslarının radyolara haber akışını kesmek istemeleri ile başlayan “Basın ve radyo savaşı” olarak tanımlanan dönemde ise, “commentator” olarak radyoda çalışanlar, gazeteler ve radyolar arasındaki haber verme mücadelesinde önemli rol oynamıştır. Öyle ki 1933 yılında sağlanan uzlaşmada radyo haberlerinde reklam kuşağının yer almaması şartı getirilmiş fakat bu kısıtlama radyo sunucu/yorumcularının “commentator” programlarına uygulanmamıştır (Conway, 2007: 459). Aksine, firmalar tarafından sponsorluk bağlamında radyo sunucu/yorumcuları desteklenmiştir. Flash haberleri anlatmadıkları ve genellemeler yaptıkları sürece de bu kısıtlamalardan etkilenmemişlerdir. Bu dönemde pek çok radyo gazetecisi, haber sunucu/yorumcusu “commentator” olarak yeniden sınıflandırılmıştır. 1930’ların sonları ile 1950’li yıllar arasındaki dönemde haber yorumcuları “commentator”, radyo yayınlarında düzenli bir şekilde yer alarak, dünyada meydana gelen olaylar ve belli konular ile ilgili düşüncelerini aktarmıştır. “Commentator”ların yayında yer alma şekilleri, belirli bir haberin ya da güncel bir sorunun arasına yorum katma şeklinde

görülebilirken, güncel bir olayı veya haberi, başlı başına ele alan tek bir programı sunmak şeklinde de görülmektedir.¹²

Sunucu/yorumcular “commentator” yayınlarında; özel, flaş haberler ve hikayeleri içeren gerçek haberlere yer verdikleri gibi tahminlere ve ayrıca kendi bakış açılarına da yer vermeye başlamıştır. Radyoda “commentator” olarak görev yapan kişilerin, haberde işlenen konuyla bağlantılı olarak seçtikleri belirli içeriklerle ve sunuş biçimleriyle dinleyicilerini büyük oranda bilgilendirdiği düşünülmektedir (Freeman ve diğerleri, 1955 : 210-215).

Irving Fang “Those Radio Commentators” (1977) adlı kitabında, 1931 yılında 6 “commentator” olduğunu, II. Dünya Savaşı başladığında bu sayının 20’ye çıktığını ve savaş bitene kadar 600 sunucu/yorumcunun haberleri sunduğunu ve olayları yorumladığını belirtmektedir. 1950’lerde ise, yapılan yorumlardan rahatsız olan dinleyiciler nedeniyle reklam verenlerin desteğini çekmesi üzerine bu sayı oldukça azalmıştır. 1980-1990 yılları arasında ise artık radyo haberlerinde daha çok trafik ve spor haberlerine yer verilmiş, hız ön plana çıkmış ve haberlerle ilgili derin yorumlar yer almamaya başlamıştır.¹³

Haber yorumcularının kanaat oluşturmadaki etkisi üzerine Freeman ve diğerleri tarafından (1955: 210) yapılan çalışmada, 1950’li yıllarda haber yorumcularının belli bir dinleyici kitlesine sahip olmasına rağmen, kitle iletişim literatüründe haber yorumcuları ile ilgili çalışmaların olmadığından söz edilmektedir. Bu çalışmada ayrıca radyo sunucu/yorumcuları “commentator” tarafından sunulan gerçekler sayesinde, dinleyicinin bilgisinin arttığı ve haber sunucu/yorumcuları tarafından yapılan tahminlerin düşünceleri değiştirebildiği savunulmaktadır.

Radyoda “commentator” olarak yayın yapan kişilerin televizyona geçişi ile birlikte bu kavram sadece haber programlarında yer alan mesleki kişilikler için kullanılmamıştır. Ayrıca spor anlatıcıları\yorumcuları (Licen ve Topic, 2008; Parker ve

¹²Commentator’s, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=108&sid=47412209-4670-49b5a8537aa8ed8a80b2%40sessionmgr112> : 365. (Erişim tarihi: 20.11.2011)

¹³ Commentator’s, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=108&sid=474122094670-49b5a8537aa8ed8a80b2%40sessionmgr112> : 365-366. (Erişim tarihi: 20.11.2011)

Fink, 2008) için de kullanılmaya başlanmıştır. Spor yorumcusu olarak “commentator” Licen ve Topic (2008: 62) tarafından yapılan çalışmada, spor müsabakalarında spor spikerlerinin yanında olan ve bilgileri derinlemesine anlatan teknik yorumcular olarak tanımlanmaktadır. Spor yorumcuları başka bir tanımla, olayları objektif, yargılayıcı ve tarihsel bileşenleri ile sadece anlatmakla kalmayan, aynı zamanda dramatize eden, bir tür kaynak olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda spor yorumcuları tarafından yapılan çerçevelemenin izleyici tutumlarını etkilediği ifade edilerek, yorumcuların “commentator” önemi belirtilmektedir (Parker ve Fink, 2008: 117).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere sunucu/yorumcu “commentator” kavramının ortaya çıkışından sonra farklı kullanım alanları söz konusu olmuştur. Bu çalışmada ise “commentator” haber söyleşi programında görev alan, belli bir mesleki birikimi ve uzmanlığı olan ve programın içeriğinde ve sunumunda söz sahibi olan kişiler için kullanılmaktadır. Televizyon haber programlarında yer alan spiker, sunucu ve anchor ile benzer özellikler taşımasına rağmen sunucu/yorumcular üstlendikleri roller gereği farklılaşmaktadır. Bu bağlamda sunucu/yorumcuların ayrı bir mesleki kişilik olarak tanımlanması gerekmektedir.

Sunucu/yorumcular haberleri aktarırken kendi bakış açılarına ve yorumlarına yer verdikleri için “commentator” kavramı ile ilgili olarak yorum kavramına da değinmek gerekmektedir. Basında yorumcular, yorumun girişinde ele aldığı konuyu kısa ve öz olarak formüle etmekte; görüşünü çoğunluğun da onaylayabileceği bir görüş haline getirebilmek amacıyla, etki yaratacak ve beğeni toplayacak bir biçimde kaleme almaktadır (Schneider ve Raue, 2000: 117). Televizyon haberciliğinde ise yorumcuları, haber merkezleri içinde günün gelişen olaylarını izleyen, bir olayı tüm yönleri ile inceleyen, sahip olduğu bilgi, birikim ve deneyimleri yardımıyla olayları çalıştığı kurum ya da kendi bakış açısıyla yorumlayan kişiler olarak tanımlamak mümkündür (Vural, 2003: 117). Günlük haber bültenlerinden ayrı bir şekilde yapılan yorumlar genellikle akşam haber bültenlerinin sonrasında yayınlanmaktadır. Parsa'nın (1993: 52-53) televizyon haberciliğinde geleneksel yorum programları, açıklamalar ve haberin çözümlenmesi şeklinde 3 farklı kategoride tanımladığı programlarda yorumcular tarafından belli bir konuda analizler ve açıklamalar yapılmaktadır. Kurumun haber dairesi başkanı, tanınmış bir gazeteci ya da uzmanlar bu tür programların yorumcuları

olarak yer almaktadır. Mehmet Barlas, Meriç Köyatası, Güneri Civaoğlu ve Haluk Şahin gibi isimler yorumcu mesleki kişiliğine örnek olarak gösterilebilir.

Yorumun amacı, genelde bir olayın perde arkasını araştırmak, geleceğine ilişkin tahminler yapmak, söz konusu olayla bağlantısı bulunabilecek, başka noktaları da açığa çıkarmaya yöneliktir (Bülbül, 2000: 82). Sunucu/yorumcular “commentator” ise, olayların bilinmeyen taraflarını ve önemli noktalarını açığa çıkarmak için konuklarına sorular yöneltmektedir. Sorularını ise kendi düşünceleri ve yorumları çerçevesinde şekillendirmektedirler.

Haber programlarının önemli aktörleri olan sunucu/yorumcular “commentator” bilgiye ulaşmak için söyleşi yöntemini kullanmaktadır. Söyleşi, belirli bir haber konusu hakkında belirli bir haber kaynağı kişi veya kişilerle belirli bir sürede kamuoyunu bilgilendirmek için yapılan soru cevap şeklindeki görüşme olarak tanımlanmaktadır (Girgin, 2002’den aktaran Kabaş, 2007: 15). Schlapp (2000: 42) söyleşi çeşitlerini kısaca şu şekilde tanımlamaktadır: “Olaya odaklı söyleşi gerçekleri araştırır, görüşlere odaklı söyleşi öznel değerlendirmeleri sorgular, biyografik söyleşi ise insanı verdiği yanıtlar doğrultusunda tanıtmaya çalışır.” Sunucu/yorumcuların “commentator”, söyleşi çeşitleri ve içerikleri incelendiğinde bu söyleşi çeşitlerinden herhangi birini gerçekleştirdiği ya da ulaşılmak istenen amaca yönelik olarak söyleşi çeşitlerini harmanlayarak bir arada sundukları görülmektedir.

“Commentator” kavramının literatürde farklı tanımları olması ve uygulamada da netlik kazanmamasından dolayı bu çalışmada sözü edilen sunucu/yorumcu “commentator” kavramı, söyleşiyi gerçekleştiren, konu ve konuk seçiminde karar verici konumunda olan, soru içeriklerini belirleyen, söyleşiyi yöneten/yönlendiren ve iletmek istediği bilgileri karşısındaki kişi ya da kişiler aracılığıyla kamuoyuna aktaran kişi olarak tanımlanmaktadır. Konukları üzerinden tasarladığı mesajı verebilen ve bu mesajları topluma aktaran sunucu/yorumcu “commentator”, haber söyleşi programlarının baş aktörleri arasında yer almaktadır. Ülkemizde bu formatta yayın yapan Cüneyt Özdemir, Ahmet Hakan, Balçiçek İlter, Ayşenur Arslan, Şirin Payzın sunucu/yorumcu “commentator” mesleki kişiliklerine örnek olarak verilebilir. Sonuç olarak buraya kadar anlatılanların ışığında çalışmanın problemini, televizyonda kamuoyunu bilgilendirme amaçlı mesaj oluşturma ve yönlendirme sürecinde sunucu/yorumcunun “commentator” işlevsel rolünün ne olduğu sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, televizyonda mesaj oluşturma ve yönlendirilmesinde sunucu/yorumcunun “commentator” işlevsel rolünün ne olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda öncelikle alan yazın (literatür) taraması sonucunda kavramsal olarak “commentator” tanımlanmaktadır. Sunucu/yorumcuların mesleki bir kişilik olarak sahip olması gereken özellikleri saptamak ve haber program türü içindeki rolünü inceleyerek, sunucu/yorumcu mesleki kişiliğini bilimsel bir çalışma ile ortaya koymaya çalışmak araştırmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır. Bu temel amacı gerçekleştirmek üzere araştırma boyunca, mesleki tanım, sunucu/yorumcuların program öncesi hazırlığı, program esnasında dikkat edilmesi gerekenler ve sunucu/yorumcuların amaçları incelenecek ve aşağıda sıralanan alt amaç sorularına yanıt aranacaktır.

- 1- Literatürde röportaj ve söyleşi kavramları nasıl açıklanmaktadır?
- 2- Literatürde sunucu, spiker, anchor ve “commentator” kavramı nasıl tanımlanmaktadır?
- 3- Sunucu/yorumcunun sahip olması gereken donanım, birikim ve kişisel özellikler nelerdir?
- 4- Haber söyleşi programlarında medya profesyonelleri konuları nasıl belirlemektedir?
- 5- Haber söyleşi programlarında konuk seçiminde neler dikkate alınmaktadır?
- 6- Sunucu/yorumcular konuklarının söyleşiyi yönlendirmesi, doğru söylememesi, karşıt görüşleri savunması vb. durumlarda ne yapmaktadır?
- 7- Sunucu/yorumcu ve konuklar arasında ilişki-mesafe dengesi nasıl kurulmaktadır?
- 8- Sunucu/yorumcu yönelttiği soru içeriklerini nasıl belirlemektedir?
- 9- Sunucu/yorumcular haber söyleşi programlarının kamuoyunu bilgilendirmesi ile ilgili olarak neler düşünmektedir?
- 10- Sunucu/yorumcular söyleşi esnasında kendi görüşlerini yansıtmakta mıdır? Yansıtmalı mıdır?

11- Sunucu/yorumcular kamuoyunun bilgilendirilmesi açısından kendilerini nasıl konumlandırmaktadır?

12- Sunucu/yorumcular mesaj kaygısı taşınmalı mıdır?

1.3. Önem

Araştırma aşağıda sıralananlar açısından önemli görülmelidir:

- 1- Bu çalışma henüz kavramsal bir nitelemesi bulunmayan “sunucu/yorumcu” mesleki kişiliğini, akademik bir yaklaşım ile açıklayarak bu bağlamda diğer mesleki kişilikler ile arasındaki farkları ortaya koyması ve kavramsal karışıklıklara bir açıklık getirmesi bakımından önem taşımaktadır.
- 2- Sunucu/yorumcunun, kamuoyunun bilgilendirilmesi aynı zamanda mesaj oluşturulması ve yönlendirilmesi açısından rolünün incelenmesi, kayda değer bir diğer nokta olarak görülebilir.
- 3- Bu çalışmanın önemli bir diğer yönü, konu ve konuk seçimi, soru içeriklerinin belirlenmesi vb. karar süreçlerinde sunucu/yorumcuların göz önünde bulundukları ölçütleri ortaya çıkarması olarak kabul edilebilir.
- 4- Çalışmanın bir diğer önemli yanı ise yöntem konusunda kullanılan derinlikli analiz metotlarından N-Vivo gibi kapsamlı bir programdan destek alınmasıdır.
- 5- Bu çalışma televizyonda haber programı sunanlar için önemli görülmelidir.
- 6- Çalışma televizyon kanal sahipleri ya da yönetimde söz sahibi yöneticiler tarafından önemli görülmelidir.
- 7- Çalışma iletişim alanında çalışan araştırmacı, akademisyenler ve İletişim Bilimleri Fakültesi öğrencileri için önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

Çalışma kapsamında, aşağıda belirtilen anlatımlar araştırmacının varsayımları olarak kabul edilmektedir.

- 1- Sunucu/yorumcu haber programlarında söyleşi yöntemini kullanmaktadır.

- 2- Sunucu/yorumcu haber programı kapsamındaki söyleşiyi yöneten/yönlendiren, konu ve konuk seçiminde karar verici olan ve soru içeriklerini belirleyen kişidir.
- 3- Sunucu/yorumcu mesleki kişiliğinin oluşabilmesi için, habercilik deneyimi, bilgi birikimi, spontane (anımsalılık) olmak gibi özellikler gerekmektedir.
- 4- Kamuoyunun bilgilendirilmesi açısından sunucu/yorumcuların rolü önem taşımaktadır.
- 5- Sunucu/yorumcular kendi belirledikleri sorular yoluyla aktarılmak istenen mesaja ulaşabilmektedir.
- 6- Sunucu/yorumcu kavramının farklı uygulama biçimleri bulunmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışmanın taşıdığı sınırlılıklar;

- 1- Bu çalışma sunucu/yorumcular ile yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen bilgiler ve bu bilgilerin doğru olduğu varsayımı ile sınırlıdır.
- 2- Bu çalışma iletişime geçilerek, yüz yüze görüşme konusunda onay alınan haber programı sunucu/yorumcuları ile yapılmıştır. Dolayısıyla örneklem, araştırmanın örnekleme olarak tanımlanan grup ile sınırlıdır.
- 3- Bu çalışma 2010-2011 yılları arasında yayınlanan haber programları ve söyleşi programları ile sınırlıdır.
- 4- Bu çalışma tez çalışması olması nedeniyle Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yönetiminin 2010 tez yazım kılavuzu, tez yazım süresi ve danışman öğretim üyesinin yönlendirmeleri ile sınırlıdır.
- 5- Her sosyal çalışmada olduğu gibi, sosyal bilimler alanındaki çalışmalarda insanı konu alan tüm sınırlılıklar bu çalışma için de geçerlidir, şeklinde belirtilebilir.

1.6. Tanımlar

Çalışmada tanımlayıcı bir anlatım biçimi izleneceği için yeri geldikçe kavramlara yüklenen anlamlar açıklanacaktır. Ancak bundan bağımsız olarak şu sözcüklere yüklenen anlamların bu çalışmaya özel biçimlerinin belirtilmesinde yarar vardır:

Kitle İletişim Araçları: Geniş kitlelere ulaşmak amacıyla kullanılan görsel, işitsel ve yazılı araçlar.

Medya: Kitle iletişim araçlarının bütününe verilen isim.

Sunucu/yorumcu “commentator”: Haber programlarında söyleşiyi gerçekleştiren, konu ve konuk seçiminde etkin rol oynayan, soru sorarak söyleşiyi yöneten ve iletmek istediği mesajları karşısındaki kişi ya da kişiler aracılığıyla kamuoyuna aktaran kişi.

Kamuoyu: Kamusal alanda kendini temsil ve ifade etme imkanı bulabilen hakim çoğunluklar ile muhalif azınlıkların kamusal ve özel yaşam alanında güncellenen tartışmalı konularla ve ortak çıkarlarla ilgili olarak geliştirdikleri düşünce, kanat ve edimlerdir. (Atabek ve Dağtaş, 1998:219)

Prompter: Kameranın önüne yerleştirilen ve doğrudan kameraya bakarak metin okuma imkanı sağlayan cihaz.

Reyting: İzlenme oranı.

Tartışma Programı: İki ve ya daha fazla sayıda, farklı görüşlere sahip konukların katıldığı, belli bir konu üzerinde konukların görüşlerini belirttiği program türü.

Haber söyleşi programı: Belli konular hakkında derinlemesine bilgi elde etmek üzere uzman, gazeteci, siyasetçi vb. kişilerin konuk olarak katıldığı haber programı.

Medya profesyonelleri: Deneyim sahibi medya çalışanları.

Moderatör: Konukların yer aldığı programlarda soruları sorarak programı yöneten kişi.

2. Yöntem

Bu bölümde araştırma kapsamında kullanılan yöntem hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmanın evren ve örnekleminin belirlenme süreci, veri toplamada izlenen yöntemler açıklandıktan sonra verilerin analizinde kullanılan yöntem ve programlara yer verilmektedir.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın kuramsal bir yapıya oturması açısından öncelikle literatür tarama modeli uygulanmıştır. Çalışmanın bilimsel altyapısı oluşturulduktan sonra haber programlarında sunucu/yorumcu “commentator” kişiliğinin işlevsel rolüne ilişkin durum saptaması için saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Belirlenen örneklem üzerinde veri toplamak amacıyla, nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden, görüşme tekniğine başvurulmuştur. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde pek çok sosyal bilim alanında görüşmenin etkili bir veri toplama yöntemi olarak yerini aldığı belirten Yıldırım ve Şimşek (2006: 92) deneyimler, tutumlar, düşünceler ve yorumlar gibi gözlenemeyenin bu yöntemle anlamaya çalışıldığını belirtmektedir.

2.1.1. Görüşme

Görüşme kısaca sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Bireylerin çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en kestirme yol olarak görüşme kullanılmaktadır (Karasar, 2003: 165-166). Ayrıca görüşmenin önceden belirlenmiş bir amacı olduğundan, sorular bu amacı gerçekleştirmek üzere düzenlenmektedir (Baloğlu, 2006: 93).

Stewart ve Cash görüşmeyi, “Önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci” olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanım (Stewart ve Cash, 1987’den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2006: 92);

- Süreç, iletişimdeki sürekliliği ve dinamikliği,
- Karşılıklı, iki veya daha fazla birey arasında gerçekleşen karşılıklı etkileşimi,
- Etkileşimli, görüşmeye dahil olan bireyler arasında oluşan bireyler arası bağı,

- Önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç, görüşmeye dahil bireylerden en az birinin belli bir amacı olduğu ve bu amaca yönelik bilgi toplama çabası olduğunu,
- Soru sorma ve yanıtlama, görüşme süresince görüşmeye dahil olan bireyler arasındaki etkileşim ve ilişkiyi başlatma ve sürdürme, bunun yanı sıra taraflardan en az birinin önceden planlanmış amacının gerçekleştirilmesine hizmet etme ve bu amaca yönelik bilgiye ulaşmayı sağlama işlevini ifade etmektedir.

Görüşme planlanma sürecinin aşamalarını ise Balcı (2001: 181);

- *Hazırlama:* Görüşmenin özel amaçlarının kararlaştırılması, yönteminin kararlaştırılması, cevaplayıcı hakkında bilgilerin edinilmesidir.
- *Düzenleme:* Görüşme için özel ve rahat bir ortamın sağlanması, cevaplayıcı ve görüşmecinin zihinsel olarak sürece hazır olması gereklidir.
- *Görüşmenin yönetimi:* Görüşmeci saygılı olmalıdır. Sorular konuşmaya teşvik edecek şekilde sorulmalıdır ve cevap veren kişi dikkatli bir şekilde dinlenmelidir.
- *Kapanış:* Görüşmecinin görüşmenin bittiğini belirtmelidir.
- *Değerlendirme:* Görüşmeci ayrıntılar aklındayken görüşmeyi değerlendirmelidir. Görüşmeci kendisini de değerlendirmeyi ihmal etmemeli ve yüz yüze ilişkinin neden olacağı tuzakların farkında olmalıdır, şeklinde belirtmektedir.

Katılanların sayısına, görüşülen kişilere ve görüşmenin uygulanış şekline göre görüşme farklılaşmaktadır. Bireysel görüşme, deneklerin tek tek içeri alınması ile gerçekleşirken, grupça görüşme ortak bir problemi çözmek için grup üyelerinin hepsiyle aynı anda görüşülmesi ile gerçekleşmektedir. Görüşülen kişilere göre yapılan sınıflandırmada ise liderle yapılan görüşmeler, kişilerden derinliğine bilgi almak ve geniş kitleleri ilgilendiren konularda ana görüşleri ortaya çıkarmak için yapılmaktadır. Uzman kişi ile yapılan görüşmede, belirli uzmanlık alanlarında bilgi toplanmaktadır. Halk ile yapılan görüşme ise kamuoyu yoklamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Baloğlu, 2006: 94).

Uygulanış biçimine göre ise görüşmeler, yapılanmış, yarı yapılanmış ve yapılandırılmamış görüşme olarak sınıflandırılmaktadır (Erdoğan, 2007: 186).

- *Yapılanmış görüşme:* Araştırmacı sorulacak soruları önceden hazırlamakta ve sadece o sorular çerçevesi içinde kalmaktadır. Açık uçlu sorular olarak nitelenen, katılımcının kendini kendi cümleleriyle anlatmasına izin veren sorular hazırlanmaktadır.
- *Yarı-Yapılanmış görüşme:* Sorulacak ana soruları hazırlanır fakat görüşme sırasında yeni sorular sorma gereği ortaya çıkarsa başka sorular da sorulmaktadır.
- *Yapılandırılmamış görüşme:* Araştırmacı ne hakkında görüşme yaptığını bilerek başlangıç sorusu ile başlamaktadır. Bir tür karşılıklı diyalog ile bilgi toplamak amaçlanır.

Bu çalışmada ise yapılandırılmış görüşme soruları ile derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmaktadır. Literatür ve alan uzmanlarından destek alınarak sorular hazırlanmış, son aşamada sektör uzmanı ile görüşme yapılarak sorular netleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından ve bire bir olarak görüşme ilkelerine uygun biçimde gerçekleştirilmiştir. Görüşme kapsamında dikkate alınan ilkeler;

- Görüşme sorularını sorarken akışa göre gerekli değişiklikleri yapma,
- Soruları konuşma tarzında sorma,
- Teşvik edici olma ve geri bildirimde bulunma,
- Görüşme sürecini kontrol etme,
- Yansız ve empatik olma şeklinde belirtilmiştir (Yıldırım ve Şişek, 2006: 140).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü, ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde tarama yapılarak irdelenmiştir. Çalışmanın evreni; Türkiye’de yayın yapan ulusal televizyon kuruluşlarındaki “commentator” sunucu/yorumcudur. Bu aşamada tez danışmanı ile birlikte, genel evreni temsil etme yeterliliğini göstereceği düşünülen haber programı sunucu/yorumcuları “commentator” örneklem olarak belirlenmiştir. Zaman ve maliyet

kısıtı ayrıca sektörden kişilere ulaşma gücü nedeniyle araştırmada olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde örnekleme seçerken rastlantılı seçim yapılmamakta ve önceden tanımlanarak belirlenmiş amaca uygun birimler inceleme için seçilmektedir (Erdoğan, 2007: 174-176)

2011 Temmuz ve Aralık ayları arasında kalan dönemde sektörde hali hazırda çalışan kişilerden 20 medya profesyoneline ulaşılmış, bunlar arasından yüz yüze görüşmeyi kabul eden 10 isimle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu isimler ve görüşme bilgilerini Tablo 1’de görmek mümkündür.

Tablo 1. Görüşme Bilgileri

Görüşülen Kişi	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi	Görüşme Yeri
Ayşenur Arslan	17.11.2011	55:38	İstanbul - CNN Türk
Balçişek İlter	18.11.2011	23:58	İstanbul - Haber Türk
Can Dünder	18.10.2011	35:23	Ankara
Candaş Tolga Işık	14.09.2011	30:48	İstanbul - Posta Gazetesi
Gökmen Karadağ	18.12.2011	63:42	İstanbul - TV 8
Oğuz Haksever	11.07. 2011	68:33	İstanbul - NTV
Özge Uzun	14.09.2011	42:36	İstanbul - CNN Türk
Rıdvan Akar	10.10.2011	28:19	İstanbul - CNN Türk
Ruşen Çakır	29.09.2011	43:27	İstanbul - NTV
Şirin Payzın	17.11.2011	16:31	İstanbul - CNN Türk

*Görüşme süreleri katılımcıların sorulara verdiği cevaplar doğrultusunda değişmektedir.

Belirlenen örnekleme içerisinde yer alan kişilerle yapılan görüşmelerde mesleki kişiliklerinin kavramsal olarak tanımı, haber programlarında konu, konuk seçimi, soru içeriklerinin belirlenmesi, mesaj oluşturulması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi sürecine ilişkin olarak araştırma sonunda gerekli verilerin elde edileceği düşünülmektedir.

2.3. Veriler ve Toplaması

Araştırmada sunucu/yorumcuların “commentator” işlevlerinin belirlenmesine yönelik olarak durum saptaması için, sektörden kişilerle yapılan görüşmeler ile veri toplanmıştır. Görüşme sorularının belirlenmesi aşamasında araştırmacı ve alan uzmanı tarafından soru içerikleri hazırlandıktan sonra çalışmanın danışmanı Prof. Dr. Uğur Demiray ile birlikte görüşme sorularının taslağı oluşturulmuştur. Sonrasında ise çeşitli dönemlerde CNN International, NTV, ATV, TV 8, TRT 2’de haber/söyleşi programları yapan ayrıca literatürde söyleşi ve röportaj ile ilgili kapsamlı çalışmalar gerçekleştiren saha uzmanı Dr. Sedef Kabaş ile soruların son hali belirlenmiştir. Ayrıca araştırmanın yorum ve sonuç bölümünü desteklemesi bağlamında, Kabaş ile çalışmalarında elde ettiği bilgileri ve kendi değerlendirmelerini aktardığı bir görüşme yapılmıştır. Veri toplama aşamasında kullanılan yapılandırılmış görüşmeyi oluşturan soruları Tablo 2’de görmek mümkündür.

Tablo 2. Görüşme Rehberi

1.MESLEKİ TANIM
<ul style="list-style-type: none">▶ Program türünüz içinde yaptığınız işi mesleğiniz açısından nasıl tanımlıyorsunuz?▶ Spiker, sunucu ya da anchor ile kendi konumunuzu değerlendirdiğinizde, hangi açılardan farklılıklarınız olduğunu söyleyebilirsiniz?▶ Program türünüzü göz önüne aldığınızda, sunucu/yorumcu programına özgü olarak nasıl bir birikime sahip olmalıdır?

2. HABER PROGRAMI ÖNCESİ SUNUCU/YORUMCULARIN HAZIRLIĞI

- ▶ Sunmuş ya da sunmakta olduğunuz televizyon haber programlarında program öncesi nasıl bir hazırlık yapıyorsunuz?
- ▶ Sunmuş ya da sunmakta olduğunuz televizyon haber programlarında seçtiğiniz ya da seçeceğiniz konuların belirlenmesinde (reyting, gündem, toplumsal yarar vb.) neler etkili olmaktadır?
- ▶ Sunmuş ya da sunmakta olduğunuz televizyon haber programlarında seçtiğiniz ya da seçeceğiniz konuklarınızı belirlerken (uzman, popüler olma, statü/toplumsal konum, konu ile ilgisi vb.) nelere dikkat ediyorsunuz?
- ▶ Sunmuş ya da sunmakta olduğunuz televizyon haber programlarında söyleşi yöntemini benimsemiş/tercih etme nedeniniz konusunda neler söylemek istersiniz?

3. HABER PROGRAMI SÜRESİNCE SUNUCU/YORUMCULARIN DİKKAT ETTİĞİ UNSURLAR

- ▶ Bazı konuklarda söyleşiyi yönlendirme eğilimi gözlenmektedir. Haber programlarınızda seçtiğiniz konukların söyleşiyi yönlendirme eğilimi gösterdiği bir durumla karşılaştınız mı? Bu gibi durumlarda nasıl önlem/ler alıyorsunuz?
- ▶ Konuklarınıza yönelttiğiniz soru karşısında konuğunuzun doğruyu bilerek söylemediği durumlarda nasıl davranırsınız?
- ▶ Konuklarınıza yönelttiğiniz soru karşısında konuğunuzun ideolojisini ön plana çıkarma kaygısını hissettiğinizde ne tür önlemler alıyorsunuz?
- ▶ Kendi görüşleriniz ile konuğunuzun söyledikleri ters düştüğünde nasıl bir tavır takınırsınız?
- ▶ Konuklarınızla aranızdaki ilişki mesafe dengesini nasıl kuruyorsunuz?

- ▶ Konuklarınıza hangi soruyu, ne zaman soracağınıza nasıl karar verir ve nasıl bir yöntem izlersiniz?
- ▶ Aklınızdaki her soruyu sorar mısınız?
- ▶ Sunmuş ya da sunmakta olduğunuz olduğunuz televizyon haber programında “Haberci sinirlenmemeli, sıkıntısını, kaygılarını belli etmemeli” düşüncesine katılır mısınız? Duygularınızı belli eder misiniz?

4. SUNUCU \YORUMCULARIN AMAÇLARI

- ▶ Günümüz Türk televizyon medyasında, televizyon haber program türündeki söyleşi ve röportaj programlarının Türk kamuoyunu bilgilendirdiğine inanıyor musunuz?
- ▶ Sunucu/Yorumcu mesleki kişiliğinizi dikkate aldığınızda “Kamu adına soru sorma“ konusunda kendinizi nasıl konumlandırıyorsunuz?
- ▶ Sunucu/Yorumcu kişiliği dikkate alındığında; sizce sunucu/yorumcu mesaj verme kaygısı taşıyor mu?

Araştırma soruları belirlendikten sonra örnekleme oluşturan kişilere mail ve telefon aracılığı ile ulaşılmıştır. Ulaşılan kişiler arasında görüşmeyi kabul eden katılımcılardan uygun oldukları gün, saat ve yer belirlenerek randevu alınmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve sonrasında araştırmacı tarafından deşifreleri yapılmıştır.

2.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında medya profesyonelleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler nitel verilerin analizi konusunda literatürde yer alan yaklaşımlardan biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılarak irdelenmiştir. Betimsel analiz yöntemi, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmasına olanak sağlamaktadır. Betimsel analiz yapılırken takip edilen aşamalar şunlardır:

- *Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturmak:* Verilerin hangi temalar altında organize edileceği ve sunulacağı belirlenir.
- *Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi:* Veriler tanımlama amacıyla seçilerek anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilir. Bu aşamada sonuçlarda kullanılacak alıntılar da seçilebilir.
- *Bulguların tanımlanması:* Veriler tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılar ile desteklenir. Bu aşamada verilerin okunabilir bir dille tanımlanmasına ve gereksiz tekrarlardan kaçınılmasına dikkat edilmelidir.
- *Bulguların yorumlanması:* Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada yapılır. Neden sonuç ilişkilerinin açıklanması, farklı olgularla karşılaştırma yapılması araştırmacının yorumunun daha nitelikli olmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 159).

Verilerin hangi temalar altında inceleneceği belirlenmeden önce görüşme ses kayıtlarının yazıya dökümü yapılmıştır. Kayıtlar, araştırmacı tarafından herhangi bir düzeltme yapılmadan, olduğu gibi metine aktarılmıştır. Görüşme sorularının içeriği de göz önünde bulundurularak, yazıya dökümün araştırmacı tarafından okunması ile temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Daha sonra bir uzman tarafından da soruların ve verilerin incelenmesi ile temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Araştırmacı ve uzman tarafından farklı zamanlarda hazırlanan temalar karşılaştırıldıktan sonra uzlaşılan temalar üçüncü bir uzman (tez danışmanı) tarafından kontrol edilmiş ve kesinlik kazanmıştır. Sonuç olarak araştırmanın betimsel analizi için dört ana tema ve alt temalardan oluşan bir kodlama cetveli hazırlanmıştır. Uzlaşılan temalar Tablo 3'te belirtilmektedir.

Tablo 3. Betimsel Analiz İçin Belirlenen Temalar

TEMA ADI VE KOD NUMARASI	
1.TEMA	Mesleki Tanım (Tema Kodu: 1)
Alt Tema	Haber program türü içinde yapılan iş ve farklılıklar (Tema Kodu: 1.1)
Alt Tema	Spiker-Sunucu ile arasındaki farklılıklar (Tema Kodu: 1.1.1)
Alt Tema	Anchor ile arasındaki farklılıklar (Tema Kodu: 1.1.2)
Alt Tema	Sunucu/yorumcunun sahip olması gereken özellikler (Tema Kodu: 1.2)
2.TEMA	Haber Programı Öncesi Sunucu/yorumcuların Hazırlığı (Tema Kodu: 2)
Alt Tema	Haber programında hazırlık süreci (Tema Kodu: 2.1)
Alt Tema	Haber programında konu seçimi (Tema Kodu: 2.2)
Alt Tema	Haber programında konuk seçimi (Tema Kodu: 2.3)
Alt Tema	Haber programında söyleşiyi tercih etme nedeni (Tema Kodu: 2.4)
3.TEMA	Haber Programı süresince Sunucu/yorumcuların Dikkat Ettiği Unsurlar (Tema Kodu 3)
Alt Tema	Söyleşiyi yönlendirme eğilimi durumunda yapılanlar (Tema Kodu: 3.1)
Alt Tema	Doğru söylenmemesi durumunda yapılanlar (Tema Kodu: 3.2)
Alt Tema	İdeolojinin ön plana çıkarılması durumunda yapılanlar (Tema Kodu: 3.3)
Alt Tema	Karşıt görüşlerin savunulması durumunda yapılanlar (Tema Kodu: 3.4)
Alt Tema	Sunucu/yorumcuların konuk ile kurduğu ilişki-mesafe dengesi (Tema Kodu: 3.5)
Alt Tema	Sunucu/yorumcuların sorularını belirleme biçimi (Tema Kodu: 3.6)
Alt Tema	Sunucu/yorumcular program içinde duygularını yansıtmalı mı? (Tema Kodu: 3.7)
4.TEMA	Sunucu/Yorumcuların Amaçları (Tema Kodu: 4)
Alt Tema	Kamuoyunu bilgilendirme (Tema Kodu: 4.1)
Alt Tema	Kamu adına soru sorma (Tema Kodu: 4.2)
Alt Tema	Mesaj verme (Tema Kodu: 4.3)

Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliği için görüşme sorularının oluşturulmasında farklı alan uzmanlarından destek alındığı gibi temaların belirlenmesinde ve sonrasında bulguların yorumunda da iki farklı alan uzmanından destek alınmıştır. Görüşme deşifreleri araştırmacı ile birlikte uzman (alan uzmanı) tarafından değerlendirilerek, temalara uygun bölümler analize dahil edilmiştir. Elde edilen verilerin yorumlanması noktasında ise araştırmacı ve uzman (tez danışmanı) tarafından bulgular değerlendirilmiştir.

Betimsel analiz için belirlenen temaların değerlendirilmesinde ise veri analiz programı olan N-Vivo 8 kullanılmıştır. Nitel veri analizi programı olan N-Vivo detaylı analizler ve nitel modellemeler için araçlar içermektedir. Bu program sayesinde zengin metinleri ve video, ses kayıt vb. multimedia verilerini nitel araştırmalarda kullanmak mümkün olmaktadır. Ayrıca N-Vivo gibi kodlama yazılımları, kağıt üzerinde karmaşık ve yorucu olabilen kod verme işlemini daha sistematik ve pratik hale getirmektedir (Kıyık, 2011: 144). N-Vivo, teori inşası ve hipotez testi gibi süreçleri destekleyen gelişkin işlevlere sahip olması nedeniyle, salt kodlama ve geri çağırma programı olarak değerlendirilmemelidir (Fielding ve Lee, 2002'den aktaran Kıyık, 2011: 145).

Çalışmada N-Vivo programı kullanılarak yapılan kodlamalar sonrasında gerekli alıntılar yapıldığı satır referansları “(str:..)” şeklinde belirtilmektedir. Bulgular bölümünde yer alan bazı alıntılar, kendilerinden sonra gelen alıntı ile aynı satır referansına sahip bulunmaktadır. Bu nedenle aynı satırda bulunan alıntılarda, referans satırı son kullanılan alıntının yanında belirtilmektedir. Ayrıca bulgular bölümünde katılımcıların görüşlerine N-Vivo programında yer aldıkları sıra gözetilerek yer verilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Mesleki Tanım (Tema 1)

Araştırmada bu tema başlığı altında sunucu/yorumcuların program içindeki görevlerini göz önünde bulundurarak kendilerini mesleki olarak nasıl tanımladıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Temanın alt başlıkları, görüşme yapılan kişilerin spiker, sunucu ve anchor tanımlamaları, kendi mesleki kişilikleri ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan farklar ve sunucu/yorumcuların sahip olması gereken özellikler olarak belirlenmiştir.

3.1.1. Haber program türü içinde yapılan iş ve farklılıklar (Tema 1.1)

Araştırmaya katılan medya çalışanları ile yapılan görüşmeler sonucunda mesleki tanım altında ‘Haber program türü içinde yapılan iş’ tanımına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu tema içinde görüşme yapılan sunucu/yorumcuların kendilerini mesleki olarak nasıl tanımladıkları gözlenmektedir. Haber programı içinde yer alacak haberlerin, konuların ve konukların seçiminde söz sahibi olan sunucu/yorumcular aynı zamanda soruları hazırlayarak programın sunum aşamasında ekrana çıkmakta ve programı pek çok unsura dikkat ederek yönlendirmektedir. Programın pek çok aşamasında görev alan sunucu/yorumcuların kendilerini tanımlarken farklı mesleki kavramlar kullandıkları ya da herhangi bir tanımlamada bulunmayarak yapılan işe dair açıklamalar yaptıkları görülmektedir. Katılımcılar haber program türü içinde yapılan işi gazetecilik, televizyon röportajı, anchor, moderatör vb. şeklinde tanımlayarak, farklı yorumlar getirmişlerdir.

Meslek profesyonelleri ile yapılan görüşmelerde Balçıçek İlter ve Şirin Payzın “*Gazeteciyim*” (str:4; str:4) diyerek yaptıkları işi, sektöre adım attıkları ilk iş olan gazetecilik ile tanımlamaktadır. Yapılan işi birden fazla kavram ile tanımlayan katılımcılar da bulunmaktadır. Örneğin; Payzın aynı zamanda televizyonda yaptığı işi moderatörlük (str: 4) olarak da tanımlayabileceğini belirtmektedir. Gökmen Karadağ, Rıdvan Akar ve Ruşen Çakır ise program içinde kendilerini “*anchor*” ya da “*moderatör*” olarak tanımlamaktadır. Röportaj yaptığının altını çizen Candaş Tolga Işık ise yaptığı işin “*Televizyon röportajı*” (str:5) olduğunu belirtmektedir. Program türü

içinde yaptıkları işi ve amaçlarını açıklayan Ayşenur Arslan, Can Dünder, Oğuz Haksever ve Özge Uzun ise net bir mesleki tanımlama kullanmamaktadır.

Televizyon haberciliğinde deneyimli olan Ayşenur Arslan Medya Mahallesi programında yaptığı işi mesleki olarak bir kavram ile tanımlamak yerine *“rolümün çok subjektif bir yaklaşım olduğunu söylemem gerekir”* (str:4) ifadesini kullanarak programdaki rolüne dikkat çekmektedir. Arslan *“subjektif olarak gündemi, gazetelerden seçilmesi gerekenleri subjektif bakış açısıyla seçiyorum. Televizyon kanallarında, haber kanallarında olan gündemin bazen dışına çıkıyorum”* (str:6-8) diyerek kendi görüşlerini ifade ettiğinin altını çizmektedir.

Televizyon için kullanılan mesleki tanımlamalara alışmadığını ve televizyonda yazılı basında yaptığı işten farklı bir iş yapmadığını belirten Balçişek İlder mesleki olarak yaptığı işi genel bir ifade ile *“Gazeteciyim diyorum.”* (str:4) şeklinde tanımlamaktadır. Bu durumu ise *“Hiç alışamadım, o yapımcılar, programcılar, sunucular vs. işine. Ben gazeteciyim. Zaten yazılı basından farklı bir iş yaptığımı düşünmüyorum televizyonda. Prompterdan (Sunucunun karşısında konuşacağı metnin akması ve sunucunun sunacağı metni buradan takip etmesi için kurulan düzenek) bir şey okumuyorum. Haber vereceğim zaman bile kendim anlatarak vermeyi tercih ediyorum. Bunun ismi galiba gazetecilik diye düşünüyorum”* (str:8-12) sözleri ile açıklamıştır.

Türkiye'nin tanınan gazetecilerinden Can Dünder ise yaptığı programlardan Canlı Gaste ile Neden programının ayırımına dikkat çekerek *“Canlı Gaste ile Neden'i ayırmak lazım. Neden'deki daha çok kişiseldi, Canlı Gaste'de bir ekip çalışıyordu”* (str:16-17) demektedir. Dünder, yaptığı programlardan Canlı Gaste'deki rolü ile ilgili olarak bir ekip çalışması yaptıklarını ve programın pek çok aşamasında yer aldığı için habercilik dışında farklı özelliklere de sahip olunması gerektiğini belirterek şöyle söylemektedir:

Canlı Gaste formatında bir haber merkezini yönetiyorsunuz aslında. Dolayısıyla o bir tür haberciliği aşan bir yöneticilik vasfı formasyonu gerektiriyor. (str:6-8)

Gökmen Karadağ ise program türü içinde yaptığı işi hem *“anchor”* hem de *“moderatör”* (str:11) olarak ifade etmekte ve anchor kavramını *“tecrübeli bir haberciyi ve tecrübeli bir ekran yüzünü asıl olarak ifade eder”* (str:7) şeklinde tanımlamaktadır.

Karadağ, rolünü bu iki kavramla tanımlamasının nedenini “*Son yılların Türk televizyon literatüründeki moda tabiri ile moderatör ama his itibariyle, benim bu yaşta geldiğim kariyer noktası itibariyle de anchordır aynı zamanda*”(str:18-20) şeklinde açıklamaktadır. Karadağ sunucu/yorumcu mesleki kişisi ile ilgili olarak, ana haber bülteninde “Doğrusunu Söylemek Gerekirse” köşesini sunan Haluk Şahin’in rolüne dikkat çekerek “*O anlamda bir commentator yok*” (str:18) demektedir. “*ben kişisel şeylerimi çok fazla öne çıkarmıyorum, meseleler hakkındaki kişisel yorumlarımı.*” (str:12) görüşü ile bu anlamda commentator kavramının onun program içindeki rolünü tanımlamayacağını belirtmektedir.

Oğuz Haksever, programdaki rolü ile ilgili olarak mesleki tanımlama konusunda herhangi bir kavram kullanmamıştır. Habercilik alanında deneyimli isimlerden olan Haksever, izleyenlerde kanaat oluşturabilmenin önemine değinerek programdaki rolünü “*Tartışmayı ayakta tutmak, canlı tutmak, izleyicilerin sonuna kadar yararlanmasını sağlamak, herkese eşit ifade hakkı tanımak ama hepsinin üzerinde izleyenlerde kanaat oluşmasına, serbestçe kanaat oluşmasına katkıda bulunmak*” (str:777-79) şeklinde çerçevelemektedir.

Özge Uzun program içindeki konumunu değerlendirirken sunucu ve anlatıcı özelliğine vurgu yaparak “*ben salt yorumcu değilim, haberi aynı zamanda sunan ve anlatan kişiyim. Yorumu yapmak izleyiciye kalır bir yerden sonra*” (str:126-128) demekte ve bir haberle ilgili, yaşanan bir gelişmeyle ilgili, bir yazıyla ilgili yorumda bulunurken sınırlarını bildiğini (str:15) ifade etmektedir.

Rıdvan Akar ise 32. Gün ve Gündemin Rengi programlarındaki rollerinin farkına dikkat çekerek 32.Gün’deki rolünü şu şekilde tanımlamaktadır;

32. Gün’de Genel Yayın Yönetmeni olarak çalışıyordum. Programın içeriğinin belirlenmesi, eğer konuklu bir program olacaksa konukların seçimi dahil olmak üzere programın tüm ahvalinden ben sorumluydum. Aynı zamanda son 3 yılında da bütün bu processler (süreçler) tamamlandıktan sonra Mehmet Ali Birand’la sunucu olarak da çalışıyordum. (str:4-7) Programın başlangıcındaki, konuklara biraz alıştırılmayı amaçlayan sorular Birand tarafından sorulur ve derinlikli sorulara gelindiğinde oralarda ben devreye girerdim. (str:15-16)

Gündemin Rengi’ndeki konumu ile ilgili olarak Akar, bu programdaki rolünün “32. Günden daha farklı” (str:17) olduğunu belirtmekte ve “Orada biraz anchor biraz moderatör arası bir şeydi.” (st:18) diyerek net bir tanımlama yapmamaktadır.

Program içindeki rolü ile ilgili olarak net bir ifade kullanmayan bir diğer sunucu/yorumcu Ruşen Çakır “Ne diyeceğimi bilmiyorum.” (str:8) diyerek programdaki rolü ile ilgili tanımlama yapmakta zorlanmıştır. “Moderatör, tartışmacı vs.” (str:8) olabileceğini belirten Çakır, tanımlama yapamamasının nedenini sunduğu programın (Yazı İşleri) farklı özelliklerine bağlamakta ve şöyle demektedir: “Hem sabahları gazete okunan programlara benzeyen yönü var, hem tartışma programlarına benzeyen yönü var. Tanımlamanın kolay olacağını sanmıyorum.” (str:9-10)

Sunucu/yorumcu kavramı ile ilgili olarak ise Çakır “Commentator Türkiye’de çok olan bir şey değil, belki o da denebilir ama.” (str:11) görüşü ile kendisini tanımlayabileceği mesleki kavramları moderatör, tartışmacı ve sunucu/yorumcu olarak belirtmektedir.

Aynı yayın dönemi içinde iki farklı program yapan Şirin Payzın ise “gazeteciyim” (str:4) diyerek öncelikli olarak yaptığı işin gazetecilik olduğunu vurgulamaktadır. Her iki programda yaptığı işi “360 Derece’de günün haberine daha çok focuslanıyoruz (odaklanıyoruz). “Ne Oluyor”da benim daha çok görevim farklı düşünceleri bir araya getirdiğimiz için, oraya çağırdığım konukların farklı fikirlerini yansıtabilmek ama o konuda onları rahatlatmak, belki daha fazlasını onlardan alabilmek “ (str:5-8) şeklinde anlatmaktadır.

Görüleceği üzere mesleki kişilikleri ile ilgili olarak katılımcılar tarafından net bir tanımlama yapılamamaktadır. Haber programı içinde rollerini gazetecilik, moderatörlük, anchorluk vb. şekilde açıklamalarına rağmen görüşülen medya profesyonelleri tek bir görüşte birleşmemektedir. Bu durum mesleki bir tanımlama yapılması gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Sunucu/yorumcuların yönlendirdiği haber programlarında konuklara yer verilmekte ve söyleşi (soru-cevap) yöntemi kullanılmaktadır. Bu nedenle konuklara soru sorarak programı yönlendiren “moderatör” kavramı da tanımlamalarda kullanılmıştır. Ancak sunucu/yorumcular konu ve konuk seçimindeki karar verici rolleri, soruların içeriklerini belirlemeleri ve sürece dahil olmaları yönünden moderatörden farklılıklar göstermektedir. Sunucu/yorumcuların yer

aldığı haber programlarının, söyleşi de dahil olmak üzere pek çok özelliği bir arada barındırması, mesleki tanımlamaları söz konusu olduğunda, katılımcıların program sürecinde ne yaptıklarını açıklamalarının nedeni olarak görülebilir.

Sunucu/yorumcuların program türü içindeki görevleri ve sahip olması gereken özellikler açısından, diğer meslek kişilikleri ile aralarındaki farkların belirlenebilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda spikerler ile farklılıkları “Spiker tanımı ve farklılıkları (Tema 1.1.1)” başlığı altında incelenmiştir. Spiker ve sunucu kavramları yayıncılıkta genellikle birbiri yerine kullanılmaktadır. Spiker daha çok haber okuyan, var olan bir metni seslendiren kişiler için, sunucu ise farklı programları sunan, doğaçlama yapabilen kişiler için kullanılmaktadır. Bu tema başlığı altında sunucu/yorumcuların mesleki bir kişi olarak spikeri nasıl tanımladıklarına yer verilirken özellikle farklılıklara dikkat çekilmektedir.

Haber sürecine katılım ve karar verici rol üstlenmek, gazetecilik kökenli olmak ve halen bu mesleği devam ettiriyor olmak, doğru sorular sorabilmek medya profesyonellerinin dikkat çektiği farklar arasında yer almaktadır. Görüşülen sunucu/yorumculardan Ayşenur Arslan, Candaş Tolga Işık, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın spikerliğin haber okuma boyutuna dikkat çekmektedir. Spikerler ile aralarındaki farkın gazeteci olmalarından kaynaklandığını belirten Candaş Tolga Işık ve Ruşen Çakır ise özellikle “gazetecilik” vurgusu yapmaktadır.

Haber aktarırken belirli bir yere bağlı kalmadığını belirten Ayşenur Arslan spikerlerin yaptığı iş ile ilgili olarak “*spikerler bir kere prompterdan okur. Bir haber merkezinin hazırladığı haberleri okur. Haberler, sıralama önceden bir ekip tarafından kararlaştırılmıştır.*” (str:26-27) demektedir. Bu noktada Arslan, spikerlerin haberin yapım aşamasında yer almadığına ve karar verici rollerinin olmadığına dikkat çekmekte ve kendisi ile spikerler arasındaki farkı “*Benim ise prompterla alakam yok, kimi zaman anlık duygularla, reaksiyonlarla davranabiliyorum*” (str:28) şeklinde belirtmektedir.

Can Dündar ise spikerlerden farklı olarak haber programı sunucu/yorumcularının haberle ilgili bütün sürece hakim olması gerektiğinin altını çizmektedir. Spikerlerin sadece haberi “*presente ettiğini*” (str:9) ifade eden Dündar, sadece sunum aşamasında görev alan spikerler ile sunucu/yorumcular arasındaki farkları şu şekilde sıralamaktadır:

Bir; haberi sadece presente (sunan) eden insanlar değil o haberi yoğuran, başından beri izleyen, izleten ve bütün sürece tanıklık eden insanlar, yani bir şekilde o sürecin başında olan insanlar. İki; o konuda bence çoğu bir dünya görüşüne sahip insanlar. Üç; o konuda sorulması gereken doğru soruları formüle edip yönlendirmeyi bilen insanlar. (str:9-13)

Sunucu/yorumcular ile ilgili olarak Dündar gibi soru sorabilme farkına değinen bir başka isim ise Candaş Tolga Işık olmuştur. “*Bizim spikerlerden, haber sunanlardan farkımız oradaki o anki muhattaptan bilgi alabilmek, haber alabilmek ve o haberi ortaya çıkaracak bilgiyi en doğru sorularla yönlendiriyor olmak.*” (str:12-13) diyen Işık, bu bağlamda sunucu/yorumcunun konu ile ilgili bilgi alabilmesi için doğru sorular sorabilmesi gerektiğinin önemini belirtmektedir. Spikerliği “*var olan haberi sunma, aktarma işi*” (str:10) olarak tanımlayan Işık, “*Bence temel fark gazetecilik zaten*” (str:14) ifadesi ile en önemli farkın gazetecilik olduğuna vurgu yapmaktadır.

Can Dündar ve Candaş Tolga Işık gibi spikerlerin soru sorabilme durumu ile ilgili saptamada bulunan bir diğer isim Oğuz Haksever olmuştur. Ekranı bir konuk çıkacağı zaman spikerlerin soracağı soruları “*editörlerin hazırladığını*” (str:13) belirten Haksever bu konu ile ilgili şu duruma dikkat çekmektedir:

Haber kanallarında “Breaking News” birden bire yayın akışını değiştirip başka bir yere bağlanılır. Spiker konumunda olan arkadaşlarımızın bunları çok uzun bir süre götürememe gibi durumları var. Çünkü arkasında mesleki bir birikim gerektiriyor. (str:14-17)

Spikerlerin salt haberi aktaran kişiler olduğuna değinen Haksever spikeri “*çoğunlukla herhangi bir yerden mezun olup, bir kursa gidip, düzgün bir fiziğe ve düzgün dile sahip olup, ekranda karşısına çıkan haberi aktarır.*” (str:17-19) şeklinde tanımlamaktadır.

Özge Uzun da görüşme yapılan diğer medya profesyonelleri gibi sunucu/yorumcular ve spikerler arasındaki soru sorabilme farkını öne çıkarmaktadır. Uzun, spikerlerden farklı olarak sunucu/yorumculara ilişkin şu düşüncelere sahip bulunmaktadır:

Herhangi bir gelişme de özellikle haber kanalları için geçerli, yayını alıp götürebilen, alt yapısı olan, araştıran, bakan, bir konuk alınacağı zaman ya da o anda yaşanan gelişme sonrasında bir bağlantı yapılacağı zaman

editöründen soru beklemeyen, kendi kendine soru üretebilen bir şekilde, konuyla ilgili haberdar kişi olması gerekiyor. (str:61-65)

Ruşen Çakır, haberin sunum aşamasında görev yaptığını söylediği spikerler ile kendisi arasındaki en belirgin farkın gazetecilik olduğunu belirtmektedir. Candaş Tolga Işık ile bu noktada aynı düşünceyi paylaşan Çakır, spikerler ile ilgili görüşünü şu şekilde açıklamaktadır:

Spikerlik başka birşey. Spikerlik daha çok redaksiyonda üretilen malın birisi tarafından sunulmasıdır. Onu birazcık aşanlar var. Birand olsun, Can Dünder olsun. Ya da tamamen düz spikerlik yapanlar var. Spikerliğin içerisinde gazetecilikten gelenler daha farklı olabiliyor. Benim en büyük farkım, bizim farkımız gazetecilikten, muhabirlikten geliyor olmam. (str:19-23)

“Spikerler daha çok önüne koyulanı okuyanlar” (str:14) diyen Şirin Payzın, bu tür ayrımları çok bilmediğini ve bu kavramların “eski televizyon kavramları” (str:13) olduğunu söyleyerek farklı bir boyuta dikkat çekmektedir. “Ana haber bültenlerine eskiden mankenleri falan koyuyorlardı, herhalde o ayrımları yapabilmek için bazıları anchor oluyordu bazıları spiker oluyordu. CnnTürk ya da diğer haber kanalları için bu pek geçerli değil.” (str:18-20) diyerek bu konularla ilgili görüşünü dile getiren Payzın, haber kanalları ile birlikte bu tür tanımlamaların ortadan kalktığını vurgulamaktadır.

Katılımcılar spikeri haberi aktaran, sunan kişi olarak tanımlamaktadır. Bu tema çerçevesinde medya profesyonelleri ile yapılan görüşmelerde spiker ve sunucu/yorumcular arasındaki belirgin farklılığın soru sorabilme yetkinliği olduğu bulgulanmıştır. Gazetecilik geçmişine ve belli bir birikime sahip olmak, haber sürecine dahil olmak sunucu/yorumcuların sorular ile programı yönlendirmesini sağlayan özellikler olarak görülmektedir.

Sunucu/yorumcuların anchorlar ile mesleki olarak farklılıklarının belirlenebilmesi için “Anchor tanımı ve farklılıkları (Tema 1.1.2)” teması başlığı altında incelenmiştir. Bu temada görüşülen haber programı sunucu/yorumcularının, anchor kavramına bakış açılarına yer verilmektedir. Haberin yayına hazırlanmasının her aşamasında yer alan ve sunan, çalıştığı kanalın haber yüzü olarak adlandırılan anchor, ülkemizde televizyon yayıncılığında daha çok ana haber bültenlerini sunan kişiler için

kullanılmaktadır. Amerikan televizyonculuğunda ortaya çıkan anchor tanımını ülkemizde taşıyan kişiler ile program içinde kendi yaptıkları işi karşılaştırdıklarında ne gibi farklılıklar olduğu da bu başlık altında değerlendirilmektedir. Ayşenur Arslan ve Gökmen Karadağ gündeme bağlı kalmama ve gündemden istedikleri konuyu seçebilmelerini anhorndan farklılıkları olarak belirtirken, Balçiçek İlder farkının haber sunmamak, söyleşi yapmak olduğunu söylemektedir. Candaş Tolga Işık, Özge Uzun ve Şirin Payzın ise anchor olan kişilerin gazetecilik ve habercilik deneyimine dikkat çekmektedir. Oğuz Haksever ise Türkiye’de anchorlığın tam olarak konumlandırılmadığı noktasına değinerek, anchorların belli bir politika çerçevesinde haberleri aktardığını belirtmektedir.

Görüşmelerde bu tema ile ilgili düşüncelerini belirten katılımcılardan, Ayşenur Arslan “*Anchordan farkım benim gündemle sınırlı olmamam*”(str:17) diyerek bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Eğer konuk alırlarsa oradaki sorularla, çağırdıkları konuklarla bir parça farklılaşırlar. Onun dışında bakıyorsunuz zaten ekranlarda bütün bültenlerde aynı haber sıralaması, neredeyse aynı bakış, neredeyse aynı görüntüler... Dolayısıyla anchorlar o çorbada tuzdan ibaret kalabiliyor bazen ama ben bunların hiçbirine bağlı hissetmiyorum kendimi. (str:21-25)

Arslan, anchorların haber bültenlerinde gündeme bağlı kalmak durumunda olduklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda haber programlarında farklı konulara yer verebilme imkanının olması, sunucu/yorumcuların anchorlardan farklılaşmasını sağlamaktadır.

Balçiçek İlder ise anchor olarak adlandırılan kişilerle arasındaki farkın “*söyleşi*” (str:16) yapmak ve “*haber sunmamak*”(str:19) olduğunu belirtmektedir. İlder:

Anchorlık başka bir iş tabii, haber vermek demek. Ben orada söyleşi yapıyorum, Söz Sende’de özellikle. Bu arada anchorlık sadece prompter okumak diye algılanmasın, çok başarılı örnekler var. Hem prompter okuyan hem anlatan, mesela Birand gibi. Çok sevilen bir tarzı var.... Ama benim işim o değil çünkü ben haber sunmuyorum. Ben eğer son dakikada bir haber olursa ve ya bir gelişme varsa onu anında kulağıma iletiyorlar, üzerine

yorum yapıyorum, belki veriyorum haberi. Ama onun dışında kendi programlarımın bir konsepti var. (str:16-22) demektedir.

Candaş Tolga Işık “*o nasıl bir meslek ben onu anlayabilmiş değilim*” (str:21) diyerek anchorı bir meslek olarak tanımlamakta zorlanmaktadır. Habercilikte yıllarını geçiren insanların, haberi daha iyi aktarabildiklerini ve haber sunarken deneyimlerini kullandıklarını söyleyen Işık, böyle bir meslek grubu olmadığını (str:23, str:26) düşünmektedir.

Işık’ın aksine anchor mesleğinin varlığına dikkat çeken Gökmen Karadağ “*İlla o CBS zamanındaki yaşlı amcalara demiyoruz sadece anchor, daha genç kariyerinin daha genç evrelerinde iyi bir haberci-sunucu olarak, iyi bir editör-sunucu olarak ekrana çıkan kişiler de anchor terimini hak ediyorlar.*” (str:27-30) diyerek kavramdaki değişime vurgu yapmaktadır. Farklılıklar ile ilgili olarak Karadağ’ın sözleri;

Anchor dediğimizde kıyas alacağımız kişiler Ali Kırca, Briand vs. insanlarsa, onlar bir kanalın ana haber bültenine izleyiciyi bağlayan, onu markalaştıran isimler. Onların yapmadığı bizim yaptığımız ne var? Onlar hızlı bir şekilde meseleleri toparlar, geçer, kısıtlı bir sürede günün özetini sunarlar. Biz ise o gündemin torbasına bir elimizi atarız. Oradan bir şeyler çekeriz. Günün büyük haberinin, işte görünenin arkasındakinin ne olduğu, geçmişinin ne olduğu, bundan sonra neler olabileceğine ilişkin detaylara insanların izlediklerinde vakıf olabilecekleri ortamlar yaratırız, tartışma ortamları, farklı görüşler. Bizim en büyük farkımız bu. Bir anchor için nihayetinde gündemle gün boyu haşır neşir olmak, gündemde demlenmek, asgari bir mesleki yeterlilik anlamında kafidir. Ama biz okumak zorundayız. Kim, ne demiş konu hakkında, daha önce bir makalesi olmuş mu bu konuda ya da ünlü bir takım köşe yazarları hiç bu meseleye girmişler mi ya da bu mesele ile ilgili sağcısı ne demiş solcusu ne demiş, liberali ne demiş, muhafazakarı ne demiş, bizim anchorlardan farklı olarak bir de bu mesele ile ilgilenmemiz buna mesai ayırmamız gerekiyor. (str:32-46)

şeklinde devam etmektedir.

Karadağ, program içinde yer verilen haber ile ilgili pek çok konuya hakim olmak gerektiğini belirtmekte ve bunun anchorlar ile aralarındaki belirgin fark olduğunu

anlatmaktadır. Anchor mesleki kişiliğinin tarihsel geçmişine değinen Oğuz Haksever de Karadağ gibi anchorı salt ana haber sunan insanlar olarak görmemektedir. *“Ben anchor ile sunuculuğu aynı şey olarak görüyorum, haber sunuculuğu meselesini”* (str:20) diyen Haksever, *“sunucu ve ya anchor yeri geldiğinde bir haberi promptersiz sunabilir, aktarabilir. Editörle beraber bülteni kotarır, hazırlar, konukların seçimine kadar.”* (str:22-24) ifadesi ile anchorın haber sürecinde etkin rol oynaması gerektiğinin altını çizmekte ve Türkiye’deki uygulama ile ilgili olarak;

Anchorlık müessesesinin hem tarihsel bir geçmişi var hem de bugünkü durumu var. Algılanış Türkiye’de pek tam oturmuş değil ama bugün uygulamaları var. Ali Kırca Show TV haberlerin başı, Mehmet Ali Birand Kanal D’nin başı, Uğur Dündar Star’ın başı. Ama onların haber sürecine ne kadar katıldıklarını bilmiyorum. Benim için idol (rol model) olan anchorların da ne kadar katıldıklarını bilmiyorum. Ama belirli bir politikayı saptadıkları ve o politikayı oluşturdukları, yayındaki herhangi bir gidişatın o politikanın dışına çıkması halinde tamamen yetkilerini kullanıp duruma müdahale etmesi söz konusu olabiliyor diye düşünüyorum. (str:49-58)

açıklamasını yapmaktadır.

Özge Uzun *“onlar artık belli kesimlerin öncüleri olmuşlar”*(str:39) dediği anchorların belli bir tecrübeye sahip olduklarını belirtmektedir. Deneyimleri nedeniyle kendisi ile onların yapacağı yorumun farkına dikkat çekerek *“her şeyden önce onların tecrübesi benim yaşımın 2 katı. Onlar gazetecilik yaptığında ben daha annemin karnındaydım belki. Bizim, benim kitaplardan okuduğum öğrendiğim, Türkiye’nin yakın geçmişine dair olayları onlar birebir yaşamışlar. O yüzden de tabi ki belli konularda bazen daha farklı yorumlar yapabilirler.”* (str:43-46) demektedir.

Bu tema ile ilgili görüş belirten Şirin Payzın ise anchor mesleki kişilerinin habercilik kökenli olduğunu söylemekte ve anchor’ı *“haberci kökenli oldukları için alanından gelip de bu işi yapanlar”* (str:14-15) şeklinde tanımlamaktadır. Payzın ayrıca spikerlik gibi anchor kavramının da haber kanalları için çok ayırt edici olmadığına dikkat çekerek *“Haber kanallarında haber sunan herkes alandan geliyor. Dolayısı ile herkes kendince anchor.”* (str:17-18) saptamasını yapmaktadır.

Verilen cevaplardan yola çıkarak anchor tanımının daha çok ana haber bültenlerini sunan kişiler için kullanıldığı görülmektedir. Katılımcılar tarafından anchorlar, gündeme bağlı kalan ve haberleri kendi deneyimleri ile anlatan tecrübeli haberciler olarak ifade edilmektedir. Ayrıca bu kavramların artık iç içe geçmesi nedeni ile tanımlamakta zorlanan katılımcılar da bulunmaktadır. Genel olarak sunucu\yorumcular, anchor mesleki kişiliği ile habercilik deneyimi, haberi prompterdan okumadan anlatabilme gibi benzer özellikler taşıırken, gündemdeki bazı konularda daha detaylı bilgiye sahip olmak ve farklı konularda bilgi sahibi olarak programlarında gündemde olmayan konulara yer vermek gibi farklılıklar göstermektedir.

3.1.2. Sunucu \yorumcunun sahip olması gereken özellikler (Tema 1.2)

Mesleki Tanım teması başlığı altında yer alan Sunucu/yorumcuların Sahip Olması Gereken Özellikler alt teması kapsamında hem sunucu/yorumcuların taşıması gereken kişisel özellikler hem de mesleki profesyonelliğe ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Görüşme yapılan Balçıçek İter, Can Dündar, Rıdvan Akar, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın iyi bir hazırlık yapılması gerektiğinin, konuya çalışılması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca Can Dündar, Gökmen Karadağ, Oğuz Haksever, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın sunucu/yorumcuların sahip olması gereken kişisel özelliklere vurgu yapmaktadır.

“Azınlıkların ne söylediğine duyarlı olmak gerekiyor”(str:38) diyen Ayşenur Arslan sunucu/yorumcuların duyarlı olması gereken konular olduğunu belirtmektedir. Arslan, habercilik deneyimine rağmen hala okuması, bilmesi gereken pek çok konu olduğunu, *“Tarihi okumak gerekiyor. Hiçbir zaman “Tamam artık, ben biliyorum” dememek gerekiyor. O kadar cahil hissediyorum ki kendimi, 37 yılın sonunda gerçekten hala ne kadar çok şey bilmem gerekiyor”* (str:38-41) şeklinde ifade etmektedir.

Yine aynı şekilde Balçıçek İter de *“dersimi iyi çalışıyorum”* (str:37) diyerek sunucu/yorumcuların iyi bir hazırlık yapmaları gerektiğini söylemekte ve bunun önemini;

Her ne kadar hangi yaş, kaç sene olursa olsun çalışmadan bir işe soyunursanız, ne kadar bilerseniz bilin o iş öyle olmaz. En iyi bildiğim konuk geleceği zaman bile ben en az bir saat burada kapanır, onunla ilgili çalışma yaparım. (str:37-39)

şeklinde anlatmaktadır.

Can Dünder da Ayşenur Arslan ve Balçıçek İlter gibi hazırlıklı olma durumuna vurgu yaparak “*Bence en azından çağırdığınız konukların asgari bilgisine sahip olmak lazım*” (str:21) demektedir. Bu durumun da “*ağır bir şey*” (str:22) olduğunu söyleyerek “*çoğu zaman mümkün olmuyor itiraf etmek gerekirse*” (str:22) şeklinde açıklamaktadır. Dünder hazırlık yapmanın dışında ayrıca iyi bir dinleyici olmanın ve yayın esnasında dikkatli olmak gerektiğinin önemini vurgulamakta;

Program içinde onların söylediklerinin daha önce yazdıkları ile çelişip çelişmediğini kontrol etmeniz, birinin öbürüne cevap verdiğini, isim vermese bile fark etmeniz ve ona soru üretmeniz, aralarında bir çelişki varsa onu belki deşerek netleştirmeye çalışmanız gibi şeylerde gerekebilir. Program esnasında dinlemek gerekiyor, bu ciddi bir sorundur. Bazısı çok iyi hazırlanır ama bu hazırlık program başladıktan sonra çöker, hiç beklemediğiniz bir yere gider. Sizin bütün hazırlığınız çöpe gider ve hiç ummadığınız bir şekilde başka bir tartışma mecrasına girer, çuvallarsınız. Bu ihtimal her zaman vardır ve yayında son derece tehlikelidir. Canlı yayındasınız, bir yandan onların söylediklerini dikkate almak zorundasınız, bir yandan kulaklığınızda sürekli birisi size zamanı hatırlatır. Şurda durmanızı, ışığı, mikrofonda bir arıza var, onun sandalyesi gıcırıyor vs. gibi bin tane ayrıntının içinde sizin konuğunuza kulak kesilmeniz lazım, bir yandan gözünüz saatteyken üstelik. (str:63-75) demektedir.

Tüm bunların dışında “*ben bir numaraya güvenirliliği koyuyorum*” (str:333) diyen Dünder, güvenilir olmanın neden önemli olduğunu; “*Karşıyandaki size güvenecek, sizin onun ağzından zorla laf almak için, inanmadığı bir şeyi söyletmek için orada bulunmadığına ikna olacak. Ondandır sonra da size rahat açılacak. Bunu sağladıysanız yolu yarılamişsiniz demektir.*” (str:334-336) şeklinde ifade etmektedir:

Görüşme yapılan Candaş Tolga Işık ise “Çok iyi bir çevreniz olması lazım. Çevreniz varsa bu işi rahatlıkla yapabilirsiniz.” (str:39) ifadesini kullanarak farklı bir noktaya dikkat çekmektedir. “O insanları oraya getirip televizyona çıkarmak, bence asıl mesele o. ikincisi oraya getirip, iyi sorular sormak.” (str:40-41) diyen Işık, önemli olanın kişileri televizyona çıkarabilmek ve iyi soru sorabilmek olduğunun ve bu yüzden de iyi bir çevreye sahip olmak gerektiğinin altını çizmektedir.

Işık, sunucu/yorumcuların sahip olması gereken özellikler ile ilgili “Ne olup bittiğini gazete de takip ettiğinizde o işin muhatabı ile röportaj yaparken daha çok şey biliyorsunuz. Perde arkasını biliyorsunuz, ne zaman ne söyleyeceğini biliyorsunuz, ona karşı karşı sorularınız hazırlanıyor. Bu iş gazetecilikle alakalı” diyerek gazeteci olmanın önemine de vurgu yapmaktadır.

Gökmen Karadağ sunucu/yorumcuların pek çok konuya hakim olması gerektiğini ve bunun içinde belli bir yaşa gelmesi gerektiğini şu şekilde anlatmaktadır:

Bir defa belli bir yaşınız olmak durumunda. Türkiye'nin bugün meseleleri ile ilgili tartışma içerikli birtakım programlar yapıyorsanız, bunları yönetiyorsanız sizin bu tarihten tut da, geçmiş siyasi tarihi bilginizin olması, okumuşluğunuzun olması, farklı kesimlerin meselelere nasıl yaklaştığına ilişkin yine bir bilginizin olması, empatinizin olması yani belli angajmanlar doğrultusunda değil, her kesim o meseleyi kendi penceresinden nasıl yaşamış, nasıl görmüş onlar bizim için çok önemli. Bu birikim önemli buları da kariyerinizin genç bir evresinde yapamazsınız. (str:53-59)

Karadağ, yine belli bir yaşta olmanın neden gerekli olduğunu “Belli bir tecrübe gerekir, belli bir olgunluk gerekir. Ekranda da güven gerekir.” (str70) sözleri ile açıklamaktadır. Sunucu/yorumcuların sahip olması gereken kişilik özelliklerini ise “Soğukkanlı olmak, sakin olmak, hiçbir şeye kişisel yaklaşmamak” (str:73) şeklinde ifade etmektedir.

Sunucu/yorumcular ile ilgili kişisel özelliklerden sözedemeyen bir başka isim ise Oğuz Haksever olmuştur. Haksever, “Sabırlı olması lazım, hırslı olmaması lazım.” (str:99) demekte ve diğer özelliklerden söz etmektedir. “Hazırlık, birikim, gazetecilik nosyonu çok önemli.” (str:104) demektedir.

Ayrıca Can Dündar'ın da dikkat çektiği “*İyi dinleyici olmak*” (str:116) gerekliliğini belirten Haksever, kısaca sahip olunması gereken özellikleri;

Hazırlık, birikim hem kültürel hem mesleki birikim, gazetecilik nosyonu, sabırlı olmak, iyi bir muhabirlikten gelmek, iyi dinlemek. Bir de soru sormasını bilmek. Bir tane daha ekliyorum egosu yüksek olmamak. (str:116-119) şeklinde sıralamaktadır.

Özge Uzun ise sunucu/yorumcuların yorum yapabilme özelliklerine dikkat çekmekte ve belli konularda duyarlı olunması gerektiğini ifade etmektedir:

Sunucu yorumcuların birazcık daha toplumun geneline hitap eden yorumlar yapması gerektiği tarafındayım ben. Ama bütün toplumu derinden etkileyen kazalar, şiddet haberleri, özellikle son yıllarda kadına, çocuğa karşı şiddet, bununla beraber maalesef şehit ve terör haberleri... Burada belli başlı yine sınırlarını bilerek yorumlar yapmak gerek. (str:24-27)

Sunucu/yorumcuların “*gündemi takip*” (str:69) etmesi, “*haberle ilgili araştırma*” (str: 70) yapması gerektiğini söyleyen Uzun ayrıca “*belli bir kesime hitap eden bir medya kanalında çalışmıyorsa*” (str:32) diye belirterek, sunucu/yorumcular “*tarafsızlığını korumalı*” (str:33) demektedir.

Rıdvan Akar ise “*en önemli şey aslında o yere gelinceye kadar ki aşama yani siz oraya gelinceye kadar kendi entelektüel kimliğinizi oluşturmak zorundasınız*” (str:26-27) ifadesi ile sunucu/yorumcu olana kadar belli bir birikime sahip olunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu birikimin önemini “*karşınızdaki ile kuracağınız muhataplık ilişkisinde kimliğinizi programa yansıtılabilesiniz.*” (str:28) şeklinde açıklamaktadır.

Can Dündar gibi Akar da her konu hakkında bilgi sahibi olmanın zorluğuna değinerek, iyi bir çalışma yapabilme özelliğinden söz etmektedir.

Hayatın her alanına dair konuklar ağırlayabilirsiniz ve bunların hepsine dair iyi bir entelektüel (aydın) kimliğe sahip olmanız çok olanaklı değil. Tıptan mühendisliğe kadar uzanan bir spektrumdan söz ediyoruz. İşte böylesi bir boyutta da gerçekten o programa çok iyi hazırlanmak gerekiyor. O insanların geçmişte yaptıkları söyleşiler, haberler, yayınlanmış olan

tartışmalar ve benzeri birtakım bilgileri edinerek, onları analiz ederek hazırlanırsanız problem olmuyor. (str:32-37)

Ruşen Çakır yapılan işin ciddiye alınması gerektiğini belirterek “*Gazeteciliği ciddiye almak lazım. Okumak lazım, eleştirel okumak lazım.*” (str:36) demektedir. Sahip olunması gereken kişisel özellikler arasında “*önyargısız olmak*”, “*her şeye açık olmak*” (str:37) ve “*herkese eşit mesafede olmak*” (str:38) özelliklerini sayan Çakır, “*kişisel meselelerinizi oraya taşımamanız lazım.*” (str:38) ifadesi ile önyargısız, tarafsız olabilmenin önemine vurgu yapmaktadır.

Yine Çakır gibi tarafsız olmanın önemine değinen bir başka isim Şirin Payzın’dır. “*Spontane olmak zorundasınız.*” (str:29) diyerek başka bir özelliğin de altını çizen Payzın, tarafsız olabilmek için iyi bir alt yapıya sahip olmak gerektiğini belirterek şunları söylemektedir:

Konuya iyi çalışmış olmalı. Farklı açılardan bakabilecek durumda olmalı. Bir konuda siz farklı bir taraf olamazsınız böyle bir programı yaptığınızda. Oraya çağırdığınız bütün farklı fikirlere eşit mesafede durmak zorundasınız. Bu da tabii beraberinde iyi bir bilgi birikimini, iyi bir alt yapıyı, iyi bir çalışmayı beraberinde getiriyor. (str:25-29)

Görüşmeler sonucunda sunucu/yorumcuların sahip olması gereken özellikler: İyi bir dinleyici olmak, güvenilir olmak, soğukkanlı olmak, tarafsız, önyargısız olabilmek, belli bir birikime sahip olmak, okuma yapmak, farklı açılardan konulara bakabilmek, işini ciddiye almak, spontane (anlık) olabilmek şeklinde sıralanabilir. İyi bir dinleyici olmak, sorulan sorunun cevabının verilip verilmediğini anlayabilmek ve konuğun söylediklerinden yola çıkarak soru üretebilmek açısından önem taşımaktadır (Hyde, 1975; Karavit, 1999; Kabaş, 2009; Schlapp, 2000). Konuğun kendini rahat bir biçimde ifade edebilmesi için karşısındaki kişiye güvenmesi gerekmektedir. Tarafsız ve ön yargısız olmak ise, herkese eşit mesafede durarak, eşit ifade hakkı sağlamayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca haber programında yer alan konuları derinlemesine incelemek ve aydınlatabilmek içinse işini ciddiye alarak gerekli hazırlığı yapmak, belli bir birikimle konunun geçmişini bilmek ve farklı açılardan konuyu değerlendirme yetkinliğine sahip olmak gerekmektedir. Sunucu/yorumcuların spontane olma özelliği de canlı yayın programı yaptıkları için önem taşımaktadır.

3.2. Haber Programı Öncesi Sunucu/yorumcuların Hazırlığı (Tema 2)

Bu tema başlığı altında sunucu/yorumcuların haber programı televizyonda yayınlanmadan önce neler yaptıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Temanın alt başlıklarında program öncesi yapılan hazırlıkların ne olduğu, programda yer alacak konuların belirlenmesinde (gündem, reyting, topluma yarar vb.) hangi kriterlerin gözetildiği, konuk olacak kişilerin seçiminde (popüler, uzman, toplumsal statü) nelere dikkat edildiği yer almaktadır. Ayrıca sunucu/yorumcuların haber programlarında söyleşi yönteminin tercih edilmesi ile ilgili düşünceleri de alt temalardan birini oluşturmaktadır.

3.2.1. Haber programında hazırlık süreci (Tema 2.1)

Haber programlarında özellikle söyleşi yöntemi kullanıldığında yapılacak ön hazırlığın gerekliliği ve önemi dikkat edilmesi gereken noktalar arasında yer almaktadır (Hyde, 1975; Schlapp, 2000; Kabaş, 2009). Ön hazırlık süreci içerisinde programda işlenecek konu hakkında bilgi sahibi olmanın ve konuğun özgeçmişi hakkında araştırma yapmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. İyi bir ön hazırlık konunun temeline inebilmek ve konuşmayı istenen doğrultuda sürdürmek için gerekli görülmektedir. Bu bağlamda görüşülen sunucu/yorumcuların ön hazırlık sürecinde neler yaptıkları bu tema başlığı altında değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan medya profesyonellerinden Candaş Tolga Işık haricinde diğer katılımcılar ön hazırlık yaptıklarını ve bunun için belli bir zaman ayırdıklarını belirtmektedir. Ayrıca Gökmen Karadağ, Özge Uzun, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın ön hazırlık sürecine ekiplerinin de dahil olduğunu ve birlikte çalıştıklarını vurgulamaktadır.

Ayşenur Arslan, meslekte geçirdiği yılların hazırlık sürecine etkisine vurgu yaparak ön hazırlık yaptığı süreyi “37 yıl + 3 saat” (str:52) olarak ifade etmektedir. Arslan, tecrübesinin hazırlık sürecinde kendisine olan katkısını “Ben 3-4 saatlik bir hazırlıkla giriyorum. 37 yıldan sonra, nereden neyi, nasıl göreceğini öğreniyorsunuz. Hangi gazete nasıl vermiş, onun böyle demesi ne anlama geliyor biliyorsunuz.” (str:52-55) şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca hazırlık için “Okuduğum belli başlı internet siteleri vardır. İnternet siteleri artık en büyük yardımcımız bizim çünkü tanımadığım gencecik meslektaşlarım gece boyunca benim için çalışıyorlar orada.” (str:58-60) diyen Arslan

internet sitelerinde yer alan bilgilerin hazırlık sürecinde önemli bir unsur olduğunu belirtmektedir.

Program öncesi hazırlık yaptığını söyleyen Balçiçek İter bu sürecin “*gelen konuğa göre*” (str:54) değiştiğini ifade etmektedir. İter, karşıt görüşlere yer vermeye dikkat ettiğini ve bu bağlamda soru içeriklerini hazırlama aşamasında yaptıklarını şu şekilde anlatmaktadır:

Gündemdeki bir isimse ve sözleri ses getiriyorsa tam tersi isimlere bir “Alo” demek, “Siz ne düşünüyorsunuz, bak bu geliyor, Ona değişik soru ne sorulabilir” vs. gibi. Karşıtlığı başta yapmak belki de oradan devam etmek. Bunları yapınca zaten öyle bir buz dağı çıkıyor ki karşınıza onların içinden de doğru soruları ayıklamak ve bir outline yapmak. Genelde ben pek sorulara bakmam, soru hazırlamam zaten başlıkları hazırlarım onun üzerine devam ederim ama zannedilir ki o anda aklıma geliyor, hayır, her şey bellidir. (str:55-62)

Yine Arslan ve İter gibi Can Dünder da “*Tamamen ön hazırlık gerekli, işin büyük bir oranının ön hazırlıkla geçtiğini söylemek lazım.*” (str:29) diyerek ön hazırlık gerekliliğinin altını çizmektedir. Programa katılacak konuklar ile ilgili “*Bütün konuklarımın bir defa bir seceresini çıkarıyorum*” diyen Dünder ciddi bir araştırma yaptığını “*Onlar son aylarda, son yıllarda bana konuk oldukları konuya ilişkin ne yazmışlarsa mutlaka okuyordum. Her birini okuduktan sonra onlara neler sorabileceğimi, aralarındaki fikir ayrılıklarının temelinde hangi noktadan kaynaklandığını buluyordum.*” (str:52-55) sözleri ile açıklamaktadır.

Candaş Tolga Işık ise diğer katılımcılardan farklı olarak ön hazırlık yapmadığını ifade etmektedir. “*Hiç bir hazırlık yapmıyorum.*” (str:103) diyen Işık, bunun nedenini “*Konuk edeceğimiz kişi o haftayla ilgili biri oluyor. O haftanın gündemi ile ilgili biri oluyor. Gazetede onunla ilgili en az 100 tane haber yapmış oluyoruz ve biliyoruz. Gazetecilik yapıyorsanız rahatsızdır.*”(str:104-105) şeklinde açıklayarak gazetecilik ile ilişkilendirmektedir. Hazırlığa gerek duymamasının bir diğer nedeni olarak ise programındaki izleyici katılımına dikkat çeken Işık “*Zaten şimdi artık o kadar yaygınlaştı ki bu iletişim, yayına geldiğiniz an, izleyicinin ne soracağını bilgisayardan*

görebiliyorsunuz. Onların sorularını da soruyorsunuz ve çok büyük hazırlığa gerek kalmıyor.” (str:107-110) demektedir.

Gökmen Karadağ hazırlık için program öncesinde ekibi ile birlikte “gündem toplantısı” (str:108) yaptıklarını belirtmektedir. Gündem toplantısında nelerin belirlendiğini ve ne tür hazırlıklar yapıldığını ise şu şekilde ifade etmektedir:

Hem konuyu hem de konunun olası taraflarını, konuk seçimini gündem toplantısında yaparız. Ondan sonra arkadaşlarımız çalışmaya başlar, öğlen 2 gibi seçtiğimiz konularda ne yaptık ne ettik ona bakarız. O sırada hepimiz konuyla ilgili okumalar yapmışızdır, araştırmalar yapmışızdır. Ona göre tıkanıp konularda neler yaparız, bazen o konuyu çöpe atar başka bir konu seçeriz, bu şekilde ilerleriz. (str:121-126)

Oğuz Haksever “*Ne kadar hazırsanız, bir yayının iyi olmasının %20’sini halletmişsinizdir. Hatta bir röportaj yapacaksanız, ne kadar iyi hazırlanırsanız başarılı bir röportajın %60’ını halledersiniz.*”(str:86-88) diyerek ön hazırlığın önemini vurgulamakta ve “*Mutlaka ön hazırlık yaparım*” (str:178) demektedir. Hazırlık aşamasında “*konu başlıkları*” (str:84) çıkardığını belirten Haksever yayın öncesinde konuklarını da yayına hazırlamak için onlarla görüşüğünü fakat konudan söz etmediğini “*yayından önce gayet güzel sohbet ediyoruz, konuşuyoruz ama konuya asla girmem ben yayın öncesi. O bilinçaltı kurgu yaratıyor. Çünkü yayın öncesi konuşurlarsa beyinleri onlara yayın başladığında, sen söyledin bir daha niye anlatıyorsun, diyor.*” (str:246-248) şeklinde aktarmaktadır.

Yayın için ekibi ile birlikte ön hazırlık yapan Gökmen Karadağ gibi Özge Uzun da “Güne Merhaba” programı için ekibi ile çalıştığını vurgulayarak yapılan çalışmanın detaylarını;

Geceden bir önceki gündem ve geceden gelen haber dizini bizim elimizde oluyor. Kullandığımız özel bir haber programı var ve biz bütün haberleri buradan takip edebiliyoruz. Hangi bültende hangi haberler kullanılmış bunları görüyoruz. Geliyoruz önce editörümüzle beraber bütün haber havuzundaki haberleri tek tek okuyoruz. Çünkü bazen gözden kaçabilen tarih değişimleri, eskimiş haberler olabiliyor. Onları kontrol ediyoruz. Sonra gündemi takip ediyoruz. Gazetelerin ilk sayfaları ajans aracılığı ile

bize daha erken geliyor. Bakıyoruz gazeteler hangi haberleri ön plana çıkarmış. Tabi gece olan en sıcak gelişme flash haberdır, ilk önce onu koyarız ona göre haber dizinini oluşturmaya başlıyoruz. Bir taraftan da editör haber dizinini oluştururken ben köşe yazılarına bakmaya başlıyorum. (str:111-119)

şeklinde belirtmektedir.

Uzun ayrıca ön hazırlık aşamasında “konukla ilgili araştırma” yaptığını ve “bir kaç tane soru” çıkardığını da (str:127) ifade etmektedir.

Rıdvan Akar ise hazırlık aşamasında konuğu ile ilgili detayları araştırdığını belirterek program öncesinde “iki temel hazırlık” (str:41) yaptığını söylemektedir. İlk hazırlığının “ilgili kişilerin kitaplarını okumak” (str:42) olduğunu belirten Akar, ikinci hazırlığının “sürelî yayınlarda onlarla ilgili çıkmış olan haberler ya da söyleşileri değerlendiriyorum. Sürelî yayınlardan kastım sadece gazete ve dergi değil, televizyonda buna dahil.” (str:42-44) diyerek konuğu ile ilgili pek çok alanda araştırma yaptığını ifade etmektedir. Akar, yaptığı bu ön hazırlığın konuğunun düşüncelerini bilmek ve değişimleri farketmek açısından önemli olduğunu altını çizerek, ön hazırlığın yararını;

Dolayısıyla geçmişteki bir olaya nasıl baktığı, benim soracağım konuya geçmişte nasıl bir yanıt vermiş bunu öğrenirim. Kitaplarındaki yaklaşımlarını o günkü anlayışı ile mukayese edebilme imkanına sahip oluyorum. Bunun bana sağladığı çok önemli avantajlar oluyor çünkü eğer zaman içerisinde belli bir istikrarsızlık ya da dünya görüşünde değişim varsa bunu saptama imkanı sağlıyor. (str:44-48)

şeklinde açıklamaktadır.

Gökmen Karadağ ve Özge Uzun’un belirttiği gibi gündemle ilgili hazırlık sürecine ve ekiple birlikte yapılan hazırlığa dikkat çeken bir diğer isim ise Ruşen Çakır olmuştur. Çakır, “Her şeyden önemlisi bizim gündeme hakim olmamız gerekiyor, hazırlığımız esas olarak odur.” (str:85-86) diyerek hazırlık sürecinde gündeme hakim olabilmenin önemini vurgulamaktadır. “Yazı İşleri” programında yapılan ön hazırlık sürecini ise şu şekilde aktarmaktadır:

Hazırlık esas olarak o günün sabahında olur. Mirgün zamanında şöyle yapıyorduk; ben internetten bakıyordum, Mirgün gazetelere bakıyordu. İkimizde okuyorduk sonra ben genellikle Anadolu yakasına vapurla geçiyordum belli bir saatte, Mirgün'ü arıyordum, telefonla tartışıyorduk, seçiyorduk alıntılarını, konu başlıklarını. Sonra Mirgün buradaki prodüktör arkadaşı arıyordu ve o hazırlıkları yapıyordu. Buraya geldiğimde ben gazetelere bir daha bakıyordum. Tekrar akışın üzerinden geçiyorduk. Son ana kadar yenilenen bir süreç. Haber kanalı olduğumuz için anlık gelişmeleri de katmamız gerekiyordu. Mirgün ayrıldıktan sonra ben bunu tek başıma editör ile yapmaya başladım. Burada prodüktörler de çok önemli, onlar da bizimle beraber okuyorlar. (str:91-99)

Ön hazırlık sürecinde “*Ben konumun bütün cephelerini okumaya çalışıyorum.*” (str:56) diyen Şirin Payzın, görüşme yapılan kişiler arasında ekip çalışmasına değinen bir diğer medya profesyoneli olmuştur. Payzın, “*Editörüm ve prodüklerim var bir kere*” (str:48) diyerek hazırlık aşamasına onların da katıldıklarını belirtmektedir.

Buraya kadar mesleğin profesyonellerinden aktarılan görüşlerden anlaşılacağı üzere ön hazırlık oldukça önem taşımaktadır. Haber programlarının önemli aktörleri olan sunucu/yorumcular, bireysel ya da ekipleri ile birlikte araştırma yaparak hazırlık sürecini gerçekleştirmektedir. Katılımcılar programlarında yer verilen konuları farklı açılarıyla değerlendirebilmek için detaylı araştırma ve okuma yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca konuklarının görüşlerinin ne olduğunu ya da görüşlerinin değişip değişmediğini ortaya çıkarabilmek için de konuk ile ilgili ön hazırlığın önemi vurgulanmaktadır.

3.2.2. Haber programında konu seçimi (Tema 2.2)

Haber programlarında yer alacak konuların seçiminde pek çok kriter etkili olmaktadır. Konunun gündemde olması, ilgi çekici olması, reyting getirmesi ve toplumsal yarar için önemli olması vb. durumlar, sunucu/yorumcuların programlarında ele alacakları konuyu belirlemelerinde dikkat etmeleri gereken noktalar arasında yer almaktadır. Bu tema başlığı altında görüşülen katılımcıların programlarında işledikleri konuları belirlerken neleri göz önünde bulundurdıklarına dair bilgiler elde edilmiştir. Ayşenur Arslan, Balçışek İlter, Oğuz Haksever, Gökmen Karadağ konunun ilgi çekici

olması gerektiğine değinirken Can Dünder, Candaş Tolga Işık, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın konu seçiminde gündemin en önemli kriter olduğunu belirtmiştir. Gündem kadar reyting kriterinin de konu seçiminde etkili olduğunu ifade edenler ise Gökmen Karadağ ve Rıdvan Akar olmuştur. Ayrıca Ayşenur Arslan, Gökmen Karadağ, Özge Uzun reyting kaygısı taşımadan, konu gündemde olmasa da toplumsal yarar için önemli ise programlarında yer verdiklerini vurgulamıştır.

Programlarında subjektif davrandığının altını çizen Ayşenur Arslan konu seçiminde reyting kriterini önemsemediğini ama insanların ilgisini çekmeye dikkat ettiğini şu sözleri ile ifade etmektedir: *“Reytinglere çok takılmıyorum ama tabii seyircinin ekrandan sıkılıp uzaklaşmasını engellemeye çalışıyorum”* (str:71-73). Bazı konulara programında özellikle yer verdiğini belirten Arslan, *“ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü ve hukuk ihlalleri konusunda bir görev üstlenmiş gibi görüyorum kendimi. Bu konuda çok hassas olmaya ve takip etmeye çalışıyorum.”* (str:73-75) diyerek duyarlı olduğu konuların öncelik taşıdığını vurgulamaktadır.

Yine Arslan gibi konunun ilgi çekici olması gerektiğine değinen Balçışek İlter, *“Mümkün olduğu kadar yaptığım programın ilgi çekmesini sağlıyorum. Güncel konuşmaya çalışıyorum.”* (str:70-71) demekte ve konu seçiminde reyting, gündem, toplumsal yarar kriterleri ile ilgili *“Hepsi diyebilirim”*(str:71) ifadesi ile konu tercihinde pek çok duruma dikkat ettiğini söylemektedir.

Can Dünder ise *“Tek kriter gündemdir.”* (str:80) demektedir. Konu belirlerken en önemli kriterin gündem olduğunu ve *“Topluma yarar falan hepsi sonra gelir, güncel neyse odur, kaçınılmaz olarak.”* (str:80) sözleri ile diğer kriterlerin gündemden sonra geldiğini söyleyen Dünder, bunun sebebini *“Güncelden koparsanız, izleyiciden de koparsınız.”* (str:81) şeklinde açıklamaktadır.

Dünder’a göre gündemin ne olduğu tartışmalı bir konudur ve aslında gündem sadece gazetelere yansıyan konulardan oluşmamaktadır. Bu bağlamda konu seçerken gündemi yakalayabilmek için yapılması gerekenleri Dünder şu şekilde aktarmaktadır:

Gündemin ne olduğu konusu tartışılabilir çünkü ülkede birçok gündem maddesi oluyor.” (str:80-82) “ ...Gündem zannettiğimiz şeylerin suni bir gündem olduğunu, halkın kendine ait bir gündemi olduğunu fark etmişim. Halkın gündemini yakalamak için biraz daha sokakta olmak, daha iyi

koklamak, kamuoyunun nabzını tutmak gerekiyor. Çok gazetelerin birinci sayfalarının havasına takılmamak, siyasetçilerin gündelik şeyinin peşine düşmemek gerekiyor. (str:86-90)

Konu seçiminde gündemin önemli olduğunu belirten bir diğer isim ise Candaş Tolga Işık olmuştur. “*Gündeme bakıyoruz biz, ne oluyor ne bitiyor.*” (str:125) diyen Işık, “*Bizim temel baktığımız şey; Türkiye ne konuşuyor. O konuşulan konunun üzerine biz ne koyabiliriz bakıyoruz.*”(st:129) ifadesi ile gündemin önemli bir unsur olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Işık, konu belirlerken farklı bir yaklaşım benimsediğini ve toplumsal yarar gözetmediğini şu sözleri ile ifade etmektedir: “*Toplumsal yarar gibi bir kaygı, hiç yok benim öyle bir kaygım. Benim öyle bir görevim yok, benim görevim bilgi vermek.*” (str:125-126)

Işık’ın aksine haber programı için konu belirlerken toplumsal yararın önemli olduğunu belirten katılımcılar olmuştur. Ayşenur Arslan, Özge Uzun gibi kamu yararının altını çizen medya profesyonellerinden biri de Gökmen Karadağ’dır. Karadağ, “*Kamu yararı önemlidir. Bazen reyting getirmeyeceğini bile bile o konuya el atarsınız, o sizin artık vicdanınızdır. O sizin kendinizi o kamu kesimi için sorumlu hissetmenizin gereğidir.*” (str:149-151) diyerek, kamu yararının bazen reyting vb. diğer kriterlerin önüne geçebileceğini vurgulamaktadır.

Programda işlenecek konuya karar verirken “*başat faktör ilgi çekici şeyler bulmaktır*” (str:162) diyerek reytingin de önemli olduğunu söyleyen Karadağ, “*reyting önemli. Burada sorun şu, reyting için her şeyi yapmayız tek farkımız budur. O çizgiyi bizim habercilik etiğimiz ve vicdanımız belirler.*” (str:136-137) demekte ve salt reyting getirecek düşüncesi ile her konuya yer vermediklerini belirtmektedir. “*Birden fazla kriteri kafamızda ölçerek biçerek saptarız konularımızı. Gündem önemlidir, gündemin büyük haberlerine olabildiğince el atmaya çalışırız.*” (str:138-139) diyen Karadağ özellikle “*politika, çalışma hayatı, sağlık*” (str:152) gibi konulara programda yer vermeye dikkat ettiklerini söylemektedir.

Oğuz Haksever ise konu belirlemede etkili olan kriterleri “*Bir güncel olması. İkincisi de biraz hararetli, ilgi çekici bir konu olması.*” (str:186) şeklinde sıralamakta ve güncel konuların toplumda her zaman ilgi uyandırmadığını “*Her güncel konu ilgi çekmeyebilir.*” sözleri ile belirtmektedir.

Özge Uzun'da “*Daha çok insanların büyük kısmını ilgilendiren*” (str:137) konuları tercih ettiklerini söyleyerek yine Haksever gibi konunun ilgi çekici olması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca konu seçiminde toplumsal yarar unsurunu da gözettiğini fakat bu tür konulara bazen reyting yüzünden yer verilemediğini söylemektedir:

STK'lara (Sivil Toplum Kuruluşları) ve bu tarz sosyal sorumluluk kampanyalarına çok daha fazla destek veriyorum” (str:138) “Türkiye de maalesef sosyal sorumluluk anlamında birazcık gerideyiz. Evet STKlar var çeşitli kampanyalar yapılıyor her türlü kadına şiddetten tutunda engellilere ama yine de bir yerden sonra özellikle reyting kaygısı olan kanallarda çok fazla çıkarmayalım ya da bunu izlemiyor insanlar gibi bir durum söz konusu olabiliyor. (str:140-143)

Rıdvan Akar'da görüşülen diğer medya profesyonelleri gibi konu seçimi ile ilgili aynı noktalara dikkat çekmiştir. Konu seçiminde önemli olanın “*Reyting ve gündem.*” (str:64) olduğunu belirten Akar, “*...reyting, demokrasinin kılıcı gibi sürekli başınızın üstünde. Haber programlarında yani stüdyo programcılığında öncelik tabi ki gündem oluyor.*” (str:167-168) diyerek bunun sebeplerini açıklamaktadır.

Ruşen Çakır'da gündemin önemli olduğunu fakat gündemde yer alan konular arasından da seçim yapmak gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca konu seçiminde dikkat ettiği diğer kriterleri şu şekilde sıralamaktadır:

Gündemde olması, konuşulan bir olay olması, akan bir olay olması, merak uyandıran bir olay olması gerekir. İnsanların anlamakta zorluk çektiği ya da arkasının eşelenmesinde yarar olan şeyler olması gerekiyor. Bir de tabi siz tercih ediyorsunuz, bazı gazeteler gündem diye birini yaparken bazıları diğerini yapıyor, tercih ediyorsunuz. (str:107-111)

Haber programlarında yer verilen konular ile ilgili Türkiye'deki duruma değinen Çakır “*Konu çeşitliliğini sağlamaya çalıştık. Belli bir yerden sonra Türkiye'nin konuları aynı olduğu için belli temaları sürekli konuşmak durumunda kalıyorsun.*” (str:72-73) saptamasını yapmaktadır.

Şirin Payzın da toplumun ilgilendiği konulara yer vermeyi tercih ettiklerini ve bunun sadece gündem ile sınırlı kalmadığını belirtmektedir.

Genelde o hafta en çok konuşulan ne ise onu seçmeye çalışıyoruz. Bakıyoruz ki bir konu gerçekten toplumda ilgi uyandırıyor ya da bir eksiklik var, konuşulması gerekiyor, onu seçiyoruz. Ama bazen hiç öyle olmayan da bir konu seçebiliyoruz. Mesela ben iki program hiperaktivite dikkat bozukluğu yaptım, çok büyük ilgi gördü, çok büyük destek gördü. Gündem de olan bir konu değil ama bir şekilde insanların hayatına dokunan, evinin içinde hissettiği bir problemdi. Dolayısı ile duruma göre değişiyor diyebilirim. (str:61-67)

Görüşmeler sonucunda konu seçiminde gündemin oldukça önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Gündem dışında olan önemli konular da sunucu/yorumcular tarafından programa taşınabilmektedir. Gündemden sonra etkili olan bir diğer kriter ise reyting olmuştur. Katılımcıların çoğu için izleyicinin ilgisini çeken konulara yer vermek önem taşımaktadır. Bu durum Hyde'ın (1983) belirttiği, seçilen konunun izleyicilerin ilgilerine uygun olduğunda söyleşinin de önemini artırdığı görüşünü desteklemektedir. Sunucu/yorumcuların kişisel duyarlılıklarını da konu seçimi ile programa yansıttıkları da bulgulanmıştır. Ayrıca görüşülen bazı sunucu/yorumcular seçilen konunun toplumsal yarar taşınmasına dikkat ettiklerinin altını çizmektedir. Bu bağlamda, medyanın “dördüncü güç” konumu göz önüne alınarak kamuoyunun bilgilendirilmesi için belli konuların gündeme taşınmasının, haber programlarında yer alacak konuların seçiminde etkili olduğu söylenebilir.

3.2.3. Haber programında konuk seçimi (Tema 2.3)

Medya profesyonellerinden alınan görüşler doğrultusunda haber programlarında konuk seçiminde ne gibi kriterlerin etkili olduğu bu tema başlığı altında açıklanmaya çalışılmıştır. Ayşenur Arslan, Gökmen Karadağ ve Ruşen Çakır farklı görüşlere sahip kişileri konuk olarak çağırmaya özen gösterdiklerini belirtirken, Balççek İlter, Gökmen Karadağ, Şirin Payzın izleyicinin ilgisini çeken ve gündemde olan kişilerin konuk olarak programlarında yer aldıklarını ifade etmiştir. Konuk olarak gelecek kişinin düşüncesini aktarabilme yeteneği ise konuk seçiminde çoğu katılımcının dikkat ettiği ortak bir unsur olarak bulgulanmıştır. Ayşenur Arslan, Can Dündar, Candaş Tolga Işık, Oğuz Haksever, Rıdvan Akar, Şirin Payzın düşüncesini aktarabilen, düşüncelerini doğru bir şekilde ifade edebilen kişileri konuk seçiminde tercih ettiklerini belirtmektedir.

Ayrıca Balçıçek İlter, Can Dündar ve Şirin Payzın Türkiye’de yaşanan başka bir soruna dikkat çekerek, kısır bir döngü içerisinde aynı isimlerin haber programlarına konuk olduklarını söylemektedir.

Ayşenur Arslan programına çağırıldığı konukların “*konuya uygun olmasına*” ve “*farklı görüşler olmasına*” (str:84) dikkat ettiğini belirtmekte fakat bazı kişilerin konuk olarak gelmediklerini “*ama bazı gazetelerden gelmiyorlar.*” (str:85) sözleri ile ifade etmektedir.

Arslan konuk profilinde internet gazeteciliği yapan kişilerin ve ifade yeteneği olan kişilerin yer aldığını söylemekte ve bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

İnternette yazan meslektaşlarıma yer veriyorum. Çünkü bazen gazetelerden daha fazla tirajı olan mecralar.” (str:89) Bir de tabii iyi konuşmasını istiyorum. Konuştuğu zaman seyirciye bir şey versin anlatsın, ilgisini çeksin, yeni bir pencere açsın. (str:89-91)

Balçıçek İlter ise konuk tercihi ile ilgili “*Gündemde olma önemli*” (str:82) demekte fakat bazen gündemin dışına çıktıklarını ve bunun nedenlerini;

...hergün gündemdeki birini almak da hem yorucu hem sıkıcı olabiliyor izleyici için. Kenarda köşede unutulduğunu düşündüğümüz, ama insanların gülümseyerek bakıp “Aaa bir dakika ben onun görüşlerini de dinlemek isterim!” dediklerini konuk ediyoruz veya bir kanaat önderi ama pek fazla bilinmeyen, tanınmayan kendi küçük çevresinde tanınan insanları da konuk ediyoruz ki onlar daha fazla tanınsınlar daha fazla görüşlerini paylaşabilsinler. (str:85-90)

şeklinde açıklamaktadır. Konuk seçiminde yukarıdaki kriterleri gözetken İlter, Türkiye’deki konuk profiline de dikkat çekerek “*çok küçük bir tekel içinde hep aynı insanlar konuşuyor.*” (str:91) demektedir.

Can Dündar da İlter ile aynı şekilde Türkiye’deki konuk profiline dikkat çekmekte ve haber programlarında konuk seçiminin zorluğunu değinerek konuklarda aranan özellikleri sıralamaktadır:

En zor şey o. Benim işimden soğuma nedenlerimden biri de bu. Çünkü konuşacak insan yok Türkiye’de, çok az. Çünkü aranan vasıflar fazla. Bir,

konuya hakim olacaksınız. İki, taraf olacaksınız. Üç, televizyon için zor olanı, ağzınız laf yapacak. (str:100-102)

Konuk seçiminin zorluğunu “*birikim, o birikimi doğru aktarabilmek ve vaktinde anlatabilmek gibi üç sorun bizim konuk meselemizi baya zora sokuyor*” (str:111) şeklinde ifade eden Dündar’a göre bu üç sebepten ve belli insanların görevlendirilmesinden dolayı aynı isimlere konuk olarak yer verilmektedir.

Bir defa partilerin belli sözcü pozisyonunda insanları var artık, onlar bir tür arena dövüşçüsü gibi bu işe angaje olmuş durumdadır. Dolayısıyla biz o partiden şunu istiyoruz diyemiyorsunuz, partiye başvuruyorsunuz, parti görevlendiriyor çoğu zaman. Öyle olunca da hep aynı insanlar geliyor, orada bir kısraklık zaten baş gösteriyor. Onun dışında uzman kategorisinde ya gazeteciler oluyor, gazeteciler gazetecilere soru sorar gibi bir ucube çıkıyor ortaya. (str:116-121)

Yine Candaş Tolga Işık da “*kimi alalım? sorusuna benim cümlem, “Söylediği bir anlam ifade eden biri.” Konu ile ilgili bir şey söylediğinde yaptırımı olan bir adamı televizyonda konuşturmak çok daha önemli.*” (str:135-136) diyerek, düşüncelerini anlamlı bir şekilde ifade edebilen kişilerin televizyonda konuk olarak yer alması gerektiğini vurgulamaktadır.

Gökmen Karadağ ise konuk seçiminde nelere dikkat ettiklerini şu şekilde anlatmaktadır:

Mesela bazen popüler isimlere yöneliriz bazen uzman isimlere. Popüler isimlere yöneldiğimizde, şeyi biliriz, uzmanlıktan kaybedeceğiz. Ama şeyden kazanacağız. O konunun, kamuoyunun yakından takip ettiği, her gün her mesele hakkında bir şeyler yazan kanaat önderleri ya da köşe yazarlarıyla yapılmış bir tartışmasını sunacağız. Bazen de uzmana yöneliriz ama uzmanda da şuna dikkat ederiz. Uzmanın da popülerleri olsun. (str:167-172)

Konuklar ile ilgili “*Kadın erkek dengesine bakarız.*” (str:172) diyerek farklı bir noktaya değinen Karadağ, konuk seçiminde “*görüş dengesi*”ni gözettiklerini “*farklı görüşleri temsil edecek kişiler*” (str:191) bulmanın önemli olduğunu söylemektedir.

“Konukların şartları oluyor “ben şununla çıkmam” gibi. Onları da böyle hep uca getirmeye çalışıyoruz.” (str:191-193) diyen Karadağ konukların şartlarının da seçimde etkili olduğunu belirtmektedir.

Oğuz Haksever konuk seçiminde, görüşülen diğer medya profesyonellerinin de belirttiği ortak noktaya değinmekte ve “en önemlisi derdini iyi anlatan insan.” (str:195) demektedir. Diğer önemli unsurları “İkincisi, ne kadar geniş bir kitleye hitap eden bir fikir yapısı var.” (str:198), “Temsil ettiği kitle içindeki konumu. Bu da çok önemli.” (str:202) şeklinde sıralamaktadır.

Haksever ayrıca “bazıları sırf kavgaya programlanmış kaynaklar olarak kendilerini tanıtıyorlar, bazıları da sırf o niteliklerinden ötürü onları davet ediyorlar.” (str:204-205) sözleri ile bazı kişilerin tartışma çıkardıkları için tercih edildiğini ifade etmektedir.

Özge Uzun’da Haksever ile benzer bir yaklaşımda bulunarak “Önemli olan bir dertlerinin olması, önemli olan o yola baş koymuş ve o derdi anlatmak istiyor olmaları, benim konuk seçimindeki en büyük kriterim bu.” (str:153-154) demekte ve görüşlerini aktarabilen, ifade yeteneği olan kişileri konuk olarak çağırdıklarını vurgulamaktadır.

Rıdvan Akar’da konuk seçiminde Haksever ve Uzun’un da belirttiği özelliklere dikkat çekmektedir. “Belli bir dönem konukların reyting getirebilirliğine bakıyorduk.” (str:79) diyen Akar bu konu ile ilgili değişimi vurgulayarak “son yıllara doğru, bunu anlama, bilgilenme ve seyirciye o bilgiyi doğru yansıtma üzerinden kurduk. Dolayısıyla o yeterlilikte konuklar ağırlamaya gayret ettik.” (str:82-83) demektedir.

Ruşen Çakır, “Konuklarda şöyle birşey gözettik. Olabildiğince Türkiye’de malum taraf tutma gazeteciliği var ve biz mümkün olduğu kadar kendimizi tarafsız konumlandırabilmek için, konukları özel olarak, bir gün o taraftan bir gün bu taraftan seçmeye çalışıyorduk.” (str:75-77) diyerek farklı görüşlere yer vermeye özen gösterdiklerini belirtmektedir.

Gündem ile bağlantılı olmanın da konuk tercihinde etkili olduğunu ifade eden Çakır, “Önemli olan, gündeme uygun ve onu bilen insanlar. Bir yerden sonra kimsenin tanımadığı insanı bile çıkartıyorsunuz” (str:129-130) diyerek gündemi bilen ama gündemde olmayan insanların da konuk olabileceğini söylemektedir. Yazı İşleri programına kimleri konuk ettiklerini ise şu şekilde aktarmaktadır:

Kimi zaman uzman, kimi zaman bir şeyi temsil eden birisi, kimi zaman bir gazeteyi temsil eden birisi, genel yayın yönetmenlerini çıkardık. Belli bir değeri olması gerekiyor, sevelim sevmeyelim bunun bir önemi yok. Değer atfetmediğimiz kişileri çağırmadık. Bazen bize değer atfetmeyen insanlar programa gelmedi, bu da olmuştur. (str:137-141)

Şirin Payzın, programlarına “*Bir şey söyleyecek olan ve söylediğinde de arkasında bir birikimi olan insanları*” çağırmaı tercih ettiklerini belirtmektedir. Bunun nedenini ise “*İyi bağırıp çağırıldığı için, iyi bir showman olduğu için ya da işte ekranın o cazibesini iyi kullandığı için birilerini çağırmaııp onun yerine daha fikir üreten insanları çağırmaıya çalışıyoruz.*” (str:52-56) şeklinde açıklamaktadır.

Payzın ayrıca programda yer alan konuya göre konukları belirlediklerini ve gündemde olan ya da popüler olan isimleri çağırmaıklarını belirtmekte ve Can Dündar ve Balçıçek İlter gibi Türkiye’deki konuk profilinin kısıtlılığına ilişkin şu düşüncelere sahip bulunmaktadır:

Konusuna göre değışiyor. Çok büyük bir olay haline gelmiş konuyu konuşuyorsak gündemdeki isimleri tabi ki çağırıyoruz. Tartışmanın konusu konukların kimler olacağını belirliyor. Türkiye’de zaten insan kaynağı çok geniş değıl. Sonuçta boş konuşanları değıl, konusuna hakim olanları çağırıyoruz ama yani kimi zaman evet popüler isimleri de çağırmaıdığımız oluyor. (str:72-76)

Özetle, haber programlarında konuk seçiminde kişilerin düşüncelerini, bilgilerini doğru ve düzgün bir şekilde aktarabiliyor olması fazlaca önem taşımaktadır. Konuğun görüşlerini ifade edebilmesinin yanı sıra programda işlenen konu ile ilgili belli bir birikime sahip olması da gerekmektedir. Ayıca görüşülen medya profesyonelleri konuk seçiminde farklı görüşleri olan ve bir kitleyi temsil etme özelliğı olan kişilerin tercih edildiğini vurgulamaktadır. Bu tema başlığı altında dikkat çekilen önemli bir unsur ise; Türkiye’de aynı isimlerin programlarda sürekli olarak yer alması olmuştur. Bu durum konuk seçiminde yaşanan sıkıntıların başında yer almaktadır.

3.2.4. Haber programında söyleşinin tercih edilmesi (Tema 2.4)

Toplumunu ilgilendiren önemli konuların açıklanmasına, ünlü bir kişinin çeşitli yönlerinin tanıtılmasına ve görüşlerin aktarılmasına (Bülbul, 2001: 160) olanak sağlayan söyleşi yöntemi haber programlarında sıkça kullanılmaktadır. Söyleşi yöntemini kullanan medya profesyonellerinin, programlarında bu yöntemi kullanma\tercih etme nedenleri bu tema başlığı altında incelenmiştir. Ayşenur Arslan iletişim için soru ve cevapların gerekli olduğunu ifade ederken, Balçıçek İlter merak duygusundan dolayı söyleşiyi programlarında tercih ettiğini belirtmektedir. İyi yaptığı bir iş olduğu için söyleşi yöntemini kullandığını söyleyen Candaş Tolga Işık'ın aksine Can Dündar, Oğuz Haksever ve Şirin Payzın söyleşinin kendi tercihleri olmadığını vurgulamaktadır. Haksever ve Payzın'ın dikkat çektiği bir diğer nokta ise söyleşi yönteminin teknik anlamda ucuz olduğu için tercih edildiği olmuştur. Rıdvan Akar ihtiyaçtan dolayı bu yöntemi kullanmaya başladıklarını ifade ederken Gökmen Karadağ'da özel bir tercih olmadığını, yaptıkları işin doğasında bunun olduğunu söylemektedir. Katılımcıların söyleşi ile ilgili belirttikleri ortak görüş ise farklı fikirlerin ortaya çıkmasına ve aktarılmasına olanak sağladığı olmuştur. Bu görüşü paylaşanlar Gökmen Karadağ, Oğuz Haksever, Özge Uzun ve Ruşen Çakır olmuştur.

Haber programında söyleşiyi kullanma nedenini soru cevabın iletişim için gerekliliği ile açıklayan Ayşenur Arslan “*Zaten bütün iletişimin esası bu değil midir? Sen sorarsın o sana karşılık verir, sonra sen onun söylediğinden bir şey çıkartırsın. Konuğum bazen bana bir soru sorar. Olması gereken bu diye düşünüyorum.*” (str:45-47) demektedir.

Balçıçek İlter ise “*merak*” (str:47) duygusunun kendisini söyleşiyeye yönlendirdiğini belirtmektedir. Soru sorarak anlamaya çalışmanın önemine değinen İlter programında söyleşinin yer almasının nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:

Bugün Türkiye’de, bu ülke için dert ediyorsak, bu ülke bizim meselemizse ki benim meselelerimden bir tanesi bu ülke, soru sorarak, merakımızı gidererek ve belki de ötekini anlamaya çalışarak ancak bir noktaya varacağız. Bu program ve soru cevaplar da buna hizmet ediyor gibi geliyor bana. Becerebiliyor muyuz bilmiyorum? (str:46-50)

Arslan ve İter'in aksine Can Dündar ise söyleşi için *“Çok kendi tercihim olduğumu söyleyemeyeceğim”* (str:34) demektedir. Dündar, *“Bu işe bile bile girdim ama, yine de gazeteciliğin bir kolu, çok da zorlanarak yaptığım bir şey değil ama çok severek yaptığım bir şey de değil. Tercih etme nedenim, böyle bir teklif vardı. İnsanlarla iyi ilişki kurabildiğimi düşünüyorum ekran karşısında veya gündelik hayatta.”* (str:38-41) ifadesi ile kendine gelen teklif üzerine bu yöntemi kullandığını belirtmektedir.

Şöyleşi *“birinin ağızdan zorla laf almaya çalışmak”* (str:42), *“söz kesmek”* ve *“sürekli üzerine gitmek”* (str:43) olarak algılanıyorsa bu konuda kendini becerikli bulmadığını söyleyen Dündar, söyleşi ile yapmaya çalıştığını *“ben daha çok insanlara konuşma şansı verme derdindeyim ve bunu da mümkün olduğunca hakkaniyetle yapmaya çalışıyorum.”* (str:44-45) sözleri ile açıklamaktadır.

Candaş Tolga Işık ise söyleşi ile ilgili *“Onu yapıyorum sadece iyi bence. Yani televizyonda benim yapabileceğim başka bir şey yok.”* (str:75) diyerek söyleşinin televizyon programında tek seçenek olduğunu belirtmektedir.

Işık'ın aksine söyleşinin kendi tercihi olmadığını söyleyen Gökmen Karadağ, programının yer aldığı kanalın yayın akışının bu seçimde belirleyici olduğuna dikkat çekerek *“Tercih edilmiş bir yöntemden ziyade bir yayın kuşağı olarak Haber Aktif'e biçilen bu misyonun getirdiği doğal sonuçtur”* (str:103-104) açıklamasını yapmaktadır. Karadağ ayrıca *“...bizim tercihimiz meseleye farklı yaklaşan herkesin fikirlerinin burada çarpışmasını sağlamak.”* (str:82) diyerek farklı görüşlerin ortaya çıkarılmasında söyleşinin önemine değinmekte ve bu farkı oraya çıkarabilmek için soru cevap yöntemini gelen konuk sayısını dikkate alarak nasıl kullandığını;

...soru cevap yönteminin bir farkı var, tartışılan konularla ilgili farklı tarafları bir araya getirdiğinizde yaptığınız soru cevapla, tek bir kişiyi aldığınızda yaptığınız soru cevap arasında fark var. Tek bir kişiyi aldığınızda mutlaka şeytanın avukatlığını üstlenmek zorunda kalıyorsunuz. Farklı tarafları getirdiğinizde zaten şeytanın avukatı da burada. Sadece siz orada, doğru sorularla katkıda bulunuyorsunuz. (str:98-102)

şeklinde aktarmaktadır.

Yine Gökmen Karadağ gibi Oğuz Haksever de söyleşinin, farklı görüşlerin aktarılmasına olanak sağladığını belirtmektedir. “*Farklı görüşleri ortaya koyabilmek*” (str:162) için söyleşi yönteminin kullanıldığını ifade eden Haksever ayrıca “*Soru cevap, en sağlıklı bilgi deşmedir*” (str:165) sözleri ile söyleşiyi farklı bilgilere ulaşmanın bir yolu olarak gördüğünü söylemektedir.

Haksever, Can Dünder ve Gökmen Karadağ gibi söyleşinin kendi tercihi olmadığını belirtirken teknik anlamda bu tür programların “*Ucuz*” (str:169) olduğu için tercih edildiğine dikkat çekmektedir:

Benim tercihim değil bu. Yani yönetim bana bu görevi veriyor ben de en iyisini yapmaya çalışıyorum. Ama soru cevaplı, konuklu programlarda bir de işin teknik kısmı var, ucuz. (str:166-169)

Özge Uzun ise “*Soru cevap fikir telakkisidir.*” (str:102) demekte ve söyleşinin yer aldığı programların önemini izleyiciler açısından değerlendirmektedir. Uzun, izleyicinin merak ettiği ve savunduğu konuların yer aldığı bu tür programların izlenme nedenini şu şekilde ifade etmektedir:

Özellikle bir kaç gazetecinin, farklı görüşlerden gazetecilerin konuk olduğu programlarda merak ediyorsun. Sevmediğin hoşlanmadığın kişileri de izliyorsun. Onların söylediği görüşlere katılmasan da seni savunacak başka biri varsa, sanki sen onlarla tartışmış gibi dikkatli bir şekilde izliyorsun. (str:103-105)

Görüşülen bir diğer medya profesyoneli Rıdvan Akar ise “*Türkiye'nin konuşmak istediği, tartışmak istediği bir konjoktürde onların ihtiyaçlarına cevap veren bir program formatı geliştirilmesi gerekiyordu. Stüdyo diye tabir ettiğimiz bu soru cevap program formatına öyle geçiş yaptık.*” (str:57-59) açıklaması ile söyleşinin yer aldığı program türünün ihtiyaçtan kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Söyleşinin kişilerin görüşlerini aktarmasına olanak sağladığına değinen bir diğer isim Ruşen Çakır olmuştur. Çakır, “*görüşlerini aktarmak gerekiyor, o da sorudan geçer.*” (str:58) demektedir. Çakır:

Gazetecilik sorudur zaten. Gazetecilik cevaptan çok soruya sahip olmaktır. Doğru soruyu, doğru zamanda, doğru tonlama ile sorabilmektir. Odur başarılı olan. Çünkü, gazeteci her şeyi bilen değil, her şeyi bileni bilendir. (str:53-55)

ifadesi ile söyleşiyi ve soru sormayı gazetecilikle ilişkilendirmekte ve önemli olanın soru sorabilme becerisi olduğuna dikkat çekmektedir.

Söyleşinin ucuz bir teknik olduğu için tercih edildiğini belirten ve Oğuz Haksever ile aynı düşüncüyü paylaşan bir başka katılımcı ise Şirin Payzın'dır. Payzın. "*Maalesef bütün programlar daha ucuz olduğu için soru cevaba dönüştü. Dolayısıyla alandan haber yapmak azaldı.*" (str:36-37) demektedir. Can Dünder, Oğuz Haksever ve Gökmen Karadağ'a benzer bir deyişle Payzın'da, "*Alanda olmayı her zaman tercih ederim, soru cevap çok tercih ettiğim bir şey değil.*" (str:37-38) sözleri ile bu durumun kendi tercihi olmadığını altını çizmektedir.

Görüşülen medya profesyonellerinin verdiği cevaplardan yola çıkarak söyleşi, soru-cevap yönteminin tercih edilmesinin nedenleri arasında görüşlerin ifade edilmesine imkan tanınması önem taşımaktadır. Ancak bazı medya profesyonellerinin kendi istekleri dışında bu yöntemi kullandıklarını söylemesi dikkat çekmektedir. Söyleşi yönteminin tercih edilmesi ile ilgili olarak Kabaş (Yüzyüze görüşme, 5 Temmuz 2012) "*pratikte kolay*" olmasına değinirken söyleşi yönteminin maliyetinin de az olduğunu "*sahaya gitmek, kamera, yayın aracı götürmek, araştırma yapmak, resmi belgelere ulaşmak, belli mercilerdeki insanların açıklarını ortaya çıkaracak belgeler sunmak hem zaman ister, hem maliyet*" sözleri ile belirtmektedir. Kabaş'ın bu görüşünü destekler nitelikte görüşülen katılımcılar da haber programlarında söyleşilerin yer alması ile ilgili ucuz olduğu için tercih edildiği saptamasını yapmaktadırlar.

3.3. Haber Programı Esnasında Sunucu/yorumcuların Yaptıkları (Tema 3)

Bu tema başlığı altında sunucu/yorumcuların haber programı esnasında dikkat ettikleri ve bazen müdahale etme gereği duydukları durumlar açıklanmaya çalışılmıştır. Konuğun ya da konukların söyleşiyi yönlendirmeye çalışması, doğruyu söylememesi durumunda sunucu/yorumcuların nasıl bir yöntem izledikleri temanın alt başlıklarını oluşturmaktadır. Ayrıca ideolojinin ön plana çıkarılması ve karşıt görüşlerin savunulması durumunda neler yapıldığı, sunucu/yorumcuların konukları ile kurdukları

ilişkide nasıl bir tutum izledikleri ve haber programlarında duygularını kontrol etme gereği duyup duymadıkları da alt başlıklar altında yer almaktadır. Sunucu/yorumcuların sorularını belirlerken dikkat ettiği noktalar ise bir diğer alt temada incelenmektedir.

3.3.1. Söyleşiyi yönlendirme eğilimi durumunda yapılanlar (Tema 3.1)

Söyleşilerde konukların söyleşiyi yönlendirmeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Özellikle tecrübe sahibi siyasetçiler veya ünlüler söyleşi sürecini kontrol etmek isteyebilmektedir. Soruya soru ile yanıt verme ya da sorulara yanıt vermeme, geçiştirme, sadece söylemek istediklerini yanıt olarak sunma dikkat edilmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir (Kabaş, 2009: 89). Bu tema başlığı altında böyle bir durum ile karşılaştıklarında sunucu/yorumcuların ne yaptıkları ya da ne yapmaları gerektiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Konukların söyleşiyi yönlendirme eğilimi göstermesi durumda söyleşiyi yapan kişinin bu durumu atlamaması ve müdahalesinin durumu değiştirmeyeceğini anlayana kadar sorularını sürdürmesi tavsiye edilmektedir (Hyde, 1983: 291). Bu bağlamda medya profesyonellerinin ne tür bir yol izledikleri de bu temanın konusunu oluşturmaktadır.

Katılımcılardan Can Dünder, Candaş Tolga Işık, Gökmen Karadağ, Özge Uzun ve Rıdvan Akar, konukların söyleşiyi yönlendirme eğiliminin sıkça karşılaşılan bir durum olduğunu ifade etmektedir. Aksine Balçiçek İter tecrübesi sayesinde bunun gerçekleşmediğini belirtirken benzer şekilde Şirin Payzın da konuya hakim olduğunda bu durumun gerçekleşmeyeceğini söylemektedir.

Ayşenur Arslan ise konuğuna aklındakileri anlatabilmesi için belli bir zaman dilimi ayırdığını söylemektedir. Farklı bir noktaya dikkat çeken Gökmen Karadağ ise konuğun yönlendirmesi ile konu daha iyi bir noktaya gitmişse müdahale etmediğini vurgulamaktadır. Medya profesyonellerinden Candaş Tolga Işık, Oğuz Haksever, Rıdvan Akar ve Ruşen Çakır ise bir yönlendirme eğilimi ile karşılaştıklarında konuğu uyarmak ve söz kesmek suretiyle ana konuya geri döndüklerini belirtmişlerdir. Candaş Tolga Işık, televizyonda süre kısıtı olduğu için söz keserek müdahale ettiğini söylerken, Oğuz Haksever ifade hakkını gözetmek şartıyla konuğun sözünün kesilebileceğine dikkat çekmektedir. Konuğunu düzgün bir şekilde uyardığını ifade eden Rıdvan Akar ve Ruşen Çakır gibi Can Dünder da konuğunu uyarmaya çalıştığını fakat bu durumla zor baş ettiğini belirtmektedir.

Deneyimli televizyoncu Ayşenur Arslan söyleşiyi yönlendirme durumu ile karşılaştığını ifade ederken bu durumda konuğuna belli bir zaman dili ayırdığını fakat programın gidişatını çok fazla değiştirmedeğini söylemektedir. Arslan bu duruma ilişkin görüşlerini şu şekilde anlatmaktadır:

Şimdi konuk olduğu için ona belli bir çerçevede uymam gerekir benim. Anlatmak istediği birşey varsa ona bir zaman dilimi ayırırım. Ama bütünüyle de ona teslim etmek istemem programı. Çünkü bu programın (Medya Mahallesi) olan biteni anlatarak, olup biteni göstermek gibi bir misyonu var. (str:97-100)

Arslan'dan farklı olarak Balçışek İlter ise canlı yayında söyleşiyi yönlendirme eğilimi ile karşılaşmadığını belirtirken bunun nedenini “*Canlı yayında ipler benim elimde, canlı yayın zor. Önlemeye gerek kalmıyor, şimdi artık isterseniz tecrübe diyin, yılların getirdiği nokta. Canlı yayın, kamera ne olursa olsun siz rahatsız, konuk rahat değil*” (str:97-99) şeklinde açıklamaktadır. İlter, konuğun canlı yayında rahat olmamasının ve tecrübesinin böyle bir duruma fırsat vermediğini vurgulamaktadır.

İlter'in aksine Can Dünder söyleşiyi yönlendirme eğilimi ile ilgili “*Sık rastlanan bir durum bu*” (str:135) demektedir ve sebebini “*Çünkü bir kısmı hocalıktan gelen, bir kısmı iktidar olmaktan gelen, bir kısmı sadece size gıcık olmasından gelen bir şeyle bunu yaparlar*” (str:135-136) sözleri ile açıklamaktadır. Dünder ayrıca bu durumla zor baş ettiğini ve sorduğu soruyu ısrarla tekrarlayarak ve konuğunu uyararak konuya geri dönmeye çalıştığını fakat bunun her zaman gerçekleşmediğini şu şekilde anlatmaktadır:

...benim çok zor baş ettiğim bir şey itiraf edeyim. Bunu çok ustalıkla yapan, söz kesen, azarlayan büyüklerimiz var. Onları bazen hayretle bazen hayranlıkla izliyorum. Ben bunu yapamıyorum fazla, ben kibarca uyarmaya gayret ediyorum. Bazen sorumu ısrarla tekrarlıyorum, bazen tatmin olmadığımı söylüyorum verdiği cevaptan, bazen konuya dönelim diyorum, bazen onu sormamıştım diyorum. Bazısında işe yarıyor bazısında hiç yaramıyor. Böyle boşa gitmiş birçok söyleşimiz vardır. (str:139-144)

Yine Candaş Tolga Işık da söyleşiyi yönlendirme eğilimi ile “*Her zaman karşılaşıyorum*” (str:147) demektedir ve söyleşiyi kendi istediği noktaya getiren kişiler olduğunu vurgulamaktadır. Işık, “*...televizyonda zaman önemli olduğu için bir*

bahanesini bulup, sözü kesip, tekrar konuyu oraya getirebilirsin. Ama işte orada unutmamak lazım, çünkü çok ustaca bu işi yapan insanlar var” (str:147-148) demekte ve yönlendirme eğilimi karşısında sorularını sürdürmeye devam ettiğini ve sorduğu soruya cevap alamadığında bunu belirttiğini;

...sabit olup, soruyu ısrarla soruyor olmanız lazım. Baktınız cevap verilmiyor, röportaj teknikleri var, “Onu sormadım ben size” dersiniz. “Sorumun cevabını alamadım. Ben şunu sormuştum size” dersiniz. Baktınız hala çeviriyor “Cevap vermeyeceksiniz galiba, ben sormayayım o zaman” dersiniz. Bir şekilde bunu hissettirdiğin zaman çözülür olay. (str:153-157)

şeklinde detaylandırarak anlatmaktadır.

Can Dünder ve Candaş Tolga Işık’la benzer bir şekilde Gökmen Karadağ da bazı konukların söyleşiyi yönlendirme eğilimi olduğunu “*Evet, böyle durumlarda da karşılaştık.*” (str:214) sözleri ile ifade etmektedir. Karadağ görüşülen diğer katılımcılardan farklı olarak konuğun yönlendirmesi ile önemli bir nokta ortaya çıkıyorsa her hangi bir müdahalede bulunmadığını “*Eğer çektiği mesele bizim meselemizden daha iyiye hiç sorun yok. Yönlendirsin.*” (str:215) şeklinde belirtmektedir.

Ayrıca Karadağ, yönlendirme eğilimi karşısında müdahale ettiği durumlarda olduğunu söyleyerek nasıl bir yöntem izlediğini şu şekilde aktarmaktadır:

...programın akseni anlamında, meselenin özünden kopmak anlamında bir eğilim varsa orada çok kolay müdahale ederiz. Nihayetinde “Biz bu programı yaparken sizi bunu konuşmak için davet ettik ve kamuoyu bunu merak ediyor, izleyicilerimiz soruyorlar, lütfen bunu konuşalım, o dediğiniz konu tabi ki önemli ama onu başka zamanlarda da konuşabiliriz.” vs. diyip onu elinden alırız. (str:221-226)

Gökmen Karadağ’ın bazı durumlarda söyleşinin yönlendirilmesinde sakınca olmadığı düşüncesini destekleyen bir yaklaşımla Oğuz Haksever kişisel görüşünü şöyle ifade etmektedir:

Herkesin razı olduğu dominant bir karakter oluyor mesela” (str:217) “...ona razı oluyorsunuz. Neden? Temel amaç ne? İzleyicilerde kanaatlerin oluşması. Daha çok bilgili, düzgün anlatıyor, kimseyi iğnelemiyor, kimsenin guruyla, şahsiyeti ile oynamıyorsa, olabilir.” (str:221-222) “Bazen öyle bir noktaya gider ki “Boş ver onu, burası daha iyi bir yer” diye düşünebilirsiniz. (str:230-231)

Haksever bu istisna dışında söyleşilerde yönlendirme eğilimi olduğunda “*Keseceksiniz sözünü bir şekilde. Şunu gözetirseniz belki yararlı olur, kronometre değil, ifade özgürlüğü veya ifade hakkını gözetirseniz zaten öyle bir sorunuz olmaz.*” (str:214-216) diyerek konuğu belli şartlara dikkat ederek uyararak gerektiğine dikkat çekmektedir.

Aynı şekilde Özge Uzun da yönlendirme eğilimi “*Tabi ki oluyor*” diyerek böyle durumlara karşılaştığını belirten katılımcılar arasındadır. Uzun bu durumlarda “*Direk konuyu değiştiriyorum.*” (str:160) diyerek müdahale ettiğini söylemektedir.

Yine Rıdvan Akar da söyleşiyi yönlendirme eğiliminin “*Çok sık karşılaşılan*” (str:89) bir durum olduğunu belirtmektedir. Akar bu eğilimin sebebini “*Çünkü konuk aslında oaraya kendi dünya görüşünü, kendi anlayışını, kendi zihniyet yapısını sadece yansıtmak değil aslında bir ölçüde bunun propogandasını da yapmak için geliyor.*”(str:89-91) şeklinde açıklamaktadır.

Bu durum ile karşılaşıldığında yapılması gerekenin konuğu uyararak olduğunu söyleyen Akar, “*genelde konuğu uyarırsınız, konuya çekmeye çalışırsınız. Eğer konuk hala orda ısrarlıysa başka bir konuğa söz verirsiniz. Bunu bir gerilim haline getiriyorsa da ara verirsiniz.*” (str:97-98) demektedir.

Akar’da, Can Dünder, Candaş Tolga Işık, Gökmen Karadağ ve Oğuz Haksever ile benzer şekilde “*konuk alır başını gider. Bunun örnekleri var mıdır? Vardır*” (str:93) diyerek yönlendirme işini ustaca yapan isimler olduğunu vurgulamakta ve böyle durumlarda konukla baş edebilmenin “*daha zor*” (str:97) olduğunu belirtmektedir.

Görüşülen medya profesyonellerinden Ruşen Çakır yönlendirme eğilimi karşısında konuğun sözünün kesilebileceğini ifade ederken programının (Yazı İşleri) formatından dolayı başka önlemler alabildiğine değinmekte ve şunları söylemektedir:

...iki kişi olduğumuz zaman çok kolay. Bir soru sorduğumda o kişi top çeviriyorsa Mirgün araya girip başka soru sorabiliyordu, mecburen kesiliyordu. Bazen de kesiyorsunuz sözünü, tabi olabildiğince rencide etmeden. Bir de konukların süresi belli değil, erken çıkartabiliyorsunuz. (str:152-155)

Söyleşiyi yönlendirme eğilimi ile ilgili farklı görüş belirten ve Balçiçek İlter ile benzer bir yaklaşımda bulunan Şirin Payzın ise bu eğilimin söyleşi yapan kişinin konuya ve konuğuna dair bilgi sahibi olması durumunda gerçekleşmediğini “*Siz zaten konuya yeterince hakimseniz o olamaz. O bir kaçış yöntemidir ama sizin ne kadar söyleşiyeye, konunuza ve konuğunuza hakim olduğunuzla ilgili bir şey*” (str:83-84) sözleri ile vurgulamaktadır.

Görüşülen katılımcılardan elde edilen bilgiler doğrultusunda söyleşiyi yönlendirme eğiliminin sıkça karşılaşılan ve müdahale edilmesi gereken bir durum olduğu bulgulanmıştır. Bazı katılımcılar konuğun bilgili, saygı duyulan bir kişi olması ya da önemli bir noktadan bahsedilmesi durumunda söyleşinin yönlendirilmesine izin verdiklerini ifade etmişlerdir. Medya profesyonelleri yönlendirilme durumu karşısında konuklarını uyardıklarını ve gerektiğinde konuğun sözünü kesmek suretiyle konuya döndüklerini, ısrarlı bir şekilde cevap almak istedikleri soruyu sormaları durumunda dahi konuk tavrını devam ettiriyorsa bunu programda ifade ederek izleyiciye yansıttıklarını belirtmişlerdir.

3.3.2. Doğru söylenmemesi durumunda yapılanlar (Tema 3.2)

Bu tema başlığı altında konukların sorulan soruya doğru yanıt vermemesi durumunda görüşülen medya profesyonellerinin neleri göz önünde bulundurduklarına dair bilgiler elde edilmiştir. Ortak görüş doğru söylenmemesi halinde bu durumun belli edilmesi gerektiği olmuştur. Doğru söylenmemesi durumunda Ayşenur Arslan, Özge Uzun, Rıdvan Akar konuklarına bu durumun farkında olduklarını belli ettiklerini ifade ederken Can Dünder doğru söylenmediğini fark ettiğinde bu durumu izleyici ile paylaştığını söylemektedir. Balçiçek İlter, Gökmen Karadağ, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın ise doğruyu söyletme adına çaba harcadıklarını, Candaş Tolga Işık ortada bir yalan varsa bunu ortaya çıkardığını belirtmektedir. Oğuz Haksever ise adım adım

sorular sorarak doğruya ulaşmaya çalıştığını fakat konuk bu konuda dirençli ise herhangi bir şey yapılamayacağını öne çıkarmaktadır.

Ayşenur Arslan konuğu doğruyu söylemediğinde tavrı ile bunun farkında olduğunu nasıl belli ettiğini şu şekilde açıklamaktadır:

Doğru söylemediği çok açıksa, susup, bir es verip “hani ben doğru olduğuna inanmıyorum ama eh sen söylüyorsan öyledir” gibi bunu söylemeden “peki” kelimesiyle aslında karşındakine bir şeyler anlatmaya çalışırım. (str:153-157)

Balççek İlter böyle bir durum ile karşılaştığında “*Tadım kaçıyor. O zaman suratım asılıyor. Beni tanıyan izleyiciler bile fark ediyorlar, hemen bitiresim geliyor programı.*” (str:182-183) diyerek bu durumu saklamadığını belirtirken bunun nedenini; “*Çünkü cevap vermemesini kabullenebilirim ama karşıdakini aptal yerine koymasını sevmiyorum*” (str:183-184) şeklinde açıklamaktadır.

Bir adama “Yalan söylüyorsun” diyemezsiniz, elinizde kanıtınızın olması lazım. Bir iki sıkıştırırsınız ama üçüncüde artık pes edersiniz. Çünkü adam göz göre göre yalan söylüyorsa ve siz de bunu biliyorsanız, ne yapabilirsiniz, hiç birşey. (str:182-187)

diyen İlter, konuğuna doğruyu söyletmek için çaba harcadığını fakat bu tutumun devam etmesi halinde yapılacak herhangi bir şey olmadığını vurgulamaktadır.

Can Dündar ise kendisine doğru söylenmediğini belli bir bilgiye dayanarak fark ettiğinde bu durumun üstüne gittiğini ve sonuç alamadığında izleyici ile düşüncelerini paylaştığını söylemektedir:

Çok belli bir sorunun üzerine gitmişsem, bir bilgiye dayanarak bir şeyi gündeme getirmişsem, onun bir açığı varsa bir şeyini bulmuşsam, bu konuda üstüne gitmişsem ve sonuç alamamışsam bunu izleyici ile paylaşıyorum. Aslında oradaki mesaj ona değildir, izleyiciyedir. “Bir şey izledik, ben sordum ama bu cevaptan tatmin olmadım”ı söylüyorum ama bunu her zaman yapmıyorum. (str:175-179)

Programında birçok isim ile söyleşi yapan Candaş Tolga Işık çelişkileri ortaya koymak suretiyle yalan söylediğini konuğun kendisine söyletmenin önemine vurgu

yaparak “yalan söylediği ile ilgili birtakım bilgileri orada aktarabilirsiniz. Çelişkileri, tezatları, resimdeki siyahları beyazları yan yana koyup yine ona söyletmek meziyet. Yoksa “Siz yalan söylüyorsunuz” demenin hiç bir anlamı yok ki. Kendisine söyletmek meziyet.” demektedir.

Bu düşünceleri destekleyen bir yaklaşımla Gökmen Karadağ da doğru söylenmemesi durumunda çelişkileri ortaya çıkarmak ile ilgili kişisel görüşünü şöyle ifade etmektedir.

Biz sınırları aşmamak kaydıyla hep zorlarız. İkinci sorularla zorlarız, üçüncü sorularla zorlarız. Birtakım olaylar, tarihler, o olaylarla ilgili bir takım iddialar vs. sunarız, karşılaştırmalar sunarız. “Burada böyle deniliyor ama bilmem neredeki olayda böyle bir şey olmuştu. Kamuoyunun belli kesimleri buna bir çelişki olarak bakıyor, siz ne dersiniz?” Karşılaştırmalar çünkü çoğu zaman insanları zor durumda bırakır. Geçmişteki birtakım açıklamalarını hatırlatırız. Tavır değişikliğinin nedenlerini sorarız. (str:246-251)

Oğuz Haksever doğru söylenmemesi halinde “Çok fazla yapılacak bir şey yok.” (str:332) ifadesini kullanmakta ve eğer konuk “direnciyse sonuna kadar söylemez” (str:332) diyerek “Benim görüşüm bu, bir daha bana sorma” (str:333) diyebileceğine dikkat çekmektedir. Haksever ayrıca “...izleyen kitle içerisinde söylediklerinden asla tatmin olmayan insanlar” (str:336) olduğunun hissedilmesi durumunda, bunun önemli bir unsur olduğunu belirterek “karşı tarafın görüşlerini adım adım sorarsınız” (str:337) diyerek doğruya ulaşmaya çalışılabileceğini ifade etmektedir.

Özge Uzun ise böyle bir durumla karşılaştığında konuğuna “Emin misiniz?” (str:251) sorusunu sorduğunu belirtmektedir.

Rıdvan Akar ise Candaş Tolga Işık ve Gökmen Karadağ ile benzer bir şekilde çelişkileri ortaya koymak suretiyle konuğun doğru söylemediği durumların ortaya çıkarılabileceğini:

Aslında doğruyu söylemediğini kendisine ihtisas ettiriyoruz. Bunun çeşitli yöntemleri var. Örneğin konuğa geçmişte bunun tersini söylediğine ilişkin bir gazete kupürü, kitabından bir bölüm ya da bir röportajdan bir satır okuyarak bunu hatırlatıyoruz. (str:125-128)

şeklinde anlatmakta ve konuğunun açıklamasına göre nasıl davrandığına dair sözlerine şöyle devam etmektedir:

Tabii ki insanların değişme ve görüşlerini değiştirme hakları var. Eğer konuk “O eski bir hataydı, şimdi böyle düşünüyorum.” diyorsa problem yok. Ama her ikisine de aynı iştiyakta sahip çıkıyorsa problem var. O zaman lisan-ı münasiple konuğa tutarlı olması gerektiğini hatırlatıyoruz. (str:128-131)

Ruşen Çakır ise doğruya ulaşmak için “*Üstelersiniz.*” (str:218) demekte ve bazı durumlarda “*şaka yollu “ Ya işte ne olacak, burada yabancı yok” dersiniz.*” (str:219) şeklinde yaklaştığını ifade etmektedir. Çakır ayrıca durumun farkında olduğunu konuğu ile yayından sonra da paylaştığını ve “*Bak iyi sakladın, o konuya girmedin*” dediğinde konuğunun “*Ya işte girsem şu olurdu*” (str:120) gibi çekinceler taşıdığına da dikkat çekmektedir.

Şirin Payzın da görüşülen diğer katılımcılar olan Balçıçek İlter, Can Dündar, Gökmen Karadağ, Ruşen Çakır gibi doğruyu söyletmek adına çaba harcadığını “*Sorularla zorlamayı tercih ederim*” (str:147) şeklinde ifade etmekte ve “*Bir soru sorup bırakmak bizde şimdi çok yaygın. Özellikle muhabirler arasında. Ama konuğu zorlamak çok önemli.*” (str:147-148) diyerek doğruya ulaşmak adına bazen çaba harcanmadığını öne çıkarmaktadır.

Özetle, konuğun doğru söylememesi durumunda yapılması gerekenin bu durumu program esnasında hem konuğa hissettirmek hem de izleyici ile paylaşmak olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların çoğu aynı zamanda gerektiğinde eldeki kanıtlardan ve konuğun ifadelerindeki çelişkilerden yararlanarak doğru söylenmediğinin ortaya çıkarılması gerektiğinin de altını çizmekte ve bunu önemli bir unsur olarak belirtmektedir. Konuya hakim olunmadığı durumlarda, çelişkileri, yalan söylenip söylenmediğini fark etmek zorlaşmaktadır (Kabaş ile yüzyüze görüşme, 5 Temmuz 2012). Bu noktada söyleşi öncesinde yapılan hazırlığın, çelişkilerin ortaya çıkarılması ve doğruya ulaşılmasında önem taşıdığını gözlenmektedir.

3.3.3. İdeolojinin ön plana çıkarılması durumunda yapılanlar (Tema 3.3)

Belli bir toplumsal küme ya da sınıfa özgü fikirler kümesi, bilinçli toplumsal aktörlerin dünyalarını anlamlandırma ve toplumsal çıkarların güdülediği düşünce biçimleri (Mutlu, 2008: 135) anlamlarına gelen ideoloji çoğu zaman propaganda ile karıştırılarak yanlış anlaşılmaktadır. İdeolojinin açıklanması, belli edilmesi ile ilgili sunucu/yorumcuların yaklaşımlarının ne olduğu bu tema altında açıklanmaya çalışılmıştır. Ayşenur Arslan, Balçiçek İlter ve Gökmen Karadağ ideolojinin paylaşılması gerektiğini belirtirken, Can Dünder, Rıdvan Akar, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın ideolojileri için o kişilerin konuk olarak çağırıldığını altını çizmektedir. Candaş Tolga Işık da ideolojinin paylaşılmasına engel olmadığını söylemektedir. Bu isimlerden farklı olarak Özge Uzun ise buna izin vermediğini, Oğuz Haksever ise sürekli ideolojinin vurgulanması durumunda müdahale edebileceğini ifade etmektedir.

Ayşenur Arslan ideolojinin program esnasında belli edilmesi ile ilgili olarak “*Hep yapılan bir şey*” demekte ve “*bizler zaten düşüncelerimiz ve ideolojilerimiz ile varız*” (str:161) açıklaması ile bu durumun normal karşılanması gerektiğini ifade etmektedir. Arslan, bu düşüncesini destekler nitelikte, “*Ben kendi ideolojimi de saklamam, karşımdakinin de ortaya koymasına hiç birşey demediğim gibi bunu üstelik teşvik etmek isterim.*” (str:165) vurgusunu yapmaktadır.

Benzer şekilde Balçiçek İlter de ideolojinin yansıtılması gerektiğini belirtmektedir. Ancak propaganda ile karıştırılması durumunda konusuna müdahale ettiğini ifade eden İlter, bu bağlamda “*taraf*” olmak ile “*tarafdar*” olmak arasındaki farkın önemine değinmektedir:

İdeolojisini bana anlatsın istiyorum. Ben bir dinliyeyim. Kafamı kurcalayan çelişkiler varsa da onun üzerine gideyim. Propaganda yapmalarına izin vermiyorum ama ideolojilerini sonuna kadar yansıtabilirler. Benim sevmediğim şey, ben de insanlar da tarafız, hepimiz tarafız, taraf değiliz diyen varsa da yalan söylüyor. Ama tarafdar değilim. Bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Onlara da tarafdarlık yapma imkanı vermiyorum. (str:192-196)

Yine Can Dünder da ideolojinin yansıtılması ile ilgili olarak “*bu çok normal*” demekte ve bu durumun “*beklenir*” (str:183) olduğunu söyleyerek bir anlamda olması

gerekenin bu olduğunu vurgulamaktadır. Dündar ayrıca ideolojisi sebebi ile o kişinin konuk olarak tercih edildiğini belirterek, ideolojinin yansıtılması durumunda tepki göstermenin yanlış olacağını “*Zaten onun için çağırmışsınızdır, bundan dolayı suçlamak saçma olur.*” (str:184) sözleri ile ifade etmektedir.

Candaş Tolga Işık ideolojinin belli edilmesi durumunda “*Ben bunu önlemiyorum.*” (str:177) diyerek Ayşenur Arslan, Balçıçek İlter ve Can Dündar ile benzer şekilde böyle bir durum karşısında önlem alma gereği duymadığını belirtmektedir.

Görüşülen bir diğer medya profesyoneli Gökmen Karadağ düşüncesini benzer şekilde ifade ederek, denge korunduğu sürece konuğun propaganda yapabileceğine de vurgu yapmakta ve şunları söylemektedir:

...bizim programlarımız zaten birşeyleri savunan insanların karşı karşıya geldiği programlardır. Dolayısıyla o kişinin konuşmasında propaganda da olur, ideoloji de olur vs. yeterki karşıdaki ile dengelensin. (str:210-212)

Oğuz Haksever ise ideolojinin belli edilmesi ile ilgili olarak “*Beni ilgilendirmez*” (str:342) açıklamasını yapmakta ve bir başka noktaya dikkat çekerek konuğun sürekli olarak ideolojisini yansıtması durumunda “*Bir dakika ben ne soruyorum, siz ne söylüyorsunuz?*” *deme hakkımız var*” sözleri ile müdahale etme hakkı olduğunu belirtmektedir.

Diğer katılımcılardan farklı olarak Özge Uzun ideolojinin yansıtılması durumuna müdahale ettiğini “*hayır izin vermiyorum*” şeklinde ifade etmektedir. Uzun, bu durumda yaptıklarını:

Kısa kesiyorum, belli bir süresi vardır. Ama bellidir artık bir aşamadan sonra onun ne yapmak istediği, kendi propagandasını yapmaya gelmiştir. Aslında sen onun için çağırmamışsındır. Oluyor böyle şeyler. Direk cümlesini bitittirip, orada “sizin söylediğiniz her şey sizin iddianızdır, bu konuyla ilgili herkesin de bir cevap hakkı vardır” bunu mutlaka hatırlatırım ve sonra konuğumu uğurlarım. (str:175-180)

şeklinde açıklamakta ve konuğun kendi propagandasını yaptığını söylemektedir.

Rıdvan Akar da ideolojinin yansıtılmasının normal olduğunu “*Hayır. Önlem alma gereği duymuyorsunuz çünkü onu o ideolojinin temsilcisi olduğu için oraya davet etmişsiniz. Dolayısıyla onun kendisini ifade etmesine olanak sağlayacaksınız.*” (str:113-

115) sözleri ile ifade etmektedir. Akar, bu durumda dikkat ettiği bazı noktalar olduğunu, belli şartların dışına çıkılması halinde müdahalenin söz konusu olabileceğini “*Burada kritik olan husus savunduğu ideolojinin RTÜK, yasalar ve anayasaya ne kadar uyumlu olduğu yönündedir.*” (str:115-116) şeklinde açıklamaktadır.

Yine aynı şekilde Ruşen Çakır’da “*Zaten birçoğunu ideolojisini gelsin anlatsın diye çağırıyoruz.*” (str:234) demektedir. Çakır ayrıca konuğunun tavrına göre müdahale edebileceğini detaylandırarak şu şekilde anlatmaktadır:

Ama bazen göz göre göre ideolojik davranmak adına yalan söylüyorsa, çarpıtıyorsa, söylerim yani tartışırım kendisi ile. “Öyle değil” derim, demişimdir. Görüşlerin dile getirilmesinde bir sorun yok ama bu görüşlerini dile getirirken başkasının kişilik haklarına saldırılmasına izin vermemeye çalışıyoruz. (str:234-238)

İdeolojinin ön plana çıkarılması durumu ile ilgili olarak Şirin Payzın’da, Can Dündar, Rıdvan Akar, Ruşen Çakır ile aynı düşüncelere sahip bulunmakta ve böyle bir durumla karşılaşması halinde “*Hiçbir şey*” yapmadığını söyleyerek, “*çünkü onu zaten ideolojisi için çağırdık.*” (str:152) vurgusunu yapmaktadır.

İdeolojinin ön plana çıkarılması durumu ile ilgili olarak, katılımcıların görüşleri doğrultusunda, bu durumun olağan olarak algılandığı bulgulanmıştır. Sunucu/yorumcular haber programlarına, sahip oldukları ideolojiler dolayısıyla konukların çağrıldığına altını çizmektedir. Görüşülen bazı medya profesyonelleri ise ideolojiler aktarılırken kişilik haklarına saldırılması, RTÜK ve yasalara aykırı olması vb. bazı şartların dışına çıkılması ya da konunun çarpıtılması durumunda konuklarına müdahale edebileceklerini ifade etmişlerdir.

3.3.4. Karşıt görüşlerin savunulması durumunda yapılanlar (Tema 3.4)

Söyleşilerin yer aldığı haber programlarında amaçlanan, sorular aracılığı ile bilgi almaktır. Bu bağlamda Hyde (1983: 289) görüşmeyi yapan kişinin, önemli ve tartışmalı bir konuda söyleşi yaparken konukları ile aynı fikirde olsa da bu durumu belli etmemesi gerektiğini belirtmektedir. Görüşmeyi yapan kişilerden aynı görüşte ya da farklı görüşte de olsa tarafsız olması beklenmektedir. Bu tema başlığı altında ise karşıt görüşlerin savunulması durumunda sunucu/yorumcuların bu duruma nasıl yaklaştıkları, kendi

görüşlerini paylaşıp paylaşmadıkları, herhangi bir uyarıda bulunma gereği duyup duymadıkları medya profesyonellerinin verdiği cevaplar doğrultusunda ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayşenur Arslan, belli konularda ortak bir görüş olması gerektiğini ve kendi görüşlerini de açık bir şekilde ifade ettiğini söylemektedir. Arslan gibi Rıdvan Akar, benzer bir ifade ile konuğunun görüşlerini aktarmasına olanak sağladığını ve gerektiğinde kendi düşüncesini de ortaya koyduğunu belirtmektedir. Yine aynı şekilde Candaş Tolga Işık da konuğun görüşlerini aktarması gerektiğini ancak çok rahatsız olduğu bir durumda tepki gösterdiğini vurgularken Balçıçek İlter ve Ruşen Çakır kendi görüşlerini paylaştıklarını ve bazı durumlarda tepki gösterdiklerini söylemektedirler. Herhangi bir tavır göstermenin doğru olmadığını belirten isimler ise Can Dündar, Gökmen Karadağ, Özge Uzun, Şirin Payzın, Oğuz Haksever olmuştur. Haksever ancak, kamuoyunun büyük bir kesiminin tepkisi ile karşılaşılacak bir durum olduğunda uyarma gereği duyduğunu vurgulamaktadır.

Ayşenur Arslan, konuğu ile farklı görüşlere sahip olması durumunda kendi görüşlerini de ifade ettiğini ancak belli bir noktadan sonra başka bir konuya geçtiğini “*Bir; ikna etmeye çalışmıyorum ama kendi görüşlerimi onun görüşleri kadar açık ifade etmeye çalışıyorum. İki; belli bir nokta da “Tamam biz seninle belli ki anlaşamayacağız, sen derdini söyledin ben söyledim, gel şuna geçelim diyorum.”* (str:127-129) şeklinde aktarmaktadır. Ayrıca Arslan, *ben her şeye rağmen bir asgari müşterek olduğumu düşünürüm daha doğrusu olması gerektiğini düşünürüm*” (str:131-132) diyerek belli konularda ortak bir görüşte birleşilmesi gerektiğini ifade etmekte ve bu konuları “*yaşam hakkı, hukuk devleti olma ilkesi, adil yargılanma hakkı, ifade ve düşünce özgürlüğü*” (str:133) şeklinde sıralamaktadır.

Balçıçek İlter ise konukları ve kendi görüşleri ile ilgili “*Genelde ters düşüyor zaten.*” (str:141) vurgusunu yapmakta ve Karşıt Görüş programında “*dayanamayıp arada sırada protesto ettiğim oluyordu.*” (str:142) diyerek tepkisini belli ettiğini ifade etmektedir. İlter bu durum ile ilgili olarak “*Eğer onu söylemezsem ben olmuyorum çünkü.*” (str:145) diyerek tepkisini belli etmesinin nedenini açıklamaktadır.

Karşıt görüşlerin savunulması durumunda İlter’den farklı bir görüş belirten Can Dündar ise “*Tavır göstermenin iyi bir teknik olduğuna da inanmıyorum*” (str:205) demektedir. Dündar izleyici için önemli olanın konuğun düşüncesi olduğuna değinirken,

bazı gazetecilerin bu tür durumlarda gösterdikleri tavrı yanlış bulduğunu detaylandırarak şöyle anlatmaktadır:

...ben orada onunla tartışmak için bulunmuyorum. Ben orada ona doğru soruları sormak için bulunuyorum. Dolayısıyla seyirci açısından benim ne düşündüğümün hiç bir önemi olmadığına inanıyorum. Olmaması gerekir. Bizde gazeteciler birer figür olarak ortaya çıktılar. Birer kimlik, şöhret, birer düşünce önderi pozisyonu takındılar. Bu mesleğin doğasında yok aslında. Meslek, mümkün olduğunca kendini gizleyerek, doğru soruları sorarak, ondan doğru bilgileri alabilmek üzerine kurulu. Siz burada kendinizi büyük bir şahsiyet yerine koyup, “ Dur, O öyle değil” diye tartışmaya başladığınız zaman o başka bir şey. O zaman siz de konuk statüsüne çıkmış oluyorsunuz. (str:207-214)

Can Dündar ile benzer bir ifade bulunan Candaş Tolga Işık ise tavrı göstermediğini belirterek “*ben bilgi almaya çalışıyorum, kendi fikrini aktarmasını sağlıyorum. Benim görüşümle çatışacağı yer o program değil. Ben genelde bir kişi konuk ediyorum ve onunla karşılıklı konuşuyorum.*” (str:238-239) vurgusunu yapmaktadır. Işık ancak “*Beni çok rahatsız eden, benim inanmadığım, söylediğinde doğruluğundan şüphe ettiğim*” (str:240) şeklinde ifade ettiği durumlar olduğunda “*ters bir soru*” (str:241) sorarak konuğunun söylediklerindeki çelişkiyi ortaya çıkardığını belirtmektedir

“*Zaten bir çok konukla benim kişisel görüşüm örtüşmedi.*” diyen Gökmen Karadağ da karşıt görüşlerin savunulması durumunda “*ben bir tavrı geliştirmem*” (str:261) demektedir. Karadağ ayrıca “*objektif olmak tam anlamıyla mümkün değildir, benim soruma yansır mesela.*” (str:266) açıklaması ile görüşlerini soruları yoluyla yansıttığının altını çizmekte ve sorularını “*Ama o soru yaralayıcı bir soru olmaz, o soru bir gazetecilik sorusu olmak zorundadır.*” (str:267) şeklinde çerçevelemektedir.

Yine aynı şekilde karşıt görüşlerin savunulması durumunda tepki göstermediğini belirten bir diğer medya profesyoneli Oğuz Haksever olmuştur. “*Bir tavrı takınmam söz konusu olamaz*” (str:278) diyen Haksever ancak, kamuoyunun büyük bir kesiminin tepkisi ile karşılaşılan bir durum olduğunda uyarma gereği duyduğunu;

Ama kamuoyunun çok büyük bir kitlesine karşı, onlar tarafından büyük bir tepkiyle karşılanacak bir laf edildiğinde, marjinal bir şey söylediğinde, onu bu söylediğine katılmayan çok büyük bir kitle olduğunu kendisine söylemeyi de bir görev adlederim. (str:293-296)

şeklinde anlatmaktadır.

Özge Uzun ters düşülen konunun önemine göre, tepki göstermeden soru sorarak bir anlamda kendi görüşünü de ifade ettiğini

Bu hangi konuda ters düştüğümüzle doğru orantılı bir şey. Yine de sakin dururum tabi ki, belli bir profesyonellik oluyor bir yerden sonra ama hatırlatırım bir kez daha. “Tamam siz bunları söylüyorsunuz ama peki bu konu ne olacak? (str:199-201)

şeklinde aktarmaktadır. Oğuz Haksever ve Can Dünder ile benzer şekilde Uzun da karşıt görüşler ifade edilirken “saygı çerçevesi” aşılmadıkça “konuğa karşı bir tepkim olmaz” (str:203) diyerek genellikle tepki vermediğini belirtmektedir.

Rıdvan Akar ise kendi düşüncesini paylaştığını fakat konuğuna da kendini ifade etmesi için olanak tanıdığını “Kendi görüşümü söylerim ama konuk hala kendi yaklaşımında ısrar ediyorsa onun kendini ifade etmesi için gerekli olan süreyi sağlamakla mükellefim.” (str:138-139) sözleri ile anlatmaktadır.

Ruşen Çakır ise “kimi zaman tartışıyorum, kimi zaman bırakıyorum konuşsun” (str:181) diyerek konuğu ile aynı görüşleri paylaşmadığı bazı durumlarda tartışarak tepkisini belli ettiğini söylemektedir. Çakır konuğuna “Biliyorsun ki ben seninle aynı düşünmüyorum ama gerçekten katıldığın için teşekkür ederiz”. (str:182) şeklinde davrandığını söylerken “Zaten düzenli izleyenler de senin pozisyonun ne, onun pozisyonu ne biliyor.” (str:183) diyerek izleyicilerin bu durumun farkında olduğunun altını çizmektedir.

Çakır’dan farklı olarak Şirin Payzın ise karşıt görüşlerin savunulması durumunda tepki göstermediğini belirtmektedir. Konuk ile aynı görüşün paylaşılmadığı durumlarla tepki göstermekle ilgili Can Dünder, Gökmen Karadağ, Özge Uzun ve Oğuz Haksever’i destekleyen bir yaklaşımla Payzın, kişisel görüşünü “Hayır. Sonuçta programın doğası bunu gerektiriyor.” şeklinde ifade etmektedir.

Özetle, haber programlarında konukların ifade ettiği görüşler ile sunucu/yorumcuların görüşleri ters düştüğünde bazı katılımcılar tavır göstermeyi doğru bulmadığını belirtirken, bazı katılımcılar kamuoyu için önem arz eden ya da kişisel olarak önemsedikleri konular hakkında kendi düşüncelerini de ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, tavır göstermenin genel itibarıyla doğru bulunmadığı ancak belli başlı konularda, sorular yoluyla ya da bizzat kendi düşüncelerini vurgulamak yoluyla ters düşülen noktanın izleyiciye belli edildiği bulgulanmıştır. Sunucu/yorumcular izleyiciye bu durumu fark ettirerek bir anlamda kamuoyuna kendi görüşlerini aktarmaktadırlar.

3.3.5. Sunucu/yorumcunun konuk ile kurduğu ilişki-mesafe dengesi (Tema 3.5)

Televizyon haber programlarına konuk olarak çağrılan kişiler ile sunucu/yorumcular bazen tanıdık, arkadaş olabilirken bazen de zıt görüşlerde olmaktadır. Ayrıca sunucu/yorumcuların ilk kez karşılaştıkları ya da statü sahibi kişiler konuk olarak programa katılabilmektedir. Böyle durumlarda medya profesyonellerinin konukları ile aralarındaki ilişki-mesafe dengesini nasıl kurdukları, bunun için neleri göz önünde bulundurdıkları önem taşımaktadır. Görüşülen katılımcılardan Ayşenur Arslan ve Ruşen Çakır gündelik hayatlarında kişilere nasıl hitap ediyorlarsa yayında da o şekilde hitap ettiklerini ifade etmişlerdir. Aksine Rıdvan Akar ise konuğunu her ne kadar tanısa da program esnasında adı ve soyadı ile hitap ettiğini belirtmiştir. Çoğu konuğu ile tanışık olduğunu belirten Balçıçek İlter ise program öncesinde konukları ile görüşmediğini söylemektedir. Aynı şekilde İlter gibi Şirin Payzın da yayın öncesi görüşme yapmadığını vurgulamıştır. Bu durumun aksi görüş belirten Oğuz Haksever ise yayın öncesinde konukları ile konuştuğunu söylerken yayın esnasında objektif olduğunun altını çizmektedir. Candaş Tolga Işık konukları ile yakın olduğunu ifade ederken, ilişki-mesafe dengesini ayarlamamanın ciddi bir sorun olduğunu söyleyen Can Dündar ile benzer şekilde Gökmen Karadağ ve Özge Uzun da eşit düzeyde bir ilişki kurmak için özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Ayşenur Arslan konuklarından genellikle yaşça büyük olmasına değinerek ilişki-mesafe dengesi ile ilgili şunları söylemektedir:

...ben de çünkü 61 yaşındayım artık, küçücük değilim ki utana sıkıla “Sayın Hasan Cemal” diyeyim, “Hasan Cemal” diye hitap ettiğim insan. Birçoğundan daha yaşım var. Hani onlara konuğum diye, kırılıp dökülüp “Sayın” diyemem, “Sen” diyorsam sen diye hitap ederim. (str:110-114)

Arslan, sözlerine “*gündelik hayatta ne diyorsam öyle hitap ederim*” (str:116) diyerek devam etmekte ve bu açıklaması ile konuklarına karşı tavrını yayında değiştirmedini belirtmektedir.

Balçıçek İter ise ilişki-mesafe dengesini korumak için farklı bir noktaya dikkat çekerek “*Birçoğu ile tanışıyoruz ama benim bir prensibim var, yayın öncesi konuklar ile görüşmüyorum.*” (str:117) demektedir. İter bu durumun sebepleri olarak şunları söylemektedir:

Birincisi “Onu sorma, bunu sorma” falan duymak istemiyorum. Kıramayacağım vs. gibi. İkincisi çok garip bir ruh hali, mesela ben size bir şey soruyorum ve siz bana hikayenizi anlatıyorsunuz, yayında onu tekrar sorduğum zaman anlatmayabiliyorsunuz çünkü insan doğası, ben psikoloji mezunuyum, ben onu anlattım diye düşünüyor. (str:119-123)

Konuklarının isteyebileceği fakat kendisinin gerçekleştiremeyeceği bir durumla karşılaşmamak ve yayın esnasında konuşulmasını sağlamak için konukları ile görüşmediğini belirten İter’in aksine Can Dündar “*Ben mutlaka yayın öncesi konuğumla görüşmek isterim*”(str:191) demektedir. Dündar, “*Biraz gerginliğini yumuşatmaya çalışırım, biraz kabaca nelerden bahsedeceğimiz üzerine soruları vermeden durmak isterim ki psikolojik hazırlık yapsın.*” (str:192-193) sözleri ile görüşmek istemesinin sebeplerini sıralamaktadır. Dündar ayrıca ilişki mesafe dengesini kurmanın zorluğundan bahsederek şunları söylemektedir:

...çok zor bir şey çünkü bir kısmı yakın arkadaşınız olabiliyor, bir kısmı çok sevdiğiniz bir insan olabiliyor, bir kısmı nefret ettiğiniz, sokakta görseniz yüzüne bakmayacağınız insanlar olabiliyor. Bu çok ciddi bir sorun, bahsettiğiniz. Hepsi ile eşit düzeyde bir ilişki kurabilmek lazım. Her zaman olmuyor, özen gösteriyorum. (str:187-190)

Candaş Tolga Işık ise konukları ile arasındaki ilişki-mesafe dengesini anlatırken “*Televizyona kadar gelip seninle konuştuğuna göre sana bir kıymet veriyordur. Sana*

kıymet veren bir adamla aran kötü olamaz.” (str:211-213) demektedir. Yayın esnasında durumun farklılaşabilmesine rağmen yayın sonrasında aynı ilişkiyi koruduğuna dikkat çeken Işık, “Orası başka bir şey yani televizyon programı başladığı an o ilişki başka bir şeye dönüyor. Ben de sorun olmuyor. Çok kavga ettiğimiz adamlarla bile program bittikten sonra çay içiyoruz. Hiç bir sıkıntı olmuyor.” (str:213-215) açıklamasını yapmaktadır.

Gökmen Karadağ ise konuklara karşı eşit bir tutum gösterilmesi gerektiğini vurgulamakta ve şu örnekleri vermektedir:

Bazıları haliyle daha protokol konuğu gibidir. Bir Başbakan bir ana muhalefet lideri... Herkese aynı mesafede olmak gibi ütöpik birşey söyleyecek değilim ama Enver Aysever benim çok yakın arkadaşımıdır, gelir ama ona Enver Bey diye hitap ederim. Onunla girdiğim diyologlarda belli olur, ona biraz daha yakın bu adam, yakın dediğim görüşüne yakın değil, biraz daha informal yürütebiliyor programı. Ama orada şu önemlidir; Enver ile birlikte kimi aldıysam o ikisine eşit bir tutum, mesafe anlamında sağlanması gereken bir şey. Başbakanla mesafeni ne kadar ayarlayabiliyorsan ana muhalefet lideriyle de o kadar ayarlamak zorundasın. Başbakan’a soru sormak konusunda ne kadar özgür ve istekliysen, ana muhalefet liderine soru sorarken de o kadar istekli ve özgür olmak zorundasın. Terside mümkün bunun yani ona soru sorarken ne kadar çekingen davranıyorsan buna soru sorarken de o kadar çekingen davranmalısın. (str:271-282)

Oğuz Haksever ise programına katılacak konuklar tanıdığı, sevdiği kişiler olsa da yayın esnasında duygularını kontrol ettiğini; “Bazıları arkadaşımıdır, bazıları büyüğümdür, bazılarında içten hayranlık duyarım, çok severim ama yayın başladığında bütün duygularımın önüne böyle bir perde, bıçak gibi demirden bir şey koymaya çalışırım.” (str: 250-252) sözleri ile ifade etmektedir.

Yayın öncesinde konuklarla görüşülmesi ile ilgili olarak Can Dünder ile benzer bir görüş belirten Haksever, “yayından önce gayet güzel sohbet ediyoruz, konuşuyoruz” demekte fakat görüşme sırasında “...konuya asla girmem” (str:246) vurgusunu yapmaktadır. “O bilinçaltı kurgu yaratıyor. Çünkü yayın öncesi konuşurlarsa beyinleri

onlara yayın başladığında, sen söyledin bir daha niye anlatıyorsun, diyor.” (str:247-248) açıklamasını yapan Haksever’in konudan söz etmemesinin sebebi Balçıçek İlter ile benzerlik taşımaktadır.

Özge Uzun konukları ile arasındaki ilişki-mesafe dengesi ile ilgili olarak “Ben herkese karşı aynı standartdayım” (str:185) demekte ve “güler yüzlü” (str:188) olduğunu vurgulamaktadır.

Rıdvan Akar ise konuğu ile her ne kadar tanışık olsa da program esnasında adı ve soyadı ile hitap ettiğini belirterek “Hiç bir konuğuma ön adı ile hitap etmem. Bu yakın arkadaşım bile olsa. O, orada Sayın X ya da adı ve soyadı ile ifade edilecek olan kişidir.” (str:144-145) demekte ayrıca konuklarına karşı “nazik”, “misafirperver” (str:146) davrandığının altını çizmektedir.

Rıdvan Akar’ın aksine Ruşen Çakır ise “Olabildiğince normal hayatta nasıl konuşuyorsam öyle konuştum” (str:171) demektedir. Konukları ile arasındaki ilişki durumunu izleyicilerin de anladıklarını ifade eden Çakır;

İzleyen insanlar kimi tanıdığımı kiminle arkadaş olduğumu bilir. Kimisine sen diye hitap ederim, kimisine ağabey derim, kimisine siz derim, bey derim. Belli bir hukukumuz olan kişilere çok daha rahat bir şekilde davranıyorum tabi ki, kaldırabildikleri ölçüde. (str:164-167)

sözleri ile konuklarına günlük hayatındaki gibi davrandığını vurgulamaktadır.

Şirin Payzın ise konukları ile arasındaki ilişki-mesafe durumu için “Benim prensibim var, başkaları öyle değil, ben hiç bir programımdan önce çağırdığım konuklarla çay, kahve içip sohbet etmem.” (str:94-95) diyerek konukları ile yayın öncesi görüşmediğini belirtmektedir. Payzın bu durumun sebebi olarak Balçıçek İlter ve Oğuz Haksever ile aynı noktaya dikkat çekmekte ve “insanlar o ön sohbette bir sürü şey söylüyorlar ve sonra onları söyledik adlediyorlar ve ondan sonra programda söylemiyorlar” (str:96-97) demektedir. Payzın ayrıca, “...aslında biz şöyle bir şey konuşsak, diye bütün konuklar gelirler, o talepleri hiç bir zaman kabul etmiyorum.” (str:105-106) diyerek konukları ile arasındaki ilişki-mesafe dengesinde bu durumlara dikkat ettiğini belirtmektedir.

Görüşülen katılımcılardan elde edilen bilgiler doğrultusunda konuklar ile kurulan ilişki-mesafe dengesi konusunda ortak bir görüş bulunmadığı ve farklı yaklaşımlar benimsendiği ortaya çıkmıştır. Bazı katılımcılar konuklarına günlük hayatlarında nasıl hitap ediyorlarsa yayında da o şekilde davrandıklarını belirtmektedir. Bazı katılımcılar ise yayın esnasında tüm konuklarına eşit mesafede yaklaşmaları gerektiğini vurgulayarak bunu sağlamak için daha resmi hitaplarda bulduklarını söylemektedir.

Bu tema ile ilgili dikkat çeken bir diğer noktayı ise sunucu/yorumcuların yayın öncesinde konukları ile görüşüp görüşmemesi yönünde verilen bilgiler oluşturmaktadır. Yayın öncesi konukları ile görüştüğünü söyleyen katılımcılar bu görüşmeyi konuklarını rahatlatmak amacı ile yaptıklarını belirtirken bazı katılımcılar ise konukları ile yayın öncesinde görüşmemeye dikkat ettiklerini ifade etmektedir. Bu durumun nedenleri arasında ise konukların yayın öncesi görüşmelerde anlattıkları konudan, yayın esnasında daha önce anlattıklarını düşünerek söz etmemeleri ve konukların sorulacak sorular vb. konularda ricalarda bulunmaları yer almaktadır. Dikkat çekilen bu nokta sunucu/yorumcuların konukları ile ilişki-mesafe dengesini kurmalarında önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Çünkü sunucu/yorumcunun tavrı, konukların isteklerinin boyutunda etkili olabileceği gibi program esnasında elde edilecek bilgilerin noksanlığına da sebebiyet verebilmektedir.

3.3.6. Sunucu/yorumcuların soruları belirleme biçimleri (Tema 3.6)

Söyleşinin en önemli yönlendiricisi olan soruların hazırlanma aşaması ve söyleşi esnasında soru sorulurken ne yapılması gerektiği oldukça önem taşıyan konular arasında yer almaktadır. Bu tema başlığı altında medya profesyonellerinin sorularını belirlerken neleri göz önünde bulundurdıkları, hangi soruyu ne zaman soracaklarına nasıl karar verdikleri ve her türlü soruyu sorup sormadıkları bulgulanmaya çalışılmıştır. Balççek İlter ve Oğuz Haksever sadece konu başlıkları çıkardıklarını ifade ederken, Ayşenur Arslan bazı durumlarda önceden hazırladığı sorular olduğunu söylemektedir. Şirin Payzın konuşmanın akışına göre sorular çıkardığını vurgularken Özge Uzun da ilk soruyu hazırladığını, diğer soruları konuşma esnasında belirlediğini belirtmektedir. Benzer şekilde Ruşen Çakır da bazı durumlarda soru hazırladığını bazen de akışa göre soru çıkardığını ifade etmektedir. Gökmen Karadağ ise konunun en önemli yanını

sorarak başladığını bazı durumlarda ise bunun tersi şekilde bir yöntem izlediğine dikkat çekerken Can Dünder ve Rıdvan Akar zor soruları programın sonuna doğru sorduklarını belirtmişlerdir. Candaş Tolga Işık ise farklı bir noktaya değinerek sorularla ilgili izleyicinin işini kolaylaştırdığını söylemiştir.

Akıllarına gelen soruları sorup sormadıklarına ilişkin olarak görüşülen medya profesyonellerinden Candaş Tolga Işık, Gökmen Karadağ, Özge Uzun her soruyu sormadıklarını belirtmişlerdir. Rıdvan Akar ve Ruşen Çakır aklındaki soruları sorduğunu, Balçıçek İter ise her şeyin sorulabileceğine inandığını söylerken Şirin Payzın da benzer şekilde belli konular hariç aklındakileri sorduğunu ifade etmiştir. Ayşenur Arslan ise aklındaki her soruyu değil sorulması gerektiğine inandığı soruları sorduğunu vurgulamıştır. Oğuz Haksever ise bu konu ile ilgili olarak aklına gelen soruyu uygun bir hale getirebildiyse sorduğunu belirtmektedir.

Ayşenur Arslan sorularını “*günün öne çıkan konuları*”nın (str:140) belirlediğini söylerken bazı durumlarda sorularını hazırladığını bazı durumlarda ise yayın esnasında soruların oluştuğunu “*Bazen bir sözcük bir soruyu çağırıyor, bazen bir isim, bir anektot, bir anı bir soruyu çağırıyor. Bazen de elimde daha önceden hazırladığım sorular oluyor mutlaka yanıtlanmasını düşündüğüm.*” (str:140-142) sözleri ile ifade etmektedir.

Arslan aklına gelen her soruyu sorup sormadığına “*Elbette hayır çünkü aklıma çok tuhaf şeyler de gelir.*” (str:145) demekte fakat sorulması gerektiğini düşündüğü soruları sorduğunu;

Bence sorulmayacak soru yoktur sadece nasıl soracağınız önemlidir. Aklıma gelen demiyeyim ama sorulması gerektiğine inandığım her şeyi sorarım. Çok özel durumlar hariç, onun için önceden izin almaya çalışırım. (str:146-148)

şeklinde ifade etmektedir.

Balçıçek İter ise soru hazırlamak yerine “*Sadece başlıkları*” çıkarttığını ve hangi soruyu ne zaman soracağına “*Ona orada karar veriyorum.*” (str:152) diyerek program esnasında karar verdiğini belirtmektedir. İter ayrıca aklına gelen soruları sorduğunu ancak özel hayat ile ilgili durumlarda dikkatli davrandığını şu şekilde anlatmaktadır:

Ben herkese her şeyin sorulabileceğine inanıyorum. Özel hayat sormam örneğin, çok ilgimi çekmez. O özel hayat anlatıldığı zaman bir public (kamu) menfaati olacaksa eğer peki, ama onun dışında özel hayat beni ilgilendirmez. (str:158-160)

Can Dündar ise hangi sorunun ne zaman sorulacağına karar verirken konuğa göre bu durumun değiştiğini söylemekte ve sorulara nasıl karar verdiğini detayları ile şu şekilde anlatmaktadır:

Bu bir taktik savaştır aslında konuk ile sizin aranızdaki ve her konukta onun stratejisi değişir. Bazı konukta önden yumuşatırsınız, “ben senin güveneceğin adamın” konusunda ikna edersiniz. İlk iki dakika, hiç bir zarar gelmeyecek benden merak etmeye ikna edersiniz. İkinci iki dakika da bunun ne kadar yanlış bir algı olduğunu kanıtlarsınız ona. Öyle de olmalıdır. Bir röportajcı karşısındakine yalakalık etmek için röportaj yapmaz, mutlaka bilgi almak ister. (str:221-226)

Dündar ayrıca bazı durumlarda “*aklımda en son soracağım soruyu başa alırım... Uzun bir konferans veremeye hazırlandığımı anlarsam ilk sorudan onu engellemek için en ters sorudan başlarım.*” (str:231-232) demekte ve soru sorarken izlediği yöntemin “*tamamen konuya ve konuğa göre*” (str:233) değiştiğini vurgulamaktadır.

Candaş Tolga Işık ise soruların belirlenmesi ve hangi sorunun ne zaman sorulacağı ile ilgili “*plan yapmıyorum*” (str:227) demekte ve farklı bir noktaya dikkat çekerek “*İzleyici kolaylaştırıyor işi*” (str:110) ifadesi ile bazı durumlarda kendi sorularını izleyiciden gelen sorular şeklinde aktardığını şu şekilde anlatmaktadır:

Türkiye çok sıkıntılı bir dönemde, her soruyu soramıyorsun karşındaki adama, sonra başına belalar geliyor, dolayısıyla şöyle yaptığın da sorun olmuyor; “Bir izleyicimiz şunu soruyor” diyorsun, soruyu izleyici sormuyor, senin sormadığın soru o. Çok sert bir soruyu izleyici sorduğunda, konuk o kadar tepki gösteremiyor. Hele siyasetçi ise hiç gösteremiyor. (str:110-114)

Ayrıca Işık, program esnasında “*Aklına her geleni her an soramıyorsun.*” (str:218) diyerek aklındaki soruları sormak için dikkat ettiği unsurlar olduğunu “*Röportaj çok gergin gidiyorsa karşındakini daha da gelecek bir soru sormayabilirsin. Adamın*

gülmesini, bir espri yapmasını, sizin bir espri yapmanızı beklersin. Onu yaptığında sorarsın aklındaki o tehlikeli soruyu.” (str:218-221) sözleri ile belirtmektedir.

Gökmen Karadağ ise Can Dünder ile benzer şekilde hangi soruyu ne zaman soracağı ile ilgili farklı yöntemler izlediğini belirtmektedir. Karadağ genellikle “*en flaş*” (str:300), “*en önemli*” (str:301) ve “*en çok konuşulan*” (str:302) konuyu sorarak programa başladığını ifade etmekte ve bunun nedenini “*Önce bu konu hakkındaki tavırlarını izleyicilerin hemen birkaç dakika içerisinde hissedebilecekleri bir söyleşi ile başlamak durumundayım.*” (str:302-304) şeklinde ifade etmektedir. Karadağ bazı durumlarda ise tersi bir yöntem izleyerek flash soruyu “*en sona saklayacak şekilde*” (str:308) davrandığını çünkü bazı bilgilere ulaşmanın bu yöntem ile mümkün olduğunu “*...konuğu alıştırma alıştırma, programa ısındıra ısındıra elde edebileceğimiz birtakım bilgiler vardır. Pat diye sorduğunda elde edemeyeceğin bilgilerdir onlar, alamayacağın yanıtlardır.*” (str:305-307) sözleri ile açıklamaktadır.

Görüşülen bir diğer medya profesyoneli Oğuz Haksever “*genellikle konu başlıkları*” (str:84) çıkararak programda soracağı soruları hazırladığını belirterek Balçiçek İltter ile benzer bir cevap vermiştir. Haksever, hangi soruyu ne zaman soracağı ile ilgili olarak ilk soruyu belirlediğini ve diğer soruların program esnasında belirlendiğini şu şekilde anlatmaktadır:

İlk soruyu çok iyi planlamaya çalışırım, gerisi kendiliğinden gelir. Eğer hazırlandıysanız, amacınız da kamuoyunun serbestçe oluşmasına katkıda bulunmaksa gerisi çorap söküğü gibi gelir. Bu tabi biraz – orada mütevazı olmaya gerek yok- ustalık işi. (str:302-305)

Haksever program esnasında aklına gelen sorularla ilgili olarak “*Her soruyu sormam tabi*” demekte eğer “*Usturuplu bir şekle*” (str:307) getirebildiyse bu soruları sorduğunu belirtmektedir.

Hangi sorunun ne zaman sorulacağı ile ilgili Haksever’in izlediği yöntemine benzer şekilde Özge Uzun da ilk soruyu belirlediğini söylemekte ve sonrasında izlediği yöntemi “*Benim başlangıçta mutlaka bir pasım, sorum vardır. Genelde uzatmamaya çalışırım soruyu, süre kalsın diye. İlk soru önemlidir, ilk soru olayı açar ondan sonra da diğer sorular gelir.*” (str:220-221) şeklinde ifade etmektedir. Diğer soruları “*önemli olan konuştuğu anda soru üretebilmek, onun söylediklerinden çıkarabilmek*” (str:87)

sözleri ile programın gidişatına göre belirlediğini belirten Özge Uzun bu durumda dinlemenin önemine vurgu yaparak “*Dinlemek önemli, eğer karşınızdaki konuk “Az önce de söylediğim gibi” diyerek cümleye başlıyorsa işte o zaman yandınız. Bu ben seni az önce dinlemedim anlamına geliyor.*” (str:223-225) saptamasını yapmaktadır.

Rıdvan Akar ise zor soruları programın sonuna sakladığını ve konuklarına kendilerini ifade etmeleri için zaman tanıdıktan sonra sorularını sorduğunu detayları ile şu şekilde anlatmaktadır:

Ben genellikle konukların önce kendilerini ifade edecekleri zamanı tanır kendi sorularımı ikinci plana bırakırım asıl sormam gereken soruları. Bunun avantajı şudur; program bitmez. Programın asayişini sağlamış olursunuz. İkinci olarak da konukla artık aranızda bir dil, bir iletişim kurulmuş olur. Konuk sizin niyetinizin kötü olmadığı konusunda artık emindir. O sorudan da olumsuz bir sonuç çıkarmayacaktır. O yüzden de zor soruları her zaman sona saklarım. (str:155-160)

Akar ayrıca aklındaki soruları program esnasında sorması ile ilgili “*Sorarım*” (str:163) cevabını vermektedir. Yine aynı şekilde Ruşen Çakır da aklındaki soruları sorduğunu “*Bazı şeyler var ki muhakkak sormalyım, kesin soracağım diye düşündüğüm şeyleri, bazen en sonda son saniye de bile sorduğum oluyor*” sözleri ile belirtmektedir. Ruşen Çakır soruların belirlenme süreci ile ilgili olarak ise “*Bazen önceden hazırladığımız oluyor*”(str:192), “*bazen akışta geliyor*” (str:193) demektedir. Ayrıca Çakır, soruların niteliğine değinerek şunları öne çıkarmaktadır:

Sorunun önyargısız olması lazım, karşı tarafı ürkütmemesi lazım, onu rahatlatacak ama aynı zamanda yer yer söylemek istemediklerini de söylemesine yol açacak şekilde olması lazım. (str:59-61)

Şirin Payzın ise “*Ben tamamıyla doğaçlama çalışıyorum.*” (str:124) demekte ve şunları söylemektedir:

Herkesin metodu farklı, bazısı sıra sıra gider işte “Önce şu sorudan başlayacağım”. Ben tamamıyla ortaya programın girişinde bir soru atıp, ana konu ile ilgili bir soru atıp, ondan sonra onun etrafından halka halka genişleyerek gitmeyi seviyorum. Kategorik davranmayı ben çok sevmiyorum. (str:124-127)

Aklına gelen soruları sorması ile ilgili “*Evet*” (str:136) cevabını veren Payzın, bu durumla ilgili dikkat ettiği unsurlar olduğunu da “*özel hayatına müdahale değilse, birisinin özelliğini ifşa eden, ortaya çıkaran bir soru değilse konuya dair her türlü soruyu sorarım.*” (str:136-137) sözleri ile ifade etmektedir.

Soruların belirlenme biçimi ile ilgili olarak bazı katılımcıların soruları önceden belirlediği, bazılarının ise sadece değinmek istedikleri konu başlıklarını hazırladıkları, program esnasında, akışa göre sorular çıkardıkları bulgulanmıştır. Medya profesyonellerinin üzerinde durduğu önemli noktalardan biri soruların hangi zamanda sorulacağına karar verme süreçleri ile ilgili olmuştur. Katılımcılar programa en önemli soru ile başladıklarını ya da konuğun durumuna göre daha kolay sorular ile başlayarak zor soruları program sonunda sormayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca ilk sorunun önemine ve konuğu dinleyerek soru çıkarmanın gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Akıllarına gelen her soruya haber programlarında yer veremediğini belirten katılımcılar olduğu gibi tersi görüş bildiren katılımcılar da bulunmaktadır. Akıllarındaki soruları sorduklarını ifade eden katılımcılar, üslup tarzını, özel hayat vb. durumlara dikkat edilmesi gerektiğini önemli bir unsur olarak belirtmiştir.

3.3.7. Sunucu/yorumcular program esnasında duygularını yansıtmalı mı? (Tema 3.7)

Bu tema başlığı altında medya profesyonellerinin program esnasında duygularını belli edip etmedikleri araştırılarak bu konuda ki yaklaşımlarının sebepleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bazı araştırmacılar yayın esnasında duyguların belli edilmemesi gerektiğini savunurken kimi araştırmacılar ise belli bir sınırı aşmamak kaydı ile duyguların belli edilmesinde bir sakınca olmadığını savunmaktadır. Ayşenur Arslan kontrollü olmak kaydı ile duyguların belli edilmesi gerektiğini söylerken benzer şekilde Can Dünder ve Gökmen Karadağ duyguların yansıtılabileceğini fakat öne çıkarılmaması gerektiğini belirtmektedir. Candaş Tolga Işık ve Oğuz Haksever ise duygularını belli ettiklerini yine aynı şekilde Balçıçek İlter ve Şirin Payzın da tavırlarının anlaşılması için duygularını belli ettiklerini ifade etmektedir. Özge Uzun belli durumlarda duygularını yansıtılmaktan kaçınmadığını söylerken diğer katılımcılardan farklı olarak Rıdvan Akar ve Ruşen Çakır duygularını kontrol ettiklerini vurgulamaktadır.

Ayşenur Arslan yayın esnasında “*Hüngür şakır ağlamamalı*” (str:121) diyerek her türlü duygusunu kontrollü olarak paylaştığını şu şekilde ifade etmektedir:

...kontrollü güçtür hep aslanan benim için. Öfkede de, üzüntüde de, mutlulukta, keyifte, kahkahada kontrollü olmak kaydıyla ben hepsinin paylaşılması gerektiğini düşünüyorum. (str:121-123)

Balçışek İlter ise “*Ben her şeyimi belli ediyorum*” (str:130) diyerek duygularını belli etmek yoluyla tavrını ortaya koyduğunun altını çizmekte ve “*Balçışek İlter’in bir duruşu var, bir tavrı var ve tarzı var. Onu görmezse izleyici diyecek ki “Ver soruları gitsin.” O yüzden de duygularımı, fikirlerimi, düşüncelerimi açıklıyorum.*” (str:135-137) demektedir.

Can Dündar ise benzer şekilde duyguların belli edilmesi gerektiğini söylemekte fakat tamamıyla duyguların ön plana çıkarılmasını da yanlış bulduğunu belirterek şöyle devam etmektedir:

Ben bir makine değilim dolayısıyla öyle olmak istemem yani duygusuz bir robot. Sadece önceden önüne yazdığı soruları soruyor, böyle bir insan olmak istemem çünkü duygularım var, düşüncelerim var. Bu konuya dair bilgim var, ilgim ya da ön yargım var. Fakat tamamen duygularını öne çıkaran bir yayıncılığa da inanmıyorum. Mesleğe zarar verdiğini düşünüyorum. Ekranda karşısında röportaj yaptığı adamla kavga eden ya da onun söylediklerinden duygulanıp ağlamaya başlayan, omzuna yatırıp teselli etmeye çalışan bir insan olmamalıyız. (str:244-250)

Candaş Tolga Işık ise duyguların belli edilmesi gerektiğini ve kendisinin de duygularını belli etmekten çekinmediğini “*Çok belli ederim. Bence etmeli zaten, öbürü çok sahtekarlık olur*” (str:249) sözleri ile anlatmakta ve “*Ben hiçbir mahsur görmüyorum. Sinirlendiğimde sinirleniyorum, güldüğümde gülüyorum.*” (str:254-255) diyerek bu düşüncesini desteklemektedir.

Işık’ın aksine Gökmen Karadağ ise “*Çoğu zaman*” (str:291) duygularını kontrol ettiğini belirtmektedir. Karadağ duyguların öne çıkarılmasından yana olmadığını ancak bazı durumlarda kontrollü bir şekilde duyguların belli edilebileceğini vurgulamakta ve Can Dündar’ın da sözünü ettiği “robot” benzetmesini yaparak şunları söylemektedir:

Ama şöyle bir şey de var, robot gibi görünmek de hoş değil. Siz de bir insansınız, sizin de duygularınız olabilir, ağlayayazdığımız, sinirlendiğiniz durumlar olabilir. Tümüyle duygusuz birer robot gibi görünmek değil, çok fazla öne çıkarmak da değil, onu çok iyi bir dengede kontrol etmek. (str:291-295)

Görüşülen diğer medya profesyonellerinden Oğuz Haksever ise duyguların yansıtılması gerektiğini “...üzücü bir olay olmuş, ben de üzülüyorum veya endişe verici bir olay olmuş ben de endişe ediyorum, niye yüzüme yansıtmayayım ki! Niye ifadelerime yansıtmayayım ki. Olabilir.” (str:262-264) sözleri ile ifade etmektedir.

Özge Uzun ise özellikle “*Toplumun genelini ilgilendiren konularda*” (str:232) duygularını ifade ettiğinin altını çizmektedir. Uzun yayın esnasında duygularını yorum yaparak da belli ettiğini şu şekilde anlatmaktadır:

Senin de için yanıyor, bir çocuğun ölümü, katledilmesi, şehitler... Bunda ister istemez moralin bozuluyor, yorumda bulunuyorsun. Hatta çocuğunu öldüren bir anne için “Allah seni nasıl biliyorsa öyle yapsın “dedim ben. O konuda milyonların sesi olduğumu düşünüyorum. (str:232-235)

Uzun ile benzer şekilde duygularını belli ettiğini söyleyen katılımcılardan farklı olarak Rıdvan Akar “*Duygularımı kontrol ediyorum. Sinirlenmemeye kesinlikle gayret ediyorum. Bunun istisnası varsa hatırlamıyorum.*” (sytr:170-171) diyerek özellikle kontrollü davranmaya dikkat ettiğini belirtmektedir.

Ruşen Çakır da bu düşünceleri destekleyen bir yaklaşımla duyguların geri planda tutulması gerektiğini vurgulayarak kişisel görüşünü “...*kişisel meselelerinizi oraya taşımamanız lazım. Ben hayatta hiç hazetmediğim insanı konuk olarak çağırdım yani. Çünkü onların o zamanda çağrılması gerekiyordu. Nötr olmaya çalıştım, duygularınızı geri planda tutmanız gerekiyor.*” (str:39-41) şeklinde ifade etmektedir. Çakır ayrıca “*Bu zor bir iş*” (str:208), “*Bir yerde tutamıyorsunuz kendinizi, olabildiğince nötr olmak lazım ama bu öyle “he” deyince olabilen bir şey değil.*” (str:211-212) diyerek duyguları kontrol etmenin zorluğuna da dikkat çekmektedir.

Şirin Payzın ise duygularını belli ettiğini söylemekte ve “*Sonuçta biz hepimiz gazeteciyiz çeşitli tavırlarımız olacak tabi ki.*” (str:111) sözleri ile duygularını tavrını ortaya çıkarmak adına belli ettiğini ifade etmektedir. Payzın bu durumun da “*bir sınırı*”

(str:114) olduğunu belirterek “*her dakika kendini parçalayan, hümgür şarıl ağlayan*”(str:115) insanlar olmamak gerektiğini söyleyerek “*insani tepkiler vermekte son derece normal*” (str:116) demektedir.

Özetle, medya profesyonellerinin görüşleri doğrultusunda duyguların yayın esnasında belli edilip edilmemesi ile ilgili olarak farklı görüşler dile getirilmiştir. Duygularını belli etmekten kaçınmadığını ifade eden katılımcılar olduğu gibi kontrollü olmak gerektiğinin altını çizen ya da duygularını yansıtmayı tercih etmediğini belirten katılımcılar olmuştur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda duyguların abartılmadan, kontrollü bir şekilde yansıtılması gerektiği önem arz etmekte ve bu durum çoğu katılımcı için ortak görüşü oluşturmaktadır. Özellikle belli durumlarda hassasiyetlerini göstermekten kaçınmadığını ifade eden katılımcılar bir anlamda kendi fikirlerini ve tavırlarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sunucu/yorumcuların program esnasında duygularını yansıtılmalarının, belli konularda ne düşündüklerine dair izleyiciye mesaj vermelerini sağladığı söylenebilir.

3.4. Sunucu/yorumcuların Amaçları (Tema 4)

Haber söyleşisinin önceden belirlenmiş bir amacı vardır. Kamuoyunu gündemde tartışılan ya da gerektiğinde sıcak gündem dışındaki konular ile ilgili bilgilendirmek bu amaçlar arasında yer almaktadır. Ayrıca soru sorma işini yapan kişi bunu kamu adına yapmalıdır (Kabaş, 2009: 92). Dolayısıyla bu amaçlar söyleşiyi gerçekleştiren sunucu/yorumcuların da amaçlarını oluşturmaktadır. Bu tema başlığı altında görüşülen medya profesyonellerinin, günümüzdeki haber program türündeki söyleşi ve röportaj programlarının kamuoyunu bilgilendirmesi konusundaki düşüncelerine yer verilmektedir. Ayrıca “kamu adına soru sorma“ konusunda katılımcıların kendilerini nasıl konumlandıkları ve mesaj verme kaygısı taşıyıp taşımadıkları diğer alt temalar altında incelenmiştir.

3.4.1. Kamuoyunu bilgilendirme (Tema 4.1)

Kamuoyunun oluşması ve yönlendirilmesinde demokratik kitle örgütleri, üniversiteler, siyasi partiler ve medya oldukça önemli rol oynamaktadır. Hatta Türkiye’de bu araçlar içinde medyanın etkisinin diğerlerine göre daha fazla olduğu gözlenmektedir. Medya artık pek çok ülke de en belirleyici araç konumundadır (Vural,

2000: 125). Medyanın kamuoyu oluşturma ve yönlendirmedeki bu etkisinde özellikle televizyonun, dolayısıyla televizyon haber programlarının etkisinin büyük olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu tema başlığı altında günümüz Türk televizyon medyasında, haber program türündeki söyleşi ve röportaj programlarının kamuoyunu bilgilendirme işlevi ile ilgili olarak katılımcıların görüşleri hakkında bilgiler elde edilmiştir. Ayşenur Arslan ve Oğuz Haksever haber söyleşi programlarının kamuoyunu bilgilendirdiğini belirtmiştir. Balçıçek İlter, bu tür programların kamuoyunu bilgilendirdiğini söylerken eleştirilecek yönlerinin olduğuna da dikkat çekmektedir. Aynı şekilde Gökmen Karadağ da belli bir katkısı olmasına rağmen eleştirilebilecek yanları olduğunun özellikle altını çizmektedir. Bazı programların kamuoyunu bilgilendirdiğini belirten Özge Uzun gibi Can Dünder da kısmen bilgilendirdiğini ifade etmekte, Şirin Payzın ise ideal durumda olunmadığına vurgu yapmaktadır. Haber söyleşi programlarının kamuoyunu bilgilendirmediğini söyleyerek diğer katılımcılardan farklı görüş bildirenler ise Candaş Tolga Işık, Rıdvan Akar ve Ruşen Çakır olmuştur.

Ayşenur Arslan haber program türündeki söyleşi ve röportaj programlarının kamuoyunu bilgilendirip bilgilendirmediğine dair düşüncesini “*Elbette, çok sınırlıdır bu belki ama elbette.*” (str:174) sözleri ile ifade etmektedir. Arslan ayrıca bu durumla ilgili olarak izleyicinin algısının da önemli bir faktör olduğunu “*bir algı düzeyi vardır.*” diyerek Mevlana’nın “*Bir testiği okyanusa daldırın, ancak kendisi kadar su alır*” (str:175) sözü ile açıklamaktadır.

Balçıçek İlter de benzer şekilde bu programların kamuoyunu bilgilendirdiğine inandığını “*Evet.*” (str:202) cevabını vererek belirtmekte fakat eleştirilecek yanlarının da olduğunu “*Tabi eleştirilecek yönlerimiz var. Daha iyi olabilir çok daha farklı olabilir ama inanıyorum ben.*” (str: 202-203) şeklinde ifade etmektedir.

Can Dünder ise “*Kısmen, yani tamamen diyemeyeceğim, asla da diyemem.*” (str:283) açıklaması ile kamuoyunu bilgilendirme konusunda bu tür programların tamamen etkili olmadığını altını çizmektedir. Dünder uzmanların görüşlerinin aktarılması konusunda bu programların işlevine dikkat çekerek olumlu özelliklerini şu şekilde anlatmaktadır:

Mesela uzman görüşü meselesinde bir gelişme olduğunu düşünüyorum. Bir kriz patlıyor, işte Hamas krizi, Hamas konusunda çalışan biri geliyor ve altı

dakika içinde üç soruya cevap veriyor ve pırl pırl bir şeyle çıkıyor. O zaman spotlar halinde işin özünü anlamış oluyorsunuz. Buna büyük hayranlık duyuyorum ve buna çok ihtiyaç olduğuna inanıyorum. (str:283-287)

Haber program türündeki söyleşi ve röportaj programlarının olumsuz yanını ise;

..bir takım şeyler var ki bazen dakikalarca, saatlerce sürüyor. Siz gerilip kalkıyorsunuz ekranın başından. Öfke dışında hiçbirşey kalmıyor sizde. Ne yazık ki tanık olduğumuz çoğu program böyle. Bunun iyi bir format olmadığını, bir yararının da olmadığını düşünüyorum. Ama seyircisi çok. (str:291-293)

şeklinde ifade eden Dündar, bu programların izleyiciler tarafından tercih edildiğini belirtmekte ve “*Tartışma programları çıkışta bence. Toplumsal gerilim, muhalefet ihtiyacı, söz söyleme imkanları daraldıkça bu tür programlara ihtiyaç artıyor.*” (str:298-299) demektedir.

Can Dündar gibi Candaş Tolga Işık da tartışma programları ile ilgili aynı görüşü paylaşmakta ve “*Ben hiç faydası olduğuna inanmıyorum tartışma programlarının*” (str:278) demektedir. Ayrıca Işık, haber söyleşi programlarının kamuoyunu bilgilendirmediğini “*Kamuoyunu bilgilendirdiğine inanmıyorum. Berbat buluyorum.*” (str:276) sözleri ile ifade etmektedir.

Görüşülen bir diğer medya profesyoneli Gökmen Karadağ ise toplumumuzda okuma oranının düşük olması nedeniyle haber programlarının önemli bir role sahip olduğunu belirtmekte ve kamu yararının da izlenme oranları ile ilgili olduğu saptamasını yaparak düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

...okuma oranı hayli düşük bir topluma yayın yapıyoruz. Aslında bizim gibi programların reytingleri biraz daha yüksek olsa eminim kamusal faydamız daha yüksek olacak. Ama biz hala bu kadar uğraşmamıza rağmen halkın büyük kısmı dizilerle meşgul olduğu için kamusal faydamız da kısıtlı oluyor. Ama nihayetinde bir televizyon programıyız, televizyon programı ister istemez bütün detayları aktarmakla yükümlü değildir. Bütün meseleler bir televizyon programının ele alındığı süre anlamında çözülecek diye bir kural yoktur. (str:181-187)

Ayrıca Karadağ, kamuoyunun bilgilendirilmesinde bu programların rolü olduğuna değinmekte fakat eleştirilecek yanlarının da olduğunun altını çizerek şunları söylemektedir:

Valla kötünün iyisi diyeyim buna. Şöyle kötünün iyisi diyeceğim, Türkiye çok az kitap okuyan bir toplum. Gazete tirajlarımız ortada ve bu tirajların büyük kısmı da fikir gazetesi tirajı değil yani, malum gazete sayfalarının neyle dolu olduğu. Dolayısıyla böyle bir ortamda ben haber tartışma programlarının her ne kadar eleştirilebilecek yanları olsa da, nihayetinde hep sanki belli insanların ekrana çıkarılması gibi eleştiriler, onlara hak vermekle birlikte, ben haber programlarının “Bu dünyada bu memlekette neler olup bitiyor?” sorusunu merak eden kesimler için çok iyi bir olanak sunduğunu düşünüyorum. Keşke daha fazla izlense. (str:328-335)

Deneyimli haberci Oğuz Haksever ise kamuoyunun bu programlar ile bilgilendiğini “*Kesinlikle ve bu çok hoş bir şey.*” (str:359) sözleri ile ifade etmekte ve şöyle devam etmektedir:

Eskiden bu kadar çok çeşitli tartışma platformu yoktu Türkiye’de. Haftada bir açıkoturum olurdu ama şimdi her kanalda aynı konuda, farklı konuklarla, aynı anda yayınlar var. Olağanüstü güzel bir şey. İnsanlar oturdukları yerde, fazla yorulmadan bir yerde, bilgi sahibi oluyorlar daha ne olsun. (str:359-363)

Özge Uzun ise bazı programların kamuoyunu bilgilendirme işlevini yerine getirdiğini, bazılarının ise getirmediğini “*Bilgilendiren var ama bazı yerlerde çok sinir bozuyor. Benim bile sınırlarım bozulabiliyor.*” (str:255) sözleri ile belirtmektedir. Uzun, bu programların amaçlarının dışına çıkabildiğini ve insanların fikirlerinin değil egolarının çatıştığı bir ortama dönüştüğünü “*Çünkü orada amaç ne, fikirleri çarpıştırmak, fikirleri konuşturmak, biraz beyin fırtınası yapılmasını sağlamak. Ama olay bazen öyle bir noktaya varıyor ki, kimsenin ne dediğini anlamıyorsun. Bir anda insanların egolarının ön plana çıktığını görüyorsun. Bu da senin direk o kanalı kapatmana neden oluyor.*” (str:256-259) şeklinde vurgulamaktadır.

Rıdvan Akar ise haber söyleşi programlarının kamuoyunu bilgilendirdiğini düşünmediğini “*Hayır, düşünmüyorum*” ifadesi ile vurgulamaktadır. Akar, “*Burada çok*

temel olan saik reyting kaygısıdır” (str:194) diyerek bu programlarda önem verilen reyting olduğunun altını çizmektedir. *“Şimdi aslında ilginç bir sürece doğru gidiyoruz.”* (str:195) saptamasını yapan Akar bu düşüncesini ise şu şekilde açıklamaktadır:

İnsanlar artık kavga seyretmekten fena halde yoruldu. Polemik seyretmekten çok sıkıldılar. Onun yerine daha çok anlatılan konuyla ilgili exper (uzman) olan kişilerin ne düşündüklerini anlamak, öğrenmek ve bilgilenmek istiyorlar. (str:198-201)

Akar ile benzer şekilde, özellikle haber söyleşi programlarından özellikle tartışma programlarının kamuoyunu bilgilendirdiğini düşünmediğini belirten bir diğer katılımcı Ruşen Çakır olmuştur. Çakır, *“Türkiye’de özellikle son dönemdeki tartışma programlarının hiç birini izlemiyorum.”* (str:244) diyerek kendisinin de bu programlardan faydalanmadığını *“Ben şahsen bir şey öğrenmiyorum ondan. Özellikle kavga olan programları izlemiyorum, haz ettiğim şeyler değil.”*(str:245-246) sözleri ile belirtmektedir.

Görüşülen diğer medya profesyonellerinden Şirin Payzın ise haber söyleşi programlarının kamuoyunu bilgilendirdiğine düşündüğünü *“Evet.”* (str:157) diyerek ifade etmektedir. Ancak istenen durumda olmadığını da altını çizerek *“Yani ideal durumda mıyız? Onu söyleyemem, ideal durumda kesinlikle değiliz de yani programına göre değişir bu.”* (str:157-158) demektedir.

Özetle, Türk televizyon medyasında, haber program türündeki söyleşi ve röportaj programlarının kamuoyunu bilgilendirme işlevi ile ilgili olarak farklı görüşler belirtilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda şu ayırım dikkat çekmektedir. Fikirlerin açıklanmasına, görüşlerin aktarılmasına olanak sağlayan haber söyleşi programlarının kısmen ya da tamamen kamuyu bilgilendirdiği düşünülürken, özellikle tartışmaya ve kavgaya odaklı programların kamuoyunun bilgilendirilmesinde herhangi bir payı olmadığı belirtilmiştir.

3.4.2. Kamu adına soru sorma (Tema 4.2)

Soru sorarken sokaktaki vatandaşın sorunlarını ilgilendiren, merak ettiği ve sormak isteyeceği soruların tahmin edilerek bu soruların da cevaplarının aranması gerekmektedir. (Hyde, 1975: 15). Bu bağlamda habercilerin kamu adına soru sorma

bilincine sahip olması beklenmektedir. “Kamu adına soru sorma” konusunda araştırmaya katılan medya profesyonellerinin kendilerini nasıl konumlandıkları bu tema başlığı altında belirlenmeye çalışılmıştır. Candaş Tolga Işık, Gökmen Karadağ, Oğuz Haksever, Ruşen Çakır ve Şirin Payzın kamu adına soru sorduklarını belirtmiştir. Yine Can Dünder da kamu adına soru sormaya çalıştığını ifade etmiştir. Ayşenur Arslan kendi adına sorduğu soruların aynı zamanda kamuyu ilgilendiren sorular olduğu söylerken Balçıçek İlter özellikle kamu yararı olsun diye sormadığını, kendi adına sorduğunu belirtmektedir. Özge Uzun ise başka bir noktaya dikkat çekerek buna izleyicilerin karar verebileceğini söylemektedir. Rıdvan Akar ise genelde böyle bir amaç taşınmadığını vurgulamıştır.

Ayşenur Arslan programında soruları “*Ben kendi adıma soruyorum*” (str:186) şeklinde ifade etmekte ve bu soruların insanların da sormak isteyebileceği sorular olduğunu belirterek bir anlamda kamu adına soru sordugunu şöyle anlatmaktadır:

...bunların aynı zamanda insanların da sormak isteyeceği sorular olduğunu düşünüyorum. Neticede kamu adına soruyoruz, benim kişisel merakım olsa telefonla sorarım, ekranda yapmam. Bizler kamu adına hesap sormalıyız. Kamuoyu bundan ne kadar yararlanır, kamu yönetimi ne der bilmiyorum artık. (str:187-190)

Arslan ile benzer bir ifadeyle Balçıçek İlter de “*ben kendi adıma soruyorum.*” (str:123) demekte ancak farklı olarak kamu yararı kaygısı taşımadığını belirtmektedir. İlter ayrıca magazin soruları sormadığını, kamunun ilgisini çeken sorular sordugunu;

Ben duruşu olan bir gazeteciyim, gündem sayfalarında köşe yazıyorum, gündemi takip ediyorum, siyasi olaylara duyarlıyım onun üzerine kalem oynatıyorum. Dolayısıyla benim sorularım hiçbir zaman magazin soruları olmuyor. Kamunun ilgisini çekebilecek ya da kamu yararına olan soru oluyor ama bu kamu yararına olsun diye de sormuyorum açıkçası. (str:214-218)

şeklinde aktarmaktadır.

Görüşülen diğer katılımcılardan Can Dünder ise kamu adına soru sormak konusunda “*En azından o niyeteydim*” (str:311) açıklamasını yapmaktadır. Dünder, “*Şunu biliyorum, seyirci oturduğu yerde, birisi onun adına hesap sorsun istiyor. O birisi*

de sizsiniz. Onun sorumluluğunu hissedersiniz üstünüzde. Egonuz çok şişip de önünüzü göremez hale getirmediyse. Evet niyetim oydu. Ne kadar yapabildiğimi başkaları takdir edecek.” (str:315-318) sözleri ile kamu adına soru sorma sorumluluğunu hissettiğini vurgulamaktadır.

Candaş Tolga Işık ise kamu adına soru sorma konusunda kendini nasıl konumlandığını *“bence benim yaptığım iş bu”* (str:286) diyerek belirtmektedir. Sokaktaki insanların merak ettiği konuları sorduğunun altını çizen Işık, kamuoyunu bilgilendirmek ile ilgili şu düşüncelere sahip bulunmaktadır:

Ben sokağın sorusunu sorduğuma eminim. Zaten öyle geri bildirimler geliyor. Yalakalık yaptığımızda oluyordur, sevdiğimiz bir adamdır, çok üzülmesin isteriz ama ben kim olursa olsun sokağın sorusunu sorduğuma eminim. Belki de yaptığım iyi bir şey bu. Ve sokaktaki insanın sorduğu biçimde soruyorum, öyle kırıla kırıla sormadığım için belki onların da hoşuna gidiyor. Bilgi vermek ve bilgi almak bir kamu hizmeti ise ben o kamu hizmetini yaptığıma eminim. (str:286-291)

Kamu adına soru sorduğunu belirten katılımcılardan biri diğeri de Gökmen Karadağ olmuştur. Karadağ, *“Zaten çoğunlukla sloganımız odur, motivasyonumuz da odur. Bazen meşruiyet nedenimiz odur yani birisini sinirlendireceğini bile bile bir soru sorarken büründüğümüz kılıfımızdır. Kamuoyu merak ediyor, bu nedir, nasıl olacak vs.”* (str:347-348) ifadesi ile varlık nedenlerinin bu olduğunu vurgularken, bazı soruları sormalarının da bu anlamda kolaylaştığını belirtmektedir.

Deneyimli haberci Candaş Tolga Işık’la benzer bir ifade ile insanların merak ettiği konular hakkında sorular sorduğunu hatta bilinmesi gereken konularda da sorular sorduğunu *“... kamu adına soru sormak tabii ki önemlidir yani kişisel meraklarımız değil sadece tatmin ettiğimiz. Biz hep böyle bir olayda insanlar neyi öğrenmek ister, neyi merak ediyordur ya da insanların merak etmedikleri ama bilmesinde fayda olacağını düşündüğümüz konuları da sorarız.”* (str:349-353) sözleri ile açıklamaktadır.

Oğuz Haksever ise kamu adına soru sormaktan algıladığının *“...kanaatlerin serbestçe oluşmasına katkıda bulunacak bir soru veya röportaj program tarzı.”* (str:269-271) olduğunu belirterek *“Kamu adına yapmam gereken bu.”* (str:271) demektedir.

Farklı bir noktaya dikkat çeken Özge Uzun ise kamu adına soru sorup sormadığına dair kararı izleyicinin verebileceğini belirterek “*Onun cevabını benim vermem çok zor. Onun cevabını izleyici verebilir*” (str:269) demektedir. Uzun, “*kamuoyunun sesi olup onlar adına bir şeyler yapabiliyorum demek kendi kendime ukalalık olur diye düşünüyorum.*” (str:274-275) ifadesi ile de bu görüşünü desteklemektedir.

Diğer katılımcılardan farklı bir görüş belirten Rıdvan Akar ise genellikle kamu adına soru sorulduğunun söylendiğini fakat amaçlananın bu olmadığını ve soru sorarken iki unsurun gözetildiğini detaylandırarak şu şekilde açıklamaktadır:

Aslında bakacak olursanız, hiç bir gazeteci, böyle lafları severler, ama hiç bir gazeteci “Allah’ım ben buraya kamu adına, buraya böyle bir sorumlulukla geldim, bu tarihi misyonumu yerine getireceğim” diye hareket etmez. Gazeteci o soruyu sorarken iki şeye bakar. Bir süre, yani zamanı iyi kullanabiliyor mu, elindeki soru portföyünü tüketebiliyor mu ona bakar. İkincisi de reytingine bakar. (str:208-212)

Akar’ın tersine Ruşen Çakır ise kamu adına soru sorduğunu ve bu durumun gazeteciliğin sorumluluklarından biri olduğunu vurgulayarak şunları söylemektedir:

Biz tamamen bir kamu görevi yapıyoruz, yapmamız gerekiyor. Kamunun ötesinde bu gazeteciliğin cumhuriyete, demokrasiye karşı sorumlulukları var. Ben onları yerine getirmeye çalışıyorum. Kendim için tabi ki profesyonel olarak iş yapıyoruz da ama kamu yararını gözetmesek bu iş olmaz. (str:256-259)

Kamu adına soru sorduğunu belirten medya profesyonellerinden biri de Şirin Payzın olmuştur. Payzın, programlarında soru sorarak kamu görevi yaptığını;

Çağırduğumuz konuğu havadan sudan sohbet etmeye çağırıyoruz. Muhakkak bir neden var ki çağırıyoruz. O neden içinde her türlü soru sorulabilir diye düşünüyorum. Zaten o soruyu sormak için oraya oturduğunuz anda kamu görevi yapıyorsunuz demektir. (str:164-167)

şeklinde açıklamaktadır.

Kamu adına soru sorma konusunda görüşülen medya profesyonellerinden çoğunluğu bu sorumluluğu taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar özellikle sokaktaki insanların merak ettiği konuları ve bilinmesi gerekenleri sorarak, bunu kamu adına yaptıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kamu adına sormanın bazı konularla ilgili sorular sormayı da kolaylaştırdığını belirten isimler olduğu gibi programlarında kendi merakları doğrultusunda soru sorduğunu belirten katılımcılar da olmuştur. Özetle, sunucu/yorumcuların kamu adına soru sorma bilincine sahip olması gerektiği, sokaktaki insanların bilmesi gereken ve merak ettiği konular hakkında sorular sorarak kamuoyunu bilgilенmesine katkıda bulunmaları gerektiği ortaya çıkmıştır.

3.4.3. Mesaj verme (Tema 4.3)

Haber programlarında konu belirlenmesi, konuk seçimi ve soru içerikleri hakkında karar verici rolündeki sunucu/yorumcuların programlarında kendi düşüncelerini paylaştıkları, yorum yaptıkları ve bazı durumlar da mesaj içerikli konuşmalar yaptıkları gözlenmektedir. Bu tema başlığı altında görüşülen katılımcıların mesaj kaygısı taşıyıp taşımadıkları, mesaj kaygısı taşıyorlar ise bunun hangi durumlar için geçerli olduğu incelenmiştir. Ayşenur Arslan mesaj kaygısı olduğunu belirtirken, Özge Uzun ve Ruşen Çakır belli konularda mesaj kaygısı taşıdıklarını söylemişlerdir. Balçıçek İlter ise tavrın ve duruşun mesajdan daha önemli olduğunu vurgularken Şirin Payzın doğrudan doğruya mesaj verilmese de yayının bir mesajı olduğuna dikkat çekmektedir. Candaş Tolga Işık ise mesaj değil, bilgi verdiğini belirtmektedir. Mesaj vermek gibi bir kaygılarının olmadığını belirten katılımcılar ise Can Dündar, Gökmen Karadağ, Oğuz Haksever ve Rıdvan Akar olmuştur.

Ayşenur Arslan mesaj kaygısı olduğunu ifade ederek “*Evet, mesaj kaygım hep vardır. Bunu bazen kafalarına vura vura yaparım, bazen daha kibar yaparım, ama yaparım.*” (str:202-204) sözleri ile programında mutlaka vermek istediği mesajı ilettiğini söylemektedir. Arslan ayrıca “*Her şeyin bir mesaj içerdiğini düşünüyorum*” (str:196) demekte ve mesajlarının içeriğinden “*Deprem konusunda mesajlar da var, üniversite öğrencileri ile ilgilide var. Önemli olan o mesajların nasıl yorumlandığıdır.*” (str:197-198) şeklinde bahsetmektedir.

Balçiçek İlder ise mesaj verme kaygısından ziyade “*Hayata nasıl baktığınızla, kendinizi nasıl konumlandırduğunuzla alakalı.*” bir duruşun ve tavrın olması gerektiğini belirterek “*Mesajdan çok duruş ve tavır önemli diye düşünüyorum.*” (str:222) demektedir. İlder, yeni programında ise format gereği düşüncelerini ifade edebileceğinin altına çizmekte ve “*gündeme dair bu kadar birikim, bir şeyler söylemek lazım.*” (str:228) sözleri ile yorum yapabileceğini belirtmektedir.

Can Dündar mesaj verme kaygısı taşımadığını “Hayır.” sözüyle ifade etmekte ve yapılması gerekenin “*bilgi vermek, görüş almak*” (str:322) olduğunu söyleyerek detayları şu şekilde anlatmaktadır:

Kendi rolümüzü abartmayalım. Biz bir uzman çağırıyoruz, bir görüş sahibi, bir fikir adamı çağırıyoruz. Onun aklındaki fikri ne kadar derli toplu alıp, net bir şekilde ulaştırabilirsek bize düşen işi yapmış olacağız. En büyük misyon o. Onun ötesinde, onun açığını ben kapatayım, onun söyleyemediğini ben söyleyeyim, hazır onu buldum aklımdaki fikri ona kabul ettirmeye çalışayım, bunlar bana gazetecilik gibi gelmiyor. (str:323-328)

Dündar’ın belirttiği gibi yapılması gerekenin bilgi almak olduğunu ifade eden bir diğer medya profesyoneli Candaş Tolga Işık olmuştur. Işık, mesaj verme kaygısı olmadığını “*Topluma mesaj vermek gibi bir görevimizde yok. Bizim görevimiz topluma bilgi vermek. Bu kadar, benim işim bu, bilgi vermek. Mesaj vermek, bunu yapın şunu yapın demek çok saçma geliyor bana.*” (str:295-297) sözleri ile vurgulamaktadır.

Can Dündar ve Candaş Tolga Işık ile benzer şekilde Gökmen Karadağ da mesaj verilmemesi gerektiğini söylemektedir. Karadağ:

Yok. Artık o devir geçti, kimseye mesaj veremezsin. Artık herkes her şeyden anladığını söylüyor. Siz bir tartışma programı ortaya koyarsınız, iyi irdelemeye çalışırsınız, doğru soruları sormaya, doğru yanıtları almaya çalışırsınız. Oralarda kime ne mesaj giderse gider. Yoksa bir mesaj verme misyonunun altına çizerek, kariyerinizde, bu devirde öyle bir şey olmaz. (str:358-362)

sözleri ile günümüzde yapılan programlarda mesaj kaygısının taşınmaması gerektiğini ifade ederken, doğru sorular sorulması yoluyla da mesajın ortaya çıktığını

belirtmektedir. Oğuz Haksever de Karadağ ile benzer bir yaklaşımla, mesaj verme kaygısı ile ilgili olarak “*Büyük ölçüde daha bir rafine oldu, eskiden vardı. Fakat artık toplumla beraber olgunlaşıyoruz bizde.*” (str:394-395) diyerek günümüzde bu kaygının olmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Haksever mesaj vermesi gerekenin konuklar olduğuna “*Ne mesajı, mesajı kaynak verir, onlara yer açmak da bizim görevimizdir.*” (str:398) sözleri ile dikkat çekmektedir.

Özge Uzun ise belli konularla ilgili bilinçlendirmek amacı ile mesaj verilebileceğini şu sözleri ile açıklamaktadır:

...“eğer bir konuda yardıma ihtiyacınız varsa başvurabileceğiniz yer burası”, “Şiddet görüyorsanız başvurabileceğiniz yer şurası”, “eğer başınızda şöyle bir durum varsa, belediyede başvurabileceğiniz yer burası” ancak bu mesajı verebiliriz biz onlara. Bu da mesaj değil de biraz daha onları bilinçlendirme halinde. (str:278-282)

Uzun ayrıca “*Kendi görüşlerini yansıtmak konusunda uzak durmak lazım ama bazen çeneni tutamıyorsun.*” (str:283) diyerek bazı durumlarda kişisel görüşleri ile ilgili mesaj verebildiğini söylemektedir.

Rıdvan Akar ise mesaj verme kaygısı taşıyan mesleki kişilerin olduğunu ancak bunun yanlış olduğunu belirterek yapılması gerekeni şu şekilde çerçevelemektedir:

Kendi dünya görüşünüze, kendi kimliğinize ya da seyircide yaratmaya çalıştığımız imaja yönelik olarak mesaj kaygılı bir sunuculuk tarzı var, yok değil. Ama ben öyle olmaması gerektiğini düşünüyorum. Sunucunun orda aslında konuğuna ayna tutması gerektiğini düşünüyorum. O ayna ne kadar berrak olursa seyirci de o aynayı o kadar iyi algılayacak ve konuk olarak çağırılan kişiyi daha iyi algılayabilecektir. (str:227-232)

Ruşen Çakır ise mesaj verme kaygısının taşınmaması gerektiğini “*Hayır.*” (str:268) sözüyle ifade ederken aynı zamanda belli konularda duyarlı davranarak ve bu konularda tavır göstererek mesaj verilebileceğini şu şekilde belirtmektedir:

Mesaj şöyle, birtakım genel konular demokrasi, şeffaflık, fikir, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü bunları sonuna kadar savunmak gerekiyor. Bunlara yönelik saldırılar olduğu zaman açıkça tavır almak lazım. Hiç

kimse ben tarafsızım, girmem bunlara diyemez. Demokrasiden yana taraf olmak lazım. Mesaj vermek, yani basın özgürlüğüne yönelik durumlarda açıkça tavrımı belirttim. (str:268-272)

Şirin Payzın ise açıkça belirtilmese de aslında tercih edilen konular, konuklar yolu ile bir mesaj iletildiğini vurgulayarak:

...Ben şimdi size kadınlara ilgili bir mesaj vereceğim, dememe gerek yok ama her gazetecinin durduğu, dayandığı bir ideoloji, savunduğu değerler, savunduğu prensipler var muhakkak ki. Dolayısıyla illa doğrudan doğruya bir mesaj vermeseniz de yaptığınız programlar, çağırdığınız insanların içeriği, hangi konulara değindiğiniz muhakkak mesaj haline geliyordur. (str:174-178)

Haber programlarında mesaj verme konusunda katılımcılar iki farklı görüş belirtmektedir. Bazı katılımcılar mesajlarını açıkça ifade ettiklerini ya da tavırları, soruları ile bunu bir anlamda ifade ettiklerini söylerken, bazı katılımcılar mesaj vermeyi doğru bulmadıklarını, işlerinin bilgi almak olduğunu ifade etmektedir. Mesaj verme kaygısı taşımadığını, toplumun bilgilendirilmesi için çaba sarf ettiğini belirten katılımcılar, konuklarına görüşlerini aktarabilmeleri için olanak sunmaları gerektiğini ve bu şekilde mesaj vermesi gerekenin konuklar olduğunu vurgulamaktadır. Ancak medya profesyonellerinin cevaplarında dikkat çeken noktalardan biri; duyarlılık taşıdıkları (ifade özgürlüğü, kadın hakları vb.) belli konularda mesaj verilebileceklerini belirtmeleri olmuştur. Bu bağlamda belli durumlar için mesaj kaygısı taşıdıkları söylenebilir. Önemli diğer bir nokta ise; açık bir ifade ile mesaj verilmese bile sorulan soruların içeriğinin, programa konuk olarak çağrılan kişilerin de bir anlamda mesaj haline geldiğinin ifade edilmesidir.

4. Sonuç

Kitle İletişim Araçları (KİA) haber verme işlevini, farklı tür ve amaçlarla hazırlanan televizyon haber programları ile yerine getirerek önemli bir hizmet sunmaktadır. İnsanlar yakın çevrelerinde ve dünyada neler olduğuna dair bilgileri televizyon haberleri sayesinde öğrenmektedir. Bu bağlamda televizyon haberciliğinden, izleyicinin ilgisini çeken konulara yer verirken kamuoyunu da bilgilendirmesi beklenmektedir (Postman ve Powers, 1992).

İlk kez 1948 yılında CBS kanalında, 1968’de ülkemizde başlayan haber yayınları günümüze kadar gelişim göstererek televizyon yayıncılığında önemli bir noktaya gelmiştir. Özellikle, tematik haber kanallarının da yayına başlaması ile birlikte haber program türleri çeşitlilik kazanmış ve bu durum farklı mesleki kişiliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışma kapsamında ve çalışma boyunca sunucu/yorumcu olarak nitelenen “commentator” mesleki kişiliği de bunlardan biridir. Radyo yayınlarında haber içeriklerine yer verilmesi ile birlikte ortaya çıkan “commentator” kavramı, televizyon yayınlarının başlaması ile birlikte gelişerek, değişim göstermiştir. Ortaya çıkışından sonra farklı kullanım alanları olan “commentator” kavramı bu çalışmada, söyleşi yönteminin kullanıldığı haber programının içeriğinde belirleyici rol oynayan ve sunumunda yer alarak programı yöneten/yönlendiren mesleki kişi olarak, sunucu/yorumcu şeklinde nitelenmektedir.

Çalışmada sunucu/yorumcuların mesleki olarak tanımına ulaşabilmek, yapılan iş göz önüne alındığında sunucu/yorumcuların sahip olması gereken özellikleri belirleyebilmek ve spiker, anchor vb. mesleki kişilikler ile aralarındaki farklılıkları ortaya koymak amacı ile mesleğin uygulayıcıları ile görüşmeler yapılmıştır. Medya profesyonelleri ile yapılan bu görüşmeler sonucunda, mesleki kişilik olarak sunucu/yorumcuların kendilerini net bir biçimde tanımlayamadıkları ya da kendilerini program içindeki rollerinden söz ederek tanımlamaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bu durum sunucu/yorumcunun programın hem hazırlık hem de sunum aşamasında görev alması ve haber programlarının söyleşi de dahil olmak üzere pek çok unsuru içinde barındırması ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca görüşülen medya profesyonellerinin tek bir görüşte birleşememesi, mesleki bir tanımlama yapılması gerekliliğini öne çıkarmaktadır.

Sunucu/yorumcuların mesleki kişilik olarak değerlendirilmesi gerekliliğinin önemli nedenleri arasında karar verici rolleri ve programı bizzat yönlendirmeleri bulunmaktadır. Haber programının konu ve konuk seçiminde karar verici olan, soru içeriklerini belirleyen, söyleşiyi yöneten/yönlendiren ve iletmek istediği bilgileri konukları aracılığı ile kamuoyuna aktaran kişiler olarak sunucu/yorumcular önemli birer mesleki kişilik konumundadır.

Sunucu/yorumcuların haber sunumunda yer alan spiker, anchor vb. diğer haber kişilikleri ile benzerlikleri olduğu gibi belirgin farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Çalışma boyunca mesleğin Türkiye'deki uygulayıcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda, sunucu/yorumcular ile spikerler arasındaki belirgin farklılığın haber sürecine katılım olduğu söylenebilir. Programda yer alacak konunun ve konunun seçiminden, programın sunum aşamasına kadar sunucu/yorumcular tüm süreçlerde etkin rol oynamaktadır. Ayrıca söyleşi (soru-cevap) için soru hazırlama ve program esnasında duruma göre soru üretebilme yetkinliğine sahip olmaları nedeniyle sunucu/yorumcular özel bir nitelik taşımaktadırlar. Spikerlerden farklı olarak haber sunumu için herhangi bir yere bağlı kalmadan, örneğin prompter kullanmadan haberleri aktarabilen sunucu/yorumcular, bu farklılığı gazetecilik kökenli olmalarına bağlamaktadır.

Sunucu/yorumcuların, bir diğer önemli haber kişiliği olan “anchor” ile aralarındaki farklılıkların belirlenmesi, mesleki tanımlarının anlaşılabilmesi bakımından önem taşımaktadır. “Anchor” tanımı meslekte uzmanlaşmış, haberin yayına hazırlanmasının her aşamasında yer alan, haberin etkin şekilde sunumundan sorumlu olan ve çalıştığı kanalın haber yüzü olan mesleki kişiler için kullanılmaktadır. Bu durumda sunucu/yorumcuların, sahip oldukları habercilik deneyimi ve haberin her aşamasında söz sahibi olma yönünden “anchor” ile benzerlikler taşıdığı görüşmeler ve gözlemler sonucunda söylenebilir. Görüşülen medya profesyonelleri tarafından belirtilen önemli farklılık ise gündeme bağlı kalmadan gündem dışı konulara programlarında yer verebilmeleri olmuştur. Ayrıca “anchor”lardan farklı olarak gündemde yer alan ve detaylı olarak ele almak istedikleri herhangi bir konuyu seçebilmektedirler. Bu bağlamda kendi konu seçimlerini programlarına taşıyan sunucu/yorumcuların, gündemde olan konular hakkında bilgi sahibi oldukları gibi farklı konulara da hakim olmaları gerektiğini söylemek mümkündür.

Sunucu/yorumcuların yer aldığı söyleşi yönteminin kullanıldığı haber programlarında, konuları derinlemesine incelemek ve aydınlatılabilmek için gerekli ön hazırlığın yapılması gerekmektedir. Bir hedefi olan ve belli bir süreçte hedefe yönelik sorular kurgulamayı gerektiren söyleşi, sınırlı sürede meselenin derinliğine inilebilmesi için önceden çok iyi araştırma yapmayı gerekli kılmaktadır (Kabaş ile yüz yüze görüşme, 5 Temmuz 2012). Görüşülen medya profesyonelleri, hazırlık yapmanın, konuları farklı açılardan değerlendirebilecek yetkinliğe sahip olmanın ve konuların geçmişini bilmenin mesleki olarak gerekliliğini vurgulamışlardır. Bu anlamda işini ciddiye almak ve belli bir birikime sahip olmak, okumalar yapmak sunucu/yorumcuların taşıması gereken özellikler arasında sayılmaktadır. Güvenilir olmak, soğukkanlı davranabilmek, tarafsız ve ön yargısız olmak, olaylara farklı açılardan bakabilmek, spontane olabilmek ve iyi bir dinleyici olmak ise sunucu/yorumcuların kişisel ve mesleki özellikler bakımından sahip olması gereken diğer nitelikler arasında yer almaktadır. Bu mesleki ve kişisel özelliklerin, sunucu/yorumcuların haberin süreçlerine hakim olarak, programlarında belirleyici bir rol üstlenmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Sunucu/yorumcuların, programın hazırlanmasından, içeriğine karar verilmesine ve sunumuna kadar tüm süreçlerde pek çok işlevi bulunmaktadır. Çalışmada bu işlevlerden bir kısmını oluşturan program öncesi hazırlıklar ile ilgili medya profesyonellerinin görüşleri alınmıştır. Ayrıca konu, konuk seçiminde gözetilen kriterler ve haber programlarında söyleşi yönteminin tercih edilme nedenleri de irdelenmiştir. Sunucu/yorumcuların yer aldığı haber program türünde dikkat edilen unsurların belirlenmesi açısından, bu verilerin önem taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Konunun temeline inebilmek ve programı istenen doğrultuda yönlendirebilmek için gerekli olan ön hazırlığın, görüşülen medya profesyonelleri için oldukça önem taşıdığını söylenebilir. Sunucu/yorumcular bireysel olarak ya da ekipleri ile birlikte belli bir zaman ayırarak ön hazırlık yapmaktadır. Programda ele alınan konulara dair bilgi sahibi olmak ve konuyu farklı açılarıyla değerlendirebilmek için detaylı araştırma yapmak gerekmektedir. Özellikle çağrılan konuklar ile ilgili de ön hazırlığın önemine değinen sunucu/yorumcular, konuklarının yazdığı kitaplar da dahil olmak üzere onlar ile ilgili pek çok okuma yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu hazırlık sunucu/yorumculara, konuklarının görüşlerinin ne olduğunu ya da görüşlerindeki değişimi, çelişkileri ortaya

çıkarma fırsatını sunmaktadır. Ayrıca sahip olunan birikimin hazırlık aşamasında sunucu/yorumcuların işini kolaylaştırdığı söylenebilir.

Program içindeki karar verici rolleri bakımından konu seçiminde söz sahibi olan sunucu/yorumcular bu seçimlerinde belli kriterleri gözetmektedir. Kabaş (Yüz yüze görüşme, 5 Temmuz 2012) güncel haberler, gündemin dışında ama gündeme taşınmak istenen konular ve konudan ziyade konuklar şeklinde üç temel kriter üzerinden haber programı konularının seçilebileceğini belirtmektedir. Medya profesyonelleri ile yapılan görüşmeler de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Sunucu/yorumcuların yer aldığı programlarında, gündem konu seçiminde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Gündemden sonra etkili olan diğer kriter ise, izleyicinin de ilgisini çeken konulara yer verilmesi yani reyting olmuştur. Sunucu/yorumcular gündem dışı konuları da programlarına taşıyarak kendi gündemlerini yaratabilmektedir. Bu durum daha önce de dile getirildiği gibi sunucu/yorumcuların diğer haber mesleki kişiliklerinden farkını oluşturmaktadır.

Elde edilen veriler ışığında medya profesyonellerinin kişisel duyarlılıklarına göre konu seçimi yaptığı da söylenebilir. Ayrıca toplumsal yarar taşıyan konulara yer vermeye çalıştığını belirten bazı sunucu/yorumcular da bulunmaktadır. Habercilerin kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak amaçları düşünüldüğünde, bir haber mesleki kişiliği olarak sunucu/yorumcuların da bu amaçlara uygun davranması beklenmektedir. Bu bağlamda gündemde olan konulara öncelik verilmesi ve reyting kaygısının gözetilmesi dışında toplumsal yarar taşıyan konulara da programlarında yer vermeye özen gösterdiğini söyleyen sunucu/yorumcuların olması büyük önem taşımaktadır.

Haber programlarında ele alınan konu ile ilgili, bilgilendirici olabilecek ya da farklı görüş açıları sağlayabilecek yetkin insanlar konuk olarak tercih edilmelidir. Görüşülen sunucu/yorumcular bu durumu gözeterek, programlarında özellikle farklı görüşlere ve belli bir birikime sahip kişilere yer vermeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Konuk seçiminde önemli olan diğer kriterler ise, konuğun düşüncesini ifade edebiliyor olması, belli bir kitleyi temsil etmesi ve izleyicinin ilgisini çeken biri olmasıdır.

Ayrıca önemli olan bir başka nokta ise, gündemde olan kişilerin konuk olarak daha çok tercih edildiğinin vurgulanmasıdır. Bu durum -istisnai durumlar olsa da- haber programlarında konu ve konuk seçiminde gündemin ne derecede önemli bir faktör

olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca çalışmada konuk seçiminde yaşanan önemli bir soruna da tanıklık edilmiştir. Türkiye’de sürekli olarak aynı isimlerin programlarda konuk olarak yer alması yaşanan sıkıntılardan biridir. Kabaş’ın (Yüz yüze görüşme, 5 Temmuz 2012) “Söylem seçkinleri” olarak ifade ettiği, dış siyaset hakkında konuşurken, başka bir gazetede nasıl diyet yaptığını anlatan, her konuda konuşan kişilerin sürekli olarak medyada yer alması sorununa işaret edilmektedir. Kabaş, bu kişilerin “söylem seçkinleri” haline geldiğini ve insanların yaşam tarzlarını, siyaseti, haberlerle ilgili konuları bu kişilerin yorumu ile düşünmeye başladığını söylemektedir. Bu anlamda sunucu/yorumcuların “söylem seçkinleri” dışındaki kişilere de programlarında yer vermesi gerekliliği, başka düşüncelerin ve yorumların duyulması açısından önem taşımaktadır.

Sunucu/yorumcular tarafından yönetilen/yönlendirilen söyleşi (soru-cevap) yönteminin kullanıldığı haber programları, özellikle tematik haber kanallarının yayınlarında sıkça yer almaktadır. Çalışma boyunca mesleğin uygulayıcıları tarafından belirtilen görüşlerde, söyleşi yönteminin kişisel bir tercih olmadığı, teknik anlamda ucuz bir yöntem olduğu için kanallar tarafından tercih edildiği görüşü ağırlık kazanmıştır. Sahaya giderek, araştırma yaparak, resmi belgelere ulaşarak hazırlanan haber program türlerinin maliyetli olmasının televizyon haber kanallarını bu seçime yönlendirdiği söylenebilir. Söyleşi yönteminin tercih edilme nedenleri ise, farklı fikirlerin ortaya çıkmasına ve aktarılmasına olanak sağlaması ve sorular yoluyla bilgi elde etme fırsatı sunması olarak belirtilmektedir.

Bilgi elde etmenin, düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlamanın önemli yollarından biri olan soru, içeriğine ve ne zaman sorulduğuna göre farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda çalışmada medya profesyonellerinin soru içeriklerini nasıl hazırladıkları ve hangi soruyu ne zaman soracaklarına nasıl karar verdikleri irdelenmiştir. Sunucu/yorumcuların sorular için konu başlıkları belirledikleri, ilk soruyu hazırlayarak diğer soruları konunun akışına göre düzenledikleri ve konuşma esnasında duyduklarından yola çıkarak sorular oluşturdukları söylenebilir. Bu durum sunucu/yorumcuların sahip olması gereken iyi bir dinleyici olma özelliği ile örtüşmektedir.

Soruların hangi zamanda sorulacağı ile ilgili medya profesyonelleri önemli noktalara değinmişlerdir. Programa konunun en önemli yanı sorularak başlanabileceği gibi duruma göre tersi bir yöntem de izlenebilmektedir. Konuğun rahatlamasını sağlamak ve güven kazanmak için kolay sorular ile başlayarak, zor soruyu sona saklamanın da sunucu/yorumcular tarafından izlenen bir başka yöntem olduğu söylenebilir. Doğru zamanda doğru soruları sorabilme konusunda, sunucu/yorumcuların profesyonellikleri, belli bir birikime sahip olmaları ve ön hazırlık yapmaları belirleyici faktörler arasında görülmektedir. Ayrıca, sunucu/yorumcuların özel hayat ve üslup gibi belli kriterlere dikkat etmek koşuluyla, program esnasında akıllarına gelen pek çok soruyu sorabilecekleri yönündeki tutumlarına tanıklık edilmiştir.

Soru içeriklerini belirleyen, konu ve konuk seçimi süreçlerinde karar verici rol oynayan sunucu/yorumcular haber programının sunum aşamasında da yöneten ve yönlendiren konumundadır. Çalışmanın ana teması olan sunucu/yorumcuların, program esnasında dikkat etmesi gereken bazı durumlar bulunmaktadır. Konukların söyleşiyi yönlendirme eğilimi, doğru söylememe durumu, ideolojilerin ön plana çıkarılması, karşıt görüşlerin savunulması bu durumlardan birkaçını oluşturmaktadır. Mesleki kişilik olarak programdaki rollerinin anlaşılması için bu durumlarda sunucu/yorumcuların tutumlarının ne olduğu ve ayrıca duygularını kontrol etme gereği duyup duymadıkları, konuklar ile aralarındaki ilişki-mesafe dengesini nasıl kurdukları önem taşımaktadır.

Görüşmeler sonucunda sunucu/yorumcuların konukların söyleşiyi yönlendirme eğilimi ile sıkça karşılaştıklarını söylemek mümkündür. Yönlendirme durumu karşısında sunucu/yorumcular, konuklarını uyarmakta ve cevap almak istedikleri soruyu ısrarlı bir şekilde sormayı tercih etmektedir. Konuğun tavrını devam ettirmesi durumunda ise bu durum izleyiciye yansıtılmaktadır. Yönlendirme eğilimi ile ilgili olarak istisnai durumlar olduğu da gözlenmiştir. Konuk bilgili, saygı duyulan biri ise ya da önemli bir noktadan bahsediyorsa söyleşinin yönlendirilmesine izin verilmektedir.

Sunucu/yorumcular konuklarını sahip oldukları ideolojileri doğrultusunda programa çağırdıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda ideolojinin ifade edilmesini olağan karşılayan medya profesyonelleri ancak konunun çarpıtılması, kişilik hakkı ihlali, RTÜK ve yasalara aykırı ifadeler olması durumunda konuklarına müdahale edebileceklerini söylemektedir. Görüşmeler sonucunda, sunucu/yorumcuların kişisel

olarak önemsedikleri ya da kamuoyu için önem arz eden konularda kendi görüşlerini aktardıkları tespit edilmiştir. Sunucu/yorumcular kendileri ile karşıt görüşte olan konuklarına herhangi bir tavır göstermeyi doğru bulmamakta ve düşüncelerini aktarması için olanak sunmaktadır. Ancak, hassas oldukları konularda bizzat kendi görüşlerini vurguladıklarını ya da sorular yoluyla ters düşülen noktayı izleyiciye belli ettiklerini söylemek mümkündür.

Sunucu/yorumcuların izleyiciye yansıttığı bir diğer durumun ise konuğun doğru söylememesi hali olduğuna tanıklık edilmiştir. Genel görüş olarak, doğru söylenmemesi halinde bu durumun kanıtlardan ve konuğun ifadelerindeki çelişkilerden yararlanarak ortaya çıkarılması ve izleyici ile paylaşılması gerekliliği belirtilmektedir. Bu noktada sunucu/yorumcuların yaptığı ön hazırlığın doğruya ulaşılmasında oldukça önem taşıdığı söylenebilir.

Haber programlarında konuk olarak yer alan isimler, kimi zaman sunucu/yorumcuların tanıdığı kişiler olabilirken kimi zaman da statü sahibi kişiler olabilmektedir. Bu noktada kurulan ilişki-mesafe dengesi önem taşımaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda sunucu/yorumcular tarafından farklı yaklaşımların benimsendiği ortaya çıkmıştır. Eşit düzeyde bir ilişki kurmaya özen göstermek, resmi hitaplar kullanmak ya da aksine günlük hayatta nasıl hitap ediliyorsa yayın esnasında da konuğa o şekilde hitap etmek sergilenen davranışlar arasında bulunmaktadır. Ayrıca yayın öncesinde konuklar ile görüşüp görüşmemek de ilişki-mesafe dengesinde önemli bir faktör olarak belirtilmektedir. Bazı medya profesyonelleri için yayın öncesinde yapılan görüşme konukları rahatlatma amacı taşımaktadır. Medya profesyonellerinden bazıları ise görüşme yapmamaya özellikle dikkat ettiğini söylemektedir. Konukların sorular vb. konularda isteklerde bulunması ve konuğun görüşmede anlattığı konudan daha önce anlattığını düşünerek yayın esnasında söz etmemesi, görüşme yapılmamasının önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

Çalışma boyunca mesleğin uygulayıcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda farklı yaklaşımların benimsendiği bir başka noktanın, duyguların yayın esnasında belli edilip edilmemesi olduğuna tanıklık edilmiştir. Ancak genel itibarıyla kontrollü davranılması gerektiğinin belirtildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Duygularını ön plana çıkarmadan belli sınırlar çerçevesinde yansıtan sunucu/yorumcular, bir yandan

tarafsız bir duruş sergilerken diğer yandan doğallıklarını koruyup, kişiliklerini ortaya koyabilmektedir.

Medyanın kamuoyu oluşmasına katkı sağlama ve kamuoyunun taleplerini dile getirerek, bu talepler doğrultusunda çeşitli politikaların hayata geçirilmesine yardım etme (Atabek ve Dağtaş, 1998: 228) gibi işlevleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, mesleki kişilik olarak sektörün içinde yer alan sunucu/yorumcuların sorumlulukları önem taşımaktadır. Sunucu/yorumcuların bireysel olarak kamuoyunu bilgilendirme konusunda kendilerini nasıl konumlandığına geçmeden önce genel olarak haber programlarını nasıl değerlendirdikleri irdelenmiştir. Medya profesyonelleri, söyleşiyi de içinde barındıran haber programlarının eleştirilecek yönleri olduğunu belirtmektedir. Yapılan görüşmelerde, kamuoyunu kısmen ya da tamamen bilgilendirdiği düşünülen programların, görüşlerin aktarılmasına, düşüncelerin açıklanmasına imkan veren haber söyleşi programları olduğu ortaya çıkmıştır. Tartışmaya ve kavgaya odaklı programların ise kamuoyunun bilgilendirilmesinde herhangi bir payı olmadığı düşünülmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi haber programlarının içeriklerinde belirleyici olma yönünden sunucu/yorumcular, özel bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla, kamunun çıkarlarının gözetilmesi, kamunun bilmesi gerekenlerin gündeme taşınması, sokaktaki vatandaşın merak ettiği konulara değinilmesi bakımından sunucu/yorumculara bazı sorumluluklar yüklenmektedir. Kamu adına soru sorma konusunda, mesleğin uygulayıcılarıyla yapılan görüşmelerde bu sorumluluğun taşındığı görüşü ağırlık kazanmıştır. Kamu adına, özellikle sokaktaki insanın merak ettikleri ve bilinmesi gereken konularla ilgili sorular sorulmaktadır. Ancak böyle bir amaç taşınmadığını ya da kendi kişisel merakları doğrultusunda soru sordüğünü belirten isimler olması da dikkat çekicidir.

Çalışmanın ana temasını olan sunucu/yorumcu mesleki kişiliğinin programa ilişkin tüm süreçlerde etkin olduğu ve bazı durumlarda kendi kişiliğini, düşüncelerini paylaşarak, mesaj ve yorum içerikli konuşmalar yaparak ortaya koyduğu gözlenmektedir. Sunucu/yorumcuları mesaj verme konusunda değerlendirmek gerekirse farklı tutumların sergilendiği söylenebilir. Görüşmeler sonucunda, mesaj vermeyi doğru bulmadığını ve mesaj kaygısı taşımadığını belirten mesleğin uygulayıcıları işlevlerini,

konuğun görüşlerini aktarmasına olanak sunmak olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda mesaj vermesi gerekenin konuk olduğu özellikle belirtilmektedir.

Farklı bir görüş belirterek, mesajlarını açıkça ifade ettiğini ya da soruları ve tavrı ile bir anlamda mesaj verdiğini söyleyen medya profesyonelleri de bulunmaktadır. Genel olarak dikkat çeken nokta ise; duyarlı olunan konularda mesaj verilebileceğine ilişkin görüşlerin bulunmasıdır. Ayrıca açık bir ifade ile mesaj verilmese de konuk olarak tercih edilen kişiler ve soru içerikleri ile de mesaj oluşturulduğu söylenebilir. Bu durum Kabaş'ın (yüzyüze görüşme, 5 Temmuz 2012) *“Aslında senin kimi seçtiğin ve hangi konuyu gündeme taşıdığınla ilgili karar da subjektif bir karar. Programa kimleri davet ettiğin, hangi konuyu iletmeye karar verdiğin, ne sorduğun aslında senin hayat felsefeni, siyasi görüşünü az çok ortaya koyuyor. Bunun için “Ben zaten böyle düşünüyorum”, “Bu da benim yorumum” demeye gerek yok”* görüşünü desteklemektedir.

Özetlenecek olursa, sunucu/yorumcu haber programının konu ve konuk seçiminde karar verici olan, soru içeriklerini belirleyen, söyleşiyi yöneten/yönlendiren ve iletmek istediği bilgileri konukları aracılığı ile kamuoyuna aktaran kişiler olarak nitelenebilir. Programlarındaki karar verici rolleri ve özellikle kamuoyunu bilgilendirme işlevleri düşünüldüğünde sunucu/yorumcular mesleki bir kişilik olarak değerlendirilmelidir. Sunucu/yorumcular gündemdeki konuların yanı sıra gündem dışı konuları da programlarına taşıyarak kendi gündemlerini yaratabilmektedir. Programlarındaki konu seçimleri ile ayrıca duyarlı oldukları konularla ilgili kendi görüşlerini bizzat belirterek ya da sordukları sorular yoluyla düşüncelerini izleyiciye belli ederek kamuoyunun yönlendirilmesinde önemli bir role sahip oldukları söylenebilir.

5. Öneriler

Bu çalışmada haber söyleşi programını yöneten/yönlendiren ve görüşmeyi kabul eden medya profesyonelleri üzerinden sunucu/yorumcu tanımına ulaşılmış ve durum saptaması yapılmıştır. Bu bölümde ise çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında, aşağıda belirtilen noktalarda önerilere yer verilmektedir.

Gelecekte bu çalışmanın yol göstericiliğinde, İletişim alanında çalışan araştırmacılar, akademisyenler, İletişim Bilimleri Fakültesi'nde eğitim gören öğrenciler ve gerek televizyon yayın kuruluşlarının ARGE çalışanları gerekse de yayıncılık etkinliğinde bulunan meslek kuruluşları ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) araştırmacıları tarafından sunucu/yorumcuların izleyiciler üzerindeki etkisini saptayabilmek amacıyla bu konuya yönelik çalışmalar yapılarak sunucu/yorumcu mesleki kişiliği farklı boyutları ile ele alınabilir.

Yine yukarıda sözü edilen gruplarca sunucu/yorumcuların yaptığı programların farklı açılardan irdelenebilmesi için kamu, özel ve tematik kanallar üzerinden belli bir sınıflandırmaya gidilerek, mesleki olarak uygulamadaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konulabilir.

Ayrıca sunucu/yorumcuların gelecekteki konumları değerlendirildiğinde, mesleki gelişim süreçleri incelenerek “anchor” mesleki kişiliğine geçişleri ile ilgili araştırmalar yapılabilir.

Türkiye’de “söylem seçkinleri” olarak adlandırılan aynı isimlerin programlarda yer alması çalışma sonucunda saptanan sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, konuk profilindeki sıkıntılara yönelik sorunları saptamak ve çözüme ulaşabilmek için çalışmalar yapılabilir.

Söyleşi yönteminin kullanıldığı farklı program türleri televizyon ve radyo bağlamında incelenerek içeriklerindeki farklılaşmalar ve sunum aşamasında dikkat edilmesi gereken unsurlar ortaya çıkarılabilir.

Televizyon yayını yapan kuruluşlarda görevli haber bülteni, ana haber spikerleri, anchorlar ya da sunucu/yorumcular ile ilgili meslek kuruluşları tarafından meslek tanımı ve meslek ilkeleri belirlenmelidir. Bu sayede sunucu/yorumcuların çalışma alanları netleştirilerek, belli ilkeler doğrultusunda yayın yapmalarını sağlanabilir.

Sunucu/yorumcuların mesleki gelişimi için yabancı meslektaşları ile bir araya gelebilecekleri ulusal ve uluslar arası düzeyde çalıştaylar (workshop) düzenlenebilir. Bu durum mesleki bir kişilik olarak sunucu/yorumcuların vizyonlarını geliştirmelerine katkı sağlayarak, mesleğin yurtdışındaki uygulamalarına ilişkin bilgi sahibi olmalarını olanaklı kılabılır.

Konuya etik ve Basın Meslek İlkeleri açısından bakıldığında sunucu/yorumcular her ne kadar televizyon yayınlarında görev alsalar da Basın Meslek İlkeleri'ni göz önünde bulundurmalıdır. Bu bağlamda kamu yararı, insanlık değerleri ve etik ilkeler doğrultusunda programlarını oluşturabilirler. Özellikle konu seçiminde subjektif bakış açısından uzaklaşarak, daha objektif bir çerçevede konu seçimlerini yapabilirler.

Sunucu/yorumcuların objektif davranabilmesi için ayrıca, kanal yöneticileri, iktidar ve konuk baskısı altında kalmadan yayın yapabilmesine olanak sağlayacak özgür bir ortam yaratılmalıdır.

Haber programlarında konuk seçimi için sunucu/yorumcular, STK'lar ile ortak çalışmalar yürüterek, farklı isimlerin seslerinin duyulmasını sağlayabilir. STK'lar ile ortak çalışma yürütülmesi ayrıca toplumu ilgilendiren konuların programlarda yer almasına olanak sunabilir.

Sunucu/yorumcular program öncesinde konu ve konukları ile ilgili ayrıntılı araştırmalar yaparak gerekli ön hazırlığı gerçekleştirmeli ve kamuoyunun doğru bilgilendirilmesine özen göstermelidir.

Program süresince sunucu/yorumcular, toplumu kışkırtacak yorumlardan kaçınarak, konuklarına eşit ifade hakkı ve süresi tanıyarak serbest kanaatin oluşabilmesi için ortam yaratmalıdır. Yine bu doğrultuda programlarında, azınlıkların, STK vb. toplulukların görüşlerine yer vererek, karşıt görüşlerin aktarılmasını sağlayarak, toplumun farklı kesimlerinin düşüncelerinin medyada temsil edilebilmesinde önemli bir rol üstlenebilirler.

Ayrıca sunucu/yorumcuların program esnasında duygularını kontrol etmeleri ve konuğu ile karşıt görüşlere sahip olsa dahi öncelikli olarak konuğun görüşlerini aktarmasına olanak sunması beklenmektedir. Bu bağlamda, sunucu/yorumcular konukları ile aralarındaki ilişki-mesafe dengesini korumalıdır.

İletişim Bilimleri Fakültesi öğrencileri ve genç medya çalışanları için sunucu/yorumcuların deneyimlerini ve mesleki birikimlerini aktarmalarına olanak sunacak bilimsel etkinlikler ve uygulamalı çalışma ortamları yaratılmalıdır.

Kaynakça

- Albarran, A. B. and Pitts, G. G. (2001). *The radio broadcasting industry*. United States: Ally & Bacon A Pearson Education Company.
- Altunay C. M. (2009). *Televizyon program türlerinde melezleşmenin yarışma programları bağlamında incelenmesi: Var mısın Yok musun*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atabek, N. ve Dağtaş, E. (1998). *Kamuoyu ve iletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, sağlık ve bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı yayın No:139
- Aziz, A. (1976). *Radyo ve televizyona giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 393. Basın ve Yayın Yüksek Okulu No:4.
- Aziz, A. (1999). *Türkiye’de televizyon yayıncılığının 30 yılı*. Ankara: TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü Ofset Tesisleri.
- Aziz, A. (2010). *İletişime giriş*. (3. baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. (3. baskı). İstanbul: Pagema Yayıncılık.
- Baloğlu, B. (2006). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemi*. (3. baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Bay, N. (2007). *Radyo ve televizyon yayıncılığı*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Baykal, K. C. (2008). *Radyo ve televizyon yayıncılığında yayın ilkelerinin ihlali ve yaptırım uygulamasında ortaya çıkan sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bülbül, R. (2000). *Yazılı anlatım ve yazı türleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bülbül, R. (2001). *Haberin anatomisi ve temel yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cankaya, Ö. (1997). *Dünden bugüne radyo ve televizyon (Türkiye’de radyo-televizyon gelişim süreci)*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

- Cankaya, Ö. (2003). *Bir kitle iletişim kurumunun tarihi: TRT 1927-2000*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cremer, F. C.; Keirstead, O. P.; Yoakam D. R. (1996). *ENG television news*. (3. baskı). USA: The McGraw Hill Companies.
- Cresson, Y. ve Riboreau, G. (1998). *Radyo teknikleri*. (Çev. A. Yapar, G. Yücedoğan ve F. Özkan). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Yayınları.
- Conway, M. (2007). Guest in our living room: The television newscaster before the rise of the dominant anchor. *Journal of broadcasting & electronic media*. September, 457-478. Broadcast History.
- Çakır, H. (2010). Türkiye’de özel radyoculuğun dünü bugünü. *Radyovizyon TRT Aylık Radyo Dergisi*. Şubat 2010 (8), ss. 5-7.
- Dileklen, T. (2005). *Televizyon haberciliği*. İstanbul: Okumuş Adam Yayıncılık.
- Elbirlik, D. H. (1994). *Televizyon haberciliğinde röportaj*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdamar, B. (2003). *Spiker olabilir miyim?*. İstanbul: Dönence Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2007). *Pozitivist metodoloji*. Ankara: Erk Yayınları.
- Ergül, H. (2000). *Televizyonda haberin magazinelleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eryılmaz, T. (2005). *Radyo ve radyoculuk. habercinin el kitabı dizisi*. (2. baskı) (Der: S. Alankuş). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Hyde, S. W. (1975). *Televizyon ve radyoda görüşme tekniği*. (Çev: F. Kalkan). Televizyon Dairesi Eğitim Yayınları:1.
- Hyde, S. W. (1983). *Television and radio announcing*. (4. Baskı). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Ispalarlı, A. (1987). *Televizyon sunuculuğu*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık, M. (2002). *Dünya ve Türkiye bağlamında kitle iletişim sistemleri*. Konya: Eğitim Kitabevi.

- Kabaş, S. (2007). *Günümüz Türk Basınında gazeteciler bağlamında söyleşilerin nitel bir değerlendirmesi*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaş, S. (2009). *Soru sorma sanatı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kaptan, A. (1999). *Radyo televizyon haberciliği ve metin yazma röportaj teknikleri*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Karavit, M. (1999). *Radyo yayıncılığı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları. No:29.
- Kayador, V. (1993). *Radyo ve televizyon spikerliği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keith, M. C. (2000). *The radio station*. (5. baskı). USA : Focal Press Publication.
- Kejanlıoğlu, B. (2005). Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığı siyaseti. *Radyo ve Radyoculuk Habercinin El Kitabı Dizisi 5* (Ed: S. Alankuş). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Kıyık, G. (2011). *Psikolojik sözleşme kavramının Türkiye’de medya sektörü üzerindeki etkisinin incelenmesi ve analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocabaşoğlu, U. (2010). *Şirket telsizinden devlet radyosuna*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lewis, C. D. (1984). *Reporting for television*. Newyork: Columbia University Press.
- McQuail, D. (1994). *Kitle iletişim kuramı*. (Çev.: A.H. Yüksel). Anadolu Üniversitesi: Eskişehir.
- McQueen, D. (1998). *Television a media student’s guide*. London: Arnold Publishers.
- Matelski, M. J. (2000). *Tv haberciliğinde etik*. (2. baskı). (Çev: B. Düzgören). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Meltzer, K. (1977). *Creative interviewing*. USA: Prentice-Hall International Inc.

- Mencher, M. (2003). *News reporting and writing*. (9. baskı). The McGraw Hill Companies.
- Mitchell, S. (2011). Televizyon haberleri dönüştürüyor. *İletişim tarihi teknoloji, kültür, toplum*. (2. baskı). (Ed: D. Crowley ve P. Heyer). (Çev: B. Ersöz). Siyasal Kitabevi.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim sözlüğü*. (5. baskı). Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Önen, A. (2004). *Türkçeyi Türkçe konuşmak*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Parsa, S. (1993). *Televizyon haberciliği ve kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:3
- Postman, N. ve Powers, S. (1992). *Televizyon haberlerini izlemek*. (Çev: A. Tunç). İstanbul: Kavram Yayınları.
- Poyraz, B. (2002). *Haber ve haber programlarında ideoloji ve gerçeklik*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Radyo Tarihinden Kısa Kısa 1 (2009). *Radyovizyon TRT Aylık Radyo Dergisi*. Sayı 7, ss.50-54.
- Radyovizyon TRT Aylık Radyo Dergisi*. (2010). Sayı 9.
- Roscho, B. (1975). *Newsmaking*. London: The University of Chicago Press.
- Röportaj Özel Sayısı (1975). *Milliyet Sanat Dergisi*. Sayı 147, ss.8.
- Sarmaşık, L. (2000). *Türkiye’de radyo televizyon düzeni (1927-2000)*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Schlapp, H. (2000). *Gazeteciliğe giriş*. (Çev: I. Aygün). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.
- Schneider, W. ve Raue, J. P. (2000). *Gazetecinin el kitabı*. (Çev: I. Aygün). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.
- Sterling, C. ve Kittross, J.M. (2011). Radyo programcılığının altın çağı. *İletişim tarihi teknoloji kültür toplum*. (2. Baskı). (Ed: D. Crowley ve P. Heyer). (Çev.: B. Ersöz). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Severin W. J. ve Tankart J. W. (1994). *İletişim kuramları : Kökenleri, yöntemleri ve kitle iletişim araçlarında kullanımları*. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi
- Tılıç, D. (1998). *Utanyorum ama gazeteciyim Türkiye ve Yunanistan'da gazetecilik*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Tokgöz, O. (2008). *Temel gazetecilik*. (7. baskı). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Tombul, I. (2006). *Kültürel yozlaşmanın göstergesi olarak televizyonda dilin kullanımı Televizyon sunucuları örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uçar, L. B. (2009). Türkiye'de radyo yayıncılığı. *Radyovizyon TRT Aylık Radyo Dergisi*. Sayı 1, Temmuz, ss. 6-11.
- Uğurlu, F. ve Öztürk, Ş. (2006). *Türkiye'de televizyon haberciliği özel televizyon kanallarının getirdikleri*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Ünlüer, A. O. (2000). Türkiye'de televizyon yayıncılığı tarihine analitik bir yaklaşım. *Kurgu Dergisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Sayı 17, ss.45-54.
- Ünsal, F. (2009). Spiker mi olmak istersiniz sunucu mu?. *Radyovizyon TRT Aylık Dergisi*. Sayı 1. Temmuz. ss.30-32.
- Vivian, J. (1999). *The Media of mass communication*. (5. baskı). USA: Allyn & Bacon A Viacom Company.
- Vural, A. M. (2000). Basın kamuoyu ve üniversite. *Kurgu Dergisi*. Sayı 17, ss.117-126. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Vural, İ. (2003). *Televizyon haberciliğinde bir mesleki kişilik olarak "anchor" kaynak kişi özellikleri boyutunda değerlendirilmesi ve Türkiye'deki uygulama biçimine yönelik durum saptaması*. Doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Vural, İ. (2010). *Televizyon dünyasının habercileri bile*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Yavuz, Y. (2010) Bir üretim aracı olarak radyo. *Radyovizyon TRT Aylık Radyo Dergisi*. Sayı 16. Ekim, ss.46-48.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yüksel, E. ve Gürcan H. İ. (2001). *Habercinin el rehberi soru ve örneklerle haber toplama ve yazma kural ve teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1263 İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 42.

İnternet kaynakları

Commentators (t.y.). <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=108&sid=47412209-4670-49b5-a853-7aa8ed8a80b2%40sessionmgr112> (Erişim tarihi: 20.11.2011)

Duran, R. (2003). *Bir propaganda aracı olarak röportaj*. <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/18940-bir-propaganda-araci-olarak-roportaj> (Erişim tarihi: 03.08.2010)

Freeman, H. E.; Weeks, A. and Wertheimer W. J. (1955). News commentator effect: A study in knowledge and opinion change. *Public Opinion Quartely*. <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=6e5fb926-d609-4454-b70c-603dd5c08cf7%40sessionmgr110&vid=1&hid=108> (Erişim tarihi: 23. 11. 2011)

Girgin, A. *Röportaj-mülakat-söyleşi*. <http://www.atillagirgin.net/makaleler/makropsoymul1.htm> ve <http://www.atillagirgin.net/makaleler/makropsoymul2.htm> (Erişim tarihi: 10.09.2011)

Güzel, M. (2007). *Televizyon haberciliğinde magazinleşme (karşılaştırmalı bir çalışma)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://www.belgeler.com/blg/1594/televizyon-haberciliginde-magazinlesme-karsilastirmali-bir-calisma-popularisation-of-the-news-a-study-of-comparison> (Erişim tarihi: 22.02.2012)

Karaduman, S. ve Karaduman, M. *Bilgi toplumunun oluşmasında televizyon haberlerinin yeri ve önemine ilişkin eleştirel bir bakış*. <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/06-01.pdf> (Erişim tarihi: 24.11.2010)

Licen, S. and Topic, M. D. (2008). *The imbalance of commentators' discourse during a televised basketball match*. <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=3a309069-92e3-41f2-96f1-58cacca54b96%40sessionmgr11&vid=1&hid=10> (Erişim tarihi: 20.11.2011)

- MEGEP, *Radyo ve televizyon stüdyo programları*. (2008). Ankara.
http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/213GIM141.pdf
(Erişim tarihi: 30.04.2011)
- Sevim, B. A. (2008). *Kültür endüstrisi bağlamında yıldızlaştırılan ana haber sunucularının haberin izlenmesine etkileri*. Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://www.belgeler.com/blg/1hqt/kultur-endustrisi-baglaminda-yildizlastirilan-anahaber-sunucularinin-haberinizlenmesi-ne-etkileri-effects-of-anchors-as-television-stars-on-news-watching-within-the-context-of-culture-industry> adresinden erişilebilir. (Erişim tarihi: 25.09.2011)
- Şeker, T. (2009). 5N1K Programının alımlama analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*. Sayı:5 (4) ss:105-117. http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS%2CTHUK&c=google&ano=99046_164741144c1e35cc26c12260554c68f8 (Erişim tarihi: 25.04.2011)
- Parker, H. M. and Fink, J. S. (2008). *The effects of sport commentator framing at viewer attitudes*. <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=3236b183-cf8a-4893-ab28-0e7b0927a45a%40sessionmgr10&vid=1&hid=10>
(Erişim tarihi: 20.11.2011)
- RTÜK, *Program kimlik bilgi giriş formu ve yayınlarda program türleri, kod, tanım ve sınıflandırma klavuzu* <http://www.rtuk.org.tr/sayfalaricerikid=be0b6992-2a62-48c4-8324-388f4e5c117a> (Erişim tarihi: 25.04.11)
- TDK, <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=sunucu> (Erişim tarihi: 24.12.2010)
- TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f6f42123ddd55.49548028 (Erişim tarihi: 21.03.2012)

Görüşmeler

Akar, R. ile 10 Ekim 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Arslan, A. ile 17 Kasım 2011 tarihinde yapılan yüz üze görüşme.

Çakır, R. ile 29 Eylül 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Dündar, C. ile 18 Ekim 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Haksever, O. ile 11 Temmuz 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Işık, C. T. ile 14 Eylül 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

İlter, B. ile 18 Kasım 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Kabaş, S. ile 5 Temmuz 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Karadağ, G. ile 19 Aralık 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Payzın, Ş. ile 17 Kasım 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.

Uzun, Ö. ile 13 Eylül 2011 tarihinde yapılan yüzyüze görüşme.